

JAROSLAV VACULÍK

**DĚJINY VOLYŇSKÝCH ČECHŮ
III. (1945-1948)**

Reedice pro elektronické vydání

Brno 2000

Recenzovali: doc. PhDr. Lubomír Slezák, DrSc., prof. PhDr. Jaroslav Valenta, DrSc.
© Jaroslav Vaculík, Masarykova univerzita, Brno, 2000
ISBN

SPISY PEDAGOGICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ
SVAZEK 000

Obsah

ÚVOD	4
I. USÍDLOVÁNÍ VOJÁKŮ	7
II. REEMIGRAČNÍ AKCE	22
III. USÍDLOVÁNÍ REEMIGRANTŮ	46
IV. POČÁTKY ASIMILACE	68
EXKURS: POÚNOROVÉ VÝHLEDY	78
ZÁVĚR	91
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	93
RÉSUMÉ	96
JMENNÝ REJSTŘÍK	104
MÍSTNÍ REJSTŘÍK	109
SEZNAM ZKRATEK	113
PŘÍLOHY	115

ÚVOD

Předkládaný svazek navazuje na dva díly Dějin volyňských Čechů (Praha 1997-1998), které postihly vznik a vývoj této české minority v letech 1868-1945. Tento díl chce popsat zásadní přelom v dějinách volyňských krajanů, kterým byla léta 1945-1948, kdy se uzavřel jejich osmdesátiletý pobyt v cizině návratem do staré vlasti, a to ve dvou etapách - nejprve v roce 1945 přišli v rámci 1. československého armádního sboru v SSSR volyňští vojáci, aby je v roce 1947 následovali v rámci organizované reemigrační akce rodinní příslušníci. Díky tomuto transferu se těžiště událostí spjatých s volyňskými Čechy nachází již na našem území. Ve čtyřech kapitolách chceme popsat průběh usídlování demobilizovaných volyňských vojáků v letech 1945-1946, přípravu a průběh organizované reemigrační akce (léta 1946-1947), usídlování reemigrantů a počátky jejich asimilace v novém prostředí (1947-1948). Připojený exkurs chce postihnout další osudy této někdejší minority ve staré vlasti, a to v podmínkách pounorového totalitního režimu (1948-1958).

Zároveň se pokusíme objasnit roli, kterou volyňští Češi v převratných událostech té doby sehráli. Tato je totiž historiky interpretována značně rozdílně. Na jedné straně (a tyto obavy se projeví i při reemigraci krajanů z oblasti černobylské tragedie v letech 1991-1993) někteří poukazují na "masové využití hromadných transferů obyvatelstva (ze západní Ukrajiny a západního Běloruska do Polska, z Volyně do Československa atd.) po válce k budování agenturních sítí, a to nejen ve smyslu agentur zpravodajských, nýbrž zvláště agentur k ovlivňování domácího prostředí" GONĚC, V.: In: Časopis Matice moravské, 112, 1993, s. 185., na straně druhé jsou volyňští reemigranti líčeni jako ti, kteří "chtěli zastavit komunisty na cestě k moci a působili proti politice KSČ a jejímu sepětí se SSSR". FNOSKOVÁ, H.: Návrat Čechů z Volyně. Naděje a skutečnost let 1945-1954. Praha 1999, s. 37.

Shromážděním relativně kompletního souboru informací o daném problému byly vytvořeny předpoklady pro jejich vzájemné kritické srovnání a takovou interpretaci, která by se dobrala historické pravdy a objektivitu. Práce vychází z autorovy monografie Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948 (Brno 1984, 2. vyd. 1987), která byla založena na analýze archivního materiálu, vydaných pramenů a dobového tisku. Od té doby se stav studia problematiky zásadně nezměnil. Do širších souvislostí zasadil autor volyňskou reemigraci ve své novější monografii Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950 (Brno 1993).

Příspěvkem k poznání volyňské reemigrace komparací archivního materiálu se vzpomínkami pamětníků je monografie předsedy Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel Vladimíra Dufka Návrat volyňských Čechů v archivních dokumentech (Praha 1997). Nejnověji obohatila poznání především politických aspektů volyňské reemigrace Helena Nosková v monografii Návrat Čechů z Volyně (Praha 1999). O detailním přiblížení průběhu reemigrace a usídlování reemigrantů se zasloužily i kroniky jednotlivých českých obcí na Volyni, které jsou retrospektivně sepisovány a postupně publikovány. O vzpomínkách pamětníků ovšem platí to, co již v roce 1954 konstatovali na stránkách Československé etnografie O. Nahodil a V. Scheufler, že "pokud jde o obraz historie, jakož i o obraz kultury a způsobu života českého obyvatelstva na Volyni, disponujeme prozatím převážně údaji získanými z vypravování, někdy bezesporu ne zcela přesnými, do jisté míry idealizovanými a subjektivně (někde i apologeticky) zbarvenými. ... Teprve konfrontace s písemnými historickými prameny pomůže při důsledně vědecké rekonstrukci historické skutečnosti, opraví, doplní a uvede na správnou míru dosud získané údaje." NAHODIL, O.- SCHEUFLER, V.: Zpráva o etnografickém výzkumu na Horšovotýnsku u českých přesídlenců z Volyně. Československá etnografie, 2, 1954, s. 90.

Vzhledem ke stavu publikované literatury, vydaných dokumentů a dobového tisku mělo rozhodující význam studium primárních, tj. archivních dokumentů. Tematika práce si vyžádala studium zejména archivního materiálu vzniklého z činnosti ústředních státních a politických orgánů. Z fondů Státního ústředního archivu v Praze (SÚA) byly již v souvislosti s přípravou monografie z roku 1984 studovány fondy Ministerstvo práce a sociální péče 1945-1951, Ministerstvo vnitra - nová registratura 1936-1950, Úřad předsednictva vlády 1945-1951, Sekretariát ministra zemědělství

1945-1951, Zemský úřad Praha 1945-1949, Československý ústav zahraniční - reemigrace 1945-1948, Svaz Čechů z Volyně 1945-1958 a bývalého archivu Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ mj. fond Osídlovací komise KSČ. Z těchto materiálů měl největší význam archivní fond Ministerstvo práce a sociální péče, neboť toto ministerstvo bylo ústředním orgánem státní správy pověřeným reemigrací zahraničních Čechů a Slováků. Nově byly studovány fond Ministerstvo práce a sociální péče - repatriace a reemigrace 1938-1951, který obsahuje spisy Hlavního zmocněnce ČSR pro evakuaci volyňských Čechů v Lucku (1946- 1948), a fond Klement Gottwald z bývalého archivu ÚV KSČ, ve kterém se mj. nachází přísně důvěrná zpráva ministerstva zemědělství o volyňské reemigraci z roku 1947.

Pro popsání usídlování zemědělských reemigrantů má zvláštní význam studium písemností vzniklých z činnosti IX. odboru ministerstva zemědělství a Národního pozemkového fondu, které jsou uloženy v archivu Ministerstva zemědělství ČR v Praze, nejsou dosud uspořádány a je k nim vypracován pouze hrubý soupis. Jedná se především o fondy Pozemková reforma a Majetkové podstaty pozemkových reform.

Průběh jednání o reemigrační smlouvu s SSSR lze sledovat při studiu archiválií uložených v archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR, zvláště fondů Generální sekretariát 1945-1949, Právní odbor 1945-1954, Tajné oddělení SSSR 1945-1959 a Konzulární oddělení SSSR 1945-1947.

Důležité materiály pro poznání podílu vojenské správy na zabezpečování reemigrace volyňských Čechů poskytují archivní prameny uložené ve Vojenském historickém archivu v Praze, zejména fondy Politický kabinet ministra národní obrany, Hlavní štáb - VII. oddělení a Styční důstojníci 1945-1947.

Nový rozměr dostala práce díky zpřístupnění materiálů bývalé Státní bezpečnosti, které se nachází v Archivu Ministerstva vnitra ČR. Dokladují stálý a postupem času stále intenzivnější zájem o volyňské Čechy, kteří byli dokonce označeni za "základnu imperialistických rozvědek v ČSR".

Písemnosti vztahující se k reemigraci a usídlování volyňských Čechů vznikly také činností Ústavodárného národního shromáždění a jsou uloženy v archivu Parlamentu ČR. Materiály ke sledované problematice se nachází hlavně ve fondu Osídlovací výbor ÚNS.

Majetkoprávní vyrovnání s reemigranty z Volyně, které proběhlo v letech 1953-1958, přiblížily také archivní dokumenty, které se nachází v archivu Ministerstva financí ČR (fond Fond národní obnovy 1945-1951).

Pro co největší kompletnost heuristické základny byly studovány i příslušné materiály v archivu Kanceláře prezidenta republiky a krajanské sbírce knihovny Náprstkova muzea.

K bližšímu poznání situace na Moravě byly zkoumány také fondy Moravského zemského archivu v Brně, zejména zápisy z jednání pléna a rady ZNV a archivní dokumenty z činnosti zemské komise pro vnitřní osídlení a referátu pro pozemkovou reformu a osídlování. Dále byly využity materiály fondů pobočky Národního pozemkového fondu v Brně a Oblastní osídlovací úřadovny v Brně. Stejný cíl byl sledován i studiem v okresních archivech vybraných moravských okresů s větší koncentrací volyňských Čechů. Byly to zejména bývalé okresy Mikulov, Šternberk, Šumperk a Zábřeh.

Autor neměl možnost zjistit, zda k problematice reemigrace volyňských Čechů existují relevantní materiály v ruských archivech, zejména v Archivu vnějšněj politiky Rossijskoj federacii v Moskvě. Rossijskij centr chraněnija i izučěnija dokumentov novejšej istorii v Moskvě, který spravuje fondy bývalého ústředního výboru KSSS do roku 1952, má ve fondu Komintern materiály týkající se Čechů na území SSSR do roku 1946, včetně krajanů z Volyně.

Poměrně obsáhlá excerpta dobového tisku centrálního, regionálního a zájmového charakteru byla pořízena buď přímo z příslušného periodika nebo z výstřížkového archivu nacházejícího se ve fondu Svaz Čechů z Volyně v SÚA. Lze však konstatovat, že dobový tisk neposkytuje takové kvalitní poznatky jako materiál archivní povahy, neboť podává buď pouze elementární informace nebo využívá těchto sdělení k agitaci proti svým politickým oponentům. Pro toto agitační poslání tisku bylo nezbytné k jeho údajům přistupovat ještě kritičtěji než vůči archivnímu materiálu. Zvláštní pozornosti vyžaduje i vnitřní kritika materiálů vzešlých z činnosti Státní bezpečnosti, zejména údajů jejich agentů.

Struktura práce je určena nejen úkoly zkoumání, které si autor vytkl, ale i pramennou základnou. V zásadě je založena na problémově-chronologickém principu. Téma je časově vymezeno obdobím od května 1945, tj. od příchodu volyňských příslušníků 1. československého armádního sboru v SSSR, do roku 1948, kdy lze usídlování volyňských Čechů považovat za definitivně ukončené, s výhledem do roku 1958, kdy zanikla organizace Svaz Čechů z Volyně.

Mé poděkování patří pracovníkům všech archivů, kde jsem prováděl heuristiku, za jejich ochotu při zpřístupňování materiálu, oběma recenzentům i volyňským krajanům, kteří s velkou ochotou a zájmem pročetli strojopis práce, jmenovitě ing. Jiřímu Hofmanovi za jeho cenné připomínky.

I. USÍDLOVÁNÍ VOJÁKŮ

Již v dubnu 1945, krátce po vytvoření košické vlády, konstatoval její předseda Zdeněk Fierlinger, že "vláda se bude snažit otevřít dveře do vlasti všem Čechům a Slovákům, kteří jsou roztroušeni v zahraničí. Je v programu vlády, aby se všichni Češi a Slováci mohli slušně užít doma, aby tu pomáhali budovat nový stát". Naše vojsko v SSSR, 15. 4. 1945, s. 4-5. Právě v této době - 24. dubna - předložila deputace volyňských vojáků vedená bývalým předsedou České matice školské na Volyni škpt. Vladimírem Mesnerem předsedovi vlády a o den později i prezidentu Edvardu Benešovi žádost o reemigraci volyňských Čechů do staré vlasti. Byla podána jménem tisíců volyňských příslušníků 1. československého armádního sboru v SSSR, kteří se dobrovolně na jaře 1944 přihlásili do československé zahraniční armády a na podzim 1944 svedli hrdinné boje na Dukle, kde mnozí z nich obětovali své životy. Žádná z českých minorit v zahraničí neměla na osvobození vlasti takové zásluhy jako právě volyňští krajané. To jim dávalo také silné morální právo na návrat do staré vlasti.

Po osvobození a příchodu volyňských vojáků do ČSR byl již 24. května 1945 v Libuši u Prahy ustaven Prozatímní Volyňský akční výbor, který si vzal za úkol navázat styky s příslušnými úředními činiteli a pečovat o zájmy celé české minority na Volyni. Výbor se skládal z bývalých pracovníků Krajské péče, která před válkou pečovala o tamní krajany (Jindřich Dušek), členů odbojové organizace Blaník, volyňských vojáků a členů předválečných mládežnických organizací Sdružení katolické mládeže a Sdružení české mládeže na Volyni, kteří se nacházeli ve staré vlasti. Akční výbor se zavázal, že se bude všemožně starat o návrat volyňských Čechů do ČSR. Lidová demokracie (dále jen LD), 31. 5. 1945, s. 3. Agendu výboru, který sídlil v Libuši, vedl jeden z činovníků Blaníka Rostislav Hlaváček, který se vrátil z nucených prací v říši. Dne 26. května 1945 se v Praze za předsednictví škpt. Vladimíra Mesnera sešla schůze 94 delegátů volyňských obcí, která pověřila nově vzniklý Prozatímní volyňský akční výbor přípravou reemigrace a usídlování volyňských Čechů v ČSR. O dva dny později jako zástupci předali ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi žádost o reemigraci české minority na Volyni do ČSR. HYBLER, V.: Vystěhovalci. Generační odkaz ze života volyňských Čechů. Rkp.

Do čela akčního výboru byli postaveni škpt. Jaroslav Perný jako předseda, jako místopředsedové škpt. Vladimír Mesner, kpt. Jaroslav Kozák a ppor. Vojtěch Hovorka, jako jednatelé čet. Jiří Rébl a rot. Bedřich Šebesta a jako pokladník čet. Václav Louda. Zároveň byly ustaveny dvě odborné komise - zemědělská a pro odborná povolání - k jejichž hlavním úkolům mělo patřit působení k usídlování volyňských vojáků, zajištění osídlovacích jednotek pro vdovy a sirotky po padlých, invalidy a ostatní budoucí reemigranty. Státní ústřední archiv Praha (dále jen SÚA), fond Svaz Čechů z Volyně (dále jen SČzV), k. 11. Kontakty s volyňskými krajany hned obnovili katoličtí misionáři, kteří před válkou působili na Volyni a za války byli vězněni v koncentračních táborech, Josef Beran a P. Horáček, stejně jako redaktor Václav Švarc. LD, 1. 6. 1945.

V květnu 1945 započal v Libuši svou činnost také Kruh přátel volyňských Čechů - volné sdružení, které si vzalo za úkol šířit v české veřejnosti známost o volyňských krajanech a morálně a hmotně jim pomáhat. Jeho činnost byla v červnu 1945 přenesena do Žatce, kde uspořádal řadu přednášek a schůzí. Založil Malínský fond k uctění památky Českého Malína, na který bylo věnováno 200 tisíc korun. Kruh podporoval devatenáct volyňských studentů, kteří navštěvovali žatecké gymnázium měsíční částkou 5 tis. Kč. Český Malín a volyňští krajané. Žatec 1946, s. 12.

Koncem července 1945 se skupina intelektuálů z řad volyňských Čechů - Josef Foitík, Josef Rejzek, Jiří Rébl, Julius Vokráčka a Rostislav Hlaváček - rozhodla založit nakladatelské a vydavatelské družstvo Domovina. V Žatci Josef Rejzek převzal do národní správy tiskárnu a v Podbořanech Josef Foitík větší knihařský a papírnický podnik. Oficiálně bylo družstvo Domovina ustaveno 30. září 1945 v Žatci za účasti 45 členů a jeho stanovy byly potvrzeny krajským soudem v Mostě 30. listopadu 1945. Valná hromada 30. září 1945 zvolila představenstvo v čele s předsedou redaktorem Josefem Foitíkem, místopředsedou redaktorem Josefem Rejzkem a přísedícími učiteli Jiřím Réblem, Rostislavem Hlaváčkem a Juliem Vokráčkem. Účelem družstva bylo vydávání a tisk knih,

novin a časopisů, výroba a prodej papírnického zboží a nákup a prodej knih. Dopis R. Hlaváčka z 26. 3. 1999.

Akční výbor neměl dlouhého trvání, neboť se ukázalo, že bude nutné propojit aktivitu volyňských vojáků s iniciativou místních činitelů. Část agendy týkající se požadavků a potřeb volyňských vojáků převzala Vojenská skupina Žatec, tvořená volyňskými Čechy, které velel špkt. Jaroslav Perný. Zpravodaj SČVP, 4, 1994, č. 3, s. 3; dopis R. Hlaváčka z 26. 3. 1999. Vojenská skupina vznikala postupně během června a července 1945 za účelem demobilizace a usídlení volyňských vojáků. Tito vojáci byli dislokováni v Žatci, případně v dalších vojenských posádkách severovýchodních Čech. Podle míst svého bydliště na Volyni se dělili do 54 zájmových skupin, jejichž úkolem bylo provést soupis uchazečů o přiděl půdy z řad vojáků i civilistů. Už v Košicích se volyňským vojákům dostalo ujištění, že budou všichni přednostně umístěni v pohraničních chmelařských oblastech, zvláště na Žatecku a Podbořansku.

Úkolem Vojenské skupiny Žatec bylo seznámit se s místními poměry a postupně uvolňovat své příslušníky za účelem jejich dosazení na jednotlivé konfiskované zemědělské závody ve funkci národních správců. Avšak již po svém utvoření Vojenská skupina shledala, že více než třetina zemědělských podniků v jimi určené oblasti je již obsazena národními správci, kteří již od května přicházeli z vnitrozemí. Snahy o dosazení volyňských Čechů na zbývající usedlosti se setkávaly se stále rostoucí neochotou místních správních orgánů. To vedlo k tomu, že někteří krajané dali přednost emigraci do zámoří, kde žili jejich příbuzní, kteří mezi dvěma válkami emigrovali z Volyně, např. do Kanady. LÚŽEK, B.: Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy. In: Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí, sv. 6. Praha 1973, s. 19.

Dne 31. července 1945 se vláda oficiálně rozhodla vyzvat zahraniční krajany k návratu do vlasti a pověřila své členy, aby k tomu ve svých resortech vytvářeli vhodné předpoklady. Realizaci reemigrace pověřila ministerstvo ochrany práce a sociální péče. Zemědělské usídlování uložila ministerstvu zemědělství, které ji provádělo prostřednictvím osídlovacích komisí ministerstva zemědělství (OKMZ) v jednotlivých pohraničních okresech, nezemědělské usídlování zajišťoval Osídlovací úřad prostřednictvím svých oblastních osídlovacích úřadoven a úřady ochrany práce. Vláda reemigrantům přislíbila, že budou zařazeni do výrobního procesu podle svých dosavadních zaměstnání a povolání. Zahraniční krajané byli vyzváni k návratu za předpokladu, že bude v pohraničí nedostatek pracovníků ve všech oborech. Tyto předpoklady nebyly úplně správné, neboť hned po osvobození nastal do pohraničí velký příliv osídlenců z vnitrozemí a nejvhodnější místa byla v krátké době obsazena.

Představy volyňských vojáků, kteří začali v srpnu 1945 jednat s úřady o svém usídlení, se ukázaly již tehdy nereálné a prakticky neproveditelné, protože na Žatecku a Podbořansku již od května bylo mnoho nových osídlenců z vnitrozemí. V době příchodu volyňských Čechů zde stále ještě převládalo německé obyvatelstvo (29 tis. Němců na Žatecku a 22 tis. na Podbořansku), pro které "svobodovci", kteří i po demobilizaci chodili ve vojenských uniformách, byli nepřátelé. Vojenská skupina Žatec nemohla všude zajistit bezpečnost. Stále hrozilo nebezpečí ze strany zfanatizované sudetoněmecké mládeže sdružující se v některých obcích v tajném werwolfu, v Žatci pak v organizaci BBB (Der Bund der blauen Blume). Násilností se dopouštěli také vojáci Rudé armády, kteří v noci opouštěli kasárna. Volyňští vojáci, aby čelili těmto násilníkům, byli nuceni na Žatecku v řadě obcí ustavit národní gardy, jejichž existence byla schválena okresní správní komisí. Spolu se slušnými novými osídlenci přicházeli do pohraničí i tzv. zlatokopové, kteří vycítili možnost obohacení se.

Pod dojmem dosavadního obtížného průběhu usídlování se asi 1500 vojáků vrátilo zpět na Volyn a prozatím nevyužilo možnost opce československého státního občanství. Zejména ženatí vojáci měli obavy o své ženy a děti, které zůstaly na Volyni a na jejichž bedrech byla veškerá práce v hospodářstvích, plnění povinných dodávek i požadavků ukrajinských partyzánů. V prvních měsících mohli vojáci udržovat se svými rodinami písemné spojení. Když však byla sovětská hranice hermeticky uzavřena a ČSR se pro sovětské občany octla na kapitalistickém Západě, bylo poštovní spojení přerušeno a vojáci neměli žádných zpráv, což je i jejich příbuzné dohánělo k

nespokojenosti a zoufalství tím spíše, že politická situace na Volyni byla stále neklidná a o míru se zde nedalo hovořit.

Volání volyňských vojáků po řízeném a výběrovém osídlování pohraničí bylo motivováno neustálým střetáváním s národními správci na zemědělských usedlostech a v živnostech. V srpnu 1945 předložil Prozatímní volyňský akční výbor žádost ministerstvu zemědělství o výhradní právo osídlovat okresy Žatec, Podbořany, Litoměřice, Česká Lípa a Olomouc, což IX. odbor tohoto ministerstva, který měl na starosti zemědělské osídlování, odmítl. Přednosta odboru dr. ing. Jiří Kořátko v přísně důvěrné zprávě adresované o dva roky později Klementu Gottwaldovi to odůvodňoval mj. politickými důvody: "Po příchodu volyňské brigády do Čech byla tato jednotka v sevřené mase umístěna na Žatecku. Bylo to často odůvodňováno vojenskými motivy a zahalováno do roušky vojenských tajemství ... Ve skutečnosti však bylo možno již od počátku pozorovati tendenci usídliti hromadně tisíce a tisíce volyňských vojáků v nejbohatší oblasti a na největších selských statcích na Žatecku - jako pěst vojenské kolonizace nedaleko Prahy. ... Tak byla KSČ a s ní ministerstvo zemědělství postaveno před těžký problém ..." SÚA, f. K. Gottwald, sv. 45, aj. 853 zpráva o volyňské reemigraci k 10. březnu 1947. Akční výbor požadoval na jmenovaných okresech (a také na Šternbersku a Šumpersku) 5185 zemědělských usedlostí a 1050 živností, z toho měly být 3484 osídlovací jednotky určeny pro vojáky. Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha (dále jen AMZ), fond Pozemková reforma (dále jen PR), reemigrace - volyňští Češi (dále jen R-VČ), dopis výboru volyňských Čechů ministerstvu zemědělství ze 17. 8. 1945; seznam zájmových skupin z 18. 8. 1945. Ve stejné době však výbor v dopisu Ludvíku Svobodovi požadoval pouze 40 % zemědělských usedlostí a živností na Žatecku, Podbořansku a Litoměřicku. Těchto 40 % upravilo ministerstvo národní obrany na 33 %. Vojenský historický archiv Praha (dále jen VHA), fond Ministerstvo národní obrany (dále jen MNO) - I. odbor 1945, dopis výboru volyňských Čechů L. Svobodovi ze 7. 8. 1945.

Napětí mezi novými osídlenci z vnitrozemí a volyňskými vojáky narůstalo. V polovině srpna 1945 požádal přednosta IX. odboru ministerstva zemědělství dr. ing. Jiří Kořátko generála Karla Klapálka o zákrok na Žatecku a Litoměřicku, kde podle jeho názoru hrozily srážky mezi vojáky a národními správci. Podle Kořátka bez viny nebyly ani nekvalifikované elementy mezi národními správci, které v obavě před ztrátou svých pozic často vojáky provokovaly. V IX. odboru ministerstva zemědělství byla zřízena ústřední vojenská komise, složená ze styčných důstojníků MNO za vedení pplk. Tůmy, za účasti zástupců Vojenské skupiny Žatec a vojenské oblasti "Sever". Do všech okresů, kde volyňští vojáci uplatňovali své nároky, byli do okresních rolnických komisí vysláni styční důstojníci MNO. SÚA, f. K. Gottwald, spis 180, aj. 1125, dopis J. Kořátka R. Slánskému z 8. 9. 1945; Tamtéž, f. SČzV, k. 9, seznam styčných důstojníků k 24. 10. 1945; AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ÚPV ze 6. 10. 1945. Nicméně 2. září 1945 konference národních správců zemědělských a živnostenských podniků a rodinných domků konaná za účasti 1620 účastníků v Litoměřicích odeslala ústřednímu sekretariátu KSČ rezoluci, ve které obvinila vojáky, že "ve značném počtu zneklidňují obyvatele obcí s kategorickou žádostí o vyklizení selských podniků obsazených národními správci". SÚA, f. K. Gottwald, spis 180, aj. 1125, s. 53-54. Problémy spjatými s osídlováním volyňských vojáků se zabýval také dopis ministra národní obrany gen. Ludvíka Svobody Úřadu předsednictva vlády ze 3. září 1945. Upozorňoval, že snahy o dosazení volyňských Čechů na dosud neobsazené zemědělské závody se setkávaly se stále rostoucí neochotou u místních úřadů, zejména okresních správních komisí (OSK). Uváděl, že po několika týdnech bylo usídleno pouze třicet vojáků. Zástupci volyňských Čechů byli přijati předsedou vlády Zdeňkem Fierlingerem a ministrem zemědělství Júliem Ďurišem, kteří je ujistili svou podporou, nicméně u vojáků přetrvávala zatrpkllost a obavy. K jejich uklidnění ministr Svoboda doporučoval, aby vláda svým usnesením potvrdila, že pro usídlení volyňských Čechů je rezervována jedna třetina všech zemědělských závodů v okresech Žatec, Podbořany, Litoměřice, Šternberk a Zábřeh. Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR (dále jen AMZV), fond Tajné oddělení - SSSR 1945-1949 (dále jen TO-SSSR), k. 40, dopis L. Svobody ÚPV z 3. 9. 1945.

Téhož dne se v Žatci uskutečnila porada zástupců okresní rolnické komise (ORK), ministerstev vnitra, národní obrany a zemědělství a zemského národního výboru (ZNV), která proběhla ve

vzrušené atmosféře a skončila příslibem, že volyňští vojáci obdrží 30 % zemědělských usedlostí, ale ne stejné procento zemědělské půdy. V reakci na toto rozhodnutí se 6. září 1945 shromáždilo v Žatci asi 1200 volyňských vojáků, kteří schválili třináct požadavků, které odeslali vládním činitelům.

Okresní správní komise (OSK) v Žatci i Podbořanech se zásadně stavěly proti tomu, aby volyňští vojáci osídlili celé vesnice. Navrhovaly, aby poměr osídlenců z vnitrozemí a z Volyně byl 2:1. V případech, kde osídlenci z vnitrozemí museli ustoupit volyňským vojákům, dostávali náhradní usedlosti v sousedních okresech Žlutice, Kadaň a Chomutov.

Za této situace se přednosta IX. odboru ministerstva zemědělství dr. ing. Jiří Kořátko obrátil 8. září 1945 na generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského dopisem, ve kterém označil usídlování volyňských Čechů za nejnepohodlnější úkol osídlování pohraničí. Informoval jej, že styční důstojníci MNO spolu s úředníky ministerstva zemědělství provedli řadu zákroků a šetření na místech usídlování volyňských vojáků a nakonec bylo dosaženo dohody mezi vojáky, ministerstvem zemědělství a okresními správními komisemi, že usídlení volyňských vojáků bude provedeno ihned. Šlo o 2200 vojáků, z toho 1400 požadovalo usídlení v Čechách (500 na Žatecku, 400 na Podbořansku a 500 na Litoměřicku) a 800 na jižní Moravě. Byla přijata zásada, kterou akceptoval i ministr Svoboda, že volyňští vojáci v žádném okrese neobdrží více než třetinu osídlované půdy, z národních správ budou odstraněni špatní hospodáři a pro invalidy a pozůstalé po padlých bude rezervováno dalších 1800 usedlostí. Podle Kořátka, "jestliže se podaří přes otevřený odpor národních správců a skrytý odpor místních a okresních správních komisí provést usídlení volyňských vojáků, bude tím vyřešena nejpálčivější otázka osídlování v řepařsko-chmelařských a ovocnářských obvodech". SÚA, f. K. Gottwald, spis 180, aj. 1125, dopis J. Kořátka R. Slánskému z 8. 9. 1945. Z pozdějšího Kořátkova dopisu adresovaného K. Gottwaldovi vyplývá, že zásada, aby v žádné obci nebyla volyňskými vojáky osídlována více než třetina usedlostí, byla stanovena ministerstvem zemědělství v dohodě s KSČ: "Tak se podařilo zabránit vytvoření souvislého pásma vojenské kolonizace a tak se také podařilo zachránit české národní správce před hromadným odsunem z usedlostí, požadovaných šmahem volyňskými vojáky." SÚA, f. K. Gottwald, sv. 45, aj. 853, zpráva o volyňské reemigraci k 10. 3. 1947. Kořátko přiznal ostré spory, ke kterým došlo mezi ministerstvem zemědělství, protežujícím osídlence z vnitrozemí, a ministerstvem národní obrany a některými vládními činiteli, kteří hájili zájmy volyňských vojáků. Tyto spory měly evidentně politické pozadí, neboť KSČ otevřeně bránila národní správce z řad osídlenců z vnitrozemí, kteří k ní díky svému sociálnímu původu inklinovali. Proto Kořátko s lítostí konstatoval, že "pasívním saldem akce je skutečnost, že na Žatecku a Podbořansku přece jen bylo nutno usídliti více než 1200 vojáků volyňské brigády". Pokyn ministerstva zemědělství z 20. září 1945 dokonce hovořil o maximálním počtu deset volyňských vojáků v jedné obci a maximálně třetině výměry zemědělské půdy v obci. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ZNV Brno z 20. 9. 1945.

Rovněž styčná skupina MNO při ministerstvu zemědělství vedená plk. Paličkou vydala styčným důstojníkům MNO při OKMZ v pohraničních okresech 24. října 1945 pokyn, aby "noví osídlenci netvořili nikde enklávy národnostní nebo náboženské. Účelem osídlení je vytvoření z nových usedlíků homogenní celek". Moravský zemský archiv (dále jen MZA), B 281, k. 231, směrnice styčné skupiny MNO při ministerstvu zemědělství z 24. 10. 1945. To byla změna původní představy MNO, které se v dopise náčelníka hlavního štábu gen. Bohumila Bočka z 26. září 1945 vyjádřilo, že "z důvodů vojenských má zájem na tom, aby i při osídlování tvořili kompaktní celky". AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MNO ministerstvu zemědělství z 26. 9. 1945.

Zájem volyňských Čechů o usídlení se dotýkal pochopitelně i Moravy, a to v počátečním období především Olomoucka, Šternberska a Šumperska. Již 3. srpna 1945 delegace volyňských vojáků tvořená Jaroslavem Kozákem, V. Horou a Josefem Martinovským tlumočila na ZNV v Brně požadavek rezervace zemědělských a živnostenských závodů asi pro tisíc vojáků, invalidů a vdov po padlých, a to na výše uvedených okresech. MZA, B 280, k. 3020, úřední záznam z 3. 8. 1945. Jednání vedli i zástupci jednotlivých zájmových skupin. Např. představitelé zájmové skupiny Sklíň, reprezentující obyvatele volyňských obcí Sklíň, Sklíň - Dvůr, Vilhelmovka, Černý Les, Selisko a Ostrov, v čele s předsedou zájmové skupiny rotným Václavem Pichrtem odejeli v září 1945 na jižní

Moravu, kde našli možnosti osídlení na Moravskokrumlovsku. HYBLER, V.: Návrat volyňských Čechů. In: Znojensko, 14, 1973, č. 1.

Podle údajů ze září 1945 měla být na Moravě zajištěna pro volyňské Čechy 801 usedlost pro vojáky a 545 rezerv, a to na Znojensku (35 + 34), Olomoucku (57 + 23), Vyškovsku (65 + 39), Šumpersku (99 + 85), Moravskokrumlovsku (68 + 78), Zábřežsku (74 + 62), Hustopečsku (28 + 10), Mikulovsku (131 + 214) a Novojičínsku (103 + 48). AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ZNV Brno z 20. 9. 1945.

Ve Slezsku se volyňští Češi setkali počátkem září 1945 na dožínkové slavnosti na Krnovsku s představiteli státního aparátu, armády a bezpečnosti ze slezské expozitury ZNV a dalšími významnými slezskými politickými a kulturními činiteli. Akce se zúčastnilo asi sto činitelů, mj. předseda expozitury Josef Bilan-Šinovský, zemský velitel Národní bezpečnosti škpt. Vladimír Sedlář, zástupce zemského vojenského velitele plk. Vladimír Janko a přednosta zemského finančního ředitelství v Opavě Andělín Šulík. JANÁK, D.: Neklidná hranice I. Časopis Slezského zemského muzea, sér. B, 42, 1993, s. 73. První volyňští Češi přišli na Krnovsko již koncem května 1945, obdrželi zde opuštěné statky s 8-35 ha půdy, ale bez živého inventáře. Během léta je dali do takového pořádku, že byli schopni zorganizovat zmíněnou slavnost.

O usídlování volyňských vojáků - zemědělců pečovala zemědělská komise Vojenské skupiny Žatec v čele s ppor. Josefem Kazdou. Provedla soupis požadovaných zemědělských usedlostí dle jednotlivých zájmových skupin, péči věnovala jak nově ustanoveným národním správcům z řad volyňských Čechů, pro jejichž potřebu vydala instruktážní pokyny jak postupovat při převzetí zemědělských usedlostí, tak osídlení vdov po padlých vojácích. Ty měly být umístěny v blízkosti svých příbuzných tak, aby jim tito mohli poskytovat podstatnou pomoc při zemědělském hospodaření. SÚA, f. SČZV, k. 6, počty uchazečů o přiděl zemědělské půdy; tamtéž, k. 9; AMZ, f. PR-VČ, dopis Vojenské skupiny Žatec MOPSP z 25. 8. 1945.

Příhlášky o přiděl zemědělské půdy potvrzené velitelstvím vojenské jednotky podávali volyňští vojáci u místního národního výboru (MNV) posádky a ti, kteří již byli demobilizováni, u MNV prozatímního bydlíště. Zároveň museli předložit své vojenské doklady k prokázání přednostního práva z titulu vojáka československé zahraniční armády. Vojenská správa zároveň učinila opatření, aby volyňští Češi byli propuštěni z činné služby, jakmile o to požádají. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ONV ze 7. 8. 1945; VHA, f. MNO - I. odbor 1945, dopis MNO velitelům 1.-4. oblasti z 10. 8. 1945.

Ministerstvo zemědělství po dohodě s ministerstvem národní obrany provedlo výběr okresů, ve kterých mělo být realizováno usídlení volyňských Čechů - vojáků a pro každý okres byl určen počet usedlostí, které jim byly vyhrazeny. Celkem šlo o 2327 usedlostí pro vojáky a 1397 rezerv pro vdovy a invalidy v šesti okresech Čech a jedenácti okresech Moravy a Slezska. Ve svém dopisu adresovaném 6. října 1945 Úřadu předsednictva vlády si ministerstvo zemědělství stěžovalo na dosavadní neuspokojivé výsledky usídlování, které naráželo na překážky ze strany národních správců, kteří měli uvolnit usedlosti volyňským vojákům, i orgánů místní samosprávy. Počátkem října 1945 bylo usídleno jen 127 volyňských Čechů na Podbořansku a 121 na Litoměřicku, na Žatecku usídlování právě probíhalo. Ministerstvo zemědělství zároveň vydalo pokyn, aby usídlení volyňských vojáků bylo provedeno během dvou týdnů a "v každém případě slavnostně zakončeno před 28. říjnem". AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ÚPV ze 6. 10. 1945.

Úkolem osídlovacích komisí ministerstva zemědělství (OKMZ) bylo vybrat, za spolupráce OSK a styčných důstojníků MNO, usedlosti s vhodnými hospodářskými budovami. Pro usedlosti tvořící rezervu bylo možné v případě nedostatku hospodářských budov zvolit pouze pozemky s obytnými budovami. Velikost vybraných usedlostí neměla přesáhnout 20 ha, ale jako rezervy mohla být použita i větší hospodářství. Přitom se počítalo s tím, že půda přesahující meze stanovené dekretem o osídlení bude představovat jakousi rezervu pro pozdější reemigranty.

Žádosti volyňských vojáků byly projednávány ministerstvem zemědělství za součinnosti styčné skupiny MNO a na jejich základě byl na příslušných okresech vyhrazen pro jejich usídlení potřebný počet zemědělských závodů, a to do maximálně jedné třetiny tak, aby jejich přednostní nároky byly uspokojeny.

Průběh usídlování volyňských vojáků v Čechách měl rychlejší průběh než na Moravě, neboť větší počty volných zemědělských závodů vytvářely méně třecích ploch. Již v srpnu 1945 se o usídlení v nejurodnějších okresech v severozápadních Čechách ucházelo 2879 krajanů, a to na Podbořansku (1252), Žatecku (1071), Litoměřicku (403) a Českolipsku (153). Tamtéž, dopis Vojenské skupiny Žatec ministerstvu zemědělství z 18. 8. 1945. V souladu s tímto zájmem uložilo ministerstvo zemědělství zabezpečit v Čechách 1396 usedlostí pro vojáky a 804 jako rezervy pro invalidy a pozůstalé po padlých. Zájem volyňských vojáků se ministerstvo snažilo orientovat i na Moravu. V Čechách měli být usídleni především na Žatecku (500), Podbořansku (480) a Litoměřicku (302), rezervy měly být zajištěny zvláště na Podbořansku (443), Litoměřicku (200) a Kadaňsku (185). Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství ÚPV z 6. 10. 1945. Na těchto okresech, o které projevíli značný zájem i uchazeči z vnitrozemí, docházelo ke konfliktním situacím. Někteří osídlenci z vnitrozemí např. argumentovali tím, že Žatecko je již počeštěno a že Češi na Volyni pěstovali chmel údajně jen v nepatrné míře, neboť“ v tamních humusovitých půdách by se chmel ani nedařil“ a že by nejvhodnějším místem pro jejich usídlení bylo Chebsko, kde prý je stejná půda jako na Volyni. Tamtéž, dopis F. Lišky ministerstvu zemědělství z 18. 6. 1945. Někdy dokonce docházelo i ke sporům mezi samými Čechy z různých volyňských obcí, jako tomu bylo na Podbořansku mezi krajanými z Buderáže a Buršovky. SÚA, f. SČzV, k. 5, dopis zájmové skupiny Jezírko Vojenské skupině Žatec z 31. 8. 1945.

Skutečnost, že usídlování volyňských Čechů v Čechách začalo již v září 1945, tj. dříve než na Moravě, umožnila realizovat pokyn ministerstva zemědělství dokončit usídlení vojáků do 28. října 1945. Tak na okrese Žatec, kde mělo být usídleno nejvíce krajanů, bylo ukončeno 26. října 1945. AMZ, f. PR, R-VČ, telegram OKMZ Žatec ministerstvu zemědělství z 26. 10. 1945. K tomu přispěla revize dosavadních národních správců, při které bylo vyloučeno 166 osob, tj. 17 %, a nahrazeno volyňskými Čechy. Podobně na Litoměřicku 10 % dosavadních národních správců nahradili volyňští vojáci. KOŤÁTKO, J.: Zemědělská osídlovací politika v pohraničí. Praha 1946, s. 86 a 88. Přidělené usedlosti byly vesměs dobře vybaveny potřebným inventářem a v mnoha případech přiděl půdy přesahoval rozsah stanovený dekretem prezidenta republiky. Např. v Počeradech na Žatecku měly usedlosti volyňských vojáků vesměs výměru přes 30 ha, na větších usedlostech byli volyňští krajané umístěni po dvou. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis OKMZ Žatec ministerstvu zemědělství z 26. 10. 1945. Přitom ostatní osídlenci na Žatecku a Litoměřicku se spokojili s daleko menší výměrou než 13 ha s ohledem na zdejší intenzivní zelinářskou, ovocnářskou a chmelařskou výrobu. Velké objekty nad 20 ha ovšem zůstávaly zatím v národní správě a nebyly přidělovány do vlastnictví. KOŤÁTKO, J.: c. d., s. 37 a 80. Na Žatecku vznikly značné problémy se zemědělskými závody, které byly určeny jako rezerva pro invalidy a rodiny padlých, které se měly vrátit v rámci organizované reemigrační akce. Na většině hospodařili dosavadní národní správci, kteří se dožadovali definitivního vyřešení situace buď předáním usedlostí volyňským Čechům, nebo jejich přidělením do trvalého vlastnictví. Na některých z nich dosud hospodařili původní němečtí majitelé. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis OKMZ Žatec ministerstvu zemědělství z 5. 12. 1945.

Původně stanovená směrná čísla pro usídlení volyňských vojáků v Čechách byla na Žatecku a Podbořansku značně překročena. K 31. prosinci 1945 bylo na okrese Žatec umístěno 650 vojáků, na okrese Podbořany 556 a na okrese Litoměřice 232. Celkem bylo na území Čech do konce roku 1945 usídleno 1812 vojáků, tj. o 416 více než ukládal plán. Řada volyňských Čechů se rozhodla usídlit i na okresech, které nebyly v původním plánu, např. Dvůr Králové nad Labem (42, z toho 20 původně dislokovaných na Šternbersko), Horšovský Týn (82), Stříbro (44) a Teplá (13). Tamtéž, stav usídlování volyňských Čechů k 31. 12. 1945. Koťátkovy údaje pro Žatecko a Litoměřicko (580 a 110 volyňských Čechů) jsou myšleny pouze pro usídlování na podzim 1945. Někteří vojáci totiž demobilizovali již v létě 1945 a v době podzimní revize vystupovali již v roli národních správců. KOŤÁTKO, J.: c. d., s. 86. Ovšem i na těchto okresech vznikly potíže při uvolňování usedlostí, a proto ZNV v Praze po dohodě s ministerstvem zemědělství a za součinnosti MNV a ONV byl nucen provést v některých obcích seprerrevizi národních správ. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ÚPV z 29. 1. 1946.

Zatímco v Čechách probíhalo usídlování volyňských vojáků relativně uspokojivě, na Moravě se počátkem podzimu 1945 o celé záležitosti teprve jednalo. Na Moravě a ve Slezsku měla být podle rozhodnutí ministerstva zemědělství ze začátku října 1945 zabezpečena 931 usedlost pro vojáky a 593 rezervy pro invalidy a pozůstalé po padlých, tj. celkem 1524 osídlovací jednotky. Z moravských okresů bylo pro usídlování vojáků vybráno především Šternbersko (243 osídlovací jednotky), Mikulovsko (214), Šumpersko (85) a Moravskokrumlovsko (78). AMZ, dopis ministerstva zemědělství ÚPV ze 6. 10. 1945.

Pozdější zahájení usídlování volyňských Čechů na Moravě, prakticky až v říjnu 1945, tj. krátce před stanoveným termínem jeho dokončení - 28. říjnem, za situace, kdy počet žadatelů o přiděl zemědělské půdy v moravskoslezském pohraničí značně přesahoval skutečné možnosti, a v době, kdy prakticky osídlování, zejména nejproduktivnějších oblastí, o které měli volyňští Češi především zájem, bylo ukončeno (k živelnému osídlení hlavních zemědělských oblastí v pohraničí došlo už v letních měsících 1945), vedlo k jeho mnohdy velmi dramatickému průběhu, při kterém došlo mezi zúčastněnými stranami k mnoha vzájemným obviněním.

Jednou z problematičtějších osídlovacích oblastí na Moravě byl prostor německého ostrůvku na Vyškovsku. Z jeho 2811 ha půdy určených k novému osídlení bylo totiž na počátku října 1945 již 95 % obsazeno novými národními správci, většinou z řad osob poškozených zřízením německé vojenské střešnice na Vyškovsku, jejíž vznik se dotkl 33 obcí a osad a tři tisíce rodin, které byly vystěhovány. Podle původního požadavku ministerstva zemědělství zde měli být usídleni 104 volyňští Češi (65 vojáků a 39 rezerv) na 1430 ha půdy, tj. více než 50 % půdy určené k nové kolonizaci. ONV ve Vyškově protestoval proti tomuto záměru ministerstva a uváděl, že "nebylo by v zájmu volyňských Čechů samých a v zájmu politickém vůbec, aby byli v takovém množství na zdejší ostrůvek usazeni, zvláště když je již úplně obsazený národními správci". AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ONV Vyškov ministerstvu zemědělství z 29. 9. 1945. ONV byl ochoten umístit pouze patnáct volyňských Čechů. Tamtéž, úřední záznam z 2. 10. 1945.

Jako jistý kompromis mezi požadavkem MNO usídlit 65 vojáků a zvýšenou ochotou ONV usídlit třicet volyňských Čechů, rozhodlo se ministerstvo zemědělství trvat na usídlení 46 volyňských rodin, a to do 28. října 1945. Požadovalo, aby přidělené zemědělské závody byly dostatečně vybaveny stroji a náležitě dotovány živým inventářem i obytným zařízením. Usídlení volyňských Čechů mělo být zajištěno i za cenu přemístění kvalifikovaných národních správců na ještě volné usedlosti v téže nebo sousední obci. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství OKMZ Vyškov z 22. 10. 1945. Tím ministerstvo reagovalo na stížnosti volyňských Čechů, že na Vyškovsku jim byly nabízeny zemědělské závody "vesměš velmi podřadné s nedostatečným zázemím a osazené řídké živým inventářem". Tamtéž, úřední záznam z 2. 10. 1945. Volyňští vojáci takové usedlosti odmítali a žádali, aby jejich přednostní právo bylo respektováno. Vzhledem k nedostatku volné půdy na tomto okrese přidělovala OKMZ volyňským Čechům 8-10 ha, avšak tito se domáhali větších přidělů. Zároveň si stěžovali, že se některé MNV na Vyškovsku staví k jejich usídlování odmítavě. Tamtéž, dopis styčného důstojníka MNO u ONV Vyškov ministerstvu zemědělství z 27. 8. 1945; tamtéž, dopis OKMZ Vyškov ministerstvu zemědělství z 26. 8. 1945; tamtéž, dopis MNO ministerstvu zemědělství z 26. 9. 1945.

Usídlování volyňských Čechů na Vyškovsku bylo provázeno také otevřenými konflikty mezi nimi a již usazenými novousídlenci, jako tomu bylo např. 14. října 1945 v Kučerově, kde si 24 volyňští vojáci vybírali statky, které jim měly být přiděleny do vlastnictví. Svým jednáním vzbudili značný neklid mezi národními správci, kteří prohlašovali, že za těchto okolností nebudou pozemky dále obdělávat. Tamtéž, úřední záznam ONV Vyškov z 15. 10. 1945. Na základě tohoto incidentu si předseda ONV ve Vyškově 22. října 1945 telegraficky stěžoval ministerstvu zemědělství, že volyňští Češi "vybírají si svémocně usedlosti a vyhánějí dosavadní správce ... napadají národní správce a strhují jim z kabátů odznaky komunistické strany". Tamtéž, telegram předsedy ONV Vyškov ministerstvu zemědělství z 22. 10. 1945. V této souvislosti požadoval okamžitý zákrok ministerstva v rámci zajištění klidného průběhu zemědělských prací. K jiným střetům došlo v Komořanech a ve Zvonovicích. Usídlení volyňských Čechů v konečném počtu 31 osob bylo na Vyškovsku ukončeno 18. prosince 1945, a to v Hlubočanech, Kučerově, Komořanech, Lysovicích a

Zvonovicích. Tamtéž, dopis OKMZ Vyškov ministerstvu zemědělství z 19. 12. 1945. Zbývající vojáci byli usídleni na Znojemsku a Mikulovsku.

Na okrese Moravský Krumlov vznikla obdobná situace jako na Vyškovsku, neboť zde kromě volyňských Čechů žádali o usídlení také jugoslávští Češi, příslušníci partyzánských jednotek, a to v obcích Jiřice a Mišovice. Z tohoto důvodu požadoval ONV Moravský Krumlov přemístění volyňských Čechů na Znojemsko, proti čemuž však volyňští krajané protestovali u ministerstva zemědělství. Tamtéž, úřední záznam z 8. 10. 1945. Na tomto okrese byla z celkového počtu 1200 zemědělských usedlostí asi čtvrtina těžce poškozena válečnými událostmi. Ze zbývajících 900 zemědělských závodů mělo být přiděleno zahraničním vojákům více než 40 %, a to jugoslávským Čechům 230 a volyňským Čechům 146. Představitelé okresu doporučovali, aby všech 146 volyňských vojáků bylo umístěno kompaktně v Hostěradicích, avšak jejich zástupce Václav Pichrt požadoval přidělení usedlostí, které si sami vybrali v Babicích, Damnicích, Jiřicích, Lidměřicích, Miroslavi, Našiměřicích, Olbramovicích a Zelovicích. Tamtéž, úřední záznam z 18. 10. 1945. Protahující se jednání vedlo volyňské vojáky ke stížnostem, že jejich přednostní právo není respektováno. Tamtéž, dopis styčného důstojníka MNO u OKMZ Moravský Krumlov ministerstvu zemědělství z 24. 10. 1945. Ministerstvo zemědělství upozornilo ORK v Moravském Krumlově na nezbytnost dbát při usídlování krajanů na jejich rodinné a příbuzenské svazky a pamatovat na přidělení bytového zařízení, živého i mrtvého inventáře a zároveň podpořilo stanovisko volyňských Čechů požadujících usídlení v osmi obcích okresu. Tamtéž, úřední záznam z 26. 10. 1945. Naproti tomu V. Hybler ve Věrné stráži uváděl, že OKMZ v Moravském Krumlově prý obdržela přípis, v němž bylo výslovně řečeno, že rezervované usedlosti mohou být podřadné kvality. Srv. Návrat. Most 1999, s. 59-60.

Usídlení volyňských vojáků na tomto okrese bylo provedeno 14. listopadu 1945, a to na nejzachovalejších usedlostech s výměrou půdy mnohdy přesahující míru přidělu určenou dekretem prezidenta republiky. Tamtéž, dopis OKMZ Moravský Krumlov ministerstvu zemědělství z 23. 1. 1946. Češi z volyňských obcí Ostrov a Hájenka osídlili Damnice, z Černého Lesa a Seliska Našiměřice, z Vilhelmovky, Sklíně a Sklíně-Dvora Olbramovice, Zelovice a Lidměřice a z Komarovky Miroslav. Šlo ovšem o usídlení pouze části zájmové skupiny, neboť její většina byla v souladu s centrálními dispozicemi, které dávala zemědělská komise Vojenské skupiny Žatec, usídlena na Žatecku. Volyňští osídlenci na Moravskokrumlovsku ale upozorňovali na nedostatek mrtvého i živého inventáře; dílčí výpomoc jim poskytla vojenská správa přidělením 53 koní. HYBLER, V.: Vystěhovalci, c. d., s. 217. Podle denního tisku podávala většina volyňských vojáků na Moravskokrumlovsku stachanovské výkony. Dva návrhy ONV na vyloučení z možnosti přidělu ministerstvo zemědělství odmítlo. Národní osvobození, 6. 2. 1947.

Průběh usídlování volyňských Čechů na Moravě byl rovněž předmětem zájmu moravskoslezského ZNV v Brně. Na zasedání ZNV 5. prosince 1945 přednosta referátu pozemkové reformy a osídlování ZNV ing. Josef Životský, zjevně na základě jednostranných informací OKMZ v Zábřehu, charakterizoval volyňské vojáky doslova jako ozbrojené lupiče, kteří "vyhrožují i zastřelením, nebudou-li jim vyhlédnuté usedlosti dány do národní správy. Pohybují se se zbraní v ruce, nabádají zemědělce k neplnění dodávek a pytláci". MZA, B 280, k. 81, rada ZNV 5. 12. 1945. Požadoval, aby v zájmu klidu v nově osídleném pohraničí byli volyňští vojáci odzbrojeni.

O usídlování volyňských Čechů na Moravě jednal v prosinci 1945 předseda ZNV František Loubal přímo s ministrem národní obrany Ludvíkem Svobodou. Seznámil ho s kritikou způsobu výběru zemědělských usedlostí ze strany volyňských Čechů, k čemuž L. Svoboda poznamenal, že vojáci si nesmí vymáhat přidělení nejlepších zemědělských závodů a musí se podrobit rozumné dohodě v místních rolnických komisích. Tamtéž, rada ZNV 19. 12. 1945.

V tomto smyslu hovořil předseda ZNV také na 2. zasedání ZNV 20. prosince 1945. Tamtéž, k. 1, zápis ze 2. zasedání ZNV 20.-21. 12. 1945, s. 8. V diskusi člen ZNV za ČSL Hynek Hrbáček charakterizoval postup volyňských Čechů jako rušivý zásah do osídlovacího procesu a požadoval proti uvedeným zjevům rázně vystoupit, "zvláště též z důvodu, že podniky ve správě zahraničních vojáků a volyňských Čechů nejsou většinou dosti odborně vedeny". Tamtéž, s. 42. Člen ZNV Bedřich Hoffman kritizoval skutečnost, že v souvislosti s umístěním osídlenců s přednostním

právem museli někteří národní správci po obdělání půdy a sklizni úrody opustit své usedlosti. Tamtéž, s. 55.

Problematikou usídlování volyňských Čechů se zabývala také zemská komise pro vnitřní osídlení ZNV v Brně. Na její schůzi 7. února 1946 národní socialista Josef Vrána informoval o postupu usídlování volyňských Čechů na Moravskokrumlovsku, kterým podle jeho slov "byly kladeny nepochopitelné překážky k osídlení, kdežto členům partyzánské brigády (z Jugoslávie - pozn. J.V.) nebyly činěny žádné překážky". Tamtéž, k. 151. Kritiku postupu volyňských Čechů při osídlování prezentoval jako mylné informování, které má být zastaveno, neboť "tito bojovali a krváceli v boji za svobodu národa a republiky a nezaslouží si takového nevděku". Tamtéž.

Při usídlování volyňských Čechů na Moravě bylo sice postupně dosahováno pozitivních výsledků, nicméně všichni volyňští vojáci nebyli usídleni nejen do původního termínu, tj. do 28. října 1945, ale ani v lednu 1946. Příčinou bylo, jak již výše uvedeno, pozdní zahájení jejich usídlování za nedostatku volných osídlovacích kapacit. Proto jim byly často nabízeny usedlosti, které styčný důstojník MNO při ministerstvu zemědělství mjr. Kneibl označil jako "nejpodřadnější", a které z tohoto důvodu odmítali, čímž se jejich usídlení oddalovalo. Ve svém dopisu kabinetu ministra národní obrany uváděl, že žádný volyňský Čech nikdy nežádal, aby byl "vyhozen národní správce - otec četné rodiny, ale sám se přimlouval a eventuálně sám ustoupil, aby takového žadatele nepoškodil". VHA, f. PKZ 1946, dopis styčného důstojníka MNO u ministerstva zemědělství kabinetu ministra národní obrany z 23. 10. 1946. Požadoval více porozumění pro situaci volyňských Čechů ze strany národních výborů, což celou osídlovací akci mohlo, podle jeho názoru, velmi uspíšit.

Relativně pomalý postup usídlování volyňských vojáků vedl počátkem roku 1946 k výměně poněkud ostřeji formulovaných dopisů mezi MNO a ZNV v Brně. Ministr Svoboda ve svém dopisu z 25. března upozornil, že na Moravě a ve Slezsku je usídleno teprve 878 vojáků, že jsou opomíjena ustanovení dekretu prezidenta republiky a vyjádřil naději, že žadatelé s přednostním právem budou usídleni před ostatními. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MNO ZNV Brno z 25. 3. 1946. Jeho dopis byl odpovědí na list ZNV v Brně z 27. ledna 1946, ve kterém ZNV důrazně protestoval proti úmyslu dirigovat na Moravu další skupiny volyňských Čechů k zemědělskému usídlení a ve kterém uváděl, že všichni volyňští Češi byli, až na malé výjimky, usídleni. Tamtéž, dopis ZNV Brno MNO z 27. 1. 1946. V jiném dopisu adresovaném předsedovi ZNV v Brně MNO hodnotilo volyňské Čechy jako dobré hospodáře, kteří vzorně plní uložené dodávky zemědělských produktů. Pokud šlo o některé stížnosti na nevhodné chování volyňských vojáků, byly MNO prošetřeny a viníci potrestáni. Jak ministerstvo připomnělo, nebyly ovšem takového charakteru, aby bylo možné za ně paušálně kritizovat a odsuzovat všechny volyňské krajaný. VHA, f. PKM 1946, dopis MNO ZNV Brno ze 16. 5. 1946.

Úloha ZNV při osídlování volyňských Čechů byla velmi obtížná, neboť na jedné straně musel vyhovět požadavkům centrálních orgánů, na druhé straně narážel na obtíže při praktické realizaci tohoto úkolu v jednotlivých okresech a obcích. Národní správci z řad nových osídlenců z vnitrozemí, kteří také z převážné části představovali složení místní správních komisí (MSK) a místních rolnických komisí (MRK), je odmítali mezi sebe přijmout, neboť příchod vojáků byl často spojen s odchodem některých z nich z funkce národního správce. K příznivému přijetí vojáků mnohdy nepřispívalo ani jejich suverenní vystupování, doposud nepřizpůsobené mírovému životu, či jejich snaha o samovolný výběr zemědělských závodů. Těchto některých dílčích jevů však bylo mnohdy zneužíváno k pomluvám volyňských krajanů, za kterými se skrývaly zájmy jednotlivců. Na druhé straně lze uvést řadu případů, kdy novousedlíci z vnitrozemí dobrovolně postoupili své usedlosti vojákům jako přednostním uchazečům. Navíc usídlování volyňských Čechů časově spadalo do období revize národních správců, mezi nimiž převládalo napětí a nervozita. To pochopitelně vybičovalo atmosféru proti vojákům mnohdy do krajnosti, a ta se pak přenášela i na funkcionáře okresních orgánů - OSK, ORK i OKMZ. Paralelně probíhající revize dosavadních národních správců, která postihla ty, kteří byli hodnoceni jako nekvalifikovaní z hlediska ustanovení osídlovacího dekretu, napomohla urychlení usídlení. Dotkla se především osob s původně nezemědělským povoláním, osob tzv. státně a národně nespolehlivých či špatně

hospodařících. Revize, která z příkazu ministerstva zemědělství začala počátkem října 1945, byla řízena ZNV a prováděly ji komise složené ze zástupců MSK, MRK, Sboru národní bezpečnosti (SNB) a okresní rolnické komise okresu, který v rámci skupinového osídlení měl přemístit do daného okresu své uchazeče o přiděl zemědělské půdy. Zvláště velký význam měla revize v okresech s intenzivní zemědělskou výrobou, které ležely ve vnitřním obvodu osídlovacího pásma a v jejichž některých obcích byly všechny zemědělské závody obsazeny národními správci, jako tomu bylo např. v určitých lokalitách Žatecka a Litoměřicka.

Podle přednosta IX. (osídlovacího) odboru ministerstva zemědělství dr. ing. Jiřího Koťátka nejsvícenějším obdobím byl říjen 1945, který označil za "horké týdny". KOŤÁTKO, J.: c. d., s. 68. Do 28. října 1945 se podařilo usídlit více než 2/3 volyňských vojáků (asi 2000 z 2700), většina zbývajících byla usídlena do konce roku 1945 (2672 vojáci). V lednu 1946 ještě zůstávalo několik desítek neusídlených zemědělců z řad krajanů. Tamtéž, s. 67. Koťátko charakterizoval usídlování volyňských vojáků jako "jedinou poněkud nepokojnou kapitolu řízení osídlování". Tamtéž, s. 65. Kompaktní usídlení volyňských Čechů na Žatecku a Podbořansku, které jim bylo slibováno některými vládními činiteli na konci války, označil nejen za nedoporučitelné, ale i nemožné, vzhledem k saturování těchto okresů národními správci z vnitrozemí.

Významnou úlohu při zemědělském osídlování sehrávala styčná skupina MNO při ministerstvu zemědělství, která vyslala své styčné důstojníky do všech okresů, kde byli usídlováni volyňští Češi, aby hájili jejich zájmy, zabezpečovali spolupráci s místními orgány a přednostní nároky volyňských vojáků uváděli do souladu s nároky kvalifikovaných národních správců z vnitrozemí.

Technickou stránku zemědělského osídlování volyňských krajanů, stejně jako zemědělského osídlování vůbec, zabezpečovaly OKMZ, které byly zřizovány pro jednotlivé pohraniční okresy (v některých případech jedna OKMZ pro dva okresy). Celkem působilo v pohraničí sto OKMZ (60 v Čechách a 40 na Moravě a ve Slezsku), které byly tvořeny úředníky ministerstva zemědělství, ZNV, ONV, úřadu pro agrární operace, katastrálních měřicích úřadů a pomocnými silami. OKMZ byly orgány ministerstva zemědělství, kterému přímo podléhaly. Zájmy volyňských Čechů u těchto orgánů chránili styční důstojníci MNO.

Pokud se jednalo o dosud neusídlené zemědělce z řad volyňských vojáků, jejichž demobilizace, která probíhala již od letních měsíců roku 1945, byla ukončena počátkem roku 1946, uložila meziministerská komise 9. ledna 1946 ukončit jejich usídlování do konce ledna. Uchazeči, kteří si vybrali zemědělské usedlosti obsazené kvalifikovanými národními správci, měli být usídleni na volných hospodářstvích v témže nebo jiném okrese. Urychlená realizace tohoto úkolu byla považována za nezbytnou, neboť již v polovině února 1946 se předpokládala možnost zahájení hromadné reemigrační akce. AMZ, f. PR, R-VČ, meziministerská komise 9. 1. 1946. V únoru 1946 zbývalo usídlit stále ještě několik desítek vojáků z řad volyňských zemědělců. Ministerstvo zemědělství se domnívalo, že pokud nebude možné tyto uchazeče usídlit na původně určených zemědělských závodech, budou usídleni spolu s předpokládanými asi 5000 rodinami, které se měly vrátit v rámci hromadné reemigrace. Ministerstvo zemědělství zároveň upozorňovalo na nutnost urychlené realizace reemigrace, neboť hrozilo nebezpečí, že volyňští vojáci přidělené usedlosti opustí. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství ÚPV z 20. 2. 1946. Kromě IX. odboru ministerstva zemědělství věnoval usídlování volyňských vojáků pozornost také IX. odbor Jednotného svazu českých zemědělců. Osídlování, 1, 1946-1947, č. 3, 25. 6. 1946, s. 57.

Definitivní údaje o ukončení usídlování volyňských vojáků - zemědělců ze září a října 1946 uvádí celkový počet 2760 usídlených osob, z toho v Čechách 1865 a na Moravě a ve Slezsku 895.

Největší koncentrace volyňských vojáků byla v Čechách na Žatecku (650), Podbořansku (560) a Litoměřicku (249), na Moravě na Šternbersku (195), Moravskokrumlovsku (151) a Mikulovsku (122). AMZ, f. PR, R-VČ, stav usídlování volyňských Čechů k 15. 9. 1946; tamtéž, seznam zahraničních vojáků - volyňských Čechů v zemi Moravskoslezské k 10. 10. 1946. V těchto počtech jsou však někdy zahrnuty i usedlosti, které měly charakter rezerv pro invalidy a pozůstalé po padlých a které byly přímo obhospodařovány jejich příbuznými z řad usídlených vojáků. Tak mohl jeden volyňský Čech spravovat až tři zemědělské usedlosti, např. na Moravskokrumlovsku na 151 usedlosti bylo usídleno 86 vojáků. Věrná stráž (dále je VS), 1, 1946, č. 3, s. 5. Situace na

Moravskokrumlovsku však byla spíše výjimkou, neboť, dle Vladislava Hyblera, "naše skupina byla jedinou, která získala rezervy pro rodiny padlých a invalidů". VS, 2, 1947, č. 2, s. 3.

V průběhu roku 1946 nastala v souvislosti s odsunem Němců, a tudíž ztrátou pracovních sil, pro volyňské Čechy obtížná situace, neboť zůstali na obhospodařovaných usedlostech sami, přičemž museli zajistit sklizeň úrody a podzimní práce mnohdy na 20 i více ha půdy, někdy i za nedostatku strojního inventáře a tažného dobytka. Řada demobilizovaných vojáků trpěla následky zranění a steskem po rodinách, který vedl k depresím, ba i sebevraždám (za rok 1946 bylo zaznamenáno devět sebevražd volyňských Čechů). Vývoj, 1946, č. 7; VS, 1, 1946, č. 3, s. 5; VS, 2, 1947, č. 2, s. 3; HYBLER, V.: Vystěhovalci, c. d., s. 218; Žatecké noviny, 2, 1946, č. 11, s. 1; ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Země otců. Praha 1995, s. 286. Kostnické jiskry v říjnu 1946 psaly: "Sedí na svých majetcích na Žatecku, látají si hadry, vaří a poklízejí dobytek - na polích však valně nesklízají." Kostnické jiskry, 1946, č. 44, s. 262. Malé procento vojáků mělo problémy s adaptací na mírový život. Byli to sice jen jednotlivci, ale volnějším život některých jednotlivců ohrožoval dobrou pověst většiny. Lidé podle chování jednoho, dvou či dokonce tří odsoudili všechny. Žatecké noviny, 29. 11. 1946.

Značný rozruch a nervozitu mezi volyňskými přídělci v některých obcích vzbudilo scelování půdy. Ve Vojkovicích na Hustopečsku byl dle šetření, které provedli zástupce ministerstva zemědělství v komisi pro usídlování volyňských Čechů při Osídlovacím úřadu ing. Vondřich a styčný důstojník MNO při ministerstvu zemědělství mjr. Kneibl, předběžný scelovací plán proveden ve prospěch členů MNV, čímž se volyňští krajané cítili značně poškozeni. AMZ, f. PR, R-VČ, zpráva o šetření 2.-6. 9. 1946; tamtéž, protokol OKMZ Hustopeče z 30. 9. 1946. Požadovali, aby pozemky nebyly bez jejich souhlasu vyměňovány anebo odnímány, a žádali ponechání plné výměry zemědělské půdy v rozloze 12-13 ha. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství OKMZ Hustopeče z 25. 3. 1946. Naproti tomu MNV si stěžoval, že národní správci, kteří byli nuceni uvolnit hospodářství volyňským Čechům, byli značně poškozeni zanecháním zemědělských produktů, které jim měly být dle směrnic Národního pozemkového fondu (NPF) proplaceny. Vyslovil názor, že ministerstvo zemědělství rozhoduje jednostranně ve prospěch volyňských Čechů. Tamtéž, dopis MNV Vojkovic OKMZ Hustopeče z 26. 3. 1946. OKMZ, jejíž postup při scelování pozemků volyňští Češi kritizovali, je obvinila z násilných převodů živého a mrtvého inventáře i pozemků. Tamtéž, dopis OKMZ Hustopeče ministerstvu zemědělství z 3. 4. 1946. Příčiny krajně napjatého poměru mezi zdejšími volyňskými Čechy a ostatními národními správci vyšetřoval také ZNV v Brně, který jako jednu z příčin uvedl skutečnost, že volyňským krajanům je odmítáno zastoupení v MNV a MRK. ZNV dal MNV ve Vojkovicích pokyn, aby se snažil vytvářet v obci takové prostředí, které by umožňovalo klidné soužití všech obyvatel obce. MZA, B 280, k. 81, rada ZNV 10. 4. 1946. Při šetření domnělých nepřístojností volyňských Čechů, konstatoval styčný důstojník MNO u oblastní úřadovny Národního pozemkového fondu (NPF) v Brně, že ZNV byl mylně informován o chování a hospodaření krajanů a označil je za dobré zemědělce. VHA, f. PKM 1946, dopis styčného důstojníka MNO u ministerstva zemědělství MNO z 3. 5. 1946. Také OKMZ v Hustopečích uváděla, že "velká většina volyňských Čechů v okrese se velmi pěkně přizpůsobila zdejším poměrům". AMZ, f. PR, R-VČ, dopis OKMZ Hustopeče ministerstvu zemědělství z 13. 8. 1946. Vážným problémem byla otázka náhrad za přidělené zemědělské závody. V srpnu 1946 podal Svaz Čechů z Volyně (SČzV) žádost NPF, aby volyňským Čechům byly zemědělské usedlosti přiděleny bezplatně. NPF odmítl vyhovět této žádosti v plném rozsahu, nicméně vyslovil ochotu poskytnout zvláštní slevu volyňským Čechům z řad zahraničních vojáků. Byla odhadnuta cena přidělených usedlostí a na základě těchto odhadů stanovena výše první splátky na úhradu jejich cen. Stanovení výše úhrady prováděly rolnické komise za účasti úředníků NPF; úhradu bylo nutno splatit do patnácti let. V případě, že přídělce neměl prostředky k zaplacení první splátky, což se týkalo právě volyňských Čechů, měl možnost požádat o odklad. VS, 1, č. 3, s. 7-8; č. 5, s. 6.

Specifickým problémem bylo usídlování volyňských vojáků - živnostníků. Počet volyňských živnostníků byl značně nižší než počet zemědělců, jednalo se pouze o 430 osob, z toho však na podzim 1945 bylo umístěno pouze 30 osob. Důvodem odmítnutí byla vesměs skutečnost, že požadované živnosti byly již obsazeny národními správci z vnitrozemí. VHA, f. PKM, 1945, dopis Vojenské skupiny Žatec L. Svobodovi z 11. 10. 1945. V listopadu 1945 delegace volyňských

vojáků vedená škpt. Vladimírem Mesnerem požadovala v Úřadu předsednictva vlády zastoupení volyňských Čechů ve všech osídlovacích orgánech, přednostní právo při přidělování živností a ponechání německých pracovních sil do reemigrace rodinných příslušníků volyňských vojáků. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ÚPV Osídlovacímu úřadu ze 6. 11. 1945. Na základě této intervence byli zástupci volyňských Čechů ve funkcích styčných důstojníků MNO určeni k Osídlovacímu úřadu v Praze i k jeho nižším článkům - oblastním osídlovacím úřadovnám (OOÚ) v Žatci, Litoměřicích, Liberci a Brně.

V souladu s vládním usnesením ze 4. prosince 1945 o vytvoření zvláštní komise pro usídlování volyňských Čechů vydal Osídlovací úřad zákaz dalšího umístování národních správců z řad nových zájemců z vnitrozemí a uložil všechny neobsazené nebo nově uvolněné živnosti rezervovat pro zahraniční vojáky a reemigranty. Tamtéž, dopis Osídlovacího úřadu ministerstvu zemědělství z 5. 1. 1946; MZA, B 280, k. 81, rada ZNV 11. 12. 1945; tamtéž, k. 1, zápis z pléna ZNV 20.-21. 12. 1945, s. 30.

K usídlování volyňských vojáků - živnostníků došlo až v roce 1946, neboť většina z nich byla ještě začátkem roku neusídlena. Mezi nimi bylo 50 řemeslníků, 44 řezníci, 43 obchodníci, 34 hostinští, 20 mlynářů, 15 cukrářů apod. Dalších 10 osob žádalo o umístění ve státních a veřejných službách. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MNO ministerstvu zemědělství z 21. 1. 1946.

Styčný důstojník MNO na ministerstvu zemědělství mjr. Kneibl upozorňoval v únoru 1946 MNO, že pouze některé OSK vycházely vstříc žádostem o přiděl živnostenských provozoven, takže se podařilo usídlit asi 120 živnostníků a asi 80 invalidům byly přiděleny rodinné domky. Horší byla osídlovací situace na Moravě, kde ZNV dostatečně neovlivňoval podřízené OSK a OOÚ, které přednostní nároky volyňských Čechů zaručené dekretem č. 28/1945 Sb. nerespektovaly a prosazovaly mnohdy pochybné nároky dosavadních národních správců bez přednostního práva. VHA, f. MNO 1946, k. 26, dopis mjr. Kneibla MNO z 19. 2. 1946.

Stav usídlování volyňských Čechů byl projednáván na meziministerských poradách zástupců ministerstev vnitra, národní obrany, zemědělství a ochrany práce a sociální péče, které svolal Osídlovací úřad v Praze, a to na užší poradě 9. ledna 1946 a širší za účasti zástupce ministerstva zahraničních věcí (MZV) 30. ledna. Na obou byly podrobně prodiskutovány požadavky volyňských Čechů týkající se i nezemědělského usídlování. Styčným důstojníkům MNO u jednotlivých osídlovacích orgánů bylo uloženo sledovat postup usídlování, zjišťovat závady a činit kroky k jejich odstranění. Osídlovací úřad, aby urychlil usídlování volyňských nezemědělců, obnovil 11. března 1946 svůj příkaz, aby bylo zastaveno další obsazování volných a uvolňovaných míst národních správců v obchodech a živnostech, a uložil MNV, aby další obsazování národních správ se dělo výhradně na základě doporučení Osídlovacího úřadu, který je vydával pouze uchazečům s přednostními nároky, tedy v první řadě volyňským Čechům, a to po dohodě se styčnými důstojníky MNO u Osídlovacího úřadu. Požadavek volyňských Čechů, aby v přidělených živnostenských závodech byly ponechány pracovní síly z řad německého obyvatelstva do reemigrace jejich rodin z Volyně, byl odmítnut. Tamtéž, dopis Osídlovacího úřadu ÚPV z 16. 3. 1946; Osídlování, 1, 1946-1947, č. 3, s. 129-130.

Usídlované volyňské vojáky vzal veřejně v polovině roku 1946 pod svou ochranu ministr L. Svoboda, a to v novinách Svobodné Československo. Reagoval na tzv. mikulovský případ, kde představitelé samosprávy, mnohdy držitelé několika národních správ, svolali manifestaci proti oprávněným nárokům volyňských Čechů: "S bubnem se šlo proti zahraničním vojákům - invalidům, kteří v boji proti Němcům ztratili své ruce, nohy, oči a jiné části svého těla!

Uvědomujeme si vůbec, že tato ostuda je pohanou a potupou všech slušných a poctivých občanů a nestoudným výsměchem ideálům naší národní revoluce? Neměl by býti původce této nestoudné aféry spíše pohnán před lidový soud, než aby zastával odpovědné místo v lidové samosprávě?" Svobodné Československo 1946. Cit. dle Osídlování, 1946, č. 7, s. 130. Ještě v listopadu 1946 upozorňoval ministr Svoboda na půdě Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS) na 63 neumístěné živnostníky a další osoby žádající o přijetí do státních a veřejných služeb. VS, 1, 1946, č. 5, s. 2.

Určitém problémem při umístění volyňských živnostníků bylo, že někteří z nich nemohli prokázat způsobilost k nastoupení živnosti, kterou až dosud provozovali na Volyni jednak pro zničení příslušných dokladů válečnými událostmi, jednak že provozování živnosti na Volyni nebylo vázáno na vyplnění stejných předpokladů jako v ČSR. Proto ministerstvo průmyslu připravilo osnovu vládního nařízení o úlevách při prokazování způsobilosti. Úlevy mohly být přiznány jen osobám, které příslušnou živnost v cizině provozovaly a získaly kvalifikaci pro její provozování, ale nemohly předložit příslušné doklady. Musely však zvláštní zkouškou prokázat, že mají k provozování příslušných živností potřebné znalosti a dovednosti. Ty posuzoval živnostenský úřad, který si kromě toho vyžádal ve všech posuzovaných případech dobrozdání příslušné zájmové hospodářské organizace a obchodní a živnostenské komory. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství (dále jen SMZ), k. 102, důvodová zpráva ministerstva průmyslu z 27. 3. 1946; SÚA, f. ÚPV, k. 1306, osnova vládního nařízení. Dalším opatřením ve prospěch volyňských Čechů a dalších navrátilců z ciziny bylo vládní nařízení o některých úlevách při hodnocení školního a praktického vzdělání, zkoušek a vysvědčení. SÚA, f. ÚPV, k. 803, osnova vládního nařízení. Závažným problémem již usídlených volyňských Čechů byl nedostatek finančních prostředků, zvláště provozního a investičního kapitálu. Proto vláda 28. května 1946 uložila ministru ochrany práce a sociální péče Zdeňku Nejedlému, aby prováděl potřebnou sociální péči o reemigranty, a to jednak formou sociálních výpomocí, jednak sociálních a produktivních zápůjček.

Sociální výpomoci měly jednorázový charakter a bylo je možno poskytovat těm navrátilcům, kteří se ocitli v okamžité finanční tísní a neměli možnost opatřit si nejnütnější životní prostředky (byt, stravu, ošacení). Pro volyňské vojáky byla aktuální zvláště otázka ošacení, protože si přivezli pouze vojenskou uniformu, nepočítáme-li tisíc korun, které obdrželi na civilní oděv při demobilizaci. Z nedostatku jiného oděvu nosili uniformu i při domácích a polních pracích, což bylo v rozporu s vojenskými předpisy a vzbuzovalo veřejnou pozornost. Sociální výpomoci povoloval a vyplácel ONV z rozpočtových prostředků ministerstva ochrany práce a sociální péče (MOPSP) na podkladě žádosti podané prostřednictvím Československého ústavu zahraničního (ČÚZ) nebo přímo u MNV nebo ONV. Svobodný mohl obdržet maximálně 500 Kčs, ženatý bezdětný 1000 Kčs, na každé nezaopatřené dítě do počtu pět po 200 Kčs, nad pět po 300 Kčs.

Zápůjčky byly uvolňovány z rozpočtových prostředků MOPSP na zařízení domácnosti (sociální zápůjčka) či podniku (produktivní zápůjčka). Sociální zápůjčky byly poskytovány ve výši 2000-5000 Kčs, produktivní do 20 tisíc Kčs bezúročně, nad 20 tisíc na 3-5 let s 3 % úrokem. Zemědělci měli možnost opatřit si také provozní úvěr se zárukou Národního pozemkového fondu (NPF), a to u peněžního ústavu. SÚA, f. MPSP, k. 268, Směrnice MOPSP pro poskytování sociální péče; AMZ, f. PR, R-VČ, záznam z porady 3. 5. 1946. Na nedostatek potřebného kapitálu reemigrantů poukazovali členové ZNV v Brně 13. listopadu 1946, kteří konstatovali, že“ je vůbec mnohem snazší odsunout z Československa Němce, než znovu zpět přijmout naše krajany ze zahraničí a je tu hospodářsky zabezpečit". MZA, B 280, k. 4.

Pomocníkem při integraci volyňských vojáků do nového života v ČSR byl Československý ústav zahraniční jako ústředí všech zahraničních krajanů. Ten navázal 15. května 1945 na svou předválečnou činnost, která byla přerušena nacistickou okupací. Již na přelomu května a června 1945 navštívila ČÚZ delegace volyňských Čechů vedená bývalým předsedou České matice školské na Volyni Vladimírem Mesnerem. V delegaci byli také redaktoři Josef Foitík a Josef Rejzek, předseda Sdružení české mládeže na Volyni Josef Mojdl, předseda Kruhu přátel volyňských Čechů Jindřich Dušek a tajemník Prozatímního volyňského výboru Rostislav Hlaváček. Hosty přivítal předválečný předseda ČÚZ volyňský Čech redaktor Věnceslav Švihovský. Během několikahodinové besedy vzpomínal mj. i na svou spolupráci s Jaroslavem Haškem před první světovou válkou v redakci pražského Času a poté za války v Kyjevě v redakci Čechoslovana. HLAVÁČEK, R.: Hašek na Volyni. In: Zpravodaj SČVP, 9, 1999, č. 8, s. 3-4. Valné shromáždění ČÚZ konané 31. května 1946 zvolilo Věnceslava Švihovského předsedou ústavu, členem předsednictva byl také kpt. ing. Jaroslav Kozák, a to jako zástupce SČzV, členem reemigračního odboru ČÚZ byl za SČzV Vladimír Lešner, který měl za úkol soustavně sledovat všechny problémy reemigrantů. Již v květnu 1946 zakročil ČÚZ ve prospěch 85 žen volyňských vojáků, které se

vydaly do ČSR, avšak pro absenci potřebných cestovních dokladů nebyly propuštěny sovětskými orgány přes hranice. Díky porozumění ministerstva vnitra mohl ČÚZ velmi brzy dodat doklady, jejichž nedostatek bránil přejezdu hranic. V červnu 1946 podnikl ČÚZ kroky v Zamini a na Hradě, aby se nezdržoval podpis reemigrační Dohody. Československý svět, 1, 1947, č. 13, s. 3-5; VS, 1, 1946, č. 2, s. 7. ČÚZ jako faktické ústředí všech zahraničních krajanů započal v roce 1946 s budováním svých krajských sekretariátů v pohraničí a dokonce i závodních odboček. Československý svět, 1, 1947, č. 13, s. 1. Ve dnech 26.-28. července 1946 zorganizoval v Praze pod záštitou vlády sjezd krajanů - reemigrantů, jehož cílem bylo manifestovat za jejich oprávněné požadavky.

Na schůzi iniciativní skupiny volyňských Čechů 16. prosince 1945 v Žatci byl připraven návrh stanov budoucí organizace volyňských Čechů - Svazu Čechů z Volyně (SČzV) a zvolen její přípravný výbor v čele s Vladimírem Mesnerem. SÚA, f. SČzV, k. 11, PV 16. 12. 1945. Vzhledem k tomu, že přípravný výbor byl svým složením omezen pouze na Žatecko, Podbořansko a Litoměřicko, rozhodl 3. ledna 1946 sněm o rozšíření o zástupce dalších okresů. Zároveň přijal opatření k legalizaci Svazu, svolání I. valné schůze a přijímání členů. Tamtéž, PV 3. 1. 1946. První valná schůze SČzV se uskutečnila 10. února 1946 v Žatci. Jeho existence byla nezbytná vzhledem k dokončované demobilizaci volyňských vojáků a likvidaci Vojenské skupiny Žatec. Ministerstvo vnitra vyjádřilo souhlas s tím, že SČzV může zahájit činnost, aniž by čekal na potvrzení stanov (ZNV v Praze je schválil až 17. května 1946). Valná schůze zvolila předsednictvo pod vedením Vladimíra Mesnera jako předsedy a Jaroslava Perného a Václava Loudy jako místopředsedů, výkonný výbor, smírčí soud a revizní komisi.

V dalších měsících začaly vznikat první odbočky SČzV, ačkoliv s nimi stanovy vůbec nepočítaly. Své odbočky zřizoval také Kruh přátel volyňských Čechů (KPVČ) v Žatci vedený Jindřichem Duškem. Počet členů Kruhu, jehož náplň měla výrazně sociální charakter, dosáhl koncem října již 500 osob. Kruh spravoval tzv. Malinský fond, z něhož byly udělovány podpory potřebným volyňským Čechům. Přípravoval rovněž založení domova pro volyňské studenty a v průběhu roku 1945 k tomuto účelu zajistil vhodnou budovu. Činnost Kruhu měla také značný ohlas mezi volyňskými Čechy, kteří v předválečném období emigrovali z Volyně do Ameriky (Kanady, USA, Argentiny, Paraguaye). Kruh spolu se SČzV podporoval kulturní činnost krajanů, podílel se např. na pořádání 1. volyňského plesu v Žatci 12. ledna 1947, na kterém vystoupil také nově založený pěvecký soubor odbočky SČzV v Podbořanech. VS, 1, 1946, č. 2, s. 6; č. 3, s. 10; č. 6-7, s. 11. Družstvo Domovina připravilo pro výstavu "1938-1946 v odboji a budování" pořádanou okresním výborem Československé strany národně socialistické (ČSNS) v Podbořanech v listopadu 1946 několik panelů. Zpravodaj SVČP, 1996, č. 7, s. 4.

Významným činem bylo založení vlastního týdeníku Věrná stráž, jehož první číslo vyšlo 28. října 1946. Časopis se mohl opírat o praktické zkušenosti spolupracovníků českých periodik vydávaných na Volyni před válkou a zájem mnoha volyňských vojáků o literární tvorbu. Na jeho vytváření se podílel někdejší vedoucí redaktor Krajských listů Josef Foitík, volyňští čeští básníci Josef Toman a Jiří Rébl, redaktor Rostislav Hlaváček a další. Toman během let 1944-1945 přešel od intimní lyriky k epickým básním, které odrážely bezprostřední dojmy z bojů 1. československého armádního sboru v SSSR a měly burcující charakter. Z několika drobných sbírek z té doby jsou nejrepresentativnější Verše ze zákopů (Litoměřice 1947), které představovaly výběr jeho nejlepších básní. Neméně zajímavou osobností mezi českými volyňskými literáty té doby byl stylisticky vybroušenější a rutinovanejší středoškolský profesor Jiří Rébl, jehož příležitostnou poezii otiskovaly Žatecké noviny a po svém vzniku i Věrná stráž. Tamtéž, č. 1, s. 8. Sem patří i snaha volyňských Čechů přiblížit různé stránky jejich historie, např. publikováním časopiseckých statí či samostatných publikací (Josef A. Martinovský: Kronika Českého Malína, Praha 1945; Josef Toman: Památník, Ústí n. Labem 1946; Josef V. Rejzek: Nezradili, Brno 1947). Ke 3. výročí zničení Českého Malína vydal Kruh přátel volyňských Čechů za redakce Jindřicha Duška sborník Český Malín a volyňští krajané (Žatec 1946).

Volyňští Češi se také zapojili do tehdejšího politického života, který byl v roce 1945 založen na principu Národní fronty (NF) čtyř českých politických stran. Rada krajanů působila ve všech

stranách NF, i když“ někde na Podbořansku a Žatecku stojí vedle a nejeví o veřejné dění zájem ke škodě vlastní". Český Malín a volyňští krajané. Žatec 1946, s. 14. V Žatci se volyňským Čechům dostalo díky ČSL zastoupení i v ONV, jehož členem byl ing. Miloslav Pokorný, rolník z Bítovce, v Podbořanech se stal členem ONV ppor. Verner, rolník z Vitčic. V řadě obcí byli volyňští Češi předsedy a členy MNV. Podle Věrné stráže,“ volyňští Češi nejsou a nebudou jednotně politicky organizovány, i když mají jednotné zájmy. Po zkušenostech, které jediné jim zbyly jako pozitivní výsledek pokusů o uplatňování svých dílčích požadavků prostřednictvím politických stran, nemají už důvěru k této cestě. Volyňský Čech jako straník nemůže zastupovat tu kterou politickou stranu a hájit její zájmy, nikoliv však volyňských Čechů jako celku." Návrat, c. d., s. 31. V parlamentních volbách v roce 1946 krajané hlasovali především pro kandidátky ČSNS a ČSL, i když“ někde se stalo, že krajané volyňští jsou organizováni ve dvou stranách a třetí volili". Tamtéž. Netajili se svým nesouhlasem s komunistickou ideologií. V obci Jesenice u Rakovníka na 1. máje 1946 strhli rudé vlajky a rozbili okna členům KSČ:“ Naši legionáři často napráskali ‚soudruhům‘. Když přišel komunistka s rudou hvězdou na zábavu, hned mu ji strhli, dostal kopance a byl vyhozen ven." TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Hlas českého vyhnance. New York-Praha 1999, s. 56.

Volyňští Češi byli v letech 1945-1946 vystaveni nebezpečí ze strany orgánů sovětského ministerstva vnitra (NKVD) působících na našem území a provádějících tzv. repatriaci sovětských občanů. Přestože volyňští vojáci, kteří zůstali v roce 1945 v ČSR, optovali pro československé státní občanství, došlo k případům, kdy byli vyzváni, aby se dostavili do sovětského repatričního střediska v Praze s tím, že budou“ repatriováni" do SSSR, případně vyběhl sovětský zmocněnec byly orgány Sboru národní bezpečnosti, aby je za tímto účelem zajistily. KAPLAN, K.: Československo po druhé světové válce IV. Historický obzor, 1990, č. 4, s. 107.

Pozornost volyňským Čechům věnovaly také orgány československého ministerstva vnitra, a to díky incidentům, ke kterým občas docházelo mezi volyňskými vojáky a novými osídlenci z vnitrozemí. Podnět k nim zavdávali převážně osídlenci z vnitrozemí. Nejčastěji byly příčinou vznětu urážky“ svobodovců", snižování vážnosti 1. československého armádního sboru v SSSR a gen. L. Svobody. V květnu 1946 ministerstvo vnitra rozhodlo o provedení náhlé prohlídky na Žatecku a Podbořansku, při níž mělo být pátráno po zbraních, střelivu a přístrojích na pálení lihu a měly být také zjišťovány nedovolené porážky vepřů. Vojenská správa měla spolupůsobit při zabavování vojenských zbraní a posílit hlídky SNB, které měly kontrolovat oprávnění k držení loveckých a krátkých zbraní a osobní průkazy. Vzhledem k nevhodnému načasování akce do předvolebního období byla prohlídka odvolána. AMV, 304-256-3, hlášení ministerstva vnitra hlavnímu velitelství SNB z 22. 5. 1946. Při jedné z podobných prohlídek, která se uskutečnila počátkem roku 1947, bylo zabaveno jedenáct vojenských pistolí, třináct pušek, čtyři samopaly, tři lovecké pušky, tři pistole, třináct dělostřeleckých nábojů, sedm pancéřových pěstí, osm ručních granátů, dvanáct min a čtyři revolvery. LŮŽEK, B.: c. d., s. 28.

Těživou situaci volyňských Čechů bez rodin, které stále zůstávaly na Volyni, ztěžovalo nepochopení některých okresních a místních činitelů. V důsledku extrémně těžkých podmínek hospodaření mnozí osídlenci nebyli schopni plnit dodávkové povinnosti. Za to jim bylo odepráno povolení porážky vepře, vydání šatenek apod. ONV v Horšovském Týně zakázal demobilizovaným volyňským vojákům nošení uniforem. Na to krajané reagovali demonstrací, na které žádali:“ Dejte nám civil, nebudeme nosit uniformy." ŠIMEK, V.: Volyňáci. Sokolov 1995, s. 125.

Problémy s usídlováním několika tisíc volyňských vojáků ukazovaly, jak obtížné bude usídlení velké masy příslušníků jejich rodin, kteří se měli vrátit v rámci organizované reemigrační akce, a to za situace, kdy pohraničí již bylo zaplněno novými osídlenci z vnitrozemí.

II. REEMIGRAČNÍ AKCE

S myšlenkou reemigrace příslušníků české minority na Volyni se setkáváme poprvé po vzniku samostatného československého státu, kdy v jednotlivých částech někdejšího ruského impéria probíhala bratrovražedná občanská válka. Střídající se politické režimy na Ukrajině, plány ukrajinských socialistů různých směrů na pozemkovou reformu a vpády ruských bolševiků ohrožovaly ekonomickou stabilitu zejména bohatších krajanů, kteří začali uvažovat o možném odchodu z Volyně a nová ČSR představovala jednu z nejlepších variant. Na Ukrajině v té době vykonával funkce československého konzulátu Komitét občanů ČSR v Kyjevě, který jako svůj úkol vytyčil repatriaci československých státních příslušníků, především zajatců z bývalé rakousko-uherské armády pocházejících z území republiky. Měl k tomu pověření Kramářova Národního výboru i souhlas Rady ministrů tehdejšího Ukrajinského státu. Na základě těchto uznání pověřil Komitét občanů ČSR své důvěrníky na Volyni k vydávání prozatímních osvědčení o československém státním občanství. Těmito dokumenty měli být jejich vlastníci, jako občané jednoho z dohodových států, chráněni "od všech škod, nepokojů a převratů". Státní ústřední archiv (dále jen SÚA), f. Svaz Čechů z Volyně (dále jen SČzV), k. 95. Řada žadatelů měla v úmyslu reemigrovat do ČSR a vybavena tímto osvědčením cestovala do staré vlasti, kde si chtěla zajistit vhodné umístění.

Po vzniku ČSR se u části české veřejnosti objevil požadavek návratu příslušníků českých minorit v zahraničí, kteří v minulosti museli opustit vlast z náboženských důvodů. V souvislosti s proponovanou pozemkovou reformou napsal v roce 1919 místopředseda odboru pro Čechoslováky v zahraničí Národní rady československé a ředitel Úřadu pro přípravu mírové konference dr. Jan Auerhan v časopisu Naše zahraničí: "Je, myslím, požadavkem dějinné spravedlnosti, aby některý z těchto velkostatků byl prodán potomkům českých emigrantů...". HŮRSKÝ, J.: Univ. doc. dr. Jan Auerhan. Praha 1946, s. 50. V rámci akce organizované ústředím československých evangelíků Kostnická jednota se spolu s protestanty z polského Zelova a pruského Slezska vrátilo i několik rodin z Volyně (z Mirotína, Českého Háje, Michalovky, Dermaně a Novostavců).

Československá vláda se na své 68. schůzi konané 2. května 1919 zabývala problematikou repatriace českých a slovenských zajatců bývalé rakousko-uherské armády v Rusku. V té době se na Ukrajině nacházelo na 4-5 tisíc vojáků usilujících o návrat do vlasti. Kromě toho se chystaly přesídlit mnohé české rodiny žijící dosud ve východní Haliči a zejména na Volyni. Kramářova vláda v této souvislosti vyslovila názor, že "pokud se týče Čechů usedlých ve východní Haliči, Volyňsku atd. nesluší (se) podporovati jejich snahu směřující snad k návratu do území Československé republiky, nýbrž naopak dlužno pro ten čas na ně vhodným způsobem ... působiti, aby tyto rodiny, kteréž mají na území bývalého Ruska nemovitý majetek a obživu a jsou tamějšími příslušníky, ukvapeně se nezbavovaly svého majetku a nevydávaly všanc nebezpečí, že stržené peníze za prodaný nemovitý a jiný majetek budou vzhledem k světovému posuzování ceny ruských a ukrajinských peněz majetkem velmi pochybným, následkem čehož by tyto rodiny vysazeny byly v Československé republice svízelnému životu, který by i přes nejlepší vůli nemohl býti vzhledem k posavadním stísněným poměrům hospodářským, finančním, zásobovacím, ubytovacím atd. zlepšen." Z protokolů schůzí první československé vlády 1918-1919. Praha 1974, s. 106-107. Z tohoto obsáhlého závěru vyplývá realistické hodnocení možností návratu, které - jak ukázala výše zmíněná akce Kostnické jednoty - byly velmi omezené.

Z téže doby pochází dopis českých osad na Volyni adresovaný československému ministerstvu zahraničních věcí a Pamětní list předaný delegací volyňských Čechů 30. května 1919 prezidentu republiky T. G. Masarykovi. V těchto dokumentech se požadavek reemigrace neobjevuje, naopak se žádá československá intervence u ukrajinské vlády, aby chránila životy a majetek českých kolonistů na Volyni. SÚA, f. SČzV, k. 91; Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen AKPR), R 2593/19, inv. č. 53.

Obtížná hospodářská situace východního pohraničí Polska vedla již v době před světovou hospodářskou krizí k poměrně častému vystěhovalectví, zejména do Ameriky. Mezi vystěhovalci z Volyně byla i řada tamních Čechů. Z této doby pochází i údajný návrh volyňských Čechů z roku

1928 adresovaný polské a československé vládě, a to na výměnu volyňských Čechů za Poláky z československého východního Slezska (Těšínska). ...nikdo není zapomenut. Podbořany 1988, s. 23. Existence takového návrhu není doložena ani v archivech obou ministerstev zahraničních věcí, ani není zmiňována v dobovém tisku. Stěží si lze představit, že by někdo navrhoval výměnu volyňských rolníků za těšínské horníky a hutníky. Obě menšiny nebyly srovnatelné nejen svou sociální strukturou, ale ani početně (30 tisíc volyňských Čechů v Polsku a 90 tisíc Poláků v ČSR). Navíc Poláci opakovaně zdůrazňovali, že na rozdíl od volyňských Čechů jsou autochtony. V této době, podle zpráv tehdejšího československého vyslance v Polsku dr. Václava Girsy, který sám byl volyňským Čechem, se polský sanační režim choval ke krajanům příznivě a viděl v nich státotvorný loajální element, kterým také v plné míře byli. Tehdejší vzájemný poměr mezi polskou vládou a českou menšinou byl velmi dobrý, jen důvěrně krajané sdělovali vyslanci různé stesky. Česká loajalita zvláště vynikala v kontrastu s nedůvěrou vůči polskému státu projevující se u jiných národnostních menšin. Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále jen AMZV), ZÚ Varšava, PZ 1929, Girsy MZV 27. 5. 1929. Díky poválečné konjunktuře rostly ceny zemědělských produktů a příjmy zemědělců a došlo k rychlé obnově válkou poškozených nebo zničených hospodářství. Volyňští Češi tedy neměli žádný důvod usilovat o únik z prostředí, ve kterém představovali silný hospodářský a kulturní element.

Další údajný návrh na reemigraci volyňských Čechů měl pocházet od tehdejšího předsedy České matice školské v Polsku (ČMŠ) Vladimíra Mesnera. DUFEK, V.: Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech. Praha 1997, s. 9. Žádost byla prý zaslána československé vládě, a to pod vlivem nebezpečí důsledků blízkých příbuzenských sňatků a z toho vyplývajícího možného zhoršení jejich zdravotního stavu. Písemná žádost prý byla osobně předána československému ministru zahraničních věcí dr. E. Benešovi, který se v červnu 1935 vracel z Moskvy přes Kyjev a polskou Volyň. O takové žádosti opět nejsou zmínky ani v archivu československého Zamini, ani v dobovém tisku. Předseda největší české organizace na Volyni nemohl tak dalekosáhlou žádost podávat jen o své vůli, muselo by se o ní diskutovat jak na půdě Matice, tak na veřejnosti. O nějakých tendencích k reemigraci do ČSR nehovoří ve svých zprávách ani tehdejší československý vyslanec v Polsku dr. Juraj Slávik. Také volyňský vojvoda Henryk Józewski zdůrazňoval absolutní loajalitu českého obyvatelstva na Volyni, označil je za element pořádku, vzor plnění státoobčanských povinností a silného hospodářského činitele. Hospodářsky byli volyňští Češi podle Slávikovy zprávy nejvyspělejším elementem kraje. Ve městech představovali zámožnou vrstvu řemeslníků a obchodníků. Byli považováni za element klidný a politicky nevybojný. Podle vyslance se neodvažovali nic žádat ani od polských úřadů, ani od ČSR, a spokojovali se s tím, když jim úřední činitelé nedělali příliš velké překážky. AMZV, ZÚ Varšava, PZ 1936, Slávik MZV 17. 10. 1936. V tomto kontextu by tak dalekosáhlá žádost byla výrazem neloajality vůči polskému státu a mohla by vážně ohrozit stávající prosperitu krajanů. Nelze předpokládat, že by se předseda Matice uchýlil k tak nezodpovědnému kroku. Ve skutečnosti ČMŠ předložila v roce 1937 československému Zamini podání obsahující souhrn nejnaléhavějších požadavků volyňských Čechů, kde se neobjevuje ani náznak nějakých úvah o reemigraci. ČMŠ vycházela z toho, že menšina ve druhé polovině 30. let již neměla v polském sejmku svého zástupce, který by hájil její zájmy, a proto musí jednat s polskou vládou prostřednictvím ČSR, která její požadavky měla prosazovat při mezistátních jednáních s Polskem. Požadavky ČMŠ směřovaly především ke zlepšení poměrů v českém školství na Volyni, k usnadnění styků s ČSR a vytvoření prostoru pro činnost českých spolků. AMZV, ZÚ Varšava, PZ 1938, Slávik MZV 17. 1. 1938. Návrhy na jednání s polskou vládou v roce 1938 zazněly, ale bylo usneseno předložit memorandum pouze vojvodovi Józewskému. Nedošlo tedy k žádným jednáním prostřednictvím československého vyslanectví ve Varšavě s polskou vládou. DUFEK, V.: c. d., s. 23. O zhoršujícím se postavení české menšiny na Volyni v předmnichovském období svědčí materiál národnostního oddělení polského ministerstva vnitra z března 1938, který uváděl, že krajané představovali hospodářsky pozitivní, ale politicky negativní element. Archiwum Akt Nowych Warszawa, fond Ministerstwo Spraw Wewnetrznych, Wydział Narodowosciowy 21. 3. 1938. Zpráva národnostního odboru polského

ministerstva vnitra o volyňských Čechách z března 1938 se o žádných reemigračních tendencích nezmiňuje.

Nedoložená je i údajná žádost volyňských Čechů, která prý byla v roce 1939 zaslána dr. E. Benešovi do Londýna a kde krajané požadovali návrat do staré vlasti. Taková petice by musela být odeslána mezi polovinou července, kdy se Beneš vrátil do Londýna z USA, a před 1. zářím, kdy vypukla německo-polská válka. Jedinou fungující českou institucí na Volyni tehdy byla ČMŠ, která v srpnu svolala neoficiální schůzku zástupců českých osad na Volyni do vojvodského města Lucka, na které promluvil československý vyslanec dr. J. Slávik a kde volyňští Češi vyjádřili svou podporu tvořícímu se československému zahraničnímu odboji. Věrná stráž, 3, 1948, č. 8, s. 4. Zprávy o této schůzi se o žádné žádosti o návrat nezmiňují, neboť v této nejisté době mezi mírem a válkou, v době okupace českých zemí nebyla vůbec aktuální a naopak dosud nezávislý polský stát představoval alespoň relativní ochranu stávající stability.

Stejně tak není plně doložena údajná žádost volyňských Čechů o reemigraci, která prý byla v roce 1940 odevzdána veliteli Východní skupiny Ludvíku Svobodovi. HYBLER, V.: Návrat volyňských Čechů. Znojensko, 14, 1973. K tomu by mohlo dojít snad prostřednictvím tzv. kvasilovské skupiny někdejšího polského legionu, která se v březnu 1940 připojila k Východní skupině přesunující se z Jarmolinců přes Šepetovku do Oranek u Nižního Novgorodu (Gorkij). L. Svoboda se 5. února 1947 v Košicích zmínil o tom, že v roce 1940 obdržel od delegace volyňských Čechů pamětní spis pro prezidenta republiky.

S ohledem na výše uvedené považuji za první historicky doloženou oficiální žádost o reemigraci Pamětní spis volyňských Čechů adresovaný v roce 1943 prezidentu Benešovi. Shodný názor zastává Václav Beran, který jeho text publikoval v roce 1993. Srv. BERAN, V.: Co předcházelo našemu návratu do ČSR. In: Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 3, 1993, č. 4, s. 1-2. V krátkém období let 1939-1943 se postavení Čechů na Volyni podstatně změnilo. V září 1939 byla Volyň, v souladu s jednou z tajných doložek německo-sovětské smlouvy ze srpna 1939, okupována Sovětským svazem. Pro volyňské Čechy skončilo období relativní ekonomické prosperity a kulturního rozvoje. Byl nastolen totalitní režim, který zničil existující občanskou společnost, soukromé podnikání a možnosti individuální seberealizace v kulturní oblasti. Po dvou letech byla komunistická totalita nahrazena nacistickou, která každodenně dávala zdejšímu obyvatelstvu najevo údajnou převahu germánské rasy. V průběhu této okupace se mimořádně vyostřily vztahy mezi jednotlivými národnostmi Volyně, zejména mezi Ukrajinci a Poláky. Za této situace byla česká minorita v permanentním ohrožení své fyzické existence. Dosavadní hodnoty byly devalvovány a jediným východiskem se stal odchod z tohoto obtížného prostoru.

Logickým se tedy stává vystoupení těch volyňských Čechů, kteří měli relativní možnost vyjádřit stanovisko i ostatních krajanů. Byli to volyňští příslušníci 1. československého praporu v SSSR, kteří předložili návrh, jenž byl ovšem v zásadním rozporu s politikou bolševického režimu, který nepřipouštěl vystěhování svých občanů. Dokonce i samotný pokus o vystěhování byl považován za trestný čin. Proto bylo nezbytné do celé věci angažovat nejvyšší československé představitele. Po bitvě u Sokolova byl československý prapor přemístěn do Novochooperska v Saratovské oblasti, kde poté vznikla 1. československá samostatná brigáda v SSSR. Zde se mluvčím volyňských Čechů stal ppor. Jaroslav Perný, někdejší vysídlenec do Kazachstánu, který do jednotky vstoupil již v Buzuluku. V jednotce bylo asi padesát volyňských Čechů, kteří ustavili své představenstvo ve složení Jaroslav Perný, Anna Šuttová a Václav Beran. Rozhodli se sestavit Pamětní spis volyňských Čechů, který měl obsahovat žádost prezidentovi o reemigraci, seznam českých kolonií na Volyni a jmenný seznam Čechů, kteří se žádostí souhlasí. Podle V. Berana krajané o reemigraci hovořili již po vypuknutí války s příslušníky tzv. kvasilovské skupiny, kteří pocházeli z českých zemí. Na nepravidelných schůzkách členové představenstva dopracovávali text spisu, který chtěli předat veliteli brigády plk. L. Svobodovi, který o snaze volyňských Čechů o návrat do staré vlasti věděl a byl jí nakloněn. Chtěli, aby spis byl kurýrní poštou odeslán náčelníkovi Československé vojenské mise v SSSR plk. Heliodoru Píkovi, který ho měl odeslat diplomatickou cestou prezidentu Benešovi do Londýna.

Spis byl vyhotoven 6. července 1943 a svázan do tuhých desek. Hovořil jménem Čechů ze západní Volyně (Lucké a Rovenské oblasti), připomínal vznik československých legií a uváděl, že v Rudé armádě slouží šest odvodních ročníků českých branců z Volyně, tj. asi tisíc mužů, kteří byli většinou zařazeni do pracovních vojenských útvarů v týlu fronty. Připomínal volyňské příslušníky československých jednotek v SSSR, Velké Británii a na Blízkém východě, z nichž mnozí padli. Vyjádřili přání, aby po znovudobytí státní a národní samostatnosti se krajanům dostalo plné možnosti návratu do ČSR. Slibovali, že budou dobrými občany státu a jistě přispějí k utužení přátelských svazků národů ČSR a SSSR.

Ppor. J. Perný požádal v polovině července 1943 plk. L. Svobodu o doručení spisu náčelníkovi vojenské mise, což ale velitel brigády odmítl, neboť "nesmíme dráždit Sověty". Zároveň zakázal podnikat cokoli v této věci. Spis byl proto uložen do trezoru na vhodnější dobu.

Ta nastala v prosinci 1943, kdy byl očekáván příjezd prezidenta Beneše, v průběhu jeho návštěvy SSSR, na frontu. Z bezpečnostních důvodů však Beneš do Kyjeva nepřiletěl, ale pověřil přednostu vojenské kanceláře gen. Antonína Hasala-Nižborského, aby v jeho zastoupení odevzdal československá vyznamenání příslušníkům brigády. Dne 22. ledna 1944 gen. Hasal doprovázen velitelem československých vojenských jednotek v SSSR gen. Janem Kratochvílem, náčelníkem mise gen. Heliodorem Píkou a velvyslancem Zdeňkem Fierlingerem přijel na stanoviště velitele brigády, kde byla vyznamenání odevzdána. Gen. Kratochvíl zprostředkoval předání Pamětního spisu volyňských Čechů gen. Hasalovi, jehož s obsahem spisu seznámila A. Šuttová, která jej požádala o jeho předání prezidentu Benešovi v Londýně. Pamětní spis jsme v materiálech londýnské Vojenské kanceláře prezidenta republiky ani londýnského ministerstva národní obrany uložených ve Vojenském historickém archivu v Praze nenalezli.

O reemigraci uvažovali i volyňští Češi zapojení do činnosti odbojové organizace Blaník. V ilegálním tiskovém orgánu československého odboje na Ukrajině časopisu Hlasatel z 23. listopadu 1943 se uvádělo, že "těžké zkoušky, jež naše volyňská menšina v posledních letech prožívá, vzbuzují u většiny našich krajanů na Volyni touhu vrátit se po této válce do vlasti, ač by se zde po této válce hospodářsky nedařilo opět zle". Hlasatel, 1943, č. 9, s. 1. Jako podmínky návratu viděl časopis vítězný konec války a vysídlení Němců z ČSR. Již tehdy krajané projevíli zájem o Litoměřicko, Žatecko, Plzeňsko, Roudnicko, Znojemsko a Šternbersko.

Další žádost o reemigraci předložila 24. dubna 1945 v Košicích deputace volyňských Čechů vedená bývalým předsedou ČMŠ štkp. Vladimírem Mesnerem předsedovi vlády Z. Fierlingerovi a 25. dubna prezidentu Benešovi. Byla podána jménem ne několika desítek, ale deseti tisíc volyňských příslušníků 1. československého armádního sboru, kteří se do něj dobrovolně přihlásili na jaře 1944 a svedli na podzim 1944 hrdinské boje na Dukle, kde mnozí z nich obětovali své životy.

Po osvobození a příchodu volyňských vojáků do ČSR se 26. května 1945 sešla v Praze za předsednictví štkp. Vladimíra Mesnera schůze 94 delegátů volyňských obcí, která pověřila nově vzniklý Prozatímní volyňský akční výbor přípravou reemigrace. Dne 28. května 1945 byla ministru zahraničí Janu Masarykovi předána další žádost o reemigraci české minority na Volyni do ČSR. HYBLER, V.: Návrat volyňských Čechů. In: Znojemsko, 14, 1973, č. 1-34; týž: Vystěhovalci. Generační odkaz ze života volyňských Čechů. Rkp. Již 11. června 1945 dalo ministerstvo zahraničních věcí instrukce československému velvyslanectví v Moskvě, aby zjistilo stanovisko sovětské vlády. KRUŠKO, S.: Optanty. Prjašiv 1997, s. 45.

Úřední iniciativa k reemigraci volyňských Čechů, v první řadě rodinných příslušníků vojáků 1. československého armádního sboru v SSSR, včetně invalidů a jejich rodin a pozůstalých po padlých, vzešla od ministerstva národní obrany, které jednak uložilo vojenským útvarům zjistit přesný počet osob, jež by měly reemigrovat a jednak požádalo ministerstvo zahraničních věcí o předložení záležitosti kompetentním sovětským orgánům. Vojenský historický archiv Praha (dále jen VHA), f. MNO - I. odbor 1945, dopis hlavního štábu I. odboru MNO z 30. 6. 1945; VHA, f. Politický kabinet ministra (dále jen PKM) 1945, dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu národní obrany z 4. 9. 1945. Jisté precedens vytvořila dohoda mezi SSSR a polskou prozatímní vládou ze 6. června 1945, která umožňovala sovětským občanům polské a židovské národnosti, kteří byli do 17. září 1939 polskými státními občany, právo optovat polské státní občanství a

reemigrovat do Polska a zároveň poskytovala polským občanům ruské, ukrajinské, běloruské a litevské národnosti žijícím v Polsku možnost reemigrovat do SSSR. *Izvestija* (Moskva), 7. 7. 1945. Volyňští Poláci, kteří více než Češi byli vystaveni perzekuci ukrajinských nacionalistů, dohodu uvítali: "Když jsme četli v novinách, že prozatímní polská vláda nás vezme, tak jsme líbali ty noviny a prosili polského delegáta, aby nás již vzal, abychom 1x denně jedli, v noci si klidně lehli a nebáli se, že banderovci nás napadnou a vyvraždí." CZERNIAKIEWICZ, J.: *Repatriacja ludno ci polskiej z ZSSR 1944-1948*. Warszawa 1987, s. 37-38. Zároveň ovšem neradi opouštěli svá rodiště, protože nevěděli, co je v budoucnosti v novém bydlišti očekává. Reemigrace Poláků ze západní Ukrajiny představovala způsob řešení staletého polsko-ukrajinského konfliktu v této oblasti. Oficiální jednání ČSR se SSSR bylo zahájeno v červnu roku 1945, kdy československá delegace při příležitosti jednání o odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu předložila náměstkovi lidového komisaře zahraničních věcí SSSR Andreji Januareviči Vyšinskému aide-mémoire týkající se podmínek přesídlení volyňských Čechů. O celé záležitosti hovořili tehdy českoslovenští představitelé i při přijetí J. Stalinem. Od té doby bylo jednání vedeno na úrovni obou ministerstev zahraničních věcí, a to s velkou úporností, neboť naráželo od počátku na sovětskou neochotu. Ministr Molotov neustále opakoval, že "věc se zkoumá". NEUFUS, M.: *Reemigrace volyňských Čechů a jejich podíl při osídlování pohraničních oblastí*. (Diplomová práce.) Praha, VŠP 1969, s. 61. Clementis otázku reemigrace několikrát urgoval u sovětského velvyslance v ČSR Valeriana Zorina a byl jím ujištěn, že sovětské ministerstvo zahraničních věcí se bude problémem zabývat poté, kdy vybaví záležitosti spjaté s výsledky postupimské konference tří velmocí na přelomu července a srpna 1945. Poté mělo sovětské ministerstvo sdělit své stanovisko československé straně. Sám Clementis při osobních rozhovorech se sovětskými představiteli údajně "neshledal žádnou nechuť anebo zásadně odmítavé stanovisko". AMZV, f. GS 1945-1949, k. 69, dopis V. Clementise H. Ripkovi z 12. 9. 1945. V depeši československého velvyslanectví v SSSR z 26. září 1945 se hovořilo o tom, že odpovědný sovětský činitel se vyslovil k reemigraci negativně. Člen kolegia Narkomindělu Pavlov upozorňoval, že SSSR tyto lidi potřebuje a vyjádřil názor, že naději na výjezd mají pouze sovětské manželky československých občanů. Československé Zamini, vláda i jednotlivé úřady byly zaplaveny spoustou rezolucí, urgencí a žádostmi o urychlení přestěhování. Záležitosti se zmocnil tisk, který příčiny protahování viděl v nevděku k bojovníkům 2. světové války. Díky neustálým intervencím velitelství Vojenské skupiny Žatec byli do československo-sovětského jednání zainteresováni i jednotliví členové vlády, včetně jejího předsedy Zdeňka Fierlingera. Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha (dále jen AMZ), f. Pozemková reforma (dále jen PR), R-VČ, dopis Úřadu předsednictva vlády ministerstvu zemědělství z 22. 9. 1945.

V září 1945 urgoval u státního tajemníka v ministerstvu zahraničních věcí Vladimíra Clementise ve věci reemigrace ministr zahraničního obchodu dr. Hubert Ripka. AMZV, f. GS 1945-1949, k. 69, dopis H. Ripky V. Clementisovi ze 6. 9. 1945.

Situace Čechů na Volyni se ani se skončením války nezlepšila. Volyňští Češi se obávali teroru ukrajinských nacionalistů a obraceli se na československé vojenské velitelství v Rovně s prosbami o ochranu. Např. v září 1945 žádal velitel vojenské skupiny Žatec kpt. Jaroslav Perný velitele komandatury v Rovně o ochranu učitelky, která byla 24. května 1945 přepadena ve svém bytě v Újezdčích. VHA, f. SSSR-IV, k. 68, dopis J. Perného veliteli komandatury v Rovně z 15. 9. 1945.

Občané Dembrovky u Rovna žádali československé velitelství v Rovně o ochranu vesnice před nočními rabovacími útoky, stejně jako tomu bylo v českých vesnicích Omelany a Moldava. Tamtéž, žádost Moldavy II z 5. 6. 1946. O ochranu proti nočním banditům žádala i kolonie Sedmihrany u Zdolbunova. Tamtéž, prosba kolonie Sedmihrany z 25. 9. 1945. Kolonie Hraničná na silnici Rovno-Ostroh byla rovněž každou noc ohrožována bandity, přičemž zde byli pouze staří lidé a bezbranné ženy. Žádali por. Stránského, velitele československé komandatury v Rovně, o vyslání alespoň dvou vojáků a patnácti kusů zbraní. Tamtéž, žádost Hraničné z roku 1946. Rovněž Martinovka, která se nacházela v lese, byla ohrožena nočními útoky a prosila o ochranu několika vojáků. Tamtéž, žádost Martinovky. Další žádost přišla z Pokos, které ležely na silnici Dubno-Rovno a byly

nejvíce vystaveny nočním útokům banditů. Obec žádala o ochranu několika vojáků, aby“ naše ženy, děti a babičky mohly klidně v noci spát“. Tamtéž, žádost Pokos. Československé vojenské velitelství v Rovně, které mělo pouze šestnáct osob, z toho dva důstojníky, osm poddůstojníků a šest vojáků, a jen v roce 1945 odeslalo 1486 vojáků z dovolené a nemocničního ošetření, se snažilo podle svých možností českým osadám vyhovět. Např. v březnu 1946 poslalo do Omelan několik vojáků. Tamtéž, dopis vojenského velitele Rovna Oblvojenkomatu Rovenské oblasti z prosince 1945; poděkování Omelan por. Stránskému z 27. 3. 1946.

Na Volyni, kde po odchodu mužů do československého armádního sboru zůstaly na hospodářstvích jen ženy, si po přechodu fronty udržela silné pozice, přes velké ztráty v boji se sovětskými jednotkami, Ukrajinská povstalecká armáda (UPA), pro kterou bylo toto území vzhledem k jeho geografickému charakteru jednou z hlavních operačních základů. Sovětské orgány proti ukrajinským nacionalistům organizovaly tzv. istrebitelnyje bataljony (vyhlazovací oddíly), do kterých verbovaly i mladé volyňské Čechy. Někteří při přestřelkách zahynuli. Mnozí mladí volyňští Češi proto usilovali o urychlenou reemigraci do ČSR. Protože však hranice byla hermeticky uzavřena, obraceli se na československé doplňovací velitelství v Rovně, které umožnilo odjezd některých z nich v transportech, které vypravovalo do ČSR. Zpravodaj SČVP, 9, 1999, č. 4, s. 2. Činnost československého velitelství v Rovně byla předmětem různých podezření ze strany volyňských Čechů. Jeho pracovníci, zejména rtm. Jindřich Dědek, byli obviňováni z toho, že za tučné úplatky umožňovali civilním osobám dřívější reemigraci. Na Dědka, slibujícího reemigraci prostřednictvím velitelství v Rovně, dokonce složili básničku:

"Němci, ti jsou z Čech už v tahu,
nebudeme tam mít už vrahů,
budeme tam sami Češi, a to nás velice těší.

Všichni do Čech pojedeme,
dobře se tam mít budeme,
plzeňské jen budeme pít
a přitom se dobře mít.

Tluče bubeníček, tluče na buben
a svolává tetky: 'Pětky dejte sem!'

Lidé z chat vybíhají, nu - hrozný shon
Dědek kráčí po ulici jako velký slon!

'Teď už pětky nepřijímám,
radš vyspat se s vámi hodlám,
která jste k světu jen trochu,

přihlaste se mi bez ostychu!" SÚA, f. MPSP-R 1908-1951, k. 702.

Vojenské transporty byly do ČSR vypravovány až do dubna 1946. Podle svědeckých výpovědí velitel komandatury por. Stránský přijímal od žen, jejichž muži byli v ČSR, úplatky ve formě potravin a peněz. Jednotlivým českým obcím přikazoval, aby na štáb dodávaly potraviny. Auty nebo koňskými povozy byla na štáb přivážena mouka, např. z Hovorkova mlýna v Hulči nebo Kudrnova mlýna v Ulbárově. S moukou a dalšími potravinami pak Stránský obchodoval. SÚA, f. MPSP-R, k. 702, záznamy z 14. 2. a 22. 3. 1947.

Možnost reemigrace do staré vlasti přijala česká menšina na Volyni se smíšenými pocity. Všechny české obce na Volyni odvedly válce krutou daň. Nebyly to jen oběti nacistické perzekuce a probíhající občanské války na Volyni, která probíhala mezi ukrajinskými nacionalisty, polskými a sovětskými partyzány. Byly to také ekonomické ztráty, které postihly každého zemědělce, neustálé rekvizice koní, potravin a šatstva, které si ve dne i v noci vynucovala ta i ona strana. Situace se nezměnila ani po odchodu Němců a příchodu Rudé armády na počátku roku 1944. Nejhorší poměry na Volyni panovaly po skončení války ve druhé polovině roku 1945 a v roce 1946. Sovětské orgány vyžadovaly nejen kontingent zemědělských dodávek, ale i různé, např. vozatajské služby. K nedostatku potravin a zboží všeho druhu se družil krutý teror různých tlup potulujících se krajem, které v noci přepadaly vesnice, loupily, drancovaly a vraždily. Ti občané, kteří spolupracovali se sovětskými úřady, se stávali oběťmi ukrajinských nacionalistů, kteří pokračovali ve svém boji proti

komunistické státní moci. Situaci v jedné z českých vesnic přibližuje jeden z pamětníků: "Nejvíce jsme se děsili noci. Přijeli a tloukli na dveře. Když jsme neotevřeli, bylo zle, když matka otevřela, bylo také zle. A tak to bylo všude. Nebezpečí číhalo na polích, cestách i v lese. Sousedé jedoucí na pole se vraceli domů často jen s bičem, někdy vůbec ne. Nacházeli jsme je mrtvé na poli, u cesty nebo v lese. Několikrát jsem viděl občany z Volkova viset oběšené na stromech s papírem na prsou - zrádce. Jednou jich viselo na návsi na stromech po takovém nočním přepadu dvanáct." LŮŽEK, B.: Dosídlování..., c. d., s. 20.

Nedostatek zboží nutil k černému obchodu. Nejlepším platidlem byl alkohol (samohonka), cukr a mouka. Když se začala rýsovat možnost reemigrace, začali krajané měnit samohonku za zlaté carské rubly a zlaté šperky, neboť vycházeli ze zkušenosti, že do nových začátků se zlato může hodit. Přes tyto hrozné bezpečnostní a ekonomické poměry, přes hrozící kolektivizaci zemědělství, jen málo krajanů skutečně toužilo po vystěhování, neboť zde vlastnili krásná hospodářství, pěkně udržované domy a živnosti, výsledek úsilí několika generací.

Od roku 1945 přijíždělo na Volyň mnoho hladových lidí z Ruska, hlavně z Brjanské oblasti silně poškozené válkou, kde panoval velký hlad. V zimě 1945-1946 přijížděli v otevřených vagonech, za silných mrazů mnoho z nich pomrzlo během cesty. Jestliže v roce 1945 ještě obilí kupovali, později už jen žebrali.

Vážným nebezpečím pro volyňské krajany byla obnovená perzekuce ze strany politické policie NKVD, která vyhledávala osoby, jež za války nějakým způsobem spolupracovaly s nacistickým okupačním režimem nebo Organizací ukrajinských nacionalistů (OUN). Stačilo, že dotyčná osoba v té době zastávala nějakou veřejnou nebo hospodářskou funkci. Tak byl zatčen ředitel pomocného hospodářství v Rovně Alexej Kohout, který byl v prosinci 1946 odsouzen vojenským tribunálem vojsk NKVD Rovenské oblasti k deseti letům vězení a pěti letům ztrát občanských práv. Jeho proviněním bylo jen to, že v době okupace byl ředitelem státního statku. Svůj trest si odpykával ve Lvovské oblasti, kde již po sedmi měsících zemřel ve věku šedesáti let na údajnou stařeckou sešlost.

Vojenským tribunálem v Dubně byl v roce 1946 odsouzen k patnácti letům vězení a pěti letům ztráty občanských práv starosta Sofijejky Josef Horák, který zemřel ve stejném táboře GULAGu po deseti měsících na údajnou srdeční vadu. Zpravodaj SČVP, 7, 1997, č. 5, s. 1-2.

Na Volyni v souvislosti s předválečným transferem Němců, válečnou genocidou Židů a dalšími ztrátami na životech a poválečným přesídlením Poláků klesl počet obyvatelstva. Exterminace Židů si v někdejší polském východním pohraničí (na západní Ukrajině a v západním Bělorusku) vyžádala 900 tisíc obětí, perzekuce Poláků banderovci 366 tisíc obětí. Reemigrace Poláků zahrnovala asi 1,5 mil. osob žijících mezi starou a novou východní polskou hranicí.

CZERNIAKOWSKI, J.: c. d., s. 53. Vedoucí IV. (evropského) odboru lidového komisariátu zahraničních věcí SSSR A. P. Pavlov upozorňoval, stejně jako Vyšinskij, že SSSR právě v této oblasti postižené válkou potřebuje tak zkušené pracovní síly, jako jsou zdejší Češi. Zároveň upozornil na nutnost v případě realizace transferu, uzavřít za tímto účelem zvláštní smlouvu. AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954, k. 25.

Řada intervencí ze strany volyňských Čechů a dalších interestů vyvrcholila v prosinci 1945 dopisem velitele Vojenské skupiny Žatec předsedovi vlády Zdeňku Fierlingerovi, ve kterém volyňští Češi zdůraznili, že "nedojde-li k reemigraci rodin do jarních prací, budeme nuceni opustit vlast". AMZ, f. PR, R-VČ, dopis velitelství Vojenské skupiny Žatec předsedovi vlády z 4. 12. 1945. Československé Zamini podle Jana Masaryka "přímo bombardovalo" sovětskou stranu, aby dala konkrétní odpověď. Nakonec sovětská vláda, aby vyšla vstříc přání vlády ČSR, přijala zásadní rozhodnutí, že přizná sovětským občanům české a slovenské národnosti žijícím na území bývalé Volyňské gubernie právo opce československého státního občanství a přesídlení do Československa. Přitom vycházela z předpokladu, že také československá vláda přizná občanům ukrajinské, běloruské a ruské národnosti žijícím na území ČSR právo optovat sovětské státní občanství a přesídlit do SSSR. Zároveň sovětská vláda pokládala za vhodné uzavřít v tomto směru příslušnou mezistátní úmluvu. Toto významné rozhodnutí oznámil lidový komisariát zahraničních věcí SSSR československému vyslanci v Moskvě 11. prosince 1945. AMZV, f. Konzulární

oddělení SSSR/I, k. 49, dopis lidového komisariátu zahraničních věcí SSSR velvyslanectví ČSR z 11. 12. 1945.

Proto ještě před koncem roku 1945 mohl ministr národní obrany gen. Ludvík Svoboda informovat o tomto příznivém vývoji velitele Vojenské skupiny Žatec škpt. Jaroslava Perného a vyzvat všechny volyňské Čechy k trpělivosti. Vyslovil přesvědčení, že reemigrace se uskuteční již v prvních měsících roku 1946. SÚA, f. SČZV, k. 9, dopis L. Svobody J. Pernému z 19. 12. 1945.

K přípravě reemigrační smlouvy svolalo ministerstvo zahraničních věcí na 3. ledna 1946 meziministerskou komisi za účasti zástupců Úřadu předsednictva vlády, ministerstev ochrany práce a sociální péče, vnitra, národní obrany, financí, zemědělství a zdravotnictví, Osídlovacího úřadu, Národní banky československé a Československého ústavu zahraničního. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu zemědělství z 22. 12. 1945. Bylo konstatováno, že na přání Sovětského svazu bude připravovaná dohoda oboustrannou, a to dle vzoru sovětsko-polské reemigrační smlouvy. Analogicky této smlouvě bylo rozhodnuto zřídit k řízení transferu Smíšenou československo-sovětskou komisi. Objevily se názory, že by bylo vhodné platnost smlouvy rozšířit na celé území SSSR nebo alespoň celou Ukrajinu, Krym a Kavkaz, kde byly další české osady. Pro přihlášení k reemigraci byla navrhována minimálně čtyřměsíční lhůta. Účastníci porady se seznámili se skutečností, že v SSSR půda a domovní fond ve městech jsou státním vlastnictvím, a tudíž za tento majetek nelze požadovat náhradu. Tamtéž, meziministerská porada 3. 1. 1946.

Zástupci jednotlivých ministerstev se vyjádřili k obsahu reemigrační smlouvy, jejíž návrh byl v průběhu ledna 1946 připraven a koncem měsíce odevzdán sovětské vládě, která jej 7. února 1946 postoupila k prostudování svému právnímu oddělení a také vládě Ukrajinské SSR v Kyjevě.

Tamtéž, dopis ministerstva zahraničních věcí Úřadu předsednictva vlády z 21. 2. 1946.

Mezitím Úřad předsednictva vlády urgoval u ministerstva zahraničních věcí uspořádání reemigračních jednání tak, aby rodinní příslušníci volyňských vojáků mohli být transferováni ještě před zahájením žňových prací v roce 1946. Tamtéž, dopis Úřadu předsednictva vlády ministerstvu zahraničních věcí z 15. 3. 1946.

Mezi volyňskými vojáky vzrůstala nervozita, a to díky šíření nepravdivých zpráv, že k reemigraci nedojde. Ty byly šířeny hlavně na Moravě a nepochybně souvisely s průběhem zemědělského osídlování pohraničí. Její šířitelé zřejmě předpokládali, že volyňští vojáci opustí své usedlosti a vrátí se zpět na Volyň, čímž by se uvolnila řada zemědělských závodů nejlepší kvality. Moravský zemský archiv Brno, B 280, k. 3021, dopis ministerstva národní obrany ZNV Brno z 15. 3. 1946. Jisté zklamání způsobil volyňským Čechům sjezd zahraničních vojáků československé armády ve dnech 7.-10. března 1946, od kterého očekávali, zejména ve vystoupení prezidenta dr. E. Beneše, odpověď na kardinální otázku svého tehdejšího života. Koncem března 1946 požádal Svaz Čechů z Volyně prezidenta republiky o přijetí delegace, která by mohla vyložit problémy, o kterých "nemá pan prezident původních zpráv". AKPR, D 6014/46, dopis SČZV KPR z 28. 3. 1946. Při přijetí delegace Svazu Čechů z Volyně 11. dubna 1946 prezident Beneš upozornil na administrativní a dopravní problémy, které brání rychlému uzavření reemigrační smlouvy, a konstatoval, že "se stane, co bude možno". Národní osvobození, 13. 4. 1946. Patnáctičlennou delegaci tvořili předseda Československého ústavu zahraničního (ČÚZ) dr. František Karas, místopředseda ČÚZ Věnceslav Švihovský, škpt. Vladimír Mesner, por. Jaroslav Chudoba, ppor. Vojtěch Hovorka, ppor. Josef Kazda, ppor. Josef Foitík, ppor. Helena Englová, ppor. Josef Pajer, čet. Anna Malášková, ppor. Vladimír Lešner, voj. Václav Dražil a des. Mikuláš Průša. AKPR, záznam z 11. 4. 1946.

Ve druhé polovině března 1946 zaslal prezident Beneš osobní dopis J. V. Stalinovi, ve kterém uvedl, že on sám a generál Svoboda přislíbili za války volyňským Čechům, že po jejím skončení budou mít možnost návratu do staré vlasti. Rozebral dosavadní výsledky jednání o reemigrační dohodu, kde určitou roli hrála i otázka náhrady za půdu a požádal jej, aby "dal laskavý souhlas a pokyn, aby úmluva byla co nejdříve podepsána a ovšem i se všemožným urychlením provedena". AMZV, f. Generální sekretariát 1945-1954, k. 25.

Otázky reemigrace se v jarních měsících roku 1946 v rámci předvolební kampaně zmocnily také politické strany. Okresní výkonný výbor sociální demokracie v Žatci uspořádal veřejnou schůzi za velké účasti volyňských vojáků, kde byl předložen návrh rezoluce, ve které se uvádělo, že volyňští

Češi se cítí oklamáni a že vláda dosud neoceníla jejich přínos. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ÚPV ministerstvu zemědělství ze 16. 4. 1946. Národněsocialistická poslankyně Jaromíra Žáčková-Bařková z Brna ve svém dopisu ministru Svobodovi psala, že volynští Češi "jsou znechuceni", což se prý projevovalo také v jejich práci a že veřejnost "poukazuje na neschopnost našich vládních činitelů". VHA, f. PKM 1946, dopis J. Žáčkové-Bařkové L. Svobodovi ze 16. 4. 1946. Na meziministerské poradě v dubnu 1946 zástupce Zamini dr. Bartoň informoval, že "zatím nic podstatného se ve věci nestalo". AMZV, f. GS, k. 25. Značnou brzdou byla otázka náhrady za půdu, lesy, vinice a zahrady, kterou sovětská vláda odmítla proplatit. Československá strana s tímto závěrem zásadně nesouhlasila a vycházela z toho, že lidé musí dostat tolik, aby si totéž mohli koupit v ČSR.

Z popudu MNO svolalo ministerstvo ochrany práce a sociální péče na 3. května 1946 meziministerskou poradou, jejímž předmětem byla reemigrace a otázka zaopatření invalidů a pozůstalých po padlých. Prioritní měla být reemigrace rodin vojáků, kteří již byli z převážné části umístěni a strádali nedostatkem pracovních sil, což se odsunem Němců mělo ještě dále zhoršit. To vedlo k tomu, že mnozí pro nemožnost zdolat veškerou práci svůj majetek opouštěli a někteří se dokonce vrátili na Volyn. Vojáci se dovolávali slibů vládních činitelů a tvrdili, že ČSR se k nim chová macešsky. Proto MNO žádalo, aby reemigrace byla uspišena a byly poskytnuty pravdivé informace o průběhu jednání. AMZV, f. TO-SSSR, k. 40, dopis MNO MZV ze 13. 5. 1946. Sovětská vláda zaslala 3. června 1946 protinávrh reemigrační dohody, jehož autorem byl A. P. Pavlov, který po prostudování a vzájemných konzultacích byl československou stranou, s ohledem na stanovisko volynských Čechů, urychleně již 14. června 1946 akceptován, což umožnilo zahájit přípravu k podpisu smlouvy, ke kterému došlo v Moskvě 10. července 1946, kdy dohodu podepsal československý velvyslanec prof. dr. Jiří Horák a za sovětskou vládu náměstek ministra zahraničních věcí Solomon Abramovič Lozovskij.

"Dohoda mezi vládou ČSR a vládou SSSR o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti žijících v SSSR na území bývalé Volynské gubernie a československých občanů národnosti ukrajinské, ruské a běloruské žijících na území ČSR" zdůrazňovala, že vzájemný přechod do druhého občanství a přesídlení na území druhého z uvedených států se má uskutečnit na principu úplné dobrovolnosti. K realizaci dohody se smluvní strany rozhodly zřídit Smíšenou československo-sovětskou komisi se sídlem v Moskvě, která měla šest členů, po třech z každé strany. Vedoucí obou delegací byli spolupředsedy komise (za ČSR generál Jindřich Bejl). Volynští Češi poděkovali za uzavření Dohody prezidentu republiky v telegramu Svazu Čechů z Volyně odeslaném 18. července 1946. V telegramu se uvádělo: "Váš příslib daný nám v Košicích se splnil, jak se splnilo každé Vaše slovo, jež bylo pro nás volynské Čechy vždy a zvláště v dobách poslední války evangeliem. SČzV děkuje Vám srdečně p. prezidente u příležitosti podepsání dohody mezi vládou ČSR a SSSR o reemigraci českých a slovenských rodin z Volyně za všechnu podporu, již se nám od Vás dostalo, za porozumění, které jsme u Vás vždy našli i za důvěru, kterou jste k nám projevil. Pane prezidente, slibujeme Vám za to při světlé památce našich malínských mučedníků a všech těch z našich řad, kteří své životy položili na oltář vlasti, že Vaši důvěru nezklameme, že ideálům, za něž jsme bojovali, Vám p. prezidente, vlasti a národu navždy věrni zůstaneme." AKPR, telegram SČzV z 18. 7. 1946.

Obě strany jmenovaly na území druhého státu hlavního zplnomocněnce (za ČSR dr. Václav Šatava, a to se sídlem v Lucku na Volyni) s jedním náměstkem (za ČSR dr. Václav Mudra). V témže místě pak domácí strana jmenovala svého hlavního zástupce (na Volyni za SSSR Andrej Cokol).

Osoby, které chtěly optovat druhé státní občanství a přesídlit, měly podat písemnou žádost, a to nejpozději do 15. září 1946. Dohoda umožňovala reemigrantům vzít s sebou také movitý majetek. Přednostně měl být proveden transfer členů rodin vojáků, vdov a sirotek po padlých vojácích, invalidů, nemocných a přestárlých. Způsob vzájemného vyrovnání zanechaného majetku, stejně jako vzájemného vyúčtování všech vydání v souvislosti s dopravou reemigrantů, měl být určen později zvláštní smlouvou.

Přesídlení dle dohody z 10. července 1946 mělo být uskutečněno nejpozději do 15. listopadu 1946. Technické podrobnosti postupu reemigrace měly být určeny speciální instrukcí vypracovanou

Smíšenou československo-sovětskou komisí, eventuálně jejími dalšími nařízeními. AMZV, f. Právní odbor 1945-1954, k. 152.

Podepsání dohody vytvořilo předpoklady jednak pro zahájení ratifikačního procesu, jednak pro rozpracování jejích článků do podrobných realizačních směrnic. Začátkem srpna 1946 požádalo ministerstvo zahraničních věcí o předložení dohody ke schválení vládě a její postoupení Ústavodárnému národnímu shromáždění. SÚA, f. Úřad předsednictva vlády (dále jen ÚPV), k. 1029, dopis ministerstva zahraničních věcí Úřadu předsednictva vlády z 3. 8. 1946. Ministerstvo sociální péče předložilo vládě 16. srpna 1946 rozpočet výdajů spojených s reemigrací volyňských Čechů, a to ve výši 171 151 000 Kčs. Z toho měla být většina výdajů (170 729 000 Kčs) začleněna do mimořádného rozpočtu. Největší položku představovaly doprava, stravování a ubytování reemigrantů (160 600 000 Kčs) a organizace reemigrace na území SSSR (9 249 000 Kčs). SÚA, f. Ministerstvo práce a sociální péče (dále jen MPSP), k. 269, dopis ministerstva sociální péče Úřadu předsednictva vlády z 12. 8. 1946; tamtéž, intimát z usnesení vlády 16. 8. 1946. Přípravě reemigrace věnovali členové vlády mimořádnou pozornost, a to jako jedné z důležitých stránek tehdejších československo-sovětských vztahů. Náměstek předsedy vlády Zdeněk Fierlinger upozornil, že se jedná o akci neobyčejně obtížnou, a ministr sociální péče Zdeněk Nejedlý vyslovil přání, aby "ti páni, kteří se komise zúčastní, reprezentovali v Rusku tak, jak se reprezentují Rusové u nás". Tamtéž, rozpočtová porada 8. 8. 1946.

Ministr Nejedlý měl na mysli především tři členy československé části Smíšené komise: předsedu československé části generála Jindřicha Bejla (MNO), velvyslanického radu při československém velvyslanectví v Moskvě legačního radu dr. Jiřího Kašpárka (MZV) a odborového radu dr. Štěpána Škodu (ministerstvo vnitra), dále hlavního zplnomocněnce v Lucku ministerského radu dr. Václava Šatavu (ministerstvo sociální péče) a jeho náměstka vrchního ministerského komisaře dr. Václava Mudru (ministerstvo vnitra). Složení československé přesídlovací mise schválila vláda na svých schůzích 12. a 21. srpna 1946 a výše jmenovaných pět hlavních činitelů do jejich funkcí jmenovala. Hlavním zástupcem ČSR při hlavním zplnomocněnci SSSR pro reemigraci československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti z ČSR do SSSR se sídlem v Praze jmenovala dr. Jana Skořepu (ministerstvo vnitra) a jeho náměstkem osobního tajemníka ministra Nejedlého dr. Václava Zieglera (ministerstvo sociální péče). Tamtéž, dopis reemigračního odboru ministerstva sociální péče Z. Nejedlému z 30. 8. 1946. Na své schůzi 7. září 1946 pak vláda definitivně schválila požadovanou částku ve výši 171 151 000 Kčs. Veškeré případné vyšší náklady měly být zaúčtovány na vrub ministerstva sociální péče. VHA, f. PKM 1946, záznam z 17. 9. 1946.

Koncem srpna 1946 vydalo ministerstvo sociální péče směrnice pro reemigraci volyňských Čechů vycházející z dohody z 10. července 1946. Směrnice rozváděly úkoly jednotlivých orgánů stanovené v hlavních rysech československo-sovětskou dohodou a určovaly úkoly zástupců jednotlivých ministerstev. Úkolem Smíšené komise v Moskvě bylo stanovit sídla rajonních zplnomocněnců, zkoumat sporné otázky mezi rajonními zplnomocněnci (tj. představiteli ČSR) a rajonními zástupci (tj. reprezentanty SSSR), zabezpečovat u ústředních orgánů SSSR dopravu a vést vyúčtování příjmů a vydání. Hlavní zplnomocněnec v Lucku měl právo jmenovat rajonní zplnomocněnce, zjišťovat počet a místo pobytu optantů a jejich národnost, kontrolovat sběr opčních žádostí a vést jejich evidenci, předat formuláře opčních žádostí pomocným silám v obcích a kontrolovat vyhotovení seznamů zanechaného majetku. Rajonní zplnomocněnci v osmi stanovených přesídlovacích rajonech (Dubno, Luck, Rovno, Senkevičovka, Šepetovka, Verba, Zdolbunov a Žitomir) měli za úkol uvědomit všechny osoby o možnosti opce, vydávat formuláře opčních žádostí a dotazníky pro odhad majetku a přijímat a přezkoumávat žádosti o opci. Členy přesídlovací mise byli také úředníci některých ministerstev, zejména vnitra, zemědělství, techniky, zdravotnictví, dopravy a Osídlovacího úřadu. Úkolem exponentů ministerstva vnitra, v jehož referátě byla vlastní opce, bylo rozdáni tiskopisů opčních žádostí a zapisování odevzdaných žádostí do seznamu optantů. Zástupci ministerstva zemědělství a techniky se starali o předání dotazníků pro odhad majetku, prováděli odhad ceny movitého a nemovitého majetku (s výjimkou půdy), a to společně se zástupci místních úřadů a rajonními zástupci, přičemž zmocněnci

ministerstva techniky prováděli odhad budov. Zástupci Osídlovacího úřadu třídili přihlášky volyňských Čechů do tří skupin:

- a) rodiny vojáků, kteří jsou již v ČSR;
- b) zemědělci;
- c) živnostníci, dělníci a ostatní.

Důležité úkony stály též před zdravotní a veterinární službou, která měla zamezit zavlečení infekčních chorob, postarat se o hygienická a zdravotní opatření během transportu a také provést předběžná zdravotní opatření v místech osídlení v ČSR. Místní lékaři provedli celkové lékařské vyšetření každého jednotlivce a vyhotovili o tom záznam. SÚA, f. SČzV, k. 12, směrnice pro reemigraci volyňských Čechů.

Jeden z nejnáročnějších úkolů stál před dopravní službou, a to zabezpečení dopravy reemigrantů. Původně uvažovaná varianta transportu přes Polsko byla zamítnuta a byla zvolena trasa přes Mukačevo a Čop. Československé státní dráhy (ČSD) posílaly své vlakové garnitury až do Mukačeva, kde tehdy končila širokorozchodná trať, avšak v úseku Čop-Mukačevo bez československého vlakového personálu a lokomotiv, neboť po pohraniční kontrole v Čopu je převzal sovětský vlakový personál. SÚA, f. Ministerstvo vnitra - nová registratura (dále jen MV), k. 8222, zpráva č. 5 čs. části Smíšené komise z 21. 9. 1946; tamtéž, dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu vnitra z 23. 9. 1946.

Závažnou otázkou, kterou bylo nutno vyřešit, byl problém vývozu sovětských platidel, který sice dohoda z 10. července 1946 do výše 1000 rublů na osobu povolovala, avšak v rozporu s platným sovětským měnovým zákonodárstvím. Vzhledem k vnitřní povaze sovětské měny požadovala Národní banka československá od ministerstva financí záruku, že v případě nemožnosti likvidace nabytých sovětských platidel bude ministerstvo ochotno případnou nevylikvidovanou částku uhradit. Národní banka československá zastavila výměnu rublů za koruny již 1. března 1946, neboť zásoba rublů v bance dosáhla značné výše (k 21. březnu 1946 šlo o 1, 6 miliónu rublů). Problém výměny se týkal také příslušníků 1. československého armádního sboru v SSSR, kteří na území SSSR dostávali služné v sovětských platidlech, v některých případech i příslušníků Sovětské armády. I když Národní banka československá žádala, aby všechna hotová sovětská platidla byla složena u banky do 28. února 1946, nestalo se tak a již počátkem dubna 1946 žádalo MNO, aby Národní banka československá (NBCs) obnovila výměnu rublů za koruny v sociálních případech příslušníkům 1. československého armádního sboru v SSSR a členům jejich rodin a reemigrantům z SSSR. Šlo o to, že tyto hotovosti byly v mnoha případech celým jejich majetkem. SÚA, f. ÚPV, k. 1029, dopis úřadu předsednictva vlády ministerstvu financí z 8. 3. 1946; tamtéž, záznam z meziministerské porady 19. 3. 1946; tamtéž, dopis Národní banky československé ministerstvu financí z 21. 3. 1946; tamtéž, dopis Národní banky československé ministerstvu financí z 9. 9. 1946.

První seznamovací schůze Smíšené československo-sovětské komise se uskutečnila 7. září 1946. Členové sovětské části doporučili, aby nejprve byla projednána "Instrukce o způsobu realizace Dohody mezi vládou SSSR a vládou ČSR o vzájemné opci a přesídlení občanů české a slovenské národnosti z území bývalé Volyňské gubernie do ČSR a občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti z území ČSR do SSSR". Sovětská delegace přednesla návrh instrukce na druhé schůzi Smíšené komise 11. září 1946 a na další schůzi 13. září 1946 se k jejímu obsahu vyjádřili členové československé delegace. Projednávání jejich připomínek bylo dokončeno 25. září 1946, bylo dosaženo shody ve všech zásadních otázkách a 27. září 1946 byla skončena formální redakce dokumentu, který byl oběma spolupředsedy podepsán 14. října 1946. SÚA, f. MV, k. 8222, dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu vnitra z 16. 9. 1946; tamtéž, dopis ministerstva sociální péče ministerstvu vnitra z 16. 9. 1946; tamtéž, dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu vnitra z 20. 9. 1946; tamtéž, zpráva č. 6 československé části Smíšené komise. Jednání ve Smíšené komisi probíhala hladce a nedošlo k žádným rozporům.

Instrukce stanovila, že k žádostem o opci a přesídlení je nezbytné předložit občanské průkazy, potvrzení o pobytu, potvrzení o majetkových poměrech a vojenské knížky. Tyto dokumenty při přijímání žádosti společně posoudili rajonní zplnomocněnec a rajonní zástupce, aby rozhodli o

zápisu žadatele do seznamu osob, které projevíly přání optovat a přesídlit. S "hlavou rodiny" mohly přesídlit na základě svého dobrovolného rozhodnutí také další osoby, které s ní vedly společnou domácnost, zejména manželka, děti, rodiče a vnuci. Optanti byli zapisováni do seznamů podle míst bydliště a jednotlivých rodin. Tyto seznamy pak předkládali rajonní zplnomocněnci a rajonní zástupci hlavnímu zplnomocněnci a hlavnímu zástupci, kteří je postoupili ke schválení kompetentním orgánům obou států (v ČSR ministerstvu vnitra) k vyjádření jejich souhlasu s opcí a přesídlením. Po opatření tohoto souhlasu uvědomil o této skutečnosti hlavní zplnomocněnec písemně rajonní zplnomocněnce, kteří osobám uvedeným v seznamech vydali doklady potřebné k přesídlení, tj. opční osvědčení (osobám starším 18 let) a listy o přesídlení (každé rodině). Povinností rajonních zplnomocněnců a rajonních zástupců, jejich referentů a pomocného personálu z řad volyňských Čechů bylo rovněž provést za účasti vlastníka a zástupce místního sovětu soupis zanechaného majetku, a to na základě potvrzení o majetkových poměrech, skutečné prohlídky a poměření staveb. Zanechávaný movitý i nemovitý majetek byl oceňován podle platných pojišťovacích odhadů, a pokud jich nebylo, provedením odhadu jejich ceny. Rajonní zplnomocněnci odpovídali rovněž za řádné sestavení transportu a jeho naložení a za zdravotní a veterinární prohlídku všech osob a zvířat. Jejich povinností bylo určit velitele transportu a velitele jednotlivých vozů, a to z řad reemigrantů. Sovětská platidla nad 1000 rublů měli reemigrující volyňští Češi odevzdat na kvitanci vzor 13 pobočce sovětské státní banky, a to podle místa pobytu nebo nejpozději v Mukačevě. Protože si nemohli ponechat více než povolených 1 tis. Rb na člena rodiny, utráceli značné sumy za bezcenné předměty, a to v obavě, že za odevzdané úspory nic nedostanou. Romští a arménští překupníci tak měli žně na úkor Čechů. SÚA, f. MPSP-R, K. 702, zpráva rajonního zplnomocněnce Zdobunov hlavnímu zplnomocněnci v Lucku z května 1947. Obligace státních půjček měly být odevzdány na kvitanci ve spořitelnách podle místa bydliště nebo v Mukačevě. Tamtéž, Instrukce o způsobu provádění Dohody vydané 14. 10. 1946. Instrukce předpokládala, že částky do 1000 rublů bude možno převézt přes hranice s tím, že je budou na našem území proplácet pobočky Národní banky československé. Toto ustanovení však změnil "Doplňk k Instrukci o způsobu realizace Dohody mezi vládou SSSR a ČSR o vzájemné opcí a přesídlení osob české a slovenské národnosti z území bývalé Volyňské gubernie do ČSR a občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti z území ČSR do SSSR" z 21. ledna 1947, podle kterého měly být částky povolené k vývozu odevzdány pobočkám sovětské státní banky v místě bydliště nebo v kontrolním propouštěcím místě Čop na kvitanci vzor č. 12. Po předložení těchto kvitancí měly pobočky Národní banky československé na území ČSR vyplatit reemigrantům československé koruny. Tak byly dodrženy předpisy sovětského měnového zákonodárství, které nepovolovaly vývoz sovětských platidel za hranice SSSR. Odevzdané obnosy sovětských rublů byly pak zaúčtovány na zvláštní účet Národní banky československé a způsob jejich použití měl být určen dodatečně zvláštní dohodou. Pokud se jednalo o obnosy nad 1000 rublů odevzdávané na kvitanci vzor č. 13, byly zaúčtovány na zvláštní účet Smíšené československo-sovětské komise pro opcí a přesídlení s tím, že způsob vzájemného vyrovnání měl být rovněž určen zvláštní dohodou. Teprve po uzavření dohody o vzájemném vyúčtování těchto obnosů mezi oběma vládami měly vládní orgány určit způsob a lhůty náhrady majitelům těchto peněžních prostředků či státních obligací. Tamtéž, Vysvětlivky a pokyny k Dohodě a Instrukci vydané 16. 10. 1946.

Kromě dohody z 10. července 1946, instrukce ze 14. října 1946 a doplňku k instrukci z 28. ledna 1947 obdrželi rajonní zástupci "Vysvětlivky a pokyny k Dohodě a Instrukci" vydané československou částí Smíšené komise v Moskvě 16. října 1946 a "Směrnice pro činnost rajonních zástupců k provádění opčního řízení dle Dohody" z téhož dne. Tamtéž, Směrnice pro činnost rajonních zástupců k provádění opčního řízení dle Dohody vydané 16. 10. 1946. Mezitím proběhl v československém Ústavodárném národním shromáždění (ÚNS) ratifikační proces, a to nejprve ve výborech zahraničním a sociálně politickém a poté v 16. plenární schůzi 17. října 1946. Poslanec KSČ Otto Šling, který smlouvu předkládal plénu sněmovny jménem zahraničního výboru parlamentu zdůraznil ochotu, kterou projevila sovětská vláda podpisem

dohody. Také zpravodaj za sociálněpolitický výbor poslanec Rychtera zdůraznil, že“ SSSR postupoval vůči nám s velkou benevolencí". Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Praha (dále jen APS), fond zahraničně politický výbor ÚNS, 25. 9. 1946; Rudé právo, 18. 10. 1946. Jelikož se nikdo z poslanců nepřihlásil ke slovu, odpadla rozprava a dohoda byla schválena většinou hlasů v prvním i ve druhém čtení. SÚA, f. ÚPV, k. 1029, dopis předsednictva ÚNS předsedovi vlády z 17. 10. 1946. Poté byla ratifikace opatřena podpisem prezidenta republiky, čímž se smlouva stala perfektní. Od výměny ratifikačních listin bylo upuštěno.

Problematika reemigrace volyňských Čechů byla předmětem diskuse na schůzi zahraničního výboru ÚNS 31. října 1946, kde zejména lidovecký poslanec dr. Bohdan Chudoba nebyl spokojen s vystoupením zástupce ministerstva zahraničních věcí dr. Bartoně, který vysvětloval důvody, které vedly k tomu, že přesídlovací mise na Volyni dosud nezačala pracovat. Dr. Bartoň uváděl, že sovětská vláda učinila ústupek, když povolila reemigraci 35 tisíc volyňských Čechů. APS, f. zahraničně politický výbor ÚNS, schůze 31. 10. 1946.

Na meziministerské poradě na ministerstvu sociální péče 18. října 1946 byly projednány otázky související se stravováním, zdravotní a veterinární péčí a transportem volyňských Čechů. Stravováním reemigrantů byla pověřena vojenská správa, která dostala za úkol zabezpečit 3x denně teplou stravu. Zdravotní a veterinární péče, včetně zřízení karanténních stanic, byla svěřena ministerstvu zdravotnictví. Bylo rovněž rozhodnuto požádat sovětské úřady o prodloužení nákladní rampy v Mukačevě tak, aby současně mohlo být překládáno až padesát vagonů. Zároveň bylo jmenovitě určeno osm rajonních zplnomocněnců, českoslovenští zástupci v překládací stanici Mukačevo a kontrolním propouštěcím bodě Čop. VHA, f. hlavní štáb - 7. oddělení 1947, porada 18. 10. 1946.

Organizačním opatřením MNO k zajištění náročných úkolů vyplývajících z reemigrace volyňských Čechů bylo sloučení všech referátů hlavního štábu zabývajících se osídlováním, repatriací, reemigrací a odsunem, a to od 1. října 1946 u 7. oddělení hlavního štábu pod názvem Skupina pro osídlování, odsun a reemigraci. Přednostou skupiny byl jmenován podplukovník Otakar Žampach. SÚA, f. ÚPV, k. 1009, dopis ministerstva národní obrany úřadu předsednictva vlády z 1. 10. 1946. Na mimořádné schůzi SČzV 19. října 1946 osobně ubezpečil ministr Svoboda volyňské Čechy, že k reemigraci dojde v nejbližší době. VS, 1, 1946, č. 1, s. 9.

Teprve 27. října 1946 vyslovilo ministerstvo zahraničních věcí SSSR souhlas s příjezdem členů československé přesídlovací mise na Volyn a 9. listopadu jim udělilo víza. SÚA, f. MV, k. 8222, telegram čs. části Smíšené komise ministerstvu vnitra z 27. 10. 1946. Sovětské úřady vyslovily rovněž souhlas s přibráním libovolného počtu pomocného personálu z řad volyňských Čechů. Tamtéž, dopis ministerstva vnitra ministerstvu sociální péče z 7. 11. 1946. Hlavní zplnomocněnec dr. V. Šatava a jeho náměstek dr. V. Mudra odletěli 5. listopadu 1946 z Moskvy do Lvova. Tamtéž, telegram čs. části Smíšené komise ministerstva vnitra z 8. 11. 1946; tamtéž, dopis ministerstva vnitra ministerstvu sociální péče z 7. 11. 1946. Krátce nato, 13. listopadu 1946, odjela z Prahy do Lvova mise ministerstva sociální péče, jejíž členové se po instruktážních poradách ve Lvově rozejeli na svá místa v osmi přesídlovacích rajonech na Volyni. Tamtéž, telegram hlavního plnomocníka ministerstvu vnitra z 7. 11. 1946; VS, 1, 1946, č. 3, s. 2.

Vzhledem k tomu, že původní lhůta pro přihlášení se k opci a přesídlení byla v dohodě z 10. července 1946 stanovena do 15. září 1946 a reemigrace měla skončit do 15. listopadu 1946, bylo 25. října 1946 publikováno v tisku komuniké o prodloužení těchto lhůt, a to do 12. prosince 1946 možnost přihlášení k opci a přesídlení a do 15. března 1947 ukončení reemigrace. Tamtéž, telegram čs. části Smíšené komise ministerstvu vnitra z 6. 11. 1946; Svobodné Československo, 14. 11. 1946. Když se blížil termín podání přihlášek k opci, vyslali volyňští Češi z Lucka dvoučlennou delegaci na československé velvyslanectví v Moskvě, která tam dorazila počátkem září 1946, právě v době, kdy tam přibyla také československá část Smíšené komise vedená gen. Bejlem. Deputaci volyňských Čechů vedl učitel Rostislav Vlk z Boratína, kterého ujistili, že volyňští krajané mohou být klidní. Již předtím se do Moskvy pokusila odjet deputace z Michalovky, která se však pro špatné spojení vrátila a byla vyslýchána policií. ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Země otců. Praha 1995, s. 287.

Pokud šlo o technické zabezpečení transferu volyňských Čechů, dohodlo ministerstvo sociální péče s MNO, že bude zajištěno 8. oddělením hlavního štábu ve spolupráci s reemigračním odborem ministerstva sociální péče. K realizaci tohoto úkolu zřídilo MNO v Bielu Regulační skupinu volyňských Čechů (RSVČ), která měla zabezpečovat řádný průběh přepravy na trase Mukačevo-Biel. Zodpovídala za udržování styků se sovětskými orgány v Mukačevě a Čopu, regulaci překládání ze sovětských do československých vlakových souprav, zajišťování včasného přísunu československých souprav, transporty nemocných, materiální zajištění transportů a udržování styku s ředitelstvím ČSD v Košicích. RSVČ se skládala z vojenské skupiny, jejímž velitelem byl plk. Vilém Sýkora, a civilní skupiny, kterou tvořili úředníci ministerstev sociální péče a dopravy. Tamtéž, dopis ministerstva národní obrany ministerstvu vnitra z 12. 11. 1946.

Předběžně byla rovněž promyšlena otázka co nejúčelnějšího sestavování jednotlivých transportů. Ministerstvo zemědělství považovalo za nejvhodnější, aby skupiny uchazečů pro jednotlivé okresy a obce byly tvořeny již na území SSSR a takto přepravovány. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ministerstvu sociální péče z 9. 11. 1946. Také československá část Smíšené komise navrhovala, aby reemigranti již při přejezdu slovensko-moravského pomezí znali místo svého usídlení a nemuseli být dirigováni do shromažďovacího střediska. SÚA, f. MV, k. 8222, dopis ministerstva sociální péče ministerstvu vnitra z 28. 11. 1946.

Po důkladné formální přípravě, spočívající v sestavení prováděcích instrukcí a potřebných úředních tiskopisů, začala přesídlovací akce teprve 27. listopadu 1946 příjezdem personálu československé přesídlovací mise na Volyň. V sídle hlavního zplnomocněnce v Lucku pracovalo z československé strany pět úředníků, dvě písařky a jeden zřízenec, v osmi rajonech celkem pět důstojníků a sedm úředníků ve funkcích rajonních zplnomocněnců nebo jejich zástupců a tři řidiči. Kromě toho působili v Dubně čtyři experti (lékař, sociální pracovnice, veterinář a odborník v dopravě) a v Mukačevě dva důstojníci a jeden dopravní expert. Tamtéž, k. 8354, informace o stavu volyňské reemigrace k 28. 2. 1947. V přesídlovacím rajoně Luck byl rajonním zplnomocněncem gen. Pelikán, v Dubně Šindelář, ve Verbě pplk. Lazar, ve Zdobunově pplk. Tůma, v Senkevičovce mjr. Černý, v Šepetovce Čihák, v Žitomiru plk. Franta. Spolu s nimi přijeli i sověští zástupci. Na jejich uvítanou uspořádali volyňští Češi v Lucku přátelský oběd, na kterém smíšený pěvecký sbor z Boratína zapěl státní hymny.

Počátkem prosince 1946 začala ve všech přesídlovacích rajonech registrace optantů. Uskutečnily se informační schůze v místech s větším počtem Čechů. Na registračních pracích pracovali celé dny a noci, a to za velmi nepříznivých klimatických podmínek. Cesty do jednotlivých lokalit bylo nutno vykonat za mrazů až - 32°C a ve vánici na saních, a to v prostoru ohroženém banderovci. Volyňští Češi s nadšením vítali členy komise a hostili je i se sovětskými orgány, milicí a tzv. ochranou, která členy komise doprovázela. Cesta vlakem byla obtížná, neboť vlaky byly přeplněné a nebylo možné do nich ani nastoupit. Telefonní spojení bylo znemožňováno povětrnostními podmínkami. Písemný styk s hlavním zplnomocněncem v Lucku realizovali rajonní zplnomocněnci za pomoci náhodných posílů, neboť poštovní spojení bylo zdoluhavé (dny až týdny). Úředníci naráželi, kromě špatných materiálních podmínek (místnosti, teplo, světlo), i na časté nepochopení při podávání opčních žádostí ze strany krajanů, a to včetně úmyslného podávání nespolehlivých a nepravdivých údajů. Členové přesídlovací komise si stěžovali i na nedostatek schopných pomocných sil z řad krajanů. Vysílání spojek k hlavnímu zplnomocněnci v Lucku autem nebylo možné pro nedostatek pohonných hmot, nesjízdnost cest a nepojízdnost aut. Cesta autem trvala déle než cesta vlakem. Ze Žitomiru do Lucka trvala cesta vlakem tam a zpět čtyři dny. Problémem bylo nedostatečné zásobování přesídlovacích komisí proviantem pro nedostatek a drahotu potravin. Kritizována byla excentrická poloha hlavního zplnomocněnce v Lucku, který byl pro mnohé rajonní zplnomocněnce téměř nedosažitelný. Sověští zástupci při rajonních zplnomocněncích se obávali výjezdů do venkovských lokalit, a to kvůli nejisté bezpečnostní situaci, způsobené banderovci. Registraci ztěžovaly některé nevyjasněné otázky, jako problém reemigrace smíšených manželství, osob mobilizovaných na povinné práce mimo Volyň, vězňů nepochopitelného charakteru, kolaborantů omilostněných sovětskými soudy a osob sloužících v Sovětské armádě. Jako projev dobré vůle odevzdali čeští zemědělci okresu Zdobunov 500 q obilí jako svůj dar a výraz vděčnosti za vše

dobré, čeho se jim dostalo za posledních osmdesát let. Dar souvisel s velkou neúrodou, kdy ve dvanácti oblastech Ukrajiny nastala katastrofální zásobovací situace. V některých osadách naproti tomu Češi odmítali, vzhledem k blížící se reemigraci, plnit své občanské povinnosti. SÚA, f. MPSP-R, k. 702, zpráva rajonního zplnomocněnce Zdobunov hlavnímu zplnomocněnci v Lucku z května 1947.

Již v roce 1946 požádali o reemigraci také rodinní příslušníci vojáků 1. československého armádního sboru české národnosti, kteří žili mimo území bývalé Volyňské gubernie. Jednalo se o obyvatele Čechohradu (dnes Novhorodkivka) u Melitopolu na jižní Ukrajině, Komarovky u Brodů ve východní Haliči, Malé Zubovštiny na Žitomirsku, Malého Simferopolu na Krymu a Bohemky v Nikolajevské oblasti. Vojáci pocházející z Čechohradu se usadili na Znojemsku a argumentovali tím, že již v roce 1944 jim tehdejší československý velvyslanec v SSSR Zdeněk Fierlinger a poslanec Václav Kopecký za svého pobytu v Jefremově přislíbili umožnění reemigrace. SÚA, archiv býv. ÚML ÚV KSČ, f. 23, sign. 372/1, dopis ústředního sekretariátu KSČ ministerstvu sociální péče z 19. 12. 1946. Z této vesnice, ve které žilo celkem 641 Čechů, vstoupilo do československého armádního sboru 150 mužů, z toho padesát jich padlo za osvobození staré vlasti. BÁRTA, K.: Historie Čechohradu. Hlas revoluce 1981, č. 28, s. 7. Vojáci z Malého Simferopolu se vrátili do SSSR, protože o reemigraci jejich rodin nebylo rozhodnuto, ale v roce 1946 se obrátili na československého velvyslance v Moskvě prof. dr. Jiřího Horáka se žádostí o umožnění návratu do ČSR. SÚA, f. MV, k. 3640, dopis ministerstva národní obrany Úřadu předsednictva vlády z 22. 4. 1947; též SÚA, f. ÚPV, k. 1029.

V prvních prosincových dnech roku 1946 zahájila československá přesídlovací komise na Volyni registraci optantů. Vzhledem k tomuto pozdnímu zahájení musela být opční lhůta již podruhé prodloužena, a to do 31. prosince 1946. Přes její krátkost a neobyčejné dopravní potíže na špatně sjízdných cestách za třeskutých mrazů se podařilo podchytit téměř všechny volyňské Čechy, kteří chtěli reemigrovat.

Do 30. prosince 1946 přijali rajonní zplnomocněnci celkem 10 072 opčních žádostí, ve kterých bylo zapsáno 32 359 optantů. Po uplynutí stanovené lhůty byli registrováni jen ti, kteří se opozdili bez své viny nebo podali žádost bez potřebných dokladů. Definitivní počet žadatelů o československé státní občanství a přesídlení do ČSR pak byl 10 527 rodin a 34 122 osoby. Jisté nesnáze byly s rodinami národnostně smíšenými, i když jejich počet nebyl velký. Podle sdělení sovětského hlavního zástupce A. A. Cokola bylo možno přesídlit pouze ty smíšené rodiny, jejichž hlava byla české národnosti. V případě úmrtí manžela nebo rozvodu mohly přesídlit i rodiny, kde byla české národnosti žena. SÚA, f. MV, k. 8354, 2. zpráva hlavního zplnomocněnce z 25. 1. 1947.

Seznamy optantů byly postupně potvrzeny hlavním zplnomocněncem a hlavním zástupcem, čímž byl získán podklad k přesídlení tam uvedených osob. Na základě seznamu optantů byly vyhotoveny seznamy přestěhovalců a opční osvědčení. Seznamy byly vypracovány podle obcí a rodin a opční osvědčení na přísně zúčtovatelných tiskopisech s vodotiskem byla vydána pouze hlavám rodin.

Seznamy přestěhovalců potom přezkoušel a opční osvědčení podepsal zástupce ministerstva vnitra dr. Štefan Škoda, člen československé delegace ve Smíšené komisi, který v době od 2.-21. února 1947 pobýval v Lucku. Tamtéž, informace o stavu volyňské reemigrace k 28. 2. 1947. Při potvrzování seznamů byli hlavním zplnomocněncem a hlavním zástupcem vyloučeni pouze ti žadatelé, kde hlava rodiny nebyla české národnosti nebo dotyční dle vyjádření sovětských orgánů spolupracovali za okupace s Němci či banderovci (jednalo se o zcela ojedinělé případy). Tamtéž, dopis hlavního zplnomocněnce ministerstvu sociální péče z 1. 2. 1947.

Podle oběžníku dr. Šatavy rajonním zplnomocněncům "je v zájmu státu, aby do ČSR nebyly přesídlovány osoby, které by mohly ohrožovat veřejný klid, pořádek, lidovou demokracii nebo dobré vztahy ČSR k SSSR". SÚA, f. MV, k. 8354, oběžník V. Šatavy z 26. 12. 1946. V lednu 1947 upozorňoval jeden z činitelů, kteří se podíleli na organizaci reemigrace, státního tajemníka V. Clementise na to, že prý "celá Volyně se skládá z převážné většiny z bohatých kulaků ..., mnozí se chovali přátelsky k německým vojákům ... stali se zuřivými antisověty". SÚA, f. K. Gottwald, sv. 45, aj. 853, dopis M. Krna z Moskvy V. Clementisovi z 10. 1. 1947. Uváděl, že 70 % volyňských

Čechů má protisocialistické názory, a proto na ně mělo být propagandisticky působeno a zdůrazňovány zásluhy komunistů o reemigraci.

Po skončení registrace optantů byl zahájen soupis a odhad zanechaného jmění, a to většinou podle pojišťovacích odhadů státních pojišťoven. Některé sovětské orgány se snažily při oceňování snížit cenu majetku, čímž byli volynští Češi poškozeni. Nutily také krajany, aby jim poskytovali různé dary, a to buď v zemědělských produktech nebo penězích. V některých případech bylo Čechům oznámeno, těsně před reemigrací, že jejich majetek byl zestátněn, ačkoliv z něho do poslední doby platili předepsané dávky. Projevila se zjevná snaha získat český majetek zdarma nebo za malý obnos ve prospěch jednotlivců nebo státu. Dále bylo přistoupeno k přípravě transportního plánu, z něhož bylo patrné pořadí transferu jednotlivých obcí, přičemž byli preferováni obyvatelé venkova před městským obyvatelstvem a přesídlenci žijící rozptýleně v drobných skupinách před kompaktními sídlišti. Pouze dle možnosti bylo přihlíženo k ustanovením dohody z 10. července 1946 o přednostní reemigraci příslušníků rodin vojáků.

Hlavním střediskem dopravy bylo Rovno, kde při ředitelství Kovelské dráhy působily spojky sovětského hlavního zástupce v záležitostech dopravy, které zabezpečovaly dostatek vagonů, a to též u ředitelství Jihozápadní dráhy v Kyjevě (pro přesídlovací rajon Žitomir) a u Vinnické dráhy (pro přesídlovací rajon Šepetovka). Přistavování vagonů soustavně vážlo, takže bylo nutno uplácet příslušné úředníky sovětské železnice. Nedostatek a nepravidelný přísun vagonů nutil ubytovávat reemigranty v okolí nakládací stanice, neboť mnozí přijížděli na určený termín ze vzdálenosti až 60 km. Plán transferu bylo nutno měnit ze dne na den. Některé obce čekaly v provizorním ubytování celé týdny, což způsobovalo k nedostatek krmiva pro dobytek a nutilo krajany omezit konzumaci potravin. Někde bylo nutno ubytovat v jedné místnosti 10-20 lidí. Původní představa směřovala k prioritnímu transferu manželek vojáků nacházejících se v ČSR. Tato myšlenka se ukázala chybnou, neboť ke každé ženě se připojilo několik dalších rodinných příslušníků z různých obcí. Úspěšný nebyl ani plán odsunout nejprve obce nacházející se v blízkosti nakládací stanice a v dočasně uvolněných prostorách soustředit reemigranty ze vzdálenějších obcí. Uvolněné usedlosti byly totiž okamžitě obsazeny místními obyvateli. Čekající reemigranti tak byli nuceni čekat na přistavení vagonů ve stodolách, chlévech a kolnách. Do vagonů bylo nutno nakládat místo 12-14 lidí 18-22 osob, místo 8 ks dobytka 8-10 ks. SÚA, f. MPSP-R, k. 702, zpráva zplnomocněnce Senkevičovka hlavnímu zplnomocněnci z 30. 4. 1947. Nikdy nebylo známo, kdy, kolik a jakých vagonů bude dodáno. Nadlidskou práci představovalo čištění a desinfekce dodaných vagonů. Naložit vlak o 70 vagonech s 300 koňmi a kravami bez nakládací rampy, za vánice a v mrazu za 12 hodin představovalo nadlidský výkon. Tamtéž, zpráva rajonního zplnomocněnce v Dubně hlavnímu zplnomocněnci v Lucku z května 1947. V Rovně z 24 transportů jen jeden byl přistaven ve stanovené lhůtě, ostatní nebyly přistaveny včas a byly neúplné. Sovětský zástupce a sovětská železniční správa vnášely do reemigrační akce jen chaos a nepořádek. Lidé a dobytek zbytečně na rampách mrzli a mokli. Čekali celé dny a po vlaku nebylo ani vidu, ani slechu. Sovětsí železniční experti poskytovali jen falešné informace. Referenti sovětské části přesídlovací komise brali od přestěhovalců úplatky a bez vědomí československé části komise je zařazovali do časově dřívějších transportů. Obec Kvasilov za tím účelem věnovala 68 tis. Rb. Tamtéž, rajonní zplnomocněnec Rovno hlavnímu zplnomocněnci v Lucku 6. 6. 1947.

Sovětsí železničáři požadovali od každé rodiny po 20 rublech, což od 110 rodin v jednom transportu činilo 22 tis. Rb., s tím, že jinak vlak nepřijede. Učitel ze Zálesí Vladimír Průšek byl nucen vybrat částku 10 tis. Rb, z čehož vyplatil jen zástupci přednosty nákladního nádraží ve Zdobunově 3 tis. Rb. Tamtéž, rajonní zplnomocněnec Zdobunov hlavnímu zplnomocněnci v Lucku z května 1947.

Rajonní zplnomocněnci také poukazovali na negativní charakterové rysy reemigrantů, které v průběhu reemigrační akce vyšly na povrch. Jednalo se o sobectví, udavačství, náboženskou nesnášenlivost, nemírné pití alkoholických nápojů, sklon k nelegálnímu úřednímu jednání pomocí úplatků, nespolehlivost a vrtkavost a stálé zdůrazňování "zásluh", stavěných na odiv.

Všem reemigrantům nad 18 let byl předložen k podpisu revers, že jsou informováni o hospodářských a sociálních poměrech v ČSR. Podepsaní prohlašovali, že jsou si vědomi

skutečnosti, že nemají právní nárok na přidělení živnosti nebo zemědělské usedlosti. Pokud šlo o náhradu za zanechaný majetek, bral každý podepsaný na vědomí, že se o ní rozhodne až po uzavření zvláštní mezistátní smlouvy. Šlo o reverz, který byl předkládán i reemigrantům z jiných zemí a volyňští Češi jeho obsah provázeli kritickými poznámkami a výklady, projevujícími nedůvěru. Upozorňovali na skutečnost, že obsah reverzu jim nebyl znám v době, kdy podávali opční žádosti. Stylizace reverzu vnucovala dojem, že s nimi není jednáno poctivě, a proto jim byli zaskočení. Mnozí krajané vůbec odmítli reverz podepsat a někteří z tohoto důvodu odmítli reemigrovat. Tamtéž, 2. zpráva hlavního zplnomocněnce z 25. 1. 1947.

Československá přesídlovací mise v Lucku potvrdila opci a povolila přesídlení 10 502 rodinám, tj. 34 010 osobám. Tamtéž, závěrečná zpráva hlavního zplnomocněnce z 25. 6. 1947. Tyto rodiny obdržely opční osvědčení v česko-ruském znění, kterým se všechny osoby v něm uvedené staly československými státními občany a současně pozbyly sovětské státní občanství, a to vstupem na československé území. Opční osvědčení se pro ně stalo řádným definitivním průkazem o jejich československém státním občanství. Nepotřebovaly proto již žádat o udělení československého občanství dle ústavního zákona č. 74/1946 Sb., jako tomu bylo u všech ostatních reemigrantů (kromě krajanů z Maďarska). ČERNÝ, J.-ČERVENKA, V.: Státní občanství ČSSR. Praha 1963, s. 62; SÚA, f. MV, k. 8354.

Přesídlovací mise pořídila celkem 8257 soupisů zanechaného majetku, jehož odhadní cena činila 52 623 207 rublů, z toho nemovitého majetku 49 317 898 rublů a movitého majetku 3 305 309 rublů. U filiálek Státní banky SSSR bylo odevzdáno na kvitance vzor č. 12 celkem 30 372 854 rublů a na kvitance č. 13 celkem 3 299 081 rublů. Hodnota zanechaných osevů (15 623 ha) nebyla prozatím odhadnuta, neboť nebyly známy jejich směrné ceny.

K praktickému provedení československo-sovětské dohody z 10. července 1946 působilo na Volyni 30 pracovníků, kterým pomáhalo 46 volyňských Čechů. Ze sovětské strany zajišťovaly reemigraci 73 osoby, v čele s předsedou sovětské části Smíšené komise radou Garmašem, členy sovětské části komise plukovníkem Prokofjevem a zástupcem rady ministrů Ukrajiny v radě ministrů SSSR Nikolajem Podgorným (pozdějším předsedou prezidia Nejvyššího sovětu SSSR), hlavním zástupcem SSSR v Lucku Andrejem Cokolem a jeho náměstkem Nikolajem Zaplatinem. Tito pracovníci působili na rozsáhlém teritoriu bývalé Volyňské gubernie, zahrnujícím Volyňskou oblast (přesídlovací rajón Senkevičovka), Rovenskou a severní část Tarnopolské oblasti (přesídlovací rajóny Rovno, Dubno, Zdolbunov a Verba), větší část Žitomirské oblasti (přesídlovací rajón Žitomir) a severní část Kamenec-Podolské (dnes Chmelnycké) oblasti (přesídlovací rajón Šepetovka).

Kromě toho byly zřízeny expozitury hlavního zplnomocněnce a hlavního zástupce v Mukačevě. Vedoucím československé expozitury byl major Josef Arnošt, který do Mukačeva přibyl s prvním transportem 2. února 1947. Zde byla zřízena také ošetřovna s příruční lékárnou.

K zabezpečení hladkého průběhu dopravy jednotlivých transportů vydal hlavní zplnomocněnc Směrnice pro dopravu přesídlenců, v nichž byly vymezeny povinnosti rajonních zplnomocněnců, velitelů transportů a velitelů vagonů. Před odjezdem zdravotníci vydávali pro každý transport potvrzení o dobrém zdravotním stavu jeho účastníků. SÚA, f. MPSP, k. 268, Dopravní směrnice pro velitele shromažďovacích středisek; VHA, f. Hlavní štáb - 7. oddělení 1947, dopis ministerstva dopravy všem ředitelům státních drah z 27. 12. 1946.

Každá úplná vlaková souprava se skládala z 12-15 vagonů pro dopravu osob a 35 krytých nákladních vagonů pro přepravu majetku. Vozy pro dopravu osob představoval jeden osobní vůz III. třídy a zbytek kryté nákladní vozy.

Dne 20. ledna 1947 se volyňští Češi shromáždili v nacisty vypáleném a vyvražděném Českém Malíně, aby se rozloučili se zemí, která jim téměř osmdesát let poskytovala své pohostinství. Do dvou uren byl vložen popel ze společného hrobu českomalínských mučedníků a Vladimír Řepík a příslušníci čtyř rodin, které přežily vyhlazení Českého Malína, byli pověřeni dopravit jej prvním transportem do ČSR. Během rozloučení promluvili hlavní zplnomocněnc ČSR dr. V. Šatava, předseda okresního výkonného výboru sovětu, za pozůstalé obyvatele Českého Malína V. Mendlík a za volyňské krajaný učitel R. Vlk.

Rozloučení proběhla i v jednotlivých vesnicích, kde Češi připravili pohoštění pro spoluobčany a představitele státní správy. Poté se na místních hřbitovech rozžehnali se svými předky. Za pomoci ukrajinských sousedů dopravili své věci na nádraží, kde je naložili do vagónů. Při odjezdu zazpívali československou státní hymnu.

První transport volyňských Čechů vyjel po slavnostních projevech hlavního zplnomocněnce ČSR dr. Václava Šatavy a hlavního zástupce SSSR Andreje Achimoviče Cokola 30. ledna 1947 z Dubna, a to za vedení dr. Emila Doležala. Na sovětsko-československé hranici se zástupce sovětské vlády s volyňskými reemigranty rozloučil. Naše vojsko, 6, 1947, č. 8, s. 8-9; SÚA, f. MV, k. 8354, závěrečná zpráva hlavního zplnomocněnce z 25. 6. 1947.

Cesta trvala tři týdny, neboť vlak často zastavoval, někdy až na 2-3 dny. Místa ve vagonech bylo málo, lidé spali na kufrech, jedli nevařené jídlo. Mnoho lidí cestou onemocnělo, někteří zemřeli a byli pohřbeni cestou nebo až v ČSR. V transportech se také rodily děti.

V Mukačevě probíhalo překládání do československých vagónů, teprve na československém území dostali teplé jídlo a kapesné. Staří lidé plakali radostí, poslouchali u dveří český a slovenský hovor a říkali: "nechte nás, ať se dosyta naposloucháme té naší drahé krásné řeči". GOŠOVÁ, M.: Loučení se spoluobčany ukrajinské národnosti. Rkp. Do pohraniční stanice Biel přijel první transport s 378 osobami 4. února 1947. Na nástupišti jej očekávali vojáci, školní mládež a občané. Jménem volyňských vojáků krajanů uvítal ppor. J. Toman, velitel RSVC pplk. Svoboda jim popřál vše nejlepší ve staré vlasti. Za krajanů poděkoval vedoucí transportu dr. E. Doležal. Oficiální uvítání proběhlo následujícího dne v Košicích, kde ministr L. Svoboda přečetl poselství prezidenta republiky, ve kterém byly zdůrazněny zásluhy volyňských Čechů v boji za národní a státní osvobození. Ve svém projevu L. Svoboda poděkoval krajanům jménem vlády a armády: "Mobilizace, kterou jsme ... na české Volyni provedli, byla tou nejkrásnější a nejradostnější, jakou jsem v životě viděl. Byl to spontánní, dobrovolný a hromadný vstup volyňských krajanů do československé armády." VS, 7. 2. 1947. Do Žatce přijel první transport 8. února, kde jej uvítal ministr Z. Nejedlý. Za volyňské Čechy poděkoval škt. ing. J. Kozák vládám ČSR a SSSR, který zdůraznil, že již před válkou "poznali jsme, že jsme dohráli svou úlohu v cizině".

Při této příležitosti zaslal Svaz Čechů z Volyně telegram prezidentu republiky, ve kterém uváděl: "V historické chvíli návratu volyňských Čechů do vlasti a u příležitosti příjezdu prvního transportu z Volyně nemůžeme jinak než znovu Vám poděkovat za vše, čím jste k uskutečnění této naší dávné touhy přispěl. Víme dobře, že bez Vaší pomoci by nebyla splněna, a to nás zavazuje k tomu, abychom dokázali, že jsme toho hodni a dokážeme to!" AKPR, telegram SČZV prezidentu republiky z 6. 2. 1947. Další telegramy zaslal SČZV velvyslanci SSSR A. V. Zorinovi, předsedovi vlády K. Gottwaldovi a ministru Svobodovi. Zdůraznil, že za reemigraci krajanů vděčí prezidentu Benešovi, ministru Svobodovi a vládě ČSR, stejně jako blahověli a pochopení SSSR.

Prvními úředními činiteli, se kterými přišli reemigranti do styku na našem území, byli celníci. Ministerstvo financí již 7. června 1946 vydalo výnos o celním osvobození stěhovaných svršků a cestovních potřeb reemigrantů a také československo-sovětská dohoda z 10. července 1946 hovořila o tom, že kontrola vyváženého majetku se bude provádět na hranicích pouze namátkovou metodou a jen ve zvláštních případech podrobnými prohlídkami. To vytvářelo všechny předpoklady k tomu, aby celní řízení proběhlo rychle a ohleduplně.

Po příjezdu do Košic obdrželi všichni volyňští Češi reemigrační průkazy vydané ministerstvem sociální péče, se kterým se měli registrovat u MNV nového bydliště. Zároveň obdrželi jednorázovou podporu (kapesné), a to zpočátku starší 16 let 500 Kčs a mladší 100 Kčs, od konce února 1947 pak jednotně všichni 300 Kčs. Cílem této úpravy bylo zvýhodnit rodiny s více dětmi. SÚA, f. ZNV Praha, k. 209, dopis MSP ZNV z 26. 2. 1947. Registraci a výplatu jednorázových podpor prováděla skupina čtyř úředníků. První přijímal od reemigrantů veškeré osobní doklady, které označil razítkem R (registrován), odškrtnl jméno reemigranta v transportní listině a vystavil registrační průkaz. Druhý úředník vyhotovil kartotékový registrační lístek a registrační průkaz předal třetímu úředníkovi, který vyhotovoval výplatní listinu. Čtvrtý úředník vyplatil reemigrantovi příslušnou částku a vrátil mu jeho osobní doklady i s registračním průkazem, na kterém vyznačil vyplacenou částku.

Vzhledem k tomu, že pohraniční stanice Biel měla k dispozici pouze tři koleje a byla zatížena průběžnou dopravou do SSSR, ukazovala se jako nevhodná pro třídění vagonů podle míst určení a tudíž vojenská správa zajistila třídění a překládání rodin i s jejich majetkem podle cílových stanic v Hranicích. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MNO ministerstvu zemědělství z 21. 2. 1947. Velmi se osvědčilo vysílání aspirantů z nádražního velitelství Hranice do Košic, odkud podávali přesné rozborů složení jednotlivých transportů, a to až dvanáct hodin před jejich příjezdem, takže se nádražní velitelství mohlo dobře připravit na jejich případnou překládku, roztrídění a stravování. Přijatá instradace transportů umožňovala odesílat rodiny volyňských Čechů, jedoucích za svými již usídlenými členy, přímo do míst usídlení a ostatní reemigranty do shromažďovacích středisek. Železniční traťová velitelství si stěžovala na to, že cestující reemigranti nedodržují základní bezpečnostní předpisy platné pro jízdu po železnici. To vedlo k řadě nehod a úrazů. Kázeň ovšem nomohl udržet velitel transportu z řad reemigrantů, který kromě jednoho poddůstojníka neměl k dispozici žádné jiné výkonné orgány.

Některé převozy byly také značně zpožděny, což bylo způsobeno tím, že mnohými železničními stanicemi byly vypravovány jako nákladní vlaky. Tím se narušovaly dispozice pro stravování, takže mnohdy reemigranti obědvali večer, večeřeli v noci a snídali v poledne. Příjem stravy také ztěžovala skutečnost, že zavazadla a nábytek v jednotlivých vozech blokovaly zpravidla jejich levou stranu, na které byly po celé trase umístěny stravovací stanice. Tamtéž, dopis Železničního traťového velitelství Olomouc MNO z 27. 3. 1947.

Průběh transportů sledovaly po celé trase i příslušné oddíly Státní bezpečnosti (StB). Již 12. února 1947 hlásil oddíl StB v Popradu pověřenectvu vnitra, že někteří volyňští Češi se vyjadřují negativně o poměrech v SSSR. Krajané z východní Volyně informovali místní obyvatelstvo o tom, že v kolchoze dostávali výplatu až ke konci roku, a to 1 rubl a 200 g obilí na každý den. Archiv Ministerstva vnitra ČR (dále jen AMV), 305-354-4, dopis oddílu StB Poprad pověřenectvu vnitra z 12. 2. 1947. V březnu 1947 zase reemigranti vyprávěli v Michalovcích o tom, že situace v SSSR je nesnesitelná. Byli to opět optanti z východní Volyně, kteří dosud pracovali v kolchozech na Žitomirsku. Informovali, že odměna za pracovní jednotku je velmi nízká a že každý kolchozník je nucen mít ještě záhumenek. Tamtéž, dopis oddílu StB Košice pověřenectvu vnitra z 22. 3. 1947. V téže době v Horní Lidči na východní Moravě reemigranti šířili zprávy o tom, že v SSSR vládne chaos a teror, působí tam partyzánské skupiny, které bojují proti vládnoucímu režimu: "Kdyby viděli u některých našich Čechů nositi na rukávě rudou hvězdu, že by jim ji utrhli i s kabátem." Tamtéž, úřadovna StB Uherské Hradiště ministerstvu vnitra 12. 4. 1947. Místní obyvatelstvo reagovalo na tyto informace různě - jedni s nevolí, jiní se škodolibostí.

V transportech se nacházeli také agenti NKVD, např. Procházka a Dvořák, kteří ale na masu reemigrantů neměli vliv. TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Kvity hnivu. Luck 1999, s. 48.

V únoru 1947 měly být z Volyně dopraveny 52 transporty, poněvadž však byla reemigrace volyňských Čechů zpočátku odkázána pouze na vagony, v nichž byli na Volyně dopravováni tzv. ruští optanti, tj. Ukrajinci, Rusové a Bělorusové z ČSR, kteří optovali pro SSSR, bylo jich expedováno pouze dvacet. Původně se předpokládalo ukončení reemigrace do 15 března 1947, avšak termín ukončení bylo nutno prodloužit do 1. května 1947; přesto však poslední transport byl vypraven až 10. května 1947. Expedice transportů byla až do poloviny března ztěžována třesnutími mrazy, nesjízdností cest, nedostatkem vagonů a souhry mezi jednotlivými orgány, které na reemigraci participovaly. K odstranění nedostatku vagonů intervenoval předseda československé části Smíšené komise generál Jindřich Bejl a československý velvyslanec prof. dr. Jiří Horák také u ministra dopravy SSSR Rovalova.

Po dopravní stránce byla reemigrace realizována v rekordně krátké době; v průměru přijížděl do ČSR jeden transport denně. Přes pohraniční stanici Biel bylo přepraveno celkem 87 vlaků s 33 077 osobami, z toho 3566 dětmi do šesti let. Přeprava byla vedena po trati Biel - Košice - Žilina - Púchov - Hranice - Olomouc - Česká Třebová - Praha - Žatec.

Ze seznamu reemigrantů z jednotlivých přesídlovacích rajónů na Volyni vyplynulo, že reemigranti pocházeli ze 407 lokalit. SÚA, f. MV, k. 8356, dopis ministerstva sociální péče ministerstvu vnitra z 27. 10. 1947. Z reemigrace bylo vyloučeno z celkového počtu žadatelů pouze 112 osob, z toho 36

z politických důvodů (většinou se nacházeli ve vazbě). Tamtéž, k. 8355, dopis ministerstva vnitra zemským úřadovám Státní bezpečnosti ze 7. 8. 1947.

Nebylo dosaženo povolení k přestěhování sovětských občanů české národnosti z obcí Komarovka (okres Brody) a Malá Zubovština (okres Korosteň), které již ležely za hranicemi bývalé Volyňské gubernie. Tamtéž, k. 8354, telegram československé části Smíšené komise ministerstvu vnitra z 17. 4. 1947. Přesto ministerstvo zahraničních věcí podnikalo již od října 1945 kroky k tomu, aby mohli reemigrovat alespoň rodinní příslušníci bývalých československých vojáků. Jejich žádosti ministerstvo zaslalo československému velvyslanectví do Moskvy. Žádost doporučil v prosinci 1946 i ústřední sekretariát KSČ. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis ÚV KSČ MSP z 19. 12. 1946. Otázkou se zabývala 15. dubna 1947 také československá vláda, která vyslovila s jejich reemigrací souhlas. SÚA, f. ÚPV, k. 1029, dopis ministerstva zahraničních věcí úřadu předsednictva vlády z 11. 4. 1947; tamtéž, úřední záznam z 30. 4. 1947. Šlo o 1188 osob, z toho 455 žen a 733 dětí. Reemigrace se sice neuskutečnila, ale sovětské úřady poskytovaly těmto osobám výjezdní víza k dlouhodobým pobytům v ČSR, čehož do počátku roku 1950 využilo 21 žen a dětí. SÚA, f. MPSP, k. 336, konečná zpráva o reemigraci z 21. 3. 1950.

V SSSR zůstal také určitý počet volyňských Čechů, kteří z různých příčin (práce v vnitrozemí, nemoc, rodinné důvody, služba v Sovětské armádě, vykonávání trestu) se nemohli včas k přesídlení přihlásit, případně se dostavit k odjezdu. Tyto osoby se mohly na základě vyhlášky Smíšené komise hlásit dodatečně u milice v jednotlivých rajonech nebo u československého velvyslanectví v Moskvě, případně o ně mohli žádat jejich příbuzní žijící již v ČSR." SÚA, f. MV, k. 8354, dopis MSP velvyslanectví ČSR v Moskvě z 2. 7. 1947.

Práce v jednotlivých přesídlovacích rajónech na Volyni byla ukončena do poloviny června 1947 schválením závěrečných zpráv a odjezdem personálu do ČSR. Zároveň obě strany provedly likvidaci svých úřadů v Lucku. SÚA, f. MPSP, k. 269, dopis hlavního zplnomocněnce ministerstvu sociální péče z 15. 6. 1947. Ke zbývajícím úkolům patřilo stanovení výše výdajů za dopravu a hodnoty osevů pro sklizeň v roce 1947 zanechaných na Volyni, stejně jako vyřešení otázky finančních prostředků, které reemigranti odevzdali na nesprávné kvitance na hranicích v Čopu. SÚA, f. MV, k. 8354, zpráva č. 50 československé části Smíšené komise z 2. 8. 1947.

Podle hodnocení rajonních zplnomocněnců veškerá činnost vedoucích orgánů pověřených organizací reemigrace působila dojem improvizace. Zapříčinili ji odpovědní činitelé ministerstva sociální péče pověřeni vedením celé akce. Jmenovitě byl v této souvislosti uváděn tajemník reemigračního oddělení MSP JUC. Václav Rudovský: "Byly svolány poradní schůze, na které se nedostavili sami svolavatelé, a dostavili-li se, nevěděli, co je vlastně účelem schůze, nejspíše vůbec programově připraveni." SÚA, f. MPSP-R, k. 702, rajonní zplnomocněnec Zdolbunov hlavnímu zplnomocněnci v Lucku z května 1947. MSP především nepočítalo s obtížnými místními poměry, jako bylo zimní počasí, spojovací možnosti či odlišný názor československé a sovětské strany na některé problémy. Ani během tří měsíců nebyla Smíšená komise schopna rozhodnout takové záležitosti, jako byla reemigrace smíšených manželství, optantů mimo území bývalé Volyňské gubernie, optantů uvězněných pro nedůležité delikty, optantů sloužících v Sovětské armádě, situaci Čechů bez státního občanství či osob bez dokladů (objevilo se mnoho "Čechů" mezi Rusy, Ukrajinci a Poláky). Sovětský železniční personál sabotoval a mařil společné úsilí, takže bylo nutno transporty doslova vydupat ze země sháněním každého jednotlivého vagonu. Nikdo z přesídlenců nebyl osvobozen od státních peněžních dávek, pojišťovacích příspěvků a od povinných naturálních dávek. Naopak přesídlování Češi byli tvrdými opatřeními nuceni nejen k zaplacení peněžních dávek, nýbrž i 100 % naturálních dávek s tím, že jim jinak nebude umožněna reemigrace. České obyvatelstvo bylo různými pohrůzkami donucováno k opakujícím se naturálním dávkám, aby tak byly nahrazeny dodávky, které odmítli plnit Ukrajinci. Rajonní zplnomocněnec pro zásobování ve Zdolbunově osobně kontroloval zásoby českých rolníků. Tajemník okresního výboru KS(b)U a předseda okresního výkonného výboru sovětu ve Zdolbunově nutili ještě v březnu 1947 české reemigranty, aby vozili velké množství kulatiny ze vzdálených lesů pro státní účely, protože Ukrajinci tak odmítli učinit. Dne 5. dubna 1947 představitelé okresního sovětu ve Zdolbunově nechali milicí uzavřít prostor nákladního nádraží a přinutili reemigranty z Hlinska, aby z rampy

odváželi majetek ruských optantů z ČSR do venkovských osad. Podle názoru československých přesídlovacích činitelů, " celá skupina volyňských Čechů přesídluje jako jediný element, nespokojený s jeho dosavadními životními podmínkami, do podmínek jiných, podle jejich očekávání lepších ve smyslu existenčním." Tamtéž.

V souvislosti se zanechaným majetkem požádalo MSP v říjnu 1947 ministerstvo zahraničních věcí o intervenci formou diplomatické note za tím účelem, aby byla co nejdříve navázána jednání o uzavření zvláštní dohody o majetkovém vyrovnání podle článku 18 Dohody z 10. července 1946 tak, by bylo možno při závěrečných jednáních Smíšené komise na tuto intervenci již poukázat. AMZV, f. KO/1, k. 109, dopis MSP MZV z 19. 11. 1947.

Podle pozdějšího vyjádření předsedy sovětské části Smíšené komise činila hodnota zanechaných osevů 2 087 894 R. Do celkové sumy zanechaného majetku bylo rovněž započteno 796 109 R odevzdaných reemigrantů teprve v Čopu, ač tak měli učinit nejpozději v Mukačevě. Tím celková suma zanechaného majetku vzrostla na 96 465 684 R. Výdaje sovětské strany spojené s dopravou volyňských Čechů činily 2 523 200 R. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství, k. 198, dopis ministerstva sociální péče Národnímu pozemkovému fondu z 11. 6. 1949; tamtéž, i. č. 852, dopis ministerstva zahraničních věcí ministerstvu zemědělství z 3. 11. 1949.

Na peněžní částky, které měli původně právo volyňští Češi vyvézt a jež podle ujednání ve Smíšené komisi byly odevzdány již v SSSR a uloženy na zvláštní účet NBČs u Státní banky SSSR, obdržela většina reemigrantů zálohy podle zvláštního ujednání s NBČs, a to 3 Kčs na 1 R, tj. 3000 Kčs/osobu. Tamtéž, dopis ministerstva sociální péče Národnímu pozemkovému fondu z 11. 6. 1949; tamtéž, dopis ministerstva práce a sociální péče ministerstvu zemědělství z 2. 1. 1951; SÚA, f. MPSP, k. 336, konečná zpráva o reemigraci z 21. 3. 1950.

Mezi navrátilci z Volyně bylo i mnoho těch, kteří nepřesídlili podle československo-sovětské dohody z 10. července 1946, ale kteří se vrátili v průběhu let 1945-1946 nejen jako příslušníci 1. československého armádního sboru v SSSR, ale též ve zvláštních vojenských transportech či z totálního nasazení v Německu a jím okupovaných zemích. Hodnota jejich majetku, která nebyla podchycena soupisem při hromadné reemigrační akci v roce 1947, činila 4 460 706 R. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství, k. 198, dopis ministerstva sociální péče Národnímu pozemkovému fondu z 11. 6. 1949.

Celkový přehled o opci a přesídlení volyňských Čechů ukazuje, že z počtu 34 122 žadatelů (10 527 rodin) obdrželo souhlas k přesídlení 34 010 osob (10 502 rodin) a skutečně reemigrovalo 33 077 osob (10 275 rodin), z toho 30 240 reemigrantů (9278 rodin) pocházelo z venkova a 2837 osob (997 rodin) z měst. Z počtu reemigrantů bylo 14 071 mužů a 19 106 žen, podle věkového složení bylo 9206 dětí do 14 let, 19 238 osob od 15 do 55 let a 4633 starších 55 let. Podle národnosti drtivě převažovalo 32 237 Čechů, z 840 příslušníků jiných národností bylo 545 Ukrajinců, 135 Poláků, 131 Rusů, 11 Bělorusů, 8 Němců atd. Z výdělečně činných osob převažovalo 14 996 zemědělců (z toho 1937 kolchozníků), 5071 osob bylo zařazeno do kategorie ostatních (sem patřili zvláště řemeslníci, obchodníci a příslušníci inteligence) a jen 1077 reemigrantů byli dělníci. Z celkového počtu optantů nepřesídlily 933 osoby (227 rodin), z toho 536 osob (160 rodin) se opce zřeklo, 176 osob zemřelo a 221 osob (61 rodin) se nedostavilo.

Reemigranti vyvezli značné množství zvířectva, zemědělského inventáře a obilí. Bylo to mj. 6285 koní, 6947 krav, 1014 telat, 4076 vepřů, 666 ovcí, 4443 ks drůbeže, 4059 ks nářadí k obdělávání půdy, 3244 vozů a 29 418 q obilí. K transferu lidí a majetku bylo zapotřebí celkem 4229 vagonů, z toho 2383 pro reemigranty a jejich movitý majetek a 1862 pro jejich zvířectvo. Nejvíce vagonů dala k dispozici Kovelská dráha zabezpečující transfer z bývalé polské části Volyně, a to 3833, z toho 2137 pro přesídlence a 1696 pro dobytek. Nakládacích stanic bylo celkem 35 a transferu sloužilo 11 vlakových souprav s třicetičlenným vlakovým personálem, který vykonal celkem 168 jízd.

Na Volyni zanechali Češi 22 364 budovy v celkové hodnotě 49 016 202 R, z toho 6812 obytných v ceně 29 505 097 R a 15 552 hospodářských v ceně 19 511 105 R. Celková hodnota zanechaných 26 dosud soukromých průmyslových podniků činila 301 696 R. Rolníci zde zanechávali větší množství zemědělského inventáře, jako např. různé nářadí k obdělávání půdy (2599 ks v hodnotě 229 145 R), 317 secích strojů v ceně 99 412 R, žacích strojů za 325 466 R či 553 mlátičky v hodnotě 306 359 R.

Rozsah zanechávané zemědělské půdy činil celkem 39 432 ha, z toho bylo 33 628 ha půdy orné a zahrad, 2153 ha luk, 1112 ha sadů, 1808 ha lesa a 731 ha jiné zemědělské půdy. Tato však nebyla oceňována, neboť v SSSR byla půda státním vlastnictvím. Ke sklizni v roce 1947 bylo zaseto 5770 ha ozimé pšenice, 7795 ha žita, 2049 ha víceletých trav a 9 ha olejnatých plodin. Celková hodnota zanechaného jmění 7732 zemědělských závodů činila bez půdy a peněžitých hotovostí 52 623 207 R. Kromě toho odevzdali reemigranti v hotovosti celkem 34 468 044 R, z toho 30 372 854 R na kvitance vz. č. 12, 3 299 081 R na kvitance vz. č. 13 a 796 109 R na nesprávné kvitance v Čopu. SÚA, f. MPSP, k. 8354, protokol o výsledcích opce a přesídlení volyňských Čechů.

Průběh reemigrace volyňských Čechů byl zachycen dokumentárním filmem režiséra Josefa Trutnera, který vyrobil Krátký film Československé filmové společnosti a jehož premiéra se uskutečnila 21. ledna 1948. VS, 3, 1948, č. 5, s. 6.

Československo-sovětská reemigrační dohoda z 10. července 1946, která po protokolu ke smlouvě ČSR a SSSR z 29. června 1945 o Podkarpatské Rusi byla druhou československou reemigrační smlouvou, byla dohodou reciproční, která nejen umožnila volyňským Čechům jejich návrat, ale vytvořila podmínky i pro odvoz movitého majetku (do 2 tun), zejména živého (2 ks dobytka) a mrtvého zemědělského inventáře a zaručovala náhradu za movitý i nemovitý majetek (kromě půdy) zanechaný na Volyni.

Vracející se volyňští Češi cestou potkávali tzv. ruské optanty, tj. bývalé československé občany ruské, ukrajinské a běloruské národnosti, kteří podle reemigrační dohody z 10. července 1946 optovali sovětské státní občanství a přesídlovali z Československa (zejména z východního Slovenska) do SSSR, kde měli být usídleni na hospodářstvích, která opustili Češi. Osoby, které takto optovaly a přesídlovaly, pozbyly přechodem státní hranice československé státní občanství a nabyly státní příslušnost SSSR. Lhůta pro přesídlení do SSSR byla stanovena do 15. března 1947. ČERNÝ, J.-ČERVINKA, V.: Státní občanství ČSSR. Praha 1963, s. 88.

V souvislosti s přípravou reciproční československo-sovětské opční dohody vyjádřila Ukrajinská národní rada (UNR) v Prešově požadavek, aby její delegáti byli přibráni k československo-sovětským jednáním. K tomu československé ministerstvo zahraničních věcí 4. března 1946 sdělilo, že“ bylo by přibrati zvláštní zástupce UNR do delegací pro SSSR pouze v případě oprávněného zájmu této instituce". SÚA, f. ÚPV, k. 1033, záznam ÚPV z 5. 3. 1946. Nedostatečná informovanost ukrajinské reprezentace o stavu a výsledcích jednání o opci umožnila vznik řady problémů.

Na 1. celostátní konferenci Antifašistické fronty Slovanů v Maďarsku, která se konala ve dnech 27.-28. července 1946 v Békešcabě, totiž československý vládní zmocněnec pro výměnu obyvatelstva mezi ČSR a Maďarskem dr. Daniel Okáli prohlásil, že československá vláda vyjednává rovněž o možnosti výměny Ukrajinců z východního Slovenska za Čechy a Slováky z Ukrajiny. SÚA, f. ÚPV, dopis MZV ÚPV z 16. 8. 1946; Národní obroda, 30. 7. 1946. Zpráva o tomto projevu v denním tisku způsobila mezi ukrajinským obyvatelstvem na východním Slovensku paniku. Podle ONV v Medzilaborcích“ tento projev se dostal do nejzapadlejších vesnic a velmi zle zapůsobil na morálku těchto lidí. Lidé mají nyní velkou nedůvěru k vládě Národní fronty, ztratili chuť do práce. Mladší se chtějí přestěhovat na západ nebo vůbec emigrovat. Lidé jsou poplašeni, že budou nuceně přestěhováni do SSSR, ačkoliv byli vlasteneckou složkou ČSR." SÚA, f. ÚPV, dopis ONV Medzilaborce ÚPV z 5. 8. 1946. Na tuto situaci byl nucen reagovat místopředseda vlády V. Široký v dementi, ve kterém označil slova dr. Okáliho jako“ nepravdivá a neopodstatněná". Pravda (Bratislava), 6. 8. 1946. Také UNR vydala prohlášení, podepsané jejím předsedou V. Karamanem a generálním tajemníkem dr. I. Rohál-Iľkivem, ve kterém se pravilo, že“ jednání o přesídlení Ukrajinců z východního Slovenska se nekonalo a nekoná". Národní osvobození, 18. 8. 1946.

Na základě dobrovolnosti však z ČSR podle dohody z 10. července 1946 přesídlilo počátkem roku 1947 celkem 2550 rodin s 8556 osobami, z toho z českých zemí 164 rodiny a 362 osoby. Výdělečně činných bylo 5171, z toho 4564, tj. 88,2 %, byli zemědělci. Tzv. ruští optanti zanechali v ČSR majetek v ceně 273 472 527 Kčs. SÚA, f. MPSP, k. 269, souhrnná zpráva MSP z 6. 10. 1948. Šlo především o sociálně slabší vrstvy, které se domnívaly, že přesídlením a usídlením na někdejších usedlostech volyňských Čechů zlepší svou sociální pozici.

Češi, kteří cestou z Volyně potkávali vlaky s optanty, je varovali před banderovci, kolchozy, bídou a nedostatkem. Ministr státní bezpečnosti Ukrajiny genplk. Savčenko psal ministrovi státní bezpečnosti SSSR, že“ nepřátelské elementy z prostředí Čechů, kteří se přesídlovali z SSSR do ČSR, vystavili přesídlence (ruské optanty - J. V.) aktivní protisovětské propagandě". KRUŠKO, S.: c. d., s. 256. Ale na návrat již bylo pozdě. Optanty udivovalo, že lidé na Ukrajině cestovali i na střeších osobních a nákladních vagonů, na stanicích nacházeli spousty žebrajících válečných invalidů, okrádali je zloději. Cestou viděli německé vojenské zajatce, kteří pracovali na obnově válkou zničených objektů nebo se vraceli ze zajetí do vlasti. Také pozorovali válkou zničené továrny, mosty, vesnice i městečka. Z Mukačeva cestovali v sovětských dřevěných nákladních vagonech různých typů, často značně poškozených. Rodiny, které jely v jednom vagoně, měly kamínka, na kterých vařily jídlo a kterými vyhřívaly vagon.

Když vlak přijel do stanice určení, vagony musely být vyloženy, aby mohly být použity pro české přesídlence. Ženy s dětmi se ubytovaly v soukromí a muži hlídali na peroně svůj majetek. Ve dne se pak rozjížděli do okolních vesnic prohlédnout si doporučené usedlosti. Když se jim líbily, najali nákladní auta k dopravě majetku a rodiny. Často je odvezli na voze taženém krávou. Ačkoliv měli být dopraveni zdarma, museli platit velké sumy peněz. Mnohé optanty na stanici okradli.

Ruští optanti byli usídleni v Rovenské a Volyňské (Lucké) oblasti Ukrajiny. V Rovenské oblasti v okresech Rovno, Ostrožec, Hočša, Verba, Kozín (zde zvláště ve Volkově), Zdolbunov, Dubno, Mlynov a Mizoč. V době od 2. února do 25. dubna 1947 do železničních stanic Rovno, Zdolbunov, Dubno a Verba přibýlo 30 vlaků s přesídlenci. K 1. červnu 1947 obdrželi 1744 domy, zbývající rodiny získaly byty. Celkem 1803 zemědělské rodiny obdržely 6989 ha půdy. K 20. listopadu 1947 bylo v Rovenské oblasti usazeno 1858 rodin, a to ve 41 lokalitě.

Ve Volyňské (Lucké) oblasti se ruští optanti usídlili v o. Senkevičovka (např. Hájenska 158 osob, Sklíň - kolonie 189 osob, Hubín II. 288 osob, Žabče 104 osoby), o. Kiverce (např. Hošča 107 osob), o. Torčín (Černý Les 105 osob), o. Teremno (Lipiny 236 osob, Krupá Hranice 143 osoby), o. Luck (např. Boratín 231 osob, Ozerany 172 osoby, Bakovce 155 osob), o. Horochov (např. Novosilky 495 osob) a o. Turijsk (Kupičov 439 osob). Podle stavu k 1. září 1947 do Volyňské oblasti přesídlilo 670 rodin, které s sebou převezly 217 koní, 992 krávy, 430 prasat, 837 ovcí a 2137 ks drůbeže. Celkem 655 zemědělských rodin obdrželo 3451 ha půdy. KRUŠKO, S.: Optanty. Prjašiv 1997, s. 203-207.

Iluze o zlepšení svého sociálního postavení rychle ztráceli, když hned po příjezdu na Volyň narazili na tvrdou realitu tamního života. Špatná organizace přesídlovací akce ze strany přijímacích sovětských orgánů vedla k tomu, že dni a noci trávili bez střechy nad hlavou na železničních stanicích, neboť české usedlosti z velké části mezitím obsadili polští Lemci. Místní ukrajinské obyvatelstvo se k nim chovalo nevraživě a ptalo se jich, proč přijeli, že je tam nikdo nezval. Lepší přístup nenacházeli ani ze strany místních úřadů, které otálely s vydáváním dekretů o novém vlastnictví. Všeobecná bída a nedostatek panující na tehdejší západní Ukrajině nacházející se na pokraji občanské války mezi ukrajinskými nacionalisty a bolševickým režimem, počínající nucená kolektivizace zemědělství a důsledky sucha vedly k touze po návratu do ČSR, která se projevovala pokusy o ilegální přechody sovětsko-československé hranice končícími tresty odnětí svobody i snahami o dosažení legálního souhlasu s vycestováním.

Na Volyň přišli lidé z různých vesnic a okresů východního Slovenska, z různého prostředí, odlišných majetkových poměrů, lidé s rodinami i jednotlivci, nábožensky založení i ateisté, inteligenti i negramotní. Všichni přesídlili do nového, neznámého prostředí. Málokdo věděl, co je zde může očekávat. Po jejich příchodu začala adaptace, tj. trvalý proces vzájemného ovlivňování a přizpůsobování. Výhodou bylo, že přesídlenci přišli z vesnice do vesnice a že je spojoval slovanský původ. Nepovažovali se však za Ukrajince, ale za Rusíny, Rusňáky, Rusy. Mluvili s rusínským nebo slovenským akcentem a lišili se také náboženstvím (byli řeckými katolíky). Optanti přišli na Volyň v době složité ekonomické situace vyvolané důsledky války, sucha, měnovou reformou i počínající kolektivizací zemědělství.

Adaptace optantů proto měla více etap. Začala asimilací, postupným stíráním rozdílů v jazyce, chování a myšlení. Nejlépe si ukrajinský jazyk osvojovali ti, kteří na Slovensku navštěvovali ruské

měšťanské školy a gymnázia a znali tedy azbuku. Obyčeje a způsob života místního obyvatelstva se snažili osvojit si od prvních dnů. Navštěvovali pravoslavné chrámy, napodobovali zdejší vedení hospodářství a obdělávání půdy, stejně jako způsob odívání. To už byla druhá fáze - akulturace.

III. USÍDLOVÁNÍ REEMIGRANTŮ

Cílem reemigrace bylo vrátit z ciziny všechny národně uvědomělé krajanů, tento záměr však byl limitován československými hospodářskými možnostmi. Úkolem reemigrace bylo v souladu s dvouletým hospodářským plánem na léta 1947-1948 přispět k překonání nedostatku pracovních sil a dokončení osídlování pohraničí. K tomu bylo nutné zjistit osídlovací možnosti, což náleželo jednak ministerstvu zemědělství, jednak Osídlovacímu úřadu. Na základě těchto šetření měl být sestaven reemigrační plán, a to jednak dle československých potřeb, jednak podle situace zahraničních krajanů.

K organizačním opatřením patřilo náležité vybavení reemigračního odboru ministerstva sociální péče, který vznikl 14. října 1946 rozdělením dosavadního jednotného repatriačního odboru, jako ústředního orgánu provádějícího reemigraci. Výkonnými orgány provádějícími péči o reemigranty vznikly v roce 1947 staly reemigrační referáty ONV a reemigrační oddělení ZNV, jejichž úkolem bylo napomáhat urychlenému začleňování reemigrantů do pracovního procesu. SÚA, f. ÚPV, k. 938. Důvodem jejich zřízení byla nutnost koordinace veškeré reemigrační agendy národních výborů. Při dosavadním průběhu usídlování reemigrantů se ukazovalo, že místní orgány neměly pochopení pro zvláštní problémy reemigrantů (obstarávání bytů, nábytku, přidělování živnosti pod.). V důsledku těchto nesprávných přístupů vznikl u části reemigrantů pocit diskriminace. Reemigrační referáty národních výborů měly postupovat podle pokynů ústředních úřadů provádějících reemigraci, usídlování reemigrantů a sociální, zdravotní a produktivní péči o ně. Byla to především ministerstva sociální péče, zemědělství, zdravotnictví, Osídlovací úřad, ale i ministerstva vnitra, průmyslu, vnitřního obchodu a výživy. Koordinaci usídlování reemigrantů s vnitřním osídlováním převzala na základě vládního usnesení z 10. ledna 1947 ústřední komise pro vnitřní osídlování při ministerstvu vnitra, která měla pečovat o odstranění všech zjištěných závad. Ministerstvo sociální péče hájilo osídlovací zájmy reemigrantů také v poradním sboru Osídlovacího úřadu a ve stálém poradním sboru Fondu národní obnovy.

V souvislosti s růstem počtu reemigrantů a jejich významu při parlamentních volbách v roce 1946 vzrůstal zájem o navrátilce z ciziny ze strany politických stran. KSČ do této doby věnovala otázkám reemigrace krajanů z různých zemí světa malou pozornost a svůj zájem soustředila na osídlování pohraničí novými osídlenci z vnitrozemí. Teprve tehdy byla při ústředním sekretariátu KSČ zřízena reemigrační komise, na jejíž půdě měly být politicky řešeny všechny otázky spjaté s reemigrací. SÚA, f. 23 Osídlovací komise KSČ (dále jen OK), sign. 294, dopis reemigrační komise dr. Koubovi z 1. 11. 1946; tamtéž, sign. 21, dopis OK z 1. 11. 1946. Ustavující schůze komise se konala 8. listopadu 1946 za řízení předsedy Osídlovací komise KSČ poslance kpt. dr. Bedřicha Steinera, předsedy Osídlovacího výboru Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS). V úvodním slově poukázal na skutečnost, že MSP nevěnovalo dosud reemigrantům dostatečnou péči a zdůraznil, že je nezbytné otázku reemigrace politicky zhodnotit a postavit na jiný základ. Předsedou reemigrační komise byl zvolen dr. Václav Ziegler, osobní tajemník ministra sociální péče. Seznámil přítomné s názory ministra Nejedlého na reemigraci: "S. Nejedlý dívá se na reemigraci jako na věc, která není dobrá, která však musí být dělána, protože potřebujeme pracovní síly." Tamtéž, sign. 21, reemigrační komise 8. 11. 1946. Náměstek předsedy XII. (reemigračního) odboru MSP ing. Slavoj Pospíšil pak informoval o stavu příprav reemigrace volyňských Čechů. Zdůraznil nutnost politické výchovy reemigrantů z Volyně, která se měla realizovat vysláním osvětových pracovníků do shromažďovacích středisek a prostřednictvím článků v denním tisku. Větší iniciativu měl dle jeho názoru vyvíjet také Československý ústav zahraniční, a to jak mezi krajanů v zahraničí, tak mezi reemigranty. Členy reemigrační komise KSČ se stali komunisté pracující v různých úřadech a organizacích, které se na reemigraci podílely, jako např. v ministerstvech sociální péče, národní obrany, informací, zemědělství, zahraničních věcí, Osídlovacímu úřadu a Československém ústavu zahraničním. Zasedali zde např. volyňský Čech kpt. Vladimír Knop za MNO - hlavní štáb, jednatel ČÚZ František Štědroňský, za MSP ing. Slavoj Pospíšil a dr. Václav Ziegler.

Příprava usídlování volyňských reemigrantů nabyla ve státních orgánech intenzity v prosinci 1946, kdy proběhla řada porad, na kterých byly zkoumány některé majetkoprávní problémy, zejména

otázky výměny sovětských a československých platidel a jejich vzájemného kurzu. Přítomný zástupce SČzV škpt. ing. Jaroslav Kozák v této souvislosti požádal, aby se nevyřešené finanční otázky nestaly důvodem k odkladu reemigrace. SÚA, f. ÚPV, k. 1029, porada 3. 12. 1946; SÚA, f. MV, k. 8222, telegram čs. části Smíšené komise ministerstvu vnitra z 22. 12. 1946; SÚA, f. ÚPV, k. 1029, porada 28. 12. 1946; tamtéž, porada 30. 12. 1946.

Značná pozornost byla věnována zajištění dostatečného množství usedlostí pro reemigranty. Již na podzim 1945 obdržely OKMZ pokyn zabezpečit stanovené počty rezerv, a to zejména pro invalidy a pozůstalé po padlých. V plánu ze 6. října 1945 se pro tuto kategorii osob počítalo s 1397 rezervacemi. V lednu 1946 uložilo ministerstvo zemědělství zachovat rezervy pro 6 tisíc rodin reemigrantů z Volyně. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství OKMZ Žatec z 18. 1. 1946. Na poradě konané 23. ledna 1946 na ministerstvu zemědělství bylo konstatováno, že toto ministerstvo zajistilo pro reemigranty z Volyně větší objekty v okresech Žatec, Podbořany a Stříbro, kde bylo možno usídlit asi 900 rodin. Další větší objekty měly být zajištěny v západních Čechách v okresech Planá, Mariánské Lázně, Karlovy Vary, Tachov, Žlutice a Cheb. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství Osídlovacímu úřadu z 27. 3. 1946. Představitelé ministerstva zemědělství viděli možnosti usídlení volyňských reemigrantů jednak v podhorských okresech, jednak rozdělením velkých objektů nad 20 ha, případně i zřízením zemědělských družstev reemigrantů na těchto velkých dvorech. KOŤÁTKO, J.: c. d., s. 69. Jak se však později ukázalo, volyňští Češi na tyto, zejména poslední dvě, možnosti nereflektovali.

Ministerstvo zemědělství v průběhu roku 1946 upozorňovalo, že za situace, kdy docházelo k odsunu německých pracovních sil, kdy přicházeli reemigranti z jiných zemí a nebyly uspokojeny žádosti domácích uchazečů o přiděl půdy, není schopno zaručit další rezervaci zajištěných usedlostí. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství Osídlovacímu úřadu z 27. 3. 1946. V této souvislosti možno upozornit na žádosti několika set Čechů, kteří se v meziválečném období přestěhovali z polské Volyně do Paraguaye a kteří se po druhé světové válce obrátili na československé velvyslanectví v Argentině se žádostí o přiznání československého státního občanství a reemigraci do ČSR. Tamtéž, dopis MZV ministerstvu vnitra z 8. 4. 1946.

Ministerstvo zemědělství požadovalo, aby reemigrace byla koordinována s odsunem Němců, aby uprázdněné usedlosti mohly být ihned obsazovány a tak zajištěna kontinuita zemědělských prací a zabezpečen živý i mrtvý inventář. S ohledem na nutná předběžná mezistátní jednání však tomuto požadavku nebylo možno vyhovět, což ovšem nutilo ministerstvo zemědělství uvolněné usedlosti z velké části obsazovat uchazeči z vnitrozemí. Na meziministerské poradě 12. června 1946 byla zároveň při ministerstvu sociální péče zřízena koordinační komise pro reemigraci Čechů a Slováků z ciziny, jejímž tajemníkem byl jmenován dr. Jan Habrman. SÚA, f. ÚPV, k. 1306, porada 12. 6. 1946.

Již v září 1946 muselo ministerstvo zemědělství konstatovat, že zemědělské závody určené pro volyňské Čechy podle soupisu z června 1946, který zajišťoval na 2500 usedlostí, byly následkem odsunu Němců z velké části obsazeny domácími uchazeči, neboť v opačném případě by půda zůstala neobdělána a dobytek uhynul. Proto bylo nezbytné počítat s usazováním volyňských Čechů ve vyšších polohách, jako byly např. okresy Falknov nad Ohří (dnes Sokolov), Kaplice a Sušice, stejně jako na okresech Cheb a Aš, které přibližně odpovídaly zemědělským poměrům na Volyni. Jednotlivé OKMZ, zvláště v Čechách, obdržely rozpis počtu usedlostí, které měly rezervovat. Největší úkol stál před OKMZ v Chebu, která měla zajistit na okresech Cheb a Aš 900 volných usedlostí, o. Podbořany a Žatec měly celkem zajistit 820 usedlostí pro pozůstalé po padlých a invalidy. Z moravských okresů bylo pouze o. Moravská Třebová určeno usídlit 30 rodin reemigrantů z Volyně. Celkem mělo být zabezpečeno 3107 osídlovacích jednotek. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 30. 9. 1946; tamtéž, zpráva o průběhu usídlování volyňských Čechů. Půdní rezerva pro reemigranty z Volyně se ztenčila také vzhledem k nutnosti usídlit přesídlence z oblasti nových vojenských výcvikových táborů. Osídlování, 1, 1946-1947, č. 11, s. 234. Důležité bylo rozhodnutí, že reemigranti budou mít stejná přednostní práva na národní správy jako zahraniční vojáci, účastníci odboje a političtí vězni. MZA, B 280, k. 4, ZNV 13. 11. 1946.

Příprava usídlování volyňských Čechů byla rovněž v centru pozornosti parlamentních kruhů. Na schůzi osídlovacího výboru ÚNS 24. října 1946 upozornil např. poslanec KSČ Svoboda na velké možnosti usídlování reemigrantů z Volyně na Osoblažsku na okrese Krnov, kde v 17 obcích nebylo v důsledku válkou zničených usedlostí obděláno 3836 ha půdy z celkového počtu 7264 ha. SÚA, f. 33 Klub poslanců Československé sociální demokracie (dále jen KPČSD), sign. 31, osídlovací výbor ÚNS 24. 10. 1946. Obsáhle pojednala o usídlování volyňských Čechů společná schůze zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru ÚNS 12. listopadu 1946. Zahraniční výbor ÚNS požádal v této souvislosti jednotlivá zainteresovaná ministerstva o podání zprávy, jak je připraveno přijetí volyňských Čechů. O zemědělském osídlování referoval přednosta IX. odboru (pro pozemkovou reformu a osídlování) ministerstva zemědělství dr. ing. Jiří Koťátko. V obsáhlé zprávě uvedl, že dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. sice neobsahoval zvláštní ustanovení o usídlování reemigrantů, ale ministerstvo zemědělství ve vysvětlivkách k tomuto dekretu uvedlo, že při přidělu zemědělské půdy má být pamatováno i na uchazeče ze zahraničí. Poté podrobně informoval o průběhu usídlování volyňských vojáků, kteří byli usídleni v nejproduktivnějších okresech pohraničí, což bylo spojeno s nutností uvolnit potřebný počet usedlostí, které již byly obsazeny národními správci, většinou plně kvalifikovanými pro přiděl do vlastnictví. Pokud šlo o připravenost ministerstva zemědělství na návrat ostatních volyňských Čechů, uvedl, že rezervy tvoří vedle dosud neosídlených usedlostí v podhorských okresech velké statky nad 20 ha, které se měly rozdělit na více menších usedlostí o výměře stanovené dekretem. Rezervu představovala také nadbytečná půda usedlostí těch volyňských vojáků, kteří hospodařili na zemědělských závodech s větší rozlohou, než jim dle dekretu 28/1945 Sb. mohla být přidělena. Na velké objekty měly být vybrány skupiny uchazečů dle příbuzenských vztahů. Uvedl, že ministerstvo zemědělství zabezpečilo pro volyňské Čechy 2559 osídlovacích jednotek, z toho 492 pro invalidy a pozůstalé a 1067 pro ostatní. Kromě toho ministerstvo počítalo s dalšími usedlostmi, které se postupně uvolňovaly dobrovolným odchodem některých národních správců nebo zrušením dekretů o vlastnictví. Pokud šlo o inventář, připomněl, že z usedlostí do 20 ha, které po odsunu Němců nebyly osídleny, bylo nutno živý inventář odsunout. Přislíbil, že současně s vypracováním přidělových plánů půdy a budov bude provedeno i rozmístění živého a mrtvého inventáře tak, aby jimi byly vybaveny všechny usedlosti. AMZ, f. PR, R-VČ, zpráva ministerstva zemědělství společné schůzi zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru ÚNS 12. 11. 1946.

V obsáhlé diskusi podrobili poslanci demokratických stran kritice rezorty vedené komunisty, jmenovitě zemědělství, sociální péče a informací. Národněsocialistická poslankyně J. Uhlířová vytkla reemigraci zahraničních krajanů nepřipravenost a neorganizovanost s tím, že prý nikdo nenese zodpovědnost za její realizaci. Ministerstvu zemědělství vytkla, že půdní rezervy velkých dvorů jsou bez hospodářských budov. K tomu předseda NPF J. Smrkovský uvedl, že péče o opravu zničených zemědělských usedlostí pro reemigranty nepřísluší ministerstvu zemědělství, ale ministerstvu techniky řízené lidoveckým ministrem J. Kopeckým, které podle jeho slov "dosud nehnulo prstem". Sociální demokrat Skaunic požadoval zřízení samostatného reemigračního úřadu vybaveného exekutivní pravomocí. Lidovečtí poslanci dr. Chudoba a Štamberger hovořili o nutnosti provést revizi plánu zřizování horských pastvinářských družstev (HPD) a na jižní Moravě i státních statků pod heslem "půdu dát těm, kteří na ní chtějí pracovat". Národněsocialistická poslankyně dr. Milada Horáková kritizovala ministerstvo informací, že vykonalo málo k tomu, aby veřejnost přijala krajany "s nejmenší dávkou sobectví". Poslanec KSČ Václavů upozornil na obtížnost rezervace značného počtu zemědělských závodů pro reemigranty, mělo-li být zabezpečeno řádné obdělání veškeré půdy. V závěrečném slově ing. Koťátko zdůraznil, že lze očekávat, že během roku se z celkového počtu 130 tisíc nově osídlených usedlostí v pohraničí uvolní asi 3-4 tisíce, což ministerstvo zemědělství považovalo za proces "zdravého čištění", kterému neodporovalo. Tím mělo dojít ke kompenzaci ztenčující se osídlovací rezervy pro volyňské Čechy. SÚA, f. 21 Klub poslanců KSČ, společná schůze zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru ÚNS 12. 11. 1946.

Aby jednotlivé OKMZ a rolnické komise nemohly s usedlostmi rezervovanými pro volyňské Čechy volně nakládat, uložilo jim ministerstvo zemědělství nahlásit jejich přesné seznamy podle obcí a

popisných čísel a na základě těchto podkladů je ministerstvo vyňalo z působnosti rolnických komisí a vyhradilo si právo samo rozhodovat o jejich osídlení reemigranty. Při usídlování volyňských reemigrantů měli funkci rolnických komisí sehrávat zástupci SČzV. MRK měly pouze napomáhat uvádění reemigrantů na jednotlivé usedlosti. MZA, f. B 280, k. 3032, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 18. 12. 1946. SČzV dal k dispozici pro tento úkol šestnáct svých zástupců.

Na poradě uskutečněné 6. prosince 1946 na XII. odboru ministerstva sociální péče navrhl zástupce ministerstva zemědělství, aby vzhledem k různé bonitě půdy na Volyni byli reemigranti usídlováni v ČSR na místech obdobné kvality. Zástupce SČzV kpt. Kozák doporučil, aby krajané z východní Volyně byli odesíláni do okresů jihozápadních Čech, zatímco úrodné okresy severozápadních Čech měli osídlit reemigranti ze západní části Volyně. VHA, f. HŠ - 7. odd. 1946, porada 6. 12. 1946. Jednou z nevyřešených otázek bylo, z jakých prostředků budou reemigranti žít na nově přidělených usedlostech, většinou bez inventáře a zásob, do doby, než vyprodukují vlastní úrodu. AMZ, f. PR, R-VČ, dopisy OKMZ Sušice ministerstvu zemědělství ze 14. 1. a 21. 2. 1947.

Dne 11. ledna 1947 se na ministerstvu zemědělství konala porada týkající se reemigrace a usídlování volyňských Čechů, které se zúčastnili ministr sociální péče Zdeněk Nejedlý, zástupci ministerstva zemědělství, ZNV v Praze a Brně, SČzV a OKMZ okresů, ve kterých měli být krajané usídlováni. Sekční šéf ministerstva zemědělství dr. Kořátko zdůraznil význam reemigrace Čechů z Volyně a informoval, že nadále všechny zemědělské usedlosti budou přidělovány pouze jim. O zemědělském usídlování volyňských reemigrantů hovořili i další vedoucí úředníci tohoto ministerstva ing. Jaroš, vrchní rada Rajtr, dr. Kormunda a ing. Vondřich, které přítomný zástupce SČzV špkt. ing. Jaroslav Kozák označil za "naše známé přátele a zastánce". VS, 1947. Cit. dle Návrat. Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1946-1947. Most 1999, s. 30.

Pro reemigranty z Volyně vydalo ministerstvo zemědělství leták, obsahující všechny nezbytné informace pro osoby ucházející se o usídlení na zkonfiskovaném zemědělském majetku. Uvádělo se v něm, že uzavření mezistátní reemigrační dohody se SSSR bylo neočekávaně zdrženo a vzhledem k odsunu Němců nemohlo ministerstvo zachovat všechny osídlovací rezervy určené pro reemigranty, protože je nebylo možné ponechat neosídlené. Ministerstvo upozorňovalo, že není možné usídlit všechny uchazeče přicházející z úrodné Volyně ve stejných podmínkách také v ČSR. Uchazeči mohli obdržet usedlosti s 8 ha orné nebo 12 ha zemědělské půdy (u mnohočetných rodin 10 ha orné nebo 13 ha zemědělské půdy), v pastvinářských oblastech pastviny až do 20 ha. Ve shromažďovacích střediscích měli podat přihlášku o přiděl půdy, a to zástupci ministerstva zemědělství, na které měl SČzV potvrdit zemědělskou kvalifikace uchazeče. Ministerstvo zemědělství vysvětlovalo, že osídlované zemědělské usedlosti měly v době konfiskace různé výměry, a proto se nyní při přidělu upravují na výměru stanovenou dekretem, přičemž se provádí i scelení pozemků tak, aby měly účelný tvar a velikost a nebyly od usedlostí příliš vzdálené. Reemigranti byli předem uvědoměni o tom, že z usedlostí, které po odsunu Němců zůstaly neosídlené, bylo nutno odsunout živý a mnohdy i mrtvý inventář a další movitý majetek. Podle ministerstva zemědělství měly být potřebný dobytek a nutné movité příslušenství opatřeny buď rovnoměrným rozmístěním veškerého inventáře v obci, nebo přísunem nedostávajícího se inventáře ze zdrojů NPF. Reemigranti mohli požádat OKMZ i o zprostředkování nejnutnějšího bytového zařízení ze skladů Osídlovacího úřadu. Ministerstvo zemědělství přislíbilo zabezpečit reemigrantům nejnutnější krmivo pro dobytek, ovšem vzhledem k podprůměrné sklizni roku 1946 doporučovalo spoléhat na sousedskou výpomoc. Zároveň byli zemědělstí reemigranti z Volyně informováni, že náhradu za přidělené usedlosti mohou splácet po dobu 15 let, přičemž 10 % úhrady mělo být splaceno ihned po převzetí usedlosti. V odůvodněných případech, a to se týkalo i reemigrantů z Volyně, kteří přijeli prakticky bez finančních prostředků, povoloval NPF odklad první splátky na tři roky. AMZ, f. PR, R-VČ, informace ministerstva zemědělství pro reemigranty - volyňské Čechy. Informační leták vydal také XII. odbor MSP, který reemigranty vyzýval: "šetři naše způsoby a mravy, říd' se pokyny lidové správy a svých důvěrníků, neodsuzuj předčasně, buď trpělivý". SÚA, f. OK, aj. 372/1. Osídlovací komise KSC kritizovala v lednu 1947, že XII. odbor MSP je přeplněn důstojníky pro práce spojené s reemigrací volyňských Čechů: jsou to lidé naprosto

politicky nespolehliví, sabotující a silně zahrocení proti nynějším politickým poměrům". Tamtéž, aj. 362. Mezi nimi jmenovala i volyňského Čecha špkt. ing. J. Kozáka.

Státní orgány věnovaly pozornost rovněž usídlování nezemědělských reemigrantů z Volyně. Na schůzi osídlovacího výboru ÚNS 17. října 1946 upozornil poslanec KSČ Harus, že největší těžkostí jsou právě s usídlováním živnostníků, neboť tento sektor byl podle jeho názoru předimenzován. SÚA, f. KPČSD, sign. 31, osídlovací výbor ÚNS 17. 10. 1946. Na společné schůzi zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru ÚNS 12. listopadu 1946 podal výklad o přípravě usídlování reemigrantů - nezemědělců zástupce Osídlovacího úřadu dr. Rubina. Nejprve upozornil, že národní správy volných živností jsou přidělovány v první řadě účastníkům druhého odboje, teprve ve druhém pořadí reemigrantům. Požadoval odstranit potíže v transferu majetku a věnoval pozornost psychologické stránce reemigrace, aby navrátilci nebyli přijímáni chladně a odmítavě. V této souvislosti připomněl sociálnědemokratický poslanec Vojta Beneš desiluzi krajanů, kteří se do ČSR vrátili po 1. světové válce. SÚA, f. KP KSČ, sign. 106, společná schůze zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru ÚNS 12. 11. 1946. Kritika některých poslanců směřovala směrem k nedostatečné koordinaci mezi jednotlivými úřady zabývajícími se usídlováním reemigrantů a vyústila na schůzi osídlovacího výboru ÚNS 10. prosince 1946 v návrhu skupiny národněsocialistických poslanců na likvidaci Osídlovacího úřadu, NPF a ondu národní obnovy (FNO) a jejich nahrazení Úřadem národní obnovy. SÚA, f. KPČSD, sign. 31, osídlovací výbor ÚNS 10. 12. 1946.

Jako hlavní shromažďovací středisko působilo středisko v Žatci s pobočkami v Podbořanech a Mostě. Dalšími shromažďovacími středisky byly od počátku reemigrace volyňských Čechů Šumperk a Třemošná u Plzně, později byla aktivována další střediska. Kromě toho zřídilo ministerstvo zdravotnictví karanténní střediska v Bílovci a Kralupech. Shromažďovací střediska byla chápána pouze jako průchodní místa pro reemigranty na cestě z Volyně do míst usídlení a doba pobytu v nich měla být omezena na nezbytné minimum. Ve shromažďovacích střediscích byli reemigranti podrobeni lékařské prohlídce, bylo zde zajištěno stravování i péče o jejich hospodářské zvířectvo. SÚA, f. MPSP, k. 268, dopis MSP shromažďovacím střediskům z 20. 1. 1947.

Ve shromažďovacích střediscích v Žatci (i pro Podbořany a Most), Třemošné a Šumperku byly zřízeny pro zemědělské osídlování komise ministerstva zemědělství pro osídlování reemigrantů (KMZOR) a pro nezemědělské osídlování zde působili zástupci Osídlovacího úřadu. Pro usídlování volyňských Čechů z jednotlivých středisek byl vypracován rozvrh přidělených okresů: shromažďovací středisko Žatec osídlovalo okresy Bílina, Česká Lípa, Děčín, Dubá, Falknov n. Ohří (dnes Sokolov), Frýdlant, Chomutov, Jablonec n. Nisou, Kadaň, Karlovy Vary, Liberec, Litoměřice, Mělník, Most, Nejde, Podbořany, Rumburk, Teplá, Teplice-Šanov (dnes Teplice), Ústí n. Labem, Žatec a Žlutice, shromažďovací středisko Třemošná u Plzně okresy Český Krumlov, Horšovský Týn, Cheb, Jindřichův Hradec, Kaplice, Klatovy, Mariánské Lázně, Planá, Prachovice, Stříbro, Sušice a Tachov a shromažďovací středisko Šumperk celkem 33 okresy severovýchodních Čech, Moravy a Slezska. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 24. 2. 1947. Shromažďovací středisko Žatec s oběma pobočkami mohlo současně ubytovat 1500 reemigrantů, středisko Třemošná 1200 osob a Šumperk 700.

Do střediska Třemošná u Plzně byli odesíláni reemigranti z přesídlovacích rajonů Žitomir a Šepetovka, do střediska Šumperk z volyňských obcí Hlinsk, Lipjany, Ulbárov, Podcurkov, Krupa, Hošča, Libánovka, Vilhelmovka, Sklíň, Černý Les, Bakovce, Moldava, Podlisky, Dembrovka, Ostrov, Chomout, Malín, Kupičov a Kněhýnky a do shromažďovacího střediska Žatec všichni ostatní volyňští Češi, včetně vdov po padlých a invalidů. VHA, f. HŠ - 7. odd. 1947, dopis MSP Regulační skupině volyňských Čechů Biel z 18. 2. 1947.

Pracovní komise MSP složená ze zástupců ministerstev zemědělství, národní obrany, sociální péče, Osídlovacího úřadu, ZNV, okresního úřadu ochrany práce a SČzV, která působila ve shromažďovacím středisku Žatec, roztříдила na základě návrhu 32 expertů SČzV volyňské Čechy do čtyř kategorií A-D. Do kategorie A byli zařazeni invalidé a vdovy po padlých, do kategorie B rodiny vojáků, C - ostatní reemigranti a D ti, kteří nesplnili svou národní povinnost na Volyni a jež komise expertů SČzV nedoporučila k usídlení v pohraničí a navrhla jejich umístění v námezdním

poměru ve vnitrozemí (jednalo se o 189 rodin). Skupiny A-B měly používat přednostního práva (celkem 3043 rodiny). Tamtéž, dopis MNO ministerstvu zemědělství z 21. 2. 1947; SÚA, f. MV, k. 8354, pracovní komise MSP v Žatci; tamtéž f. OK KSČ, sign. 362, dopis MSP SČzV z 1. 3. 1947. Při uplatňování této kvalifikace však docházelo ke kontroverzím, a to jak mezi osídlovacími orgány a volyňskými Čechy zařazenými do kategorie D, tak mezi zástupci ministerstva zemědělství a ZNV v KMZOR. Kompetenční spory vyplývaly z toho, že nebylo vyjasněno, který ze zástupců obou úřadů je vedoucím této komise. KMZOR v Žatci obdržela teprve 17. února 1947 směrnice ministerstva zemědělství pro usídlování zemědělských reemigrantů a do té doby nikdo neprováděl ani usídlování řemeslníků a dělníků, zejména lesních. Pro různá nedorozumění se vzdali, až na jednoho, svých funkcí v hlavním shromažďovacím středisku všichni důvěrníci SČzV. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MNO ministerstvu zemědělství z 20. 2. 1947.

Vzhledem k tomu, že příliv reemigrantů z Volyně byl rychlejší než postup jejich usídlování, bylo ministerstvo sociální péče nuceno aktivizovat další shromažďovací střediska. Celkem vyvíjelo činnost dvanáct středisek: Beroun, Bochov (o. Žlutice), Dolní Jiřetín (o. Most), Jesenice (o. Podbořany), Most, Podbořany, Rychnov (o. Jablonec n. N.), Rýnovice (o. Jablonec n. N.), Suché Vrbné (o. České Budějovice), Šumperk, Třemošná (o. Plzeň - venkov) a Žatec. Zatímco střediska Žatec, Podbořany, Most a Jesenice provozovala přímo vojenská správa a ONV dohlížely pouze na jejich bezpečnostní a zdravotní záležitosti, ostatní střediska byla podřízena ministerstvu sociální péče prostřednictvím ONV, kterým ministerstvo poskytlo k jejich provozování úvěr pro osobní platy zaměstnanců a na věcné výdaje. Jejich velitelé byli přímo zodpovědní ministerstvu sociální péče. Po příchodu reemigranti odevzdali reemigrační průkazy a byly jim vydány stravovací lístky a poukázky na odběr krmiva. Reemigrant musel zůstat 2-3 dny ve středisku, nevzdalovat se a být k dispozici. Během této doby byl vzat do evidence a mělo být zařízeno jeho umístění a odsun do místa usídlení. Delší setrvání ve středisku než 3-5 dní bylo považováno za nežádoucí. Tamtéž, směrnice MSP pro provoz shromažďovacích středisek z 28. 3. 1947. Odesílání reemigrantů do míst usídlení však komplikoval nedostatek železničních vagónů, takže reemigranti museli čekat dva i více dnů na odjezd. SÚA, f. ZNV, k. 690, dopis KMZOR Žatec ZNV Praha z 15. 3. 1947. Práce shromažďovacích středisek byla pod stálou kontrolou. Počátkem března 1947 bylo revidováno středisko v Třemošné, a to smíšenou komisí ministerstev sociální péče a zemědělství, Osídlovacího úřadu a ZNV vedenou předsedou osídlovacího výboru ÚNS dr. Steinerem. Během kontroly zjistili úředníci ministerstva zemědělství určité závady a doporučili, aby vedení střediska převzalo MNO, což by urychlilo vykládání vagónů a zkrátilo utrpení reemigrantů. Pro nedostatek nákladních aut zůstaly některé rodiny až tři dny v nákladních vagónech. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis ministerstva zemědělství MNO ze 4. 3. 1947.

V polovině března 1947 uskutečnila Ústřední komise pro vnitřní osídlení zájezd do shromažďovacího střediska Žatec, aby zhodnotila dosavadní stav usídlování volyňských Čechů. Komise zjistila, že záznamy OKMZ o uvolňovaných usedlostech nejsou úplné a že existují ještě další neobsazené osídlovací jednotky. Proto zástupci MSP a MNO navrhli zřízení revizních komisí, složených ze zástupců ministerstev zemědělství a národní obrany, Osídlovacího úřadu a ONV, které by zjistily skutečný počet hospodářství schopných k osídlení volyňskými Čechy. Zástupce ministerstva zemědělství tento návrh odmítl s tím, že ve věci zemědělského osídlování je kompetentní pouze jeho ministerstvo a Ústřední komise pro vnitřní osídlení je pouze orgánem koordinačním. Informoval o opatřeních ministerstva zemědělství, které pozastavilo veškeré zemědělské osídlování tak, aby všechny volné a uvolňované usedlosti mohly být přiděleny volyňským Čechům. Souhlasil s tím, aby MNO přidělilo jako další styčné důstojníky několik aktivních důstojníků z řad volyňských Čechů, kteří měli OKMZ pomáhat při sestavování osídlovacího plánu pro volyňské reemigranty, zejména pokud šlo o doplnění půdních rezerv vhodnými domky dle dekretu č. 108/1945 Sb. Vedoucí pracovní skupiny MSP ve shromažďovacím středisku v Žatci kladně hodnotil spolupráci se SČzV, ale kritizoval snahu krajanů osídlovat pouze Žatecko a Podbořansko. Zástupce SČzV uvedl, že ONV nerespektují nařízení ministerstva zemědělství a kritizoval nedostatečnou spolupráci národních výborů při usídlování volyňských Čechů. AMZ, f. PR, R-VČ, porada 24. 3. 1947. Obdobné stanovisko zastával také styčný důstojník

MNO u ZNV v Praze, který ve zprávě o kontrole shromažďovacího střediska Žatec uvedl, že“ ONV nehlásí včas volné usedlosti nebo je zamlčují a podržují z politických či jiných důvodů pro příbuzné apod. ... čímž se osídlování zdržuje". SÚA, f. ZÚP, k. 690, zápis z 31. 3. 1947.

Dne 22. března 1947 provedl kontrolu shromažďovacích středisek Žatec, Podbořany, Jesenice a Třemošná ministr Svoboda, který byl s organizací a chodem práce celkem spokojen a učinil některá opatření k urychlení usídlování krajanů. VS, 2, 1947, č. 12, s. 7. Středisku v Třemošné slíbil dodání dvou automobilů. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis J. Kozáka MSP z 25. 3. 1947.

V Třemošné byli ubytováni reemigranti z východní Volyně. Shromažďovací středisko představovala řada dřevěných staveb ohraničených do výše tří metrů ostnatým drátem, neboť šlo o bývalý německý pracovní a zajatecký tábor, který po osvobození sloužil jako internační tábor. Reemigranti si zde stěžovali, že kapesné ve výši 300 Kčs je nedostatečné, neboť někteří byli ve středisku již měsíc a dosud nebyli usazeni. K 6. březnu 1947 bylo ze 1612 osob, které přišly do tohoto střediska, usídleno 1046, a to na zemědělských usedlostech, u firmy Škoda Plzeň a u státních lesů, kde podávali nadprůměrné pracovní výkony.

Protože sem z východní Volyně přišlo i několik členů VKS(b), jen do 21. března 1947 to bylo jedenáct komunistů, např. agronom Josef Vydra, soudce Josef Srkal, řidič Alexej Postl, učitel Alexej Kreisinger či předseda místního sovětu Stanislav Plšek, věnovala zdejším reemigrantům zvýšenou pozornost KSČ. Předseda ONV Plzeň - venkov se rozhodl 2x týdně navštěvovat středisko a zároveň tam zřídil informační službu vedenou úřednicí ONV, členkou KSČ, která“ má lidové vystupování a umí si získat sympatie". SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis předsedy osídlovací komise KSČ Plzeň předsedovi osídlovací komise KSČ ze 7. 3. 1947. Místní organizace KSČ v Třemošné utvořila komisi, která se měla věnovat péči o volyňské Čechy. Podle zprávy osídlovací komise krajského sekretariátu KSČ v Plzni, také“ soudruzi ve Stříbře sami pochopili politický význam volyňských Čechů a vycházejí jim jako komunisté všestranně vstřícní". Tamtéž.

Komunistický předseda ONV v Tachově žádal ústřední sekretariát KSČ o pomoc pro volyňské Čechy, kteří byli bez finančních prostředků. Potřeboval získat od MSP zálohu 50-100 tisíc Kčs, aby mohl v naléhavých případech okamžitě poskytnout podporu. Tamtéž, dopis osídlovací komise KSČ Plzeň ústřednímu sekretariátu KSČ z 15. 3. 1947.

Shromažďovací středisko v Mostě bylo umístěno v dřevěných barácích Severočeských hnědouhelných dolů vybavených umývárny a koupelnami s teplou vodou. Stejně jako v Žatci i v Mostě se projevoval nedostatek slámy, sena a krmiva pro dobytek, rovněž dávka chleba a pečiva pro děti byla nedostatečná, neboť krajané byli zvyklí na jejich větší množství. Velitel zdejšího tábora se potýkal s požadavky reemigrantů, kteří odmítali usídlení jinde než na Žatecku, Podbořansku či Litoměřicku:“ transport nebyl ještě ani v Mostě a reemigranti byli již zpracováni k tomu, aby vůbec z vlaku nevystupovali a že musí být umístěni tam, kde si přejí". SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis shromažďovacího střediska Most SČzV z 10. 3. 1947. Ve středisku se např. nacházely 53 osoby, které měly osídlit Rumbursko, což však odmítly s tím, že na Volyni jim bylo slíbeno Litoměřicko a Podbořansko. Příslušníci dalšího transportu odmítli v Mostě vystoupit a museli být dle svého přání odesláni na Litoměřicko a Podbořansko. Přitom si reemigranti stěžovali, že prý osídlovací úřady nedodrží podmínky reemigrace. SÚA, f. MV, k. 8354, dopis Zemské úřadovny StB v Praze ministerstvu vnitra z 10. 3. 1947. V dopisu adresovaném SČzV velitel shromažďovacího střediska Most uváděl:“ Tábor se mně plní a hladký průběh osídlení vážne. Co by se stalo, kdyby tábor byl plný a další transporty reemigrantů na cestě? ... Zde pracují určité vlivy, které působí na reemigranty." SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis shromažďovacího střediska Most SČzV z 10. 3. 1947.

Shromažďovací středisko v Šumperku postupným rozšířením dosavadního objektu Velkonákupního družstva Praha (kapacita 500 osob) o jeden trakt budovy zemské donucovací pracovny (200 osob) a čtyři trakty bývalého tábora pro odsun Němců Na Lužích (700 osob) rozšířilo svou celkovou kapacitu na 1400 osob. Při kontrole střediska úředníky Osídlovacího úřadu a NO bylo zjištěno, že jeho prostory jsou čisté, dobře vytápěné a rovněž strava byla chutná. Podobně ani kontrola, kterou jménem MNO provedl gen. Karel Kutlvašr, nezjistila žádných závad. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis

OOÚ Olomouc Osídlovacímu úřadu ze 14. 3. 1947; MZA, B 280, k. 274, rada ONV Šumperk 31. 3. 1947; Okresní archiv Šumperk (dále jen OAS), f. ONV Šumperk, k. 197, i. č. 272.

Vzhledem k nedostatečné kapacitě hlavního shromažďovacího střediska Žatec a jeho dvou poboček v Podbořanech a Mostě byly v polovině března 1947 zřízeny další jeho pobočky, a to v Jesenici na Podbořansku a v Dolním Jiřetíně u Mostu. Do shromažďovacího střediska Jesenice byly dirigovány především osoby, pro které nebylo okamžité umístění, např. vdovy s dětmi, invalidé, přestárlí a neschopní práce. Středisko Dolní Jiřetín bylo určeno zvláště pro námezdně pracující osoby. S umístěním dělníků byly velmi dobré zkušenosti, zejména u Spojených oceláren Chomutov a Keramických závodů Loket a Horní Slavkov. SÚA, f. MPSP, k. 413, dopis Zemského úřadu ochrany práce Praha MSP z 22. 4. 1947. Ve všech střediscích pracovaly KMZOR pro usídlování zemědělců a zástupci úřadu ochrany práce a Osídlovacího úřadu pro usídlování nezemědělců. Jejich činnosti napomáhali také spolupracovníci z řad volyňských Čechů. Ve všech střediscích pracoval personál s plným vypětím sil od ranních do večerních hodin, bez ohledu na neděle a svátky tak, aby všechny úkoly vyplývající z reemigrace byly splněny a reemigranti se cítili pokud možno dobře. Někdy museli překonávat i řadu objektivních potíží, jako např. v Žatci nevhodné umístění střediska 4 km od nádraží, nedostatek dopravních prostředků či nedostatečné prostory pro movitý majetek reemigrantů. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství všem KMZOR z 18. 4. 1947; VS, 2, 1947, č. 13, s. 5.

Jelikož ani nové pobočky hlavního shromažďovacího střediska zřízené v březnu 1947 v Dolním Jiřetíně a Jesenici nedostačovaly, zřídilo MSP k 20. dubnu 1947 další shromažďovací střediska v Suchém Vrbném u Českých Budějovic a Bochově u Žlutic. Ze střediska Suché Vrbné byli reemigranti vysíláni k osídlení obvodů OKMZ Český Krumlov (i pro o. České Budějovice), Jindřichův Hradec, Kaplice a Prachovice a ze střediska Bochov do obvodů OKMZ Žlutice, Teplá, Karlovy Vary, Falknov n. Ohří a Nejdek. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství KMZOR v Žatci a Třemošné ze 16. 4. 1947.

První reemigranti přijeli do shromažďovacího střediska Suché Vrbné, které mělo celkovou kapacitu 800 osob, 24. dubna 1947. Volyňští Češi však odmítli vystoupit s odůvodněním, že jsou určeni pro Žatecko, kde také zůstala polovina jejich transportu. Osídlovací úředníci umožnili zástupcům reemigrantů prohlédnout si volné usedlosti na Kaplicku a Českokrumlovsku a oni tuto nabídku nakonec akceptovali. Do Bochova přijel první transport 20. dubna 1947. SÚA, f. ZNV, k. 690, dopis OKMZ Žlutice ZNV Praha z 22. 4. 1947.

K novým shromažďovacím střediskům patřilo také středisko v Rýnovicích u Jablonce n. N. a jeho pobočka Rychnov u Jablonce n. N., odkud byli od počátku dubna 1947 reemigranti vysíláni do obvodů OKMZ Broumov, Dubí, Česká Lípa, Dvůr Králové n. L., Frýdlant, Liberec, Trutnov a Vrchlabí. Tímto rozhodnutím byly jmenované okresy zároveň vyčleněny z působnosti shromažďovacích středisek Žatec a Šumperk. Tábor v Rýnovicích se nacházel v nádherné krajině a disponoval světlými místnostmi s čistými lůžky a sprchami.

Jako pobočka shromažďovacího střediska Třemošná vznikl počátkem dubna 1947 shromažďovací tábor Beroun, odkud byli reemigranti dirigováni především do okresů Cheb, Horšovský Týn, Mariánské Lázně, Planá a Stříbro. Jejich usídlování zpočátku vážlo vzhledem k absenci zástupce SČzV, který měl provádět klasifikaci jednotlivých uchazečů o přiděl půdy. AMZ, k. PR, R-VČ, dopis odd. B/3 IX. odboru ministerstva zemědělství přednostovi IV. odboru ministerstva zemědělství z 21. 4. 1947.

MSP mělo pro případ potřeby k dispozici další shromažďovací střediska, a to v Čechách v Dolním Jiřetíně - tábor č. 25, Mělníku, Mirošově (o. Rokycany) a Nejdku a na Moravě v Mohelnici (o. Zábřeh), Slavoníně (o. Olomouc - venkov), Šternberku a Zábřehu, která však nebylo nutno aktivovat. OAS, f. ONV Zábřeh, k. 298, dopis MSP ONV Zábřeh z 16. 5. 1947.

Vzhledem ke zvýšení počtu shromažďovacích středisek nařídilo MSP přesídlovací misi na Volyni, aby nadále jako místa určení uváděla Šumperk, Třemošnou a Čechy (tedy nikoliv Žatec).

Reemigranti, kteří byli odesláni do hlavního shromažďovacího střediska Žatec s působností pro téměř celé Čechy se domnívali, že mají být usídleni na okrese Žatec a odmítali přikázané usídlení v jiných okresech. Reemigrační skupina volyňských Čechů (RSVČ) v Bielu odkazovala transporty do

Šumperka, Třemošné a ty, které měly místo určení Čechy, do Hranic, odkud bylo možno převozy odklonit podle potřeby do jednotlivých shromažďovacích středisek v Čechách. VHA, f. HŠ - 7. odd., radiogram MSP velvyslanectví v Moskvě z 15. 4. 1947.

Situace ve shromažďovacích střediscích se v průběhu dubna 1947 neustále zhoršovala, neboť usídlování reemigrantů neprobíhalo dostatečně rychlým tempem a střediska se naplňovala novými příchozími. Hlavní obtíž způsobovali ti reemigranti, kteří se nemohli rozhodnout pro zemědělské závody, které jim byly nabízeny. Volyňští Češi rozhodně odmítali velkostatky, kde by bylo pohromadě více rodin reemigrantů. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372, dopis KMZOR Žatec ministerstvu zemědělství z 11. 4. 1947. Další problémy vytvářela skutečnost, že přes ustanovení dohody z 10. července 1946 o přednostním transferu rodin vojáků, transporty přijížděly promíchané s osobami přednostního a nepřednostního pořadí.

Činnost shromažďovacích středisek byla sledována i politickými činiteli. Ve své interpelaci z konce března 1947 sociálnědemokratičtí poslanci V. Holub, J. Kubát a další uváděli, že shromažďovací střediska nebyla připravena a důsledkem toho bylo, že reemigranti byli špatně živeni, nehygienicky ubytováni a jejich dobytek neměl dostatek krmiva. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství, k. 37, interpelace poslance Holuba. Ve své odpovědi MSP uvedlo, že shromažďovací střediska byla připravována již od podepsání československo-sovětské dohody z července 1946, kdy byla při MSP zřízena koordináční komise, která byla doplněna pracovní komisí MSP v Žatci, koordinující činnost všech orgánů státní správy podílejících se na reemigraci. Zařízení shromažďovacích středisek MSP charakterizovalo jako "po všech stránkách velmi dobré", stejně jako hygienu ubytování, lékařskou službu a vytápění. Nedostatek krmiva a slámy označilo jako celostátní, přičemž zdůraznilo, že o výkrm zvířectva bylo vždy postaráno. Upozornilo na činnost sociálních pracovníků, kteří ve shromažďovacích střediscích konali informační a poradenskou činnost pro invalidy, válečné poškozence a oběti perzekuce. Z podnětu MSP byli od služeb reemigrace zapojeni také sociální pracovníci okresních péčí o mládež, jejichž úkolem bylo ujímat se dětí, sirotků, přestárlých, neduživých, slepců apod. MSP dále uvádělo, že vláda zařadila do rozpočtu pro reemigranty 3/4 mld. Kčs. Odmítlo názor, že řízení reemigrace je chaotické, neboť bylo prováděno odborníky z oboru dopravy, a případnou improvizaci si vynutily měnící se okolnosti jejího průběhu. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372, zpráva pro ministerstvo sociální péče.

Komunisté zase kritizovali skutečnost, že reemigranti z východní Volyně, mezi nimiž byli i někteří členové VKS(b) či funkcionáři kolchozů a sovchozů, byli dirigováni do Třemošné, odděleně od reemigrantů ze západní Volyně, "aby ti, kdož byli ve straně na Volyni, nebyli usazováni mezi čistokrevné reakcionáře na Žatecko". SÚA, f. OK KSČ, sign. 372, dopis KMZOR Žatec ministerstvu zemědělství z 11. 4. 1947. Členové reemigrační komise ústředního sekretariátu KSČ požadovali iniciativnější a stranický postoj MSP, které mělo více ovlivňovat situaci mezi volyňskými Čechy: "Ministerstvo sociální péče tam nemá jednoho pořádného soudruha, který by ... si dnes obsadil různá místa SČzV našimi soudruhy? Jinak se nám v Žatci zahnízdí opravdu reakční plevel ... Až ukončíme toto osídlení, bude třeba dobře čistit." Požadovali, aby KSČ na Žatecku byla více bdělá a ostražitá, neboť "neustálý zájem našich reakčních živlů o osídlování volyňských Čechů je nejlepším důkazem toho, že žatecké středisko stalo se centrem jejich činnosti".

Vzhledem k opožděnému návratu volyňských Čechů usilovalo ministerstvo zemědělství o mobilizaci všech volných usedlostí. K tomu se ministr zemědělství Július Ďuriš a přednosta IX. odboru ministerstva zemědělství Jiří Koťátko obrátili na rolnické komise, aby apelovali na "jejich demokratického ducha, spravedlivé rozhodování a bohaté zkušenosti", které měly přispět k maximálnímu uspokojení nároků volyňských Čechů. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 22. 1. 1947. Okresní a místní rolnické komise a OKMZ měly všechny uvolňované usedlosti považovat z půdní rezervy pro reemigranty. Ministerstvo zemědělství provedlo rajonování, jímž bylo určeno, do kterých okresů budou uchazeči z jednotlivých shromažďovacích středisek vysíláni. Skupiny reemigrantů distribuované ze shromažďovacích středisek převzaly jednotlivé OKMZ a rozdělily do obcí podle počtu volných usedlostí. Vlastní usídlování v obcích pak prováděly OKMZ spolu s ORK a MRK a ve spolupráci se styčnými

důstojníky MNO. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 22. 1. 1947; tamtéž, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 24. 2. 1947.

Celkový počet uchazečů o zemědělské usídlení z řad volyňských Čechů (kromě již usídlených vojáků) odhadovalo ministerstvo zemědělství v lednu 1947 na 3500 rodin. Tamtéž, porada 11. 1. 1947. V této souvislosti navrhoval ČÚZ, aby celý proces usídlování volyňských krajanů autonomně zabezpečoval SČzV, který měl obdržet určitý počet konfiskátů a sám řídit a provádět jejich rozdělení a usídlení. SÚA, f. OK KSČ, sign. 294, dopis ČÚZ SČzV ze 16. 1. 1947. Tato myšlenka však nebyla státními orgány akceptována.

Mobilizace všech volných a uvolňovaných zemědělských usedlostí byla nezbytná, neboť počet rezerv se v průběhu roku 1946 neustále ztenčoval, a to jak vzhledem k nutnosti zajistit sklizeň, tak v souvislosti s vytvořením vojenských výcvikových táborů (VVT) Bezděz (o. Mnichovo Hradiště), Město Libavá (o. Moravský Beroun), Mimoň (o. Česká Lípa), Český Krumlov a Císařský les (o. Falknov nad Ohří), odkud bylo nutno dosavadní obyvatelstvo přestěhovat. Např. na Moravě v souvislosti se vznikem VVT Město Libavá byly vyčleněny z osídlování volyňskými Čechy okresy Moravský Beroun a Rýmařov.

Asi 1600 rezervovaných usedlostí (k 31. prosinci 1946) vesměs nižší kvality nedostačovalo pro více než 5 tisíc zemědělských rodin, které se vracely v rámci organizované přesídlovací akce. Dokonce 1400 rodinných domků, které ministerstvo zemědělství rezervovalo pro volyňské Čechy, bylo až na 83 obsazeno se souhlasem Osídlovacího úřadu jinými osobami. SÚA, f. OK KSČ, sign. 1294, dopis ČÚZ SČzV z 16. 1. 1947. Šlo o konfiskáty, které ministerstvo zemědělství chtělo použít pro osídlování krajanů na větších hospodářských celcích (50-100 ha), které měly být rozparcelovány pro 4-8 rodin po asi 13 ha. Např. na o. Žatec bylo zajištěno pro invalidy a vdovy po padlých asi 250 rodinných domků a v o. Litoměřice 100 domků, z nichž v lednu 1947 byla většina osídlena uchazeči bez přednostního práva. K osídlování krajanů zůstaly jen rodinné domky vyžadující velkých oprav nebo nezpůsobilé k obývání. Proto MNO v únoru 1947 požádalo Osídlovací úřad, aby konfiskáty podle dekretu 108/1945 Sb. byly dočasně vyňaty z pravomoci MNV, a to do ukončení usídlování volyňských Čechů. Tamtéž, dopis MNO Osídlovacímu úřadu z 22. 2. 1947. Tyto domky byly skutečně na okresech Žatec, Podbořany a Litoměřice začátkem března hromadně zajištěny pro osídlování krajanů, přičemž hromadným žadatelem byla příslušná OKMZ. Osídlovací úřad a NO upozornily svou oblastní úřadovnu v Teplicích-Šanově, že "jedině rychlé, účelné a energické provádění tohoto opatření může zajistit hladký průběh usídlování volyňských Čechů" a dodal, že "jest třeba jednati rychle a s plným pochopením a nikoliv jen úřadovat." Tamtéž, dopis Osídlovacího úřadu OOÚ Teplice-Šanov z 6. 3. 1947.

Značná část rezerv pro volyňské Čechy se nacházela v okresech západních Čech. Ještě před příjezdem prvních transportů, v lednu 1947, se zemědělská komise SČzV vydala na Chebsko, aby zjistila možnosti osídlení v obvodu zdejší OKMZ, tj. v o. Cheb a Aš, kde podle plánu z 30. září 1946 mělo být rezervováno 900 osídlovacích jednotek. Komise zjistila, že přiděly 13 ha by byly v tamních poměrech nedostačující, neboť polovinu tvořily pastviny, a požadovala přiděly 18-20 ha. VS, 2, 1947, č. 5, s. 6. Již počátkem února 1947 bylo na Chebsku usídleno 25 rodin krajanů, a to na velkých statcích po 4-5 rodinách. Právo lidu, 13. 2. 1947.

Koncem února 1947 si vyžádal informaci o stavu usídlování volyňských Čechů předseda vlády K. Gottwald. Podle zprávy, která mu byla předložena, k 28. únoru 1947 bylo k dispozici 3020 usedlostí, a to včetně velkých dvorů. K témuž dni byly usídleny 522 rodiny, neusídleno bylo ve shromažďovacím středisku Žatec 300 osob, Třemošná 40 rodin a Šumperk 18 rodin. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, informace pro předsedu vlády z 28. 2. 1947.

Z přísně důvěrné zprávy o zemědělské části volyňské reemigrace, kterou na příkaz ministerského předsedy K. Gottwalda sestavil k 10. březnu 1947 odborný přednosta ministerstva zemědělství dr. ing. Jiří Kořátko, vyplynulo, že ministerští úředníci - členové KSČ "se scházejí a řídí akci z hlediska zájmů i potřeb strany". SÚA, f. K. Gottwald, 100/24, sv. 45, č. j. 853, zpráva J. Kořátka K. Gottwaldovi z 10. 3. 1947. Konkrétně se jednalo o osobního tajemníka ministra sociální péče dr. V. Zieglera, vedoucího reemigračního odboru tohoto ministerstva S. Pospíšila, přednostu IX. odboru

ministerstva zemědělství J. Kořátka, ředitele Osídlovacího úřadu dr. M. Kreysu, styčného důstojníka MNO u ministerstva zemědělství pplk. Kneibla, tajemníka ČÚZ dr. Němečka a předsedu osídlovacího výboru ÚNS dr. B. Steinera. Podle Kořátka nedostatek osídlovacích rezerv měl být kompenzován tím, že reemigranti z východní Volyně se spokojí s menšími usedlostmi a že část reemigrantů přejde do průmyslu, kde byly lepší mzdy a životní podmínky. Ministerstvo podniklo zákrok u přesídlovací komise v Lucku, u sovětského velvyslance V. Zorina a československého velvyslance v Moskvě prof. dr. J. Horáka, aby invalidé a pozůstalí po padlých byli odesíláni z Volyně přednostně, neboť v pozdějším období by pro ně nebyly volné nebo vhodné usedlosti. K 10. březnu 1947 bylo osídleno 1869 volyňských reemigrantů v Čechách a 803 na Moravě a ve Slezsku. K ulehčení řešení problému volyňské reemigrace uložil ministr zemědělství J. Ďuriš, aby veškeré osídlování domácími uchazeči bylo zastaveno až do skončení usídlení volyňských krajanů. Neměli být usídlováni ani reemigranti z Jugoslávie, Bulharska, Rumunska a dalších zemí. Nejprve měly být usídlovány celé rodiny a teprve poté jednotlivci. Krajané neměli být usazováni na větších usedlostech společně s domácími osídlenci, mělo být jednáno s Osídlovacím úřadem o uvolnění domků v oblastech, kde byl dostatek půdy a nedostatek budov. Podobně měla být vedena jednání s horskými pastvinářskými družstvy (HPD) o uvolnění některých objektů a krajané usídlení zatím na špatných usedlostech měli být přeloženi na lepší zemědělské závody. Úkolem NPF bylo zajistit úvěry, bytové zařízení, mrtvý inventář a krmivo pro dobytek a postarat se o úpravu poškozených budov, a to společně s národními výbory a rolnickými komisemi. Ministr zemědělství dokonce uložil jednat s MNO o výstavbě nejméně tisíce dřevěných srubů jako prozatímních budov pro volyňské osídlence. Ke své zprávě Kořátka také přiložil text dopisu SČzV z 19. února 1947 adresovaného všem volyňským Čechům na Žatecku a Podbořansku, ve kterém byli vyzváni nahlásit zemědělské usedlosti, jež jsou obsazeny nekvalifikovanými a nespolehlivými národními správci z vnitrozemí, smíšenými manželstvími a jinými neoprávněnými uchazeči. V této souvislosti Kořátka Gottwaldovi sděloval, že agitátoři některých politických stran zdržují usídlení volyňských Čechů sliby, že budou uvolněny usedlosti komunistických národních správců. Dopis SČzV charakterizoval jako dokument, "který nasvědčuje tomu, že reakční živly v tomto Svazu operují na stejné linii". Vzhledem k nedostatečnému množství vhodných osídlovacích možností a malé kapacitě shromažďovacích středisek vyzval SČzV usídlené volyňské Čechy, aby přechodně umístili na svých zemědělských závodech rodiny dosud neusídlených krajanů: "Berte si své příbuzné, známé přímo z nádraží nebo ze střediska. Pomůžete krajanům i úřadům." VS, 2, 1947, č. 6, s. 6. Volyňští Češi byli nespokojeni s tím, že byli dirigováni k osídlení podhorských okresů nebo že jim byla doporučována práce ve státních lesích a požadovali důkladnou revizi dosavadních osídlenců. Tamtéž, č. 7, s. 1-2. Terčem kritiky se stalo ministerstvo zemědělství, které údajně "různými politickými cestami to, co za něco stálo, obsadilo". Tamtéž, č. 8, s. 2. Orgán SČzV časopis Věrná stráž psal, že "dnes je opravdu taková situace v osídlování Volyňských, že nestane-li se radikální náprava, a to ihned, bude celý národ v očích příjíždějící větve představen jako šarlatán nejhrubšího zrna". Tamtéž. Volyňští Češi obnovili svůj požadavek kompaktního usídlení od Žatce směrem k Mariánským Lázním, kde by navázali na nové osídlence z Chodska "tak, aby v této části pohraničí bylo vytvořeno jediné Chodsko". Tamtéž, s. 1. Věrná stráž vyzývala k důkladné revizi tuzemských přidělců půdy, neboť v pohraničí, jmenovitě na Žatecku, prý hospodařilo mnoho lidí státně a národnostně nespolehlivých: "Rolnické komise ovládané politickými stranami (rozuměj KSČ - pozn. J. V.) a strýčkováním, takový návrh (na zrušení vlastnického dekretu - J. V.) proti svému straníkovi nebo chráněnci nikdy nepodají." VS, 2, 1947. Cit. dle Návrat. Most 1999, s. 88. Podle Věrné stráže by přísná očista na Žatecku a Podbořansku uvolnila pro volyňské Čechy nejméně 200 slušných zemědělských usedlostí. Požadovala vyslání zvláštní komise ministerstva zemědělství za účasti zástupců ministerstva národní obrany a SČzV. Zároveň apelovala na politické strany, aby svým vlivem prakticky napomohly k co nejrychlejší realizaci osídlovací akce volyňských Čechů: "Obracíme se proto na všechny naše čtyři politické strany, a to na stranu sociálnědemokratickou, již si vážíme pro její dynamický program sociální, na stranu národněsocialistickou, již si vážíme pro její program národní, na stranu lidovou, již si vážíme pro její přitažlivý program křesťanský, a na stranu komunistickou, jež dovedla svůj marxistický program přizpůsobiti potřebám národa, aby

nám nyní konkrétně ukázaly, jak to myslí s 10 tis. rodinami volyňských Čechů, kteří se právě vrací do vlasti." Tamtéž, s. 94-95.

Největší možnosti usídlení volyňských reemigrantů byly, za situace, kdy usídlování pohraničí bylo ve skutečnosti prakticky již dokončeno, u správ státních lesů v pohraničí, kde podnik Státní lesy a statky (SLS) měl k dispozici 2500 domků a menších usedlostí s výměrou pozemků 2-4 ha pro stále lesní dělníky. Některé z těchto osídlovacích jednotek byly vybaveny i živým a mrtvým inventářem a nábytkem. Nejvíce neosídlených domků bylo u ředitelství státních lesů Třeboň, Olomouc a Liberec. Tamtéž, s. 5. Usídlování u státních lesů a statků a horských pastvinářských družstev se dařilo zejména ze shromažďovacího střediska Třebošná, kam byli směřováni reemigranti z východní Volyně. Správy SLS prováděly nábor lesních dělníků přímo ve středisku a odvážely zástupce zájemců ke shlednutí nabízených možností. Již v únoru 1947 využilo možnosti práce u státních lesů čtrnáct rodin z východní Volyně, dalších osm rodin se přihlásilo k práci v HPD Horšovský Týn. SÚA, f. Zemský úřad Praha, k. 690, dopis Shromažďovacího střediska Třebošná ZNV Praha z 28. 2. 1947. Naproti tomu reemigranti ze západní Volyně osídlení u SLS a HPD vesměs odmítali.

Průběh usídlování byl v únoru 1947 ztěžován nepřízní počasí. Např. na Jindřichohradecku nemohli v poslední dekádě měsíce usídlit 22 rodiny volyňských Čechů vzhledem k nesjízdnosti silnic. Tamtéž, i. č. 372/47, dopis ONV Jindřichův Hradec ZNV Praha z 21. 2. 1947.

Vzhledem k nedostatku volných osídlovacích jednotek ministerstvo zemědělství koncem března 1947 znovu zdůraznilo nezbytnost zajistit všechny volné i nově uvolňované usedlosti pro usídlování volyňských Čechů. Pro nově jmenované styčné důstojníky MNO při OKMZ, kteří měli doplnit jejich dosavadní síť, zejména tam, kde byly usídleny větší počty reemigrantů, byla vydána směrnice, upřesňující jejich povinnosti. Šlo především o spolehlivé a rychlé zjištění osídlovacích rezerv, které OKMZ vzhledem k nedostatku pracovníků nemohly vždy v dostatečné rychlosti podchytit. Nově přidělení důstojníci byli pomocnými orgány ministerstva zemědělství a jejich úkolem bylo starat se výhradně o usídlování volyňských Čechů. Neměli však samostatnou rozhodovací pravomoc a své návrhy předkládali prostřednictvím OKMZ. Celkem byli k plnění tohoto úkolu určeni 52 důstojníci, a to do 45 okresů (31 v Čechách a 14 na Moravě a ve Slezsku). SÚA, f. MV, k. 262, Směrnice ministerstva zemědělství pro styčné důstojníky MNO při OKMZ z 26. 3. 1947. Povinností styčných důstojníků mělo být také doprovázení reemigrantů ze shromažďovacích středisek do míst usídlení, přičemž měli dbát o to, aby se jednotlivci samovolně nevzdalovali. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ ze 13. 3. 1947.

V polovině března 1947 MSP konstatovalo, že zemědělské usedlosti nejsou připraveny v potřebném množství ani kvalitě. Mnozí reemigranti odmítali přijmout méně kvalitní usedlosti a vraceli se zpět do shromažďovacích středisek, čímž je zaplňovali natolik, že museli být ubytováni velmi nouzově. Jelikož nastalo nebezpečí, že stávající střediska nebudou schopna přijímat další transporty, bylo nezbytné aktivovat střediska nová, čímž zároveň vzrůstaly finanční náklady, které neúměrně zatěžovaly rozpočet MSP. Totéž se týkalo i vyšších nákladů, které vznikaly ubytováním a stravováním reemigrantů po dobu delší než původně uvažovaných 3-5 dní. MSP zdůrazňovalo, že urychlené usídlení nejen zabrání dalšímu růstu výdajů, ale i "nejistotě a nečinnosti reemigrantů, která by mohla podlomit jejich pracovní morálku a změnit jejich původní radostný dojem z návratu do vlasti". SÚA, f. MPSP, k. 268, dopis MSP ministerstvu zemědělství ze 16. 4. 1947.

Aby bylo zabráněno zbytečnému cestování reemigrantů po pohraničí, žádal SČzV, aby nahlašované zemědělské usedlosti byly řádně a podle skutečné kvality oklasifikovány, a to po předběžné prohlídce. Doporučoval rovněž provést revizi národních správ na chmelařských usedlostech na Žatecku a Podbořansku. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MSP ministerstvu zemědělství ze 16. 4. 1947.

S ohledem na kvalitu přidělovaných zemědělských usedlostí ministerstvo zemědělství přislíbilo, že ti volyňští Češi, kteří převezmou méně kvalitní usedlost, budou moci v pozdější době, vyskytne-li se lepší, na ni přesídlit. VS, 2, 1947, č. 12, s. 3. Aby napomohlo urychlení usídlování volyňských Čechů, dalo ministerstvo zemědělství rovněž souhlas ke zmenšení výměry některých HPD. Postup úřadů ocenil i lidovecký poslanec dr. ing. Štěpán Benda, který v Lidové demokracii napsal, že pro

usídlování volyňských Čechů“ ze strany vlády bylo vykonáno vše". Lidová demokracie, 30. 3. 1947.

Příchod reemigrantů z Volyně v prvních měsících roku 1947 vedl, obdobně jako příchod volyňských vojáků ve druhé polovině roku 1945, ke zneklidnění dosavadních osídlenců a rozšiřování zpráv o tom, že krajané budou usídlováni na usedlostech dosavadních přidělců z vnitrozemí. Některé okresní orgány, např. ONV Podbořany, se obrátily na osídlence, aby byli volyňským Čechům nápomocni“ radou i skutkem". SÚA, f. ZÚP, k. 690, oběžník ONV Podbořany z 27. 3. 1947. Plzeňská komunistická Pravda tlumočila obavy volyňských přistěhovalců, zda“ nebudou v nových působištích jen pouhým sběrkem, po němž se povalí život, nebudou-li určeni do míst, kde nikdo nechce bydlet a pracovat" a vyjádřila přání, aby krajané byli zapojováni“ do spolupráce budování a nikoliv politických třenic". Pravda (Plzeň), 19. 3. 1947. Osídlovací komise při krajském sekretariátu KSČ v Plzni informovala osídlovací komise při okresních sekretariátech KSČ v Horšovském Týně, Žlutici, Aši a Českých Budějovicích o reemigrantech, kteří byli zapojeni v komunistické straně na východní Volyni s tím, aby je vyhledali, získali od nich informace o nedostacích v průběhu osídlování a potřebách krajanů a zapojili je do práce v KSČ. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis osídlovací komise při krajském sekretariátu KSČ Plzeň osídlovacím komisím okresních sekretariátů KSČ z 5. 4. 1947. Tento vstřícný přístup k reemigrantům měl být součástí komunistické taktiky získat ve volbách v roce 1948 většinu národa.

Zatímco volyňští Češi trvali na osídlení okresů, kde osídlovací možnosti nebyly, v některých podhorských vesnicích při státní hranici byl dostatek volných usedlostí. Volné zemědělské závody byly např. ve vzdálenějších západočeských okresech Aš, Loket a také Klatovy, kde na soudním okrese Nýrsko bylo ještě v roce 1947 několik vesnic úplně prázdných. AMZ, f. PR, R-VČ, úřední záznam z 6. 5. 1947; Národní osvobození, 6. 3. 1947. V této souvislosti předložili lidovečtí poslanci P. Josef Plojhar a dr. ing. Štěpán Benda interpelaci ve věci usídlování volyňských Čechů, ve které konstatovali, že jim bylo přislíbeno usídlení na Žatecku, tyto sliby nebyly splněny a jsou usídlováni v hornatých krajích. Ministr zemědělství J. Ďuriš ve své odpovědi uvedl, že jelikož reemigrace začala opožděně, nebylo možno nechat neosídleny nejmúrodnější kraje. Přesto nejvíce volyňských krajanů bylo usídleno právě v nejmúrodnějších okresech Žatec, Podbořany, Chomutov, Kadaň, Litoměřice, Znojmo a Mikulov. Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen AKPR), 126 668/48, interpelace posl. Plojhara a Bendy z 6. 5. 1947.

Množily se žádosti o vynětí jednotlivých obcí či jejich částí z obvodů HPD a přidělení jejich hospodářství volyňským Čechům. Správa státních lesů v Tachově žádala např. o vyjmutí obcí Jalový Dvůr, Pavlův Studenec a Česká Ves z vyloučení z osídlení. Uváděla, že správci HPD hájí“ každý metr čtvereční i vůči volyňským Čechům" a že usídlením asi devadesát rodin krajanů by byl také umožněn rodinný život zaměstnanců lesní správy, členů SNB a finanční stráže. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis správy státních lesů a statků v Tachově OOÚ Plzeň z 14. 3. 1947. MNV v Koclířově na Litomyšlsku si zase stěžoval, že tamní HPD odvezlo ze čtrnáct usedlostí rezervovaných pro volyňské Čechy inventář a krmivo pro dobytek, a požadoval nápravu. Tamtéž, dopis MNV Koclířov ministerstvu zemědělství z 4. 3. 1947.

Tak jako v Čechách se zájem volyňských Čechů soustředil na Žatecko, Podbořansko a Litoměřicko, na Moravě byly nejžádanější okresy Mikulov a Šumperk. Mnozí raději setrvali u svých příbuzných na těchto okresech, než by odešli osídlit usedlosti nabízené jinde. MSP proto upozornilo, že reemigranti jsou povinni se usídlit v místě, které jim bylo přiděleno, a že jakékoliv změny místa usídlení jsou zakázány, přičemž dodalo, že k případným změnám může dojít až později, a to jen z úřední moci. SÚA, f. MPSP, k. 268, dopis MSP reemigrantům z 1. 4. 1947. Na zasedání rady ZNV v Brně 8. dubna 1947 přednosta referátu pozemkové reformy a osídlování ing. Životský poukázal na potíže s usídlováním volyňských Čechů a uvedl, že jediným východiskem by bylo zahájení stavební obnovy v pohraničí. MZA, B 280, k. 81, rada ZNV 8. 4. 1947. Zároveň navrhl, aby usedlosti odmítnuté volyňskými Čechy byly obsazeny uchazeči z vnitrozemí. Na zasedání rady ZNV 29. dubna 1947 uvedl, že ministerstvo zemědělství zrušilo další osídlování okresů Mikulov a Znojmo volyňskými Čechy. Tamtéž, rada ZNV 29. 4. 1947.

Vzhledem k tomu, že reemigranti vyslaní ze shromažďovacího střediska k osídlení jednotlivých lokalit často odmítli převzít přidělenou usedlost a vraceli se zpět do střediska, rozhodla KMZOR ve středisku Šumperk, že všichni reemigranti budou ve středisku vyloženi (až do poloviny dubna 1947 nebyly v tomto středisku transporty vůbec vykládány, ale reemigranti byli jen zaevidováni a ihned dirigováni k jednotlivým OKMZ) a budou mít možnost na svůj náklad si zajet do obvodu určené OKMZ a teprve po projeveném souhlasu s usídlením tam budou odesláni s celými rodinami a majetkem. V některých moravských okresech se mnohé volyňské rodiny vyložily samovolně, ač zde nebyly volné usedlosti (Brno - venkov, Nový Jičín, Šternberk, Šumperk). Tamtéž, k. 3035, dopis KMZOR Šumperk ministerstvu zemědělství z 15. 4. 1947.

Přes dílčí problémy však usídlování volyňských Čechů probíhalo uspokojivě. Podle národněsocialistického Volného slova, "až na nepatrná nedorozumění ... prošlo osídlování volyňských Čechů hladce". Volné slovo, 11. 4. 1947, s. 2.

Osídlovací výbor ÚNS projednal usídlování volyňských Čechů na svém zasedání 6. května 1947. V úvodu svého expoé sekční šéf ministerstva zemědělství dr. ing. J. Kořátko uvedl, že ministerstvo mělo k dispozici pro volyňské Čechy rezervu 2200 usedlostí, avšak vzhledem k opoždění reemigrace tato klesla do konce roku 1946 na 1600 usedlostí, zejména s ohledem na nutnost usídlit přesídlence z území vojenských výcvikových táborů Bezděz a Město Libavá. Několik set rodinných domků bylo uvolněno Osídlovacím úřadem pro potřeby ministerstva zemědělství, aby mohly být spojeny s půdou. Ministerstvo zemědělství dalo rovněž pokyn prozkoumat okrajové obvody HPD s cílem uvolnit některé obce pro osídlení volyňskými Čechy. Tím vzrostla osídlovací rezerva do února 1947 z 1600 na více než 3000 usedlostí. Mnozí nezemědělci se hlásili k zemědělství, takže k 6. květnu 1947 bylo již usídleno 4231 zemědělských rodin (15 464 osoby), neosídleno bylo 1516 zemědělských rodin, z toho ve shromažďovacích střediscích byly pouze 842 rodiny, ostatní byly u svých příbuzných. K dotazu poslance Demokratické strany Žiaka, který se zajímal o to, jaké zkušenosti získali krajané v sovětských kolchozech a sovchozech, odpověděl dr. Kořátko, že "pokud jde o reemigranty z kolchozů, neprojevila u nás žádná skupina přání tvořit výrobní družstvo, chtějí hospodařit individuálně". SÚA, f. KP ČSD, sign. 31, osídlovací výbor ÚNS 6. 5. 1947.

Národněsocialističtí poslanci Ševčík a Weiland požadovali usídlit volyňské Čechy na půdě HPD, stejně jako lidovecký poslanec František Hynek, který položil otázku, "zda se přestalo vycházet vstříc volyňským Čechům, když se zjistilo, že nechtějí vstoupit do KSČ". Osvobozený našinec, 9. 5. 1947, s. 5. Poslanec KSČ Václavů se postavil proti osídlování HPD a uvedl, že z HPD již byla pro osídlování volyňských Čechů uvolněna obec Úterý na o. Planá, a poslanec KSČ Harus spojil otázku osídlování krajanů s požadavkem revize první pozemkové reformy. AMZ, f. PR, R-VČ, osídlovací výbor ÚNS 6. 5. 1947. Podle lidoveckého poslance F. Hynka, "když už repatriace byla jistá, se rezervy dávaly domácím uchazečům s chatrným důvodem, že bylo třeba zajistit úrodu", neboť volyňští Češi "šmahem odmítali agitátory, které mezi ně vysílala KSČ". Osvobozený našinec, 10. 5. 1947, s. 4. Podle lidoveckého Osvobozeného našince se krajané vraceli proto, že u nás, "kde ještě třebaže socializujeme, není dosud náš hospodářský život úplně podřízen a přizpůsoben oné ideologii". Tamtéž, 14. 5. 1947, s. 1.

Národněsocialistický Svobodný venkov psal o "veřejně zastírané snaze naší největší politické strany rozdělit volyňské Čechy do všech koutů republiky". Svobodný venkov, 3. 5. 1947. Olomoucký orgán téže strany Volné slovo psal o tom, že "pozice našich reemigrantů v některých krajích pohraničí je opravdu bolestná" a obvinil funkcionáře národních výborů, že "bezohledně postupují vůči našim reemigrantům". Volné slovo, 13. 5. 1947, s. 2. Noviny uváděly, že "volyňští Češi nepovažovali za nutné státi se členy první naší politické strany a hlásí se skoro vesměs do místních organizací Československé strany národněsocialistické". Tamtéž, 14. 5. 1947, s. 1.

Národněsocialistický Zítřek uváděl, že usedlosti určené pro krajaný jsou "vyrabované, vše, co na nich zbylo po odchodu Němců, rozděleno, a nikdo se nestará, aby věci byly vráceny". Podle českobudějovického Jihočecha, volyňští Češi "nejsou a nebudou v největší straně". Zítřek, 1947, č. 22; Jihočechem, 1947, č. 22. Svobodné noviny považovaly způsob usídlování volyňských Čechů za sabotáž a tvrdily, že "v pohraničí jsou lány neobdělávané půdy, se kterou se stále agituje, a Čechům, kteří tyto obdělávat chtějí, přidělena není". Svobodné noviny, 18. 6. 1947. Na kritiku činnosti

shromažďovacích středisek reagovalo komunistické Rudé právo názorem, že MSP“ ponechávalo hlasy neodůvodněné kritiky bez odezvy, neboť počítalo s tím, že konečný výsledek a skutek bude soudcem rozhodujícím". Rudé právo, 1. 5. 1947. Ke kritice průběhu osídlování vyjádřilo přesvědčení, že volyňští Češi se“ nenechají svést žádnými provokacemi, které sledují rozrušení srdečného a přátelského poměru mezi nimi a státní správou". Rudé právo, 11. 5. 1947. Poslanec KSČ R. Svoboda zdůraznil v krnovském týdeníku Hraničář, že“ pokud se volyňských Čechů týče, má celý národ mravní povinnost řádně je u nás usídliti". Hraničář, 3, 1947, č. 17, s. 1. Počátkem května 1947, v době, kdy přijížděly poslední transporty s volyňskými Čechy, ministerstvo zemědělství uložilo OKMZ, aby úřadovaly i v neděli a ve svátky tak, aby do 15. května 1947 bylo osídlování volyňských Čechů ukončeno. V této době totiž již začala reemigrace Čechů a Slováků z Podkarpatské Rusi a byl očekáván návrat krajanů z Rumunska, Jugoslávie a Bulharska. Apelovalo také na volyňské Čechy, aby neodmítali jít společně na velké zemědělské objekty, kde ministerstvo zemědělství hodlalo v budoucnu vybudovat pro každého vlastní hospodářské budovy. MSP zase zdůraznilo potřebu zvýšení intenzity skutečného osídlení, tj. osídlení na vlastních usedlostech, ne u příbuzných a známých. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis MSP ministerstvu zemědělství z 6. 5. 1947. ZNV v Praze konstatoval nezbytnost vyvracet obavy volyňských krajanů z osídlení poblíž státní hranice, neboť“ při dnešní technice nerozhoduje vůbec vzdálenost od státních hranic". SÚA, f. ZÚP, k. 690, dopis ZNV Praha ministerstvu zemědělství z 5. 5. 1947. Navrhoval, aby ministerstvo zemědělství uložilo OKMZ opatřit do tří dnů (sic!) potřebný fundus instructus a zásoby osiva, slámy, nábytku apod., aby se reemigranti mohli ihned věnovat zemědělským pracím.

Ministerstvo zemědělství vyzvalo volyňské zemědělce, aby vzhledem k nedostatku volných zemědělských závodů neodmítali osídlení okresů a usedlostí, které jim zcela nevyhovují, neboť jinak“ by muselo předpokládat, že nemají vážného úmyslu na půdě hospodařit a bylo by nuceno z dalšího osídlování na zkonfiskovaném zemědělském majetku je vůbec vyloučiti". VS, 2, 1947, č. 21-22, s. 9-10. Ministerstvo usilovalo o urychlené dokončení osídlování krajanů, a proto zdůrazňovalo, že reemigranti mají možnost později získat lepší hospodářství. Nedostatek volných usedlostí odůvodňovalo ministerstvo tím, že SČzV před reemigrací nahlásil menší počet zemědělských rodin. Také MSP usilovalo o ukončení reemigrační akce, a proto stanovilo jako poslední termín pro ukončení osídlení volyňských Čechů 30. květen 1947. SÚA, f. MPSP, k. 268, dopis MSP shromažďovacím střediskům z 22. 5. 1947. K tomuto dni měla všechna shromažďovací střediska (kromě Žatce a Šumperka) zastavit stravování a ošacování volyňských Čechů a krmení jejich dobytka a odeslat je do místa usídlení.

Na 12. květen 1947 svolal NPF z podnětu předsedy osídlovacího výboru ÚNS dr. B. Steinera poradu o stanovení slev za přidělené zemědělské usedlosti. Za přítomnosti zástupců SČzV bylo dohodnuto, že reemigrantům z Volyně bude poskytnuta sociální úleva, a to až do výše 20 % se zřetelem k nemajetnosti a 5 % za každou nezaopatřenou osobu, po této slevě jako základu další sleva 20 % pro účastníky druhého odboje a reemigranty, u invalidů rovněž sleva o tolik procent, kolik činila invalidita, eventuálně pro všechny reemigranty další sleva v sociálních případech. VS, 2, 1947, č. 17, s. 3.

V polovině května 1947 bylo v hlavním shromažďovacím středisku v Žatci neusídleno ještě 408 volyňských Čechů a v jednotlivých jeho pobočkách dalších 889 osob (Podbořany 84, Most 100, Jesenice 34, Dolní Jiřetín 410 a Bochov 261). SÚA, f. ZÚP, k. 690, dopis OKMZ Žatec MNO z 19. 5. 1947. Ve shromažďovacích střediscích Rýnovice a Rychnov na o. Jablonec n. N. bylo v téže době neusídleno ještě 38 osob, z toho 32 zemědělci AMZ, f. PR, R-VČ, dopis KMZOR Jablonec n. N. ministerstvu zemědělství z 20. 5. 1947., v Suchém Vrbném 97 osob a v obvodu shromažďovacího střediska Šumperk 1374 osoby. Tento počet se však každým dnem zmenšoval. Úspěšné dokončení osídlování volyňských krajanů narušovalo samovolné stěhování některých jejich rodin. Tak např. na Mikulovsko takto přišlo 57 rodin, dalších 16 rodin čekalo na usídlení u svých příbuzných a známých na Hustopečsku. Ačkoliv tamní volné usedlosti byly ve velmi špatném stavu, odmítali usídlení na jiném okrese. Tamtéž, dopis OKMZ Hustopeče ministerstvu zemědělství z 24. 5. 1947; MZA, B. 280, k. 151, zemská komise pro vnitřní osídlení 5. 5. 1947. Do osídlování

volyňských Čechů na Moravě také negativně zasahovala skutečnost, že do obvodu šumperského shromažďovacího střediska vysílala se souhlasem ministerstva zemědělství volyňské reemigranty i další shromažďovací střediska (šlo o 217 rodin z jiných středisek). MZA, B. 280, k. 3035, dopis KMZOR Šumperk ministerstvu zemědělství ze 16. 5. 1947.

Styční důstojníci MNO u OKMZ a ONV byli pověřeni, aby promluvili s každým z dosud neusídlených volyňských Čechů a vyzvali je k osídlení okresů, kde dosud byly volné usedlosti. Pro neusídlené reemigranty ve shromažďovacím středisku Šumperk to měly být okresy Znojmo, Frývaldov (dnes Jeseník), Litomyšl, Lanškroun, Žamberk, Jihlava a Dačice.

SČzV zaslal všem dosud neusídleným krajanům dopis, ve kterém uváděl, že je nerozumné trvat na usídlení v určitém okrese (jako byly o. Mikulov, Šternberk či Šumperk), kde byl naprostý nedostatek osídlovacích míst a velký počet zájemců. Ministerstvo zemědělství doporučovalo zvláště osídlení soudního okresu Osoblaha na Krnovsku, kde slibovalo vybudovat v roce 1948 úplně nové kompletní zemědělské usedlosti, a to na půdě prvotřídní kvality. SÚA, f. SČzV, k. 8, dopis SČzV. Dne 3. června 1947 odpověděl ministr zemědělství J. Ďuriš na interpelaci lidoveckých poslanců J. Plojhara a Š. Bendy ve věci usídlování volyňských Čechů. Konstatoval, že vzhledem k opožděné realizaci reemigrace nebylo možné nechat neosídlené nejurodnější oblasti. Do konce května 1947 bylo usídleno 19 149 zemědělských osob (5303 rodiny), neusídleno 2278 zemědělských osob (710 rodin), z toho bylo dosud ve shromažďovacích střediscích 313 osob (113 rodin). Tisky ÚNS, 3. zasedání 1947, 649., odpověď ministra zemědělství z 4. 6. 1947.

Přes dosažené úspěchy v usídlování volyňských reemigrantů se ovšem nepodařilo ukončit jejich usídlení do konce května 1947, jak bylo proponováno. Definitivně však mělo být ukončeno do 30. června 1947. SČzV proto vyzval všechny dosud neusídlené, aby se snažili o usídlení u styčných důstojníků MNO u OKMZ a nabádal: "Usídlujte se všude, kde se najde příležitost!" VS, 2, 1947, č. 23, s. 5. K dokončení usídlování volyňských Čechů uvolnilo ministerstvo zemědělství některé úseky HPD, např. v obci Petrovice (o. Ústí n. Labem) to bylo padesát usedlostí a sto rodinných domků. Tamtéž. Rada ZNV v Praze se zabývala možností uvolnění obce Žalmanov na o. Karlovy Vary ze svazku HPD Žlutice. Právo lidu, 15. 6. 1947; Svobodný směr, 14. 6. 1947. Na návrh ZNV dalo ministerstvo zemědělství souhlas k osídlení osmi zemědělských usedlostí v Žalmanově volyňskými Čechy. Budovatel, 1. 8. 1947; Právo lidu 31. 5. 1947. Problémy byly s řádným usídlením volyňských vdov a invalidů na Tachovsku, kde byly k dispozici pouze málo vhodné usedlosti, přičemž jim bylo zdůrazňováno, že mají přednostní právo pouze na takové osídlovací jednotky, které jsou k dispozici. VS, 2, 1947, č. 25, s. 4. Také volyňští Češi, kteří nastoupili k lesní správě Bečov n. Teplou (o. Teplá) a usadili se v Gängerhofu (dnes Chodov) si stěžovali, že domky byly prázdné, poškozené a bez zásob krmiva a rovněž při scelování obdrželi nejhorší půdu. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis volyňských Čechů z Gängerhofu KPR z 23. 6. 1947. Také reemigranti ze shromažďovacího střediska Bochovo (o. Žlutice) uváděli, že přidělené usedlosti byly od transferu Němců neobývané a v dezolátním stavu. SÚA, f. ZÚP, k. 690, dopis OKMZ Žlutice ZNV Praha z 2. 6. 1947.

V polovině června 1947 ministerstvo zemědělství suspendovalo svůj výnos ze 6. ledna 1947, kterým se zastavovalo osídlování volných a uvolňovaných usedlostí domácími uchazeči s ohledem na usídlování volyňských Čechů. Nyní ministerstvo vyjádřilo souhlas s tím, aby dosud volné usedlosti byly osídlovány mimo volyňské Čechy i domácími uchazeči. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství ZNV z 11. 6. 1947. Ministerstvo vycházelo z toho, že v této době bylo v Čechách usídlování volyňských Čechů téměř ukončeno. Složitější však byla situace na Moravě, kde bylo ke 2. červnu 1947 neusídleno celkem 621 rodin, které se z velké části vázaly na své příbuzné a odmítaly osídlení v jiných okresech. Tamtéž, úřední záznam z 11. 6. 1947. Proto na Moravě a ve Slezsku suspendování výnosu ze 6. ledna 1947 znamenalo ztížení podmínek pro dokončení usídlování volyňských Čechů.

Z celkového počtu 621 neusídlených rodin volyňských Čechů k 1. červnu 1947 v obvodu shromažďovacího střediska Šumperk, tj. na Moravě, ve Slezsku a v severovýchodních Čechách, bylo nejvíce neusídlených rodin na Šternbersku (164), Šumpersku (100) a Mikulovsku (95). AMZ, f. PR, R-VČ, neosídlené rodiny volyňských Čechů k 1. 6. 1947; Též SÚA, f. SČzV, k. 8. Celkem

prošly shromažďovacím střediskem Šumperk 1664 zemědělské rodiny (5755 osob), z toho 1043 rodiny již byly usídleny. V obvodu střediska byly k dispozici ještě 1332 volné usedlosti, avšak většina volyňských Čechů si přála být usídlena na okrese, kde se nacházejí jejich příbuzní a známí. Volné usedlosti odmítali jako málo vhodné s tím, že vyčkají, až se uvolní lepší. Osm rodin (38 osob), které se nacházely ve shromažďovacím středisku, odmítlo všechny učiněné nabídky. Z celkového počtu volyňských rodin registrovaných ve shromažďovacím středisku Šumperk, patřili 274 uchazeči do kategorie A a 1390 do kategorií B a C. Tito uchazeči na Volyni vlastnili 11 782 ha půdy a v ČSR žádali přiděl 12 585 ha. Z celkového počtu 1043 usídlených rodin bylo k 1. červnu 1947 ze shromažďovacího střediska Šumperk usídleno nejvíce na okrese Krnov (172 rodiny), Šumperk (111) a Opava (88). Neusídlení reemigranti se nacházeli většinou u svých příbuzných z řad volyňských vojáků usídlených v letech 1945-1946. Kromě reemigrantů registrovaných ve shromažďovacím středisku Šumperk se na Moravě a ve Slezsku nacházel ještě určitý počet krajanů, kteří příslušnou registraci neprošli a nepodali si ani přihlášku o přiděl půdy. Šlo o 155 rodin, zvláště na Krnovsku (54), Mikulovsku (22) a Šternbersku (21). AMZ, f. PR, R-VČ, dopis KMZOR Šumperk ministerstvu zemědělství z 2. 6. 1947, též MZA, B 280, k. 3035. Činnost KMZOR ve shromažďovacím středisku Šumperk byla ukončena spolu s činností tohoto střediska k 15. červnu 1947 a úkoly spjaté s dokončením usídlování volyňských Čechů byly převedeny na Státní obvodovou úřadovnu pro pozemkovou reformu v Brně. MZA, B 280, k. 274, rada ONV Šumperk 16. 6. 1947.

V průběhu června 1947 byly v zemi Moravskoslezské usídleny další 492 rodiny. Tamtéž, dopis Státní obvodové úřadovny pro pozemkovou reformu Brno ministerstvu zemědělství z 1. 7. 1947. Průběh usídlování volyňských Čechů hodnotila 27. června 1947 rada ZNV v Brně. Někteří členové rady vyslovili názor, že problémy při usídlování volyňských Čechů vyplývají ze špatné organizace. Na tyto názory odpověděl přednosta referátu pro pozemkovou reformu a osídlování ing. Životský, který konstatoval, že osídlování komplikují ti krajané, kteří se samovolně vzdalují ze shromažďovacích středisek a snaží se získat usedlosti v těch obcích, kde jsou umístěni jejich příbuzní. Totéž potvrdil předseda koordinačního výboru pro otázky reemigrace a člen rady ZNV Otakar Krupička, který uvedl, že osídlování napomáhají zvláštní referenti pro reemigraci při všech pohraničních ONV, kteří byli také pověřeni zpracováním jmenných seznamů všech reemigrantů podle obcí. MZA, B. 280, k. 3035, rada ZNV 27. 6. 1947. Neúplné jmenné seznamy pro severomoravské okresy se nacházejí v Zemském archivu Opava, pobočka Janovice u Rýmařova, ve fondu KNV Olomouc, sign. 606/4.

Průběh usídlování volyňských Čechů a reakci tisku průběžně sledovaly orgány Státní bezpečnosti (StB). Z hlášení bezpečnostních orgánů vyplývalo, že volyňští Češi jsou pracovití, ale vyslovují se "velmi nepříznivě o poměrech ve svých dřívějších působištích v SSSR". AMV, H-798-7, dopis ministerstva vnitra zemským úřadovnám Státní bezpečnosti (StB) z 27. 5. 1947. Tato okolnost byla hodnocena jako nežádoucí, vzhledem k ovlivňování ostatního obyvatelstva a mezinárodněpolitickým zájmům, a proto měla být dále sledována. Nato oblastní úřadovna StB ve Znojmě hlásila ministerstvu vnitra, že jistý volyňský Čech ve Štítarech rozšiřuje nepravdivé zprávy o SSSR. Podle předsedy tamního MNV volyňští Češi prohlašovali, že na jižní Moravě dlouho nebudou a vrátí se zpět na Volyň, "jelikož prý nynější stav v SSSR se neudrží". Tamtéž, dopis oblastní úřadovny StB Znojmo ministerstvu vnitra z 2. 6. 1947. Podle zprávy volyňští Češi nesouhlasili s režimem ani v SSSR, ani v ČSR, a předpokládali, že území Volyně bude vráceno Polsku. Uváděli, že českoslovenští komunisté vůbec neví, co to komunismus je. ONV v Horšovském Týně si zase stěžoval ministerstvu vnitra, že na veřejné schůzi národních socialistů v Eisendorfu 21. května 1947 okresní tajemník této strany Bernát zahrotil referát proti KSČ a požadoval v něm, aby se ministrem zemědělství stal zemědělec, který by rolníky nechal svobodně hospodařit. Svou stranu označil za nejlepší záruku soukromého vlastnictví, proto také prý všichni volyňští Češi jsou národními socialisty. AMV, 305-354-4, dopis ONV Horšovský Týn ministerstvu vnitra z 3. 6. 1947. Obvodní úřadovna StB v Chebu upozorňovala ministerstvo vnitra na informace publikované v sociálnědemokratickém Právu lidu, jež se týkaly událostí v obcích Pila a Sedlec na Karlovarsku. Podle Práva lidu se volyňští Češi setkali s nezájmem a chladem, protože většina z nich

se postavila zády k systému, který měli čest poznat v SSSR. Československá sociální demokracie slíbila, že je neopustí, uvedl ústřední tiskový orgán této strany. AMV, 305-354-4, dopis oblastní úřadovny StB Cheb ministerstvu vnitřní z 10. 7. 1947. Oblastní úřadovna StB v Krnově uváděla, že z asi 200 rodin reemigrantů z Volyně někteří noví osídlenci projevovali nespokojenost s tím, že jejich usedlosti jsou ve špatném stavu a jejich zařízení bylo již v letech 1945-1946 rozebráno. O poměrech v SSSR se vyslovovali nepříznivě, což vyvolávalo nevůli osídlenců z vnitrozemí, kteří většinou inklinovali ke KSČ nebo sociální demokracii. Volyňští reemigranti ve Slezských Pavlovicích u Osoblavy, podle této zprávy, strhávali 8. června 1947 členům KSČ jejich stranické odznaky a jednoho příslušníka této strany napadli na poli kvůli tomu, že pracoval v neděli. O sympatie politicky neorganizovaných volyňských Čechů usilovaly zdejší organizace všech stran Národní fronty. Tamtéž, oblastní úřadovna StB Krnov ministerstvu vnitřní z 30. 7. 1947. Také oblastní úřadovna StB v Plzni hlásila, že volyňští Češi v Srbech a Semošicích strhávali na tanečních zábavách příslušníkům KSČ jejich odznaky. Volyňští vojáci, podle této zprávy, svalovali na představitele KSČ zodpovědnost za to, že jejich rodiny přijely až v roce 1947. AMV, 305-354-3, protokol oblastní úřadovny StB Plzeň s místopředsedou ONV K. Polákem z 22. 8. 1947. Dne 11. července 1947 volyňští Češi rušili ustavující schůzi odbočky Svazu přátel SSSR v Srbech tím, že vykřikovali hanlivé výroky na adresu SSSR: "že v SSSR chcípá tisíce lidí denně hladu, že za cara byly v Rusku zlaté časy, kdežto nyní tam panuje chaos a nepořádek". Tamtéž, dopis oblastní úřadovny StB Plzeň ministerstvu vnitřní z 26. 8. 1947. Desátník Svobodovy armády místním komunistům nadával, že "Gottwald je svině, a vy jste jeho děti - Gottwaldův dvouletý plán se stejně posere". Tamtéž. Předseda okresní odbočky Svazu přátel SSSR a místopředseda ONV v Horšovském Týně, jehož projev byl v Srbech přerušován, psal na ministerstvo vnitřní, že po jeho vystoupení nastala "pravá bouře nepřátelských slov proti SSSR: hlad, pomoc západních spojenců, bolševiky čeká zkáza, úplný chaos, komunisté chtějí zničit republiku". Tamtéž, dopis K. Poláka ministerstvu vnitřní z 24. 8. 1947.

Koncem září 1947 bylo neusídleno ještě více než 600 volyňských rodin. Podle poznatků SČZV byla většina rodin spokojena, avšak bylo i mnoho rodin usídlených špatně a tudíž nespokojených. SČZV upozorňoval ministerstvo zemědělství na zdlouhavý průběh usídlování zbytku volyňských Čechů a kritizoval ministerstvo, že ponechalo rozhodování o přidělu zemědělských závodů národním výborům. Podle názoru SČZV "na volyňských Češích jsou páchany nezodpovědné křivdy ze stranicko-politických důvodů", a "proto také nejsilnější strany Národní fronty nemohou získat u volyňských Čechů popularitu, neboť při osídlování nerespektují jejich přednostní právo, prosazují jen zájmy příslušníků svých stran". AMZ, f. PR, R-VČ, dopis SČZV ÚPV z 23. 9. 1947. Upozornil, že volyňští Češi obdrželi mnohdy usedlosti bez inventáře, obilí na osev, krmiva pro dobytek a se zanedbanými budovami. Uváděl, že žádosti reemigrantů byly hrubě odmítány a úředníci používali posměšných a urážlivých výroků. SČZV požadoval, aby reemigranti obdrželi potřebný inventář a krmivo a byly jim vyplaceny další zálohy na složené ruble.

Na počátku roku 1948 bylo zemědělské usídlování volyňských Čechů z velké části ukončeno. Z celkového počtu přes osm tisíc zemědělských rodin jich bylo 7500 usídleno. Nejdůležitějším úkolem, který stál před volyňskými zemědělci, byla hospodářská konsolidace, neboť jejich značná část, zejména v důsledku katastrofálního sucha a neúrody roku 1947, se ocitla ve velmi těžké situaci. Chyběly jim finanční prostředky, inventář, krmivo i samozásobitelské dávky. VS, 2, 1947, č. 1, s. 1-2.

V důsledku politických čistek po únorovém převratu v roce 1948 se dle pokynu ministerstva zemědělství z 3. března 1948 a na základě rozhodnutí okresních akčních výborů NF některé usedlosti uvolnily. Ministerstvouložilo OKMZ, aby při obsazování všech vhodných uvolňovaných usedlostí byl brán v první řadě zřetel na žádosti dosud neusídlených volyňských Čechů. OKMZ obdržely úkol sestavit do 10. dubna 1948 seznam všech neusídlených volyňských Čechů s vyznačením, které z nich usídlí na vlastním okrese a které by měly být usídleny jinde. Zároveň ministerstvo nařídilo neobsazovat uvolňované osídlovací jednotky jinými uchazeči do úplného ukončení usídlování volyňských Čechů. Toto opatření se netýkalo usedlostí nad 600 m nadmořské výšky, o které krajané neměli zájem. Ti volyňští zemědělci, kteří třikrát odřekli vhodné

hospodářství, měli být z dalšího osídlování vyloučeni a zapojeni do pracovního poměru. AMZ, f. PR, R-VČ, dopis ministerstva zemědělství OKMZ z 16. 3. 1948.

Jedním z důvodů energických opatření ministerstva zemědělství byly množící se žádosti neusídlených krajanů o vystěhování do ciziny (např. Kanady, Peru) s odůvodněním, že v ČSR nejsou vyhlídky na jejich usídlení v zemědělství. Situaci se v březnu 1948 zabývala porada na ministerstvu sociální péče, kde byl přijat závěr neudělovat žádná povolení k odjezdu, přičemž bylo ministerstvu zemědělství uloženo učinit opatření, aby otázka usídlení zbývajících rodin volyňských Čechů byla definitivně uzavřena. Tamtéž, porada na MSP v březnu 1948.

Z hlášení jednotlivých OKMZ bylo možno sumarizovat celkový počet neusídlených rodin volyňských Čechů k 8. květnu 1948. Šlo o 527 rodin, z toho v Čechách bylo neusídleno 236 rodin, na Moravě a ve Slezsku 291. Tamtéž, dopisy OKMZ ministerstvu zemědělství od 31. 3. do 8. 5. 1948. Na základě seznamů z jednotlivých okresů rozhodlo ministerstvo zemědělství dirigovat některé neusídlené rodiny zejména do obvodů OKMZ v severozápadních Čechách a ve Slezsku. Tak z okresu Mikulov (54 neusídlené rodiny) mělo být 30 rodin dirigováno na Děčínsko, Kadaňsko a Ústecko, ze Šternberska (61 neusídlených rodin) 38 rodin na o. Česká Lípa, Rumburk a Litomyšl, ze Šumperska (62 neusídlených rodin) 27 rodin do okresu Dubí a ze Zábřežska 13 rodin na Hlučínsko a Opavsko. Značné počty volných osídlovacích jednotek byly v Čechách na o. Kaplice (182), Žamberk (138) a Mariánské Lázně (102). VS, 3, 1948, č. 12, s. 8. S jakou odezvou se snaha ministerstva zemědělství setkala u neusídlených krajanů, ukazuje příklad okresu Bílina, kam bylo dirigováno šest neusídlených rodin ze sousedního Žatecka. Pět rodin po prohlídce několika usedlostí prohlásilo, že na ně nereflktují a jedna rodina nechala výzvu OKMZ bez povšimnutí.

AMZ, f. PR, R-VČ, dopis OKMZ Bílina ministerstvu zemědělství ze 7. 12. 1948. Z 38 neusídlených rodin na Šternbersku se na o. Rumburk, Česká Lípa a Litomyšl nepřihlásila ani jedna. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství MAV NF Medlov z 13. 10. 1948. Na základě podobných zkušeností ministerstvo zemědělství rozhodlo, že každý volyňský Čech, který bezdůvodně odmítne nabízené hospodářství nebo se na vyzvání nedostaví k jejich prohlídce, má být z dalšího osídlování vyloučen a předán k dispozici úřadu ochrany práce. Tamtéž, dopis ministerstva zemědělství OKMZ Moravský Krumlov z 12. 5. 1948.

K 6. říjnu 1948, kdy bylo osídlování volyňských Čechů ukončeno, žilo v pohraničí českých zemí celkem 8088 zemědělských rodin volyňských Čechů, z toho v Čechách 5988 a na Moravě a ve Slezsku 2100, a to včetně rodin volyňských vojáků, kteří byli usídleni v letech 1945-1946. Nejvíce zemědělských rodin z Volyně bylo v Čechách usazeno na Podbořansku (1253), Žatecku (1103) a Litoměřicku (395), na Moravě a ve Slezsku pak na Krnovsku (274), Šternbersku (257) a Šumpersku (226). SÚA, f. MPSP, k. 268, osídlení reemigranti z Volyně k 6. 10. 1948. Volyňští Češi tedy nebyli usídleni na 2-3 okresech, jak si původně přáli, ale prakticky na celém teritoriu českého a moravskoslezského pohraničí. Nedostatkem tohoto osídlení nebylo naplnění nereálného požadavku kompaktního osídlení, ale to, že nebyli společně osídleni reemigranti z jednotlivých volyňských obcí. Jak uvedl vedoucí KMZOR v hlavním shromažďovacím středisku v Žatci kpt. Josef Plaček: "Kdyby se ve vykázaných rajónech mohla usídlit celá obec, odpadla by řada nedorozumění a splněny by byly touhy všech žít pohromadě." VS, 2, 1947, č. 37, s. 5.

Počet volyňských reemigrantů - nezemědělců, tj. živnostníků, příslušníků inteligence a dělníků, byl mnohem menší než počet rolníků. Z celkového počtu představoval jen 15 %. I přes tento poměrně malý počet však bylo osídlování volyňských živnostníků, úředníků, učitelů a příslušníků svobodných povolání ještě obtížnější než osídlování volyňských rolníků. Již volyňští živnostníci z řad vojáků naráželi při svém osídlování v letech 1945-1946 na značné potíže, neboť již tehdy byl živnostenský sektor v pohraničí předimenzován.

V rámci hromadné reemigrační akce se v první polovině roku 1947 do ČSR vrátilo 6078 nezemědělců a příslušníků jejich rodin, z toho 1007 dělníků a 5071 ostatních. Až do reemigrace v roce 1947 existovalo na Volyni pět českých soukromých mlýnů, dvě truhlářství, třináct zámečnictví a další živnosti, ostatní české podniky byly v této době již zestátněny. SÚA, f. MPSP, k. 8354, protokol o výsledcích opce a přesídlení z 25. 6. 1947.

Péči o usídlování volyňských nezemědělců převzaly Osídlovací úřad a okresní úřady ochrany práce, jejichž zástupci pracovali ve všech shromažďovacích střediscích. V jednotlivých pohraničních okresech se na usídlování živnostníků podílely živnostenské komise ONV. Reemigranti neměli nárok na ty drobné živnostenské podniky, na kterých působili osvědčení národní správci dosazení do 1. května 1946 nebo přednostní uchazeči. Pokud šlo o přiděl rodinných domků, rozhodovala mezi dosavadním uživatelem bydlicím nejpozději od 1. dubna 1946 a reemigrantem důležitost jejich zaměstnání. Osídlování, 1, 1946-1947, č. 22, s. 481-482. Předpokladem přidělení živnosti do vlastnictví bylo alespoň tříměsíční úspěšné vedení jejich národní správy. Žádosti o přiděl byly podávány u MNV s osvědčením o státním občanství, národní spolehlivosti, zachovalosti a odborné způsobilosti a dokladem o přednostním právu.

V souvislosti s návratem volyňských Čechů provedlo ministerstvo průmyslu prostřednictvím obchodních a živnostenských komor zvláštní šetření o volných živnostech pro reemigranty. Tímto průzkumem bylo zjištěno jen na Moravě a ve Slezsku asi 1200 živností. MZA, B 280, k. 825, koordinační výbor pro pomoc reemigrantům ZNV Brno 21. 5. 1947. Zároveň vláda svým usnesením z 18. února 1947 povolila pro volyňské Čechy výjimku ze zákazu přijímání do státních služeb. VS, 2, 1947, č. 29-30, s. 13. V této souvislosti NO nabídl volyňským úředníkům zaměstnání při oceňování konfiskovaného majetku v pohraničí. Tamtéž, č. 3-4, s. 13.

Příchod živnostníků z řad reemigrantů z Volyně vnesl, obdobně jako u zemědělských osídlenců, určitou nervozitu mezi uchazeče o živnosti z řad dosavadních národních správců. Delegáti Sdružení národních správců živnostenských podniků žádali, aby bylo přesně zjištěno, kolik je přednostních uchazečů. K odstranění nervozity mezi dosavadními národními správci a přednostními uchazeči přislíbil předseda NO dr. Karel Moudrý provedení konvokace přednostních uchazečů, tj. vyhlášení konečné lhůty, do kdy se mohli přednostní uchazeči hlásit. Moravský sever, 4. 7. 1947, s. 3. V rozpočtovém výboru ÚNS 26. listopadu 1947 uvedl ministr vnitra Václav Nosek, že teprve po skončení konvokačního řízení bude možno posoudit, do jaké míry lze uspokojit zájmy reemigrantů reflektujících na přiděl živnosti.

Dne 21. ledna 1948 navštívila delegace SČzV vedená jeho místopředsdou Jaroslavem Perným předsedu NO dr. K. Moudrého, aby mu tlumočila některé požadavky volyňských Čechů. Požadovala urychlené dokončení usídlení volyňských živnostníků, 50 % slevu volyňským vojákům i ostatním reemigrantům při placení úhrady za přidělené živnosti a rodinné domky a vdovám po padlých přiděl konfiskovaného majetku bez náhrady. K prozkoumání konkrétní situace navštívil předseda NO 6. února 1948 Žatec, kde mu několik žadatelů o živnosti předneslo své žádosti a kde se také setkal s vedením SČzV. VS, 3, 1948, č. 6, s. 5. Právě na Žatecku si volyňští živnostníci nejvíce stěžovali na problémy při realizaci jejich usídlování. Uváděli, že na tomto okrese jim byla slíbena třetina všech živností, tj. několik set závodů, ale že jich obdrželi pouze několik. VS, 2, 1947, č. 14-15, s. 1. Národní socialista dr. K. Moudrý byl však ve dnech únorového převratu vyzván tzv. akčním výborem Osídlovacího úřadu a NO, aby se zdržel další práce v úřadě a vedením NO byl pověřen předseda Osídlovacího úřadu komunist dr. M. Kreysa. SÚA, f. OK KSČ, sign. 338. Začleňování volyňských Čechů do pracovního procesu postupovalo celkem úspěšně, i když bylo zpomalováno nedostatkem volných rodinných domků. K 1. červnu 1947 bylo do pracovního poměru včleněno 3118 nových pracovních sil. Téměř polovina těchto sil pro průmysl byla získána ve shromažďovacím středisku Třemošná z řad Čechů z východní Volyně, a to celkem 1419. SÚA, f. MPSP, k. 413, včleňování volyňských Čechů k 15. 5. 1947 a 1. 6. 1947. Jen málo zaměstnavatelů, např. textilní továrny a keramické závody na Chebsku a Karlovarsku, poskytovalo novým zaměstnancům i rodinné domky. Tamtéž, dopis Zemského úřadu ochrany práce Praha MSP z 23. 5. 1947. Někteří volyňští Češi přijali zaměstnání v kaolinových závodech v Nepomyšli na Podbořansku, kde obdrželi rodinný domek s nevelkou výměrou zemědělské půdy. VS, 2, 1947, č. 21-22, s. 4. Na Třeboňsku nastoupili jako sklářští dělníci v Chlumu u Třeboně či železniční zaměstnanci v Českých Velenicích. Jihočeská pravda, 12. 2. 1948. Některé MNV neuvolňovaly pro volyňské Čechy dostatečný počet rodinných domků ani bytů, jako tomu bylo např. v Žatci. Tam teprve po intervenci MNO smíšená komise složená ze zástupců Osídlovacího úřadu, ministerstva sociální péče a národní obrany a Kanceláře prezidenta republiky během dvou dní našla 103 volné

byty, některé částečně zařízené, ač předtím přes několikeré revize bytový referát MNV uvolnil pouze tři domky. SÚA, f. ZÚP, k. 690, dopis OKMZ Žatec ZNV Prachatice 13. 5. 1947; tamtéž, dopis MNO ZNV Praha ze 16. 5. 1947; tamtéž, dopis OKMZ Žatec MNO z 19. 5. 1947; tamtéž, dopis ZNV Praha MNO z 29. 5. 1947.

Podle údajů MSP se podařilo do 6. října 1948 usídlit v ČSR celkem 165 rodin volyňských živnostníků, z toho v Čechách 123 rodiny a na Moravě a ve Slezsku 42 rodiny. Do pracovního poměru bylo zařazeno celkem 1459 rodin, z toho v Čechách 1078 rodin, na Moravě a ve Slezsku 378 rodin a na Slovensku 3 rodiny. SÚA, f. MPSP, k. 268, osídlení reemigrantů z Volyně k 6. 10. 1948.

Celkově vykazovalo MSP k 6. říjnu 1948 na celém území ČSR 9712 usídlených rodin reemigrantů z Volyně, což mělo představovat celkem 38 848 osob, a to včetně těch, které se vrátily již v roce 1945. Údaj MSP o počtu osob však nelze považovat za zcela přesný, neboť MSP jej získalo prostým vynásobením počtu rodin čtyřmi. Podává však alespoň přibližný obraz o počtu volyňských reemigrantů. Řada historiků se z neznalosti průběhu usídlování volyňských Čechů dopustila chyby, když převzala ze zprávy Státního úřadu statistického o osídlování pohraničí v letech 1945-1952 údaj o počtu usídlených volyňských Čechů k 22. květnu 1947 (26 908 osob) a považovala jej za celkový počet reemigrantů z Volyně. Osídlení pohraničí v letech 1945-1952. Zprávy a rozborů SÚS. Praha 1953, s. IV a 26. Ve skutečnosti koncem května 1947 byly usídleny teprve asi dvě třetiny volyňských reemigrantů. Uvedených 9712 rodin bylo usídleno v 66 okresech ČSR (42 v Čechách, 22 na Moravě a ve Slezsku a 2 na Slovensku). Z toho bylo 8088 zemědělských rodin, 1459 rodin zaměstnanců v námezdním poměru a 165 rodin živnostníků. SÚA, f. OK KSČ, sign. 362/2, předběžná zpráva reemigrační komise při osídlovací komisi KSČ.

Vládní usnesení o reemigraci Čechů a Slováků z ciziny z 28. května 1946 ukládalo ministerstvu ochrany práce a sociální péče provádět k jejich úspěšnému zapojení do hospodářského života potřebnou sociální a produktivní péči o tyto navrátilce, přičemž zdravotní péči vyhradilo ministerstvu zdravotnictví. SÚA, f. ÚPV, k. 803, vládní usnesení z 28. 5. 1946.

Do sociální péče bylo zahrnuto vyplácení kapesného při příjezdu reemigrantů do vlasti, jednorázové sociální výpomoci, poskytování ošacení, zdravotní péče, starobinecká péče i vyplácení sociálních zápůjček. Jednorázové sociální výpomoci od 300 do 3000 Kčs obdrželo v roce 1947 celkem 1026 reemigrantů ze SSSR, převážně volyňských Čechů. Od poloviny roku 1947 byla jejich výše upravena na 1000 Kčs pro dospělé a 200-300 Kčs na každé dítě.

MSP poskytovalo reemigrantům také produktivní péči, a to jednak produktivní zápůjčky z vlastního rozpočtu, jednak zprostředkovalo zemědělský úvěr se zárukou NPF. Produktivní zápůjčky byly určeny živnostníkům, obchodníkům a příslušníkům svobodných povolání a byly poskytovány ve výši 5-50 tisíc Kčs, a to do 20 tisíc Kčs bezúročně, z částky přesahující tuto výši byl 3 % úrok. K zajištění půjčky sloužilo zařízení podniku, inventář a zásoby zboží. Zemědělcům poskytoval NPF zemědělské úvěry (buď provozovací úvěr k opatření osiva, krmiva, hnojiv a náradí nebo investiční úvěr na úhradu stavebních pořizovacích nákladů a nákup inventáře). Nabízená pomoc však nebyla dostatečně účinná, neboť volyňští Češi projevovali zájem především o sociální výpomoc a žádostí o sociální zápůjčky či provozní úvěry většinou nepodávali, neboť nechtěli být zadluženi. MZA, B 280, k. 274, ONV Šumperk 6. 12. 1947.

Rozsáhlou podpurnou činností vyvíjel také SČzV. Z prostředků získaných od ZNV na podporu sociálně slabých a práce neschopných vyplatil na jednorázových podporách jen od května do listopadu 1947 celkem 475 tisíc Kčs. Z Malínského fondu bylo vyplaceno v letech 1947-1948 více než 174 tisíc Kčs a ze sociálního fondu SČzV 68 tisíc Kčs. VS, 3, 1948, č. 45-46, s. 5-7. Volyňští Češi požadovali, aby jim NPF poskytl odklad placení splátek za přidělený zemědělský majetek až do převodu jejich majetku zanechaného v SSSR. NPF totiž v roce 1948 zadržel reemigrantům výplatu peněz za dodané obilí, maso a mléko u hospodářských družstev, aby si tak zajistil úhradu na splátky. Toto opatření vyvolalo u volyňských zemědělců značné rozhořčení a hrozilo nebezpečí podlomení jejich dodavatelské morálky a další chuti k práci, neboť byli zbaveni posledních finančních prostředků na nejn nutnější provoz a běžné výdaje. Upozorňovali, že reemigranti v Polsku také neplatí žádné splátky za majetek přidělený v západních územích, a to až do doby, než bude

rozhodnuto o způsobu a výši rekompence za majetek zanechaný v cizině. VS, 3, 1948, č. 37-38, s. 10-11; Blíže CZERNIAKIEWICZ, J.: Repatriacja ludno ci polskiej z ZSSR 1944-1948. Warszawa 1987. Podali také větší počet přihlášek válečných škod způsobených na Volyni se žádostí o poskytnutí zálohy na náhradu, což odůvodňovali nedostatkem finančních prostředků. SÚA, f. ČÚZ, k. 60, dopis ONV Mikulov ČÚZ z 8. 3. 1948.

IV. POČÁTKY ASIMILACE

Návratem do staré vlasti započal proces obtížného sžívání volyňských Čechů s vlastním národem, který v oblasti materiální a zvláště duchovní kultury trval poměrně dlouho. Volyňští Češi po své reemigraci obtížně nesli ztrátu opory ve sžitém vesnickém prostředí, neboť jejich usídlení neproběhlo důsledně podle jejich zájmových skupin, ale ve značné míře bylo dáno volnými místy. Ze strany osídlenců z vnitrozemí byli mnohdy považováni za nepříjemné vetřelce, kteří ohrožovali jejich materiální zájmy, a navíc ztratili své výjimečné postavení, které díky ekonomické převaze měli na volyňské vesnici. Konflikty vznikaly nejen mezi novými osídlenci z vnitrozemí a reemigranty, ale i mezi reemigranty navzájem, např. na jižní Moravě mezi jugoslávskými a volyňskými Čechy. Podle pozdějšího předsedy SČzV Jaroslava Chudoby“ volyňští Češi přicházeli do nového, neznámého prostředí, za neobvyklých poměrů a těžkých podmínek. Nebyli o těchto poměrech informováni způsobem, který bezesporu vyžadovala jejich odlišná mentalita. Stávalo se, že docházelo k nežádoucímu napětí a nedorozumění mezi nimi a místním obyvatelstvem." VS, 7, 1952, 30. 1., s. 8-11.

Jiným problémem, se kterým se volyňští krajané museli potýkat, byla potřeba překonat desiluze, vyplývající z určitého zklamání z konkrétní reality, kterou našli v ČSR po svém návratu:“ Česká zem byla v našich představách něco legendárního, dokonalého, nesouměřitelného s ničím na světě. Všechno, co bylo z Čech, bylo nejlepší, stroje odsud dovážené byly nejlepší na světě. Ani Praha nebyla ve skutečnosti tak krásná, když jsme do ní v roce 1947 přijeli, jako v našem snu a na obrazech dovážených z Čech. My jsme si představovali Československo jako pohádku. A jako pohádka začínal i náš příjezd do vlasti ... Když jsem přešli hranice ke Karpatům, byly hory zasněžené a ozlacené sluncem, to byla skutečná pohádka!" Cit. dle HEROLDOVÁ, I.:

Ethnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře volyňských Čechů. Český lid, 44, 1957, s. 244. Volyňští reemigranti podle svých představ čekali více, než jim mohla republika po šestileté okupaci nabídnout. Rozhodující však bylo, že byly splněny základní podmínky: zachování jejich národní identity, postupná ekonomická konsolidace a z perspektivního hlediska také velmi významná potřeba zajištění lepší budoucnosti pro jejich mladou generaci.

Proces asimilace volyňských Čechů a jejich integrace do podmínek nově osídleného pohraničí byl ovšem doprovázen řadou obtíží. Volyňští navrátilci se zde na jedné straně setkávali s lidmi, kteří jim ochotně poradili a pomohli v těžkých začátcích, ale také s lidmi, kteří v jejich příchodu viděli nebezpečí pro své sobecké zájmy. To se odráželo i na stránkách volyňského časopisu Věrná stráž, kde např. jedna ze čtenářek uvedla:“ Ptám se, proč nás Volyňáky zdejší lidé mnohdy nenávidí a námi pohrdají." VS, 3, 1948, č. 2 s. 4. Také redaktor Josef Foitík uvedl, že“ někteří jednotlivci nám nerozumějí, nesnaží se nás pochopit a nám pomoci. Vlast jsme si příliš zidealizovali." Tamtéž, č. 4-5, s. 7. Věrná stráž kritizovala špatnou organizaci osídlovací akce:“ Bloudíme od vesnice k vesnici a připadáme si jako žebráci. Velmi bolestně na nás zapůsobilo, že naše stará vlast, které jsme zůstali vždy věrni, nás nepřijala jako své vlastní děti a že se k nám chová macešsky. Ty nejlepší, dobré a méně špatné usedlosti byly rozdány svým vlastním příbuzným a známým a nám se nabízí jen to, co už nikdo nechce. Proč nám nebylo dopřáno, abychom žili společně v jednom nebo dvou okresech? Proč nás rozstrkávají do všech koutů republiky na nejhorší usedlosti a přitom nám říkají, že máme přednostní právo?“ VS, 2, 1947, 1. 5.

Kromě nedůvěry části nových osídlenců z vnitrozemí se volyňským Čechům nelíbila rozsáhlá byrokracie, ale oceňovali svobodu projevu, osobní bezpečí, klid a pořádek, stejně jako finanční i jinou péči ze strany státních orgánů. Tamtéž, s. 2-3. Museli ovšem překonávat obrovské existenční potíže, neboť jim mnohdy chyběly základní výrobní prostředky, jako zemědělské stroje či tažný a chovný dobytek. Mnozí z nich se nedovedli vyrovnat s dočasnými obtížemi a neúspěchy a hledali východisko z těžkého existenčního zápasu v tom, že si sáhli na život. Jen do října 1947 bylo evidováno patnáct takových případů. VS, 2, 1947, č. 40-41, s. 10.

Akcelerace procesu asimilace volyňských krajanů a jejich integrace do nového prostředí byla jedním z programových úkolů jejich zájmové organizace - Svazu Čechů z Volyně a jejich tiskového orgánu Věrná stráž. Až do podepsání československo-sovětské smlouvy o reemigraci volyňských

Čechů z 10. července 1946 bylo postavení svazu velmi labilní, neboť mnozí jeho členové dlouhým čekáním ztratili víru, že se reemigrace uskuteční. Obrat znamenala teprve pietní vzpomínka ke 3. výročí vypálení Českého Malína na Volyni konaná 13. července 1946, kdy se položení základního kamene k pomníku malínských mučedníků v Žatci zúčastnil také ministr národní obrany gen. L. Svoboda, který potvrdil zprávu o podepsání reemigrační smlouvy. Od této chvíle byla činnost svazu zaměřena k přípravě reemigrační akce. Svaz navrhoval, aby československá přesídlovací mise byla vytvořena ze zástupců volyňských Čechů. Tento návrh byl odmítnut, neboť bylo zapotřebí, aby akce byla organizována odborníky z různých participujících ministerstev. Svaz vypracoval pro potřeby přesídlovací mise seznamy všech vojáků usídlených v ČSR a všech rodin volyňských Čechů, které měly zájem o reemigraci, nebyly však úplné, zejména pro oblast východní Volyně. Na žádost svazu přidělil ministr Svoboda po odsunu Němců volyňským zemědělcům vojáky v činné službě jako pracovní síly. Také MSP posílalo mládež mobilizovanou na práci přednostně na zemědělské usedlosti volyňských Čechů. To však nevedlo k uklidnění volyňských vojáků, kteří vedení svazu přestávali důvěřovat. V říjnu 1946 SČzV seznámil se situací ministra Svobodu, který navrhl uskutečnit širší schůzi, na niž se osobně dostavil a nabádal k trpělivosti. Jedním z důvodů omezeného vlivu svazu na volyňské Čechy byla skutečnost, že až do 28. října 1946 neměl vlastní tiskový orgán, jehož prostřednictvím by mohl působit na své členy. VS, 2, 1947, č. 19-20, s. 11. Týdeník Věrná stráž, jehož první číslo vyšlo 28. října (původně mělo vyjít již v roce 1945), navazoval na meziválečné časopisy Hlas Volyně (1926-1937) a Krajanské listy (1938-1939). Mohl se opírat jak o praktické zkušenosti svých spolupracovníků, jako byl např. bývalý redaktor literární přílohy Hlasu Volyně a pozdější redaktor Krajanských listů Josef Foitík, tak zájem některých volyňských Čechů o literární tvorbu. Nejvýznamnějšími tvůrčími osobnostmi mezi volyňskými vojáky byli Josef Toman a Jiří Rébl, jejichž příležitostnou poezii Věrná stráž otiskovala. Existence časopisu, stejně jako celého svazu, byla od počátku považována za přechodnou. Podle jednoho z jeho redakčních spolupracovníků Václava Židlického, "se stala výrazem krajanské pospolitosti. Zaměřila se na pozvednutí morálního ducha krajanů, rozviklaného válečnou a poválečnou dobou a nejistým očekáváním příjezdu rodin." Zpravodaj SČVP, 2, 1992, č. 7. První výsledky adaptačního procesu zhodnotila II. valná schůze SČzV, která se uskutečnila 11. května 1947, v době, kdy reemigrace volyňských Čechů byla již prakticky ukončena, což podstatně ovlivnilo celou atmosféru jednání, zejména ve srovnání s I. valnou schůzí v roce 1946. Zhodnotila podíl svazu na reemigraci a usídlování krajanů. Jestliže ministerstvo zemědělství odůvodňovalo nedostatek rezerv pro volyňské zemědělce tím, že obdrželo od svazu nižší počty proponovaných navrátilců, pak svaz obvinil z nedostatku rezerv ty volyňské vojáky, kteří se v roce 1945 vrátili na Volyn. O dobré spolupráci se svazem se pochvalně zmínil náměstek přednosty reemigračního odboru MSP ing. Slavoj Pospíšil, který byl zodpovědný za průběh volyňské reemigrace. Kladně hodnotil také ukázněné chování reemigrantů. Předseda Osídlovacího výboru ÚNS dr. Bedřich Steiner řekl, že svaz má plnou důvěru všech státních orgánů. K trpělivosti při osídlování nabádal své krajanů předseda ČÚZ Věnceslav Švihovský. V diskusi bylo vysloveno poděkování ústředním orgánům, které měly "opravdové pochopení pro naše upřímné snahy a zájmy", dostatek dobré vůle však podle diskutujících neměly okresní a místní národní výbory. VS, 2, 1947, č. 18, s. 7. Usnesení II. valné schůze ukládalo mj. poděkovat prezidentu republiky E. Benešovi, předsedovi vlády K. Gottwaldovi, ministrům národní obrany a sociální péče L. Svobodovi a Z. Nejedlému a sovětskému velvyslanci V. Zorinovi za uskutečnění reemigrace, požádat o přejmenování obce Frankštát na Šumpersku (osídlené mj. pozůstalými z nacisty vypáleného Českého Malína na Volyni) na Nový Malín a organizovat okresní odbočky svazu. Tamtéž, č. 19-20, s. 2. V době konání II. valné schůze měl svaz 2146 členů, převážně z řad volyňských vojáků. V čele nově zvoleného výboru byl předseda Vladimír Mesner, místopředsedové Jaroslav Perný a Josef Foitík, jednatele Jaroslav Chudoba a Václav Hubal, pokladník Mikuláš Khol, matrikář Josef Zommer, zemědělský referent Václav Zich, živnostenský referent Vojtěch Hovorka, sociální referent Mikuláš Khol starší, kulturní referent Vladimír Knop a referent pro Kruh přátel volyňských Čechů (KPVČ) Jindřich Dušek. Při příležitosti konání II. valné schůze byla ve dnech 4.-15. května 1947 uspořádána výstava Volyňští v odboji a budování. Expozice podávala prostřednictvím fotografií, diagramů i hmotných

památek obraz o životě a práci české minority na Volyni. Vystavené exponáty se měly stát základem proponovaného volyňského oddělení Polánkova městského muzea v Žatci a zhlédlo je více než tisíc návštěvníků. Obrana lidu, 21. 5. 1947.

S příchodem volyňských reemigrantů do vlasti a jejich usídlením v celém pohraničí českých zemí vznikly větší nároky na ústřední výbor svazu. Kancelář svazu v Žatci byla denně zahrnována bezpočetnými dotazy, vyřizovala desítky spisů týkajících se usídlování, materiálního zabezpečení sociálně slabých, rekompensace za majetek zanechaný na Volyni, ocenění neodhadnutého majetku, slev při úhradě za přidělený majetek či zaopatřovacích platů vdov, vydávala různá potvrzení a náhradní doklady. Vzhledem k tomu bylo rozhodnuto zakládat okresní odbočky svazu, které by převzaly vyřizování drobných záležitostí členů tak, aby se ústředí mohlo zabývat pouze zásadními otázkami. Organizování okresních odboček však bylo poněkud ztíženo rozdílnými názory členů ústředního výboru na tuto otázku, jinými úkoly i poměrně malým zájmem členské základny. Proto teprve 20. září 1947 rozhodl ústřední výbor přikročit ihned k jejich vytváření a k tomu svolal na 7. říjen 1947 schůzi okresních důvěrníků. V této době obdržel ústřední výbor deset žádostí o založení okresních odboček. Vzhledem k tomu, že dosavadní stanovy neobsahovaly možnost zřizování odboček, vypracoval ústřední výbor návrh stanov pro odbočky, který schválil 4. října 1947. VS, 1947, č. 38, s. 1-2 a 6. Okresní odbočky sehrály důležitou úlohu, neboť jejich prostřednictvím mohl svaz lépe ovlivňovat postoje a názory svých členů a usměrňovat jejich jednání.

Nejaktivnější z okresních odboček SČzV byla pražská, jejíž přípravná schůze se sešla ještě před vypracováním návrhu nových stanov, a to již 30. ledna 1947. Soustředila především příslušníky volyňské inteligence, kteří se zde usadili, mnohdy již v období mezi dvěma světovými válkami. Mnozí z nich pracovali za první republiky ve Sdružení Čechů a Slováků z Ruska, které sdružovalo ruské krajany, kteří uprchli před bolševickým režimem. Po válce ovšem bylo Sdružení formálně v likvidaci a SČzV s ním odmítal spolupracovat, neboť „naše úkoly a idea jsou úplně jiné“. SÚA, f. SČzV, i. č. 21, odbočka Praha 6. 2. 1947. Přípravný výbor odbočky měl v evidenci celkem sto volyňských Čechů žijících v Praze. Jeho předsedou byl zvolen ing. Taras Holubovič, tajemníkem se stal kpt. Vladimír Knop. Členové odbočky věnovali volyňským Čechům v okrese Podbořany více než 300 knih, které byly rozděleny 27 obecním knihovnám, v létě 1947 zorganizovali zájezd volyňské mládeže do Prahy, starali se o volyňské vysokoškoláky a zasílali pravidelné příspěvky pro volyňské sirotky v Dětském domově v Žatci. Podíleli se také na obnově Staroměstské radnice. Tamtéž, odbočka Praha, 13. 1. 1948 a 27. 1. 1948; VS, 2, 1947, č. 26, s. 5; č. 31-32, s. 11; VS, 3, 1948, č. 1, s. 7.

Na podzim 1947 byly ustaveny odbočky SČzV také v západním pohraničí Čech. V Chebu se jejího ustavení v říjnu 1947 zúčastnilo 150 zástupců volyňských Čechů ze všech obcí okresu. Při této příležitosti bylo získáno 60 nových členů SČzV a 45 nových předplatitelů Věrné stráže. K ustavení odbočky svazu došlo v říjnu 1947 rovněž v Aši, kde bylo získáno 160 nových členů a 30 odběratelů časopisu. Již v září 1947 byly ustaveny okresní odbočky SČzV v okresech Teplice-Šanov (ustavující schůze v Trnovanech 21. září 1947) a Šternberk (ustavující schůze v Uničově). VS, 2, 1947, č. 36, s. 6; č. 40-41, s. 13; č. 42, s. 6.

V listopadu 1947 následovalo ustavení okresních odboček v Litoměřicích za účasti předsedy SČzV V. Mesnera, Olbramovicích na Moravskokrumlovsku, Lanškrouně, Podbořanech a Suchdolu n. O. na Novojičínsku. V prosinci 1947 se za účasti předsedy KPVČ Duška uskutečnila ustavující schůze okresní odbočky SČzV v Domažlicích, jíž se zúčastnilo mj. pět legionářů I. odboje, sedmáct příslušníků I. československého armádního sboru v SSSR a tři bývalí vojáci Rudé armády. Tamtéž, č. 45, s. 5; č. 47-48, s. 5, 8, 11; Stráž českého západu, 13. 12. 1947, s. 2.

Založení okresních odboček vytvořilo předpoklady k organizovanějšímu vystupování volyňských Čechů v jednotlivých okresech a obcích i pro jejich zastoupení v národních výborech. Např. v Žatci rozhodly rady ONV i MNV, že zástupci SČzV budou pravidelně zváni do jejich komisí, a to s hlasem poradním. K tomu Věrná stráž uvedla, že zapojení volyňských Čechů také do práce dalších národních výborů by naučilo volyňské Čechy „nejen stát stranou, kritizovat a stěžovat si, ale převzít i zodpovědnost a být veřejně činnými“. VS, 2, 1947, č. 49, s. 6.

Ministerstvo vnitra schválilo 6. února 1948 upravené stanovy SČzV, které nově obsahovaly instituci okresních odboček a prohlašovaly SČzV za kolektivního člena ČÚZ, jako ústřední celostátní organizace pro péči o zahraniční krajany a reemigranty. Schválení nových stanov umožnilo zakládání dalších odboček SČzV, jako např. 15. února 1948 ve Slavoníně pro o. Olomouc-venkov. VS, 3, 1948, č. 8, s. 8. Dne 22. února 1948 vznikla za velké účasti Čechů z východní Volyně odbočka v Tachově, 29. února v Šumperku a 21. března v Plané. Tamtéž, č. 9, s. 7; č. 12, s. 8. Povolovací výměry ZNV obdržely během jarních měsíců roku 1948 odbočky SČzV v Praze, Chebu, Plané, Litoměřicích, Domažlicích, Chomutově, Podbořanech, Horšovském Týně, Lanškrouně a na Moravě v Loděnicích na Mikulovsku, Olbramovicích na Moravskokrumlovsku, Mohelnici na Zábřežsku, Šumperku, Šternberku a Suchdolu na Novojičínsku. SÚA, f. SČzV, k. 20, povolovací výměry ZNV.

Důležitou roli v průběhu začleňování volyňských Čechů do domácího prostředí sehraval týdeník SČzV Věrná stráž, který od 1. ledna 1947 vydávalo družstvo Domovina, a to nadále za redakce mladého redaktora Jaroslava Chudoby, který navrhl jeho název a "svou jedinečnou houževnatou píli a trpělivostí, skromností a stálou vynalézavostí dokázal dílo hodné volyňského jména". VS, 2, 1947, č. 1, s. 3. Také Josef Foitík, ač hodně zaneprázdněn, dokázal nalézt čas, aby "ze svých bohatých vědomostí a zkušeností, prodchnutých láskou k věci, nalil svými články ten pravý balzám do srdcí, rozdrásaných bolestí a ukázal chlapsky a otevřeně i naše vlastní chyby". Tamtéž. Čtenáři Věrné stráže z Moravy vyjádřili svůj pozitivní názor na časopis následujícími slovy: "Nemáme zde opravdu nikoho, jenom ji, když ona přijde, je nám jako když nás pohladí matka svou pečlivou rukou a zahledí se na nás svým mateřským pohledem." Tamtéž, č. 17, s. 7. Časopis ovšem byl, stejně jako předchůdci na Volyni, od počátku terčem kritiky části volyňských Čechů, kteří tvrdili, že je nutno povznést jeho úroveň. V předúnorovém období časopis dobře plnil svůj úkol být informátorem volyňských Čechů a přispívat k jejich asimilaci a integraci se zdejšími prostředím. Věrná stráž hájila oprávněné požadavky a nároky reemigrantů a přispívala k hladkému průběhu jejich usídlování. Díky časopisu se SČzV upevnil tak, že mohl zvládnout nemalé úkoly, které byly před něj postaveny. Prostřednictvím tohoto listu svaz organizoval různé akce, sbírky na podporu sociálně slabých, vzpomínky k uctění památky obětí Českého Malína i kulturní podniky. V rubrice Volyňský zpravodaj byly uveřejňovány zprávy SČzV týkající se důležitých existenčních otázek: pokyny a rady, interpretace úředních směrnic a nařízení vydaných ve prospěch reemigrantů, informace o možnostech získání zaopatřovacích platů, invalidních důchodů, vrácení pojistných premií, vyplácení doplatků k invalidním důchodům apod. Věrná stráž utvářela a usměrňovala veřejné mínění krajanů a také ukazovala jejich život v minulosti. Redakce si díky vzorné administraci dobře vedla i po stránce hospodářské, na rozdíl např. od orgánu ČÚZ časopisu Československý svět. Věrná stráž měla po roce své existence pět tisíc odběratelů, tzn. že ji odebírala každá druhá volyňská rodina.

Ve dnech únorového převratu v roce 1948 vydalo předsednictvo SČzV výzvu, ve které konstatovalo, že volyňští Češi byli vždy konstruktivním, státotvorným elementem, kterému se nedostalo patřičného uznání. Vyzvali krajany, aby zachovali klid a rozvahu, nedali se vyprovokovat a zneužít, aktivně se zúčastnili vytváření tzv. akčních výborů Národní fronty, prosazovali očistu a využili této příležitosti k odčinění křivd. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/2, výzva předsednictvu SČzV z 25. 2. 1948. Dne 26. února 1948 byl i ve svazu ustaven tzv. akční výbor (AV SČzV), který schválil nové složení předsednictva SČzV. Funkce zbavil dosavadního předsedu svazu Vladimíra Mesnera a dalších osm z devatenácti členů předsednictva. SÚA, f. SČzV, k. 20, AV SČzV 26. 2. 1948 a 2. 3. 1948. Akční výbor SČzV prohlásil, že někteří členové ústředního výboru se exponovali v "reakčních" organizacích a že u některých volyňských Čechů se prý projevovaly následky protisovětské výchovy. VS, 3, 1948, č. 9, s. 1-2. Na své druhé schůzi se AV SČzV rozhodl postupovat nekompromisně proti těm krajanům, kteří se vyjadřovali nepřátelsky vůči SSSR a stýkali se s osobami německé národnosti. Zároveň protestoval proti tendencím, které se projevovaly v ČÚZ a směřovaly k likvidaci volyňské zájmové organizace.

Členy AV SČzV se stali Jaroslav Chudoba, Antonín Malina, Vladimír Libovický, Jaroslav Kozák, Vladimír Knop, Alexandr Nagel, Jaroslav Perný, Josef Valeš, Vladimír Řehák, Antonín Šlégr,

Jaroslav Kulich, Václav Židlický, Rostislav Krejčí, Josef Mojdl, Vladislav Hybler a Josef Rejzek. Novým předsedou SČzV se stal dosavadní 1. jednatel Jaroslav Chudoba, který také působil jako sociální referent ONV v Žatci. SČzV vyslal pět zástupců do tzv. okresního akčního výboru Národní fronty v Žatci, a to Vladimíra Libovického, Antonína Malinu, Alexandra Nagela, Jaroslava Chudobu a Emila Cilce, přičemž poslední dva se stali členy jeho předsednictva. Jako hlavní úkol vytyčilo nové vedení svazu splynutí volyňských Čechů s ostatním obyvatelstvem a jejich zapojení do Budovatelského programu třetí vlády NF. Jako své požadavky vytyčilo dokončení usídlování krajanů, pomoc sociálně slabým a zamezení snah o vyřizování osobních záležitostí. Žádali také odsun zbývajících Němců a parcelaci soukromých a církevních statků na Žatecku. AMV, 302-594-3, dopis oddílu StB Most Vojenské kontrarozvědce z 12. 2. 1949.

Ke sblížení volyňských Čechů s ostatním obyvatelstvem přispěl Kruh přátel volyňských Čechů, volné sdružení jejich přátel, který vznikl v roce 1945 a po vzniku SČzV se přičlenil k této organizaci. Významné bylo především sociální působení KPVČ, a to ve prospěch navrátilců z nucených prací v Německu, volyňských studentů a poskytování podpor z tzv. Malínského fondu. Finanční prostředky na tento fond byly získávány dobrovolnými příspěvky vybíranými při různých slavnostních příležitostech, jako byly svatby, křtiny apod. Další prostředky byly získány prodejem brožury Český Malín a volyňští krajané. Do konce roku 1947, kdy byl předán SČzV, bylo z Malínského fondu vyplaceno 190 tisíc Kčs, v hotovosti bylo předáno 100 tisíc Kčs. Prostřednictvím KPVČ bylo získáno od října 1946 do května 1947 na 200 odběratelů Věrné stráže v USA, Kanadě, Argentíně, Velké Británii, Polsku a Severní Rhodesii (dnešní Zambie). KPVČ měl v květnu 1947 na 700 členů a kromě vedení v Žatci odbočky v Podbořanech, Blatné (o. Podbořany) a Horšovském Týně. KPVČ také nesl veškerou finanční tíhu spojenou s vydáním prvního ročníku Věrné stráže v roce 1946. Tamtéž, č. 21-22, s. 8-9. Pro 62 volyňské studenty zřídil KPVČ v Žatci studentské domovy, kde bezplatně nebo za nízký poplatek bydleli a částečně se stravovali. Jednalo se o studenty z celého pohraničí, kteří navštěvovali zvláštní volyňské třídy žateckého reálného gymnázia. Tamtéž, č. 50-51, s. 12.

Dobré kontakty měli volyňští Češi s Československým ústavem zahraničním. SČzV byl zastoupen v předsednictvu ČÚZ špkt. ing. Jaroslavem Kozákem, funkci předsedy ČÚZ vykonával volyňský Čech Věnceslav Švihovský. Členy předsednictva ČÚZ byli také znalci české minority na Volyni z předválečného období dr. František Karas (místopředseda ČÚZ) a sociální demokrat dr. Josef Folprecht. Jako důvěrníci ČÚZ působil sedm volyňských Čechů, např. Vladimír Mesner a Jaroslav Kozák pro Prahu a Zachariáš Vomáčka pro Žatec. Při ČÚZ pracoval reemigrační odbor, jeho členem za SČzV byl Vladimír Lešner. Volyňští Češi se podíleli na všech sjezdech reemigrantů organizovaných ČÚZ, zvláště celostátním sjezdu v Praze ve dnech 26.-28. července 1946 a I. zemském sjezdu reemigrantů v Brně ve dnech 24.-26. května 1947, který projednal dosavadní průběh reemigrace zahraničních krajanů a problémy spojené s jejich usídlováním na Moravě a ve Slezsku. SÚA, f. OK KSC, sign. 294, valná hromada ČÚZ, 18. 5. 1948; MZA, B 280, k. 825, zemský sjezd reemigrantů 24.-26. 5. 1947; Československý svět, 1, 15. 5. 1947, s. 3-8; tamtéž, 10. 6. 1947, s. 1-2. Povaha činnosti obou organizací - SČzV a ČÚZ - je nutná ke vzájemné spolupráci, která však nebyla bez problémů a vzájemného podezírání, které dobře ilustruje poznámka Věrné stráže, že "ČÚZ by se rád stal pánem SČzV". VS, 3, 1948, č. 5, s. 5. Na žádost SČzV o dotaci 200 tisíc Kčs reagoval tajemník ČÚZ J. Němeček slovy: "Byla to chyby, kdybychom tak diletantsky blbě pustili z ruky tak pružně použitelné peníze." SÚA, f. OK KSC, dopis B. Steinerovi ze 14. 2. 1948.

Manifestačním završením reemigrace volyňských Čechů se stala shromáždění krajanů při příležitosti 4. výročí vypálení Českého Malína na Volyni. Byl to nejprve I. celostátní sjezd volyňské mládeže v Žatci ve dnech 12.-13. července 1947, na kterém promluvil předseda Osídlovacího výboru ÚNS dr. B. Steiner. Předseda odboru mládeže SČzV V. Židlický poděkoval poslanci Steinerovi za vydatnou pomoc při zřízení rekreační a doplňkové školy pro volyňskou mládež v Jesenici u Podbořan. Večer se uskutečnila slavnostní akademie v městském divadle v Žatci, na které účinkovali mj. volyňští krajané Eduard Haken a Vladimír Libovický. V neděli 13. července 1947 ráno proběhly bohoslužby sloužené římskokatolickým arcibiskupem pražským dr. Josefem

Beranem, synodním seniorem Českobratrské církve evangelické dr. Josefem Křenkem a zástupcem exarchy pravoslavné moskevské patriarchie archimandritou Andrejem. Vyvrcholením pietních oslav byl slib věrnosti volyňských Čechů republice, který přijal ministr L. Svoboda. Formulí slibu přednesl předseda SČZV kpt. Vladimír Mesner: "Při světlé památce malínských mučedníků a při památce všech našich bratří padlých v bojích slibujeme, že ideálům, za něž jsme bojovali, svým velikým učitelům a velitelům, vlasti a národu, Republice československé navždy věrni zůstaneme." VS, 2, 1947, č. 29-30, s. 6. Sedm tisíc volyňských Čechů odpovědělo "Slibujeme!". Hlavní projev přednesl ministr L. Svoboda. Zdůraznil význam volyňských Čechů pro vznik 1. československého armádního sboru v SSSR, ve kterém měli zpočátku převahu. Konstatoval absenci pochopení pro volyňské reemigranty u některých místních činitelů. Jindy zase bylo nemožné uspokojit přemrštěné požadavky jednotlivců z řad krajanů. Volyňské Čechy vyzval, aby nepropadali přepjaté stranickosti a dali přednost poctivé práci, charakteru, slušnosti a poctivosti před stranickou legitimací. Poté přijal z pověření prezidenta republiky a vlády Slib věrnosti volyňských Čechů. Následovaly projevy zástupců ministerstev vnitra a sociální péče, církvi a politických stran. Odpoledne se konala slavnostní porada vdov, na které promluvil ministr Svoboda, arcibiskup Beran a archimandrita Andrej.

Velký význam pro posílení asimilačních tendencí volyňských Čechů na severní Moravě mělo rozhodnutí ministerstva vnitra ze 3. května 1947 o přejmenování obce Frankštát v o. Šumperk na Nový Malín k uctění památky českomalínských mučedníků. Datum slavnostního přejmenování obce bylo stanoveno na den 4. výročí vypálení Českého Malína - 13. červenec 1947, kdy zdejší MNV pod záštitou ministra L. Svobody a ONV v Šumperku uspořádal národní pouť. V zastoupení ministra obrany se přejmenování zúčastnil gen. dr. Jaroslav Procházka, předseda komise vyšetřující českomalínský zločin. Při této příležitosti předal gen. Procházka zástupcům obce Československý válečný kříž 1939, který prezident dr. E. Beneš udělil obci Český Malín. Připomněl, že Nový Malín je pokračováním Českého Malína, a proto mu toto vysoké vyznamenání plným právem přísluší. Také v dalších obcích uctili volyňští Češi památku obětí druhého odboje, a to zřízením pomníků padlých. V Zimoři na Litoměřicku odhalil 26. října 1947 gen. Oldřich Španiel památník druhé světové války, přičemž zdůraznil zásluhy volyňských vojáků za obou světových válek. V Hladkých Životicích na Novojičínsku odhalili pomník padlým vojákům z volyňských obcí Janovky a Špakova, odkud pocházeli zdejší krajané. Také v Sýrovicích na Podbořansku a Libčicích u Žatce postavili a 20. června 1948 slavnostně odhalili památníky padlým z Novokrajova a Kvasilova na Volyni. Tamtéž, č. 43-44, s. 4; VS, 3, 1948, č. 22-23.

O sympatie většinou politicky neorganizovaných volyňských Čechů usilovaly všechny politické strany. Jako odbor Československé strany lidové vznikl již v roce 1945 Kruh přátel volyňských Čechů vedený katolickým aktivistou Jindřichem Duškem. Také okresní sekretariát Československé strany národně socialistické v Ústí n. Labem se v lednu 1947 obrátil na ústřední sekretariát s výzvou, aby vedení strany věnovalo reemigrantům z Volyně všechnu péči AMV, H-255, dopis okresního sekretariátu ČSNS Ústí n. L. ústřednímu sekretariátu ČSNS z 29. 1. 1947. Sociální demokraté zdůrazňovali, že volyňští Češi "dávají přednost pozitivní práci pro blaho republiky před často problematickým politizováním. Ostatně nejsou ani politické práci zvyklí." Právo lidu, 7. 1. 1948.

KSČ začala reemigrantům věnovat pozornost teprve v souvislosti s jejich narůstajícím počtem. Na schůzi osídlovací komise při krajském sekretariátu KSČ v Plzni 3. února 1947 upozornil předseda osídlovací komise při ústředním sekretariátu KSČ poslanec dr. B. Steiner, že pro uskutečnění hesla "za získání většiny národa" je nezbytné získat také sympatie nových občanů z řad reemigrantů. Národní výbory měly navrátilcům ukázat, že je to právě KSČ, která jim chce pomáhat a o ně pečovat. Naznačil, že "jest na důvtipu a taktice soudruhů získati z řad reemigrantů osoby prominentní, které požívají důvěry ostatních". SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, krajská osídlovací komise KSČ v Plzni 3. 2. 1947. Zdůraznil potřebu rozvinout činnost krajských osídlovacích komisí KSČ, při kterých měly být zřízeny reemigrační sekce.

Také předseda Osídlovacího úřadu dr. Miroslav Kreysa ve svém dopisu ústřednímu sekretariátu KSČ z 10. února 1947 zdůrazňoval, že KSČ musí okamžitě navázat kontakt s volyňskými Čechy a

nabídnout jim hned od počátku plnou a účinnou pomoc při prosazování jejich požadavků. Pro okresy Podbořany a Žatec navrhoval uvolnit asi na dobu tří měsíců tajemníka obeznámeného s problematikou, který se měl věnovat pouze reemigrantům. Tamtéž, dopis Osídlovacího úřadu ústřednímu sekretariátu KSČ z 10. 2. 1947. Tento námět byl realizován prostřednictvím komunistů - pracovníků ministerstev zemědělství a sociální péče, kteří byli vysláni do Žatce. Tamtéž, dopis ústředního sekretariátu KSČ okresnímu sekretariátu v Žatci z 13. 2. 1947. Tím měla být paralyzována činnost okresního sekretariátu národních socialistů v Žatci, který vyvíjel mezi volyňskými reemigranty aktivní činnost. Ústřední sekretariát KSČ odmítl názor funkcionáře ČÚZ prof. J. Hůrského, který ve Svobodných novinách uvedl, že KSČ byla proti návratu krajanů z Volyně. Na schůzi předsednictva ČÚZ ostře kritizovali obsah článku i zástupci SČzV špkt. Kozák a ppor. Lešner. Tamtéž, dopis ÚV KSČ SČzV z 12. 3. 1947.

Osídlovací komise při krajském sekretariátu KSČ v Plzni zaslala v dubnu 1947 dopis okresním sekretariátům KSČ, ve kterém jim doporučovala vyhledávat mezi reemigranty z Volyně komunisty a získávat informace o potřebách volyňských Čechů. Zároveň měly okresní sekretariáty poučit všechny členy KSČ a zejména funkcionáře národních výborů, aby jim všemožně pomáhali a vhodným způsobem je politicky uvědomovali." Tamtéž, sign. 372, dopis osídlovací komise při krajském sekretariátu KSČ Plzeň okresním sekretariátům KSČ z 5. 4. 1947.

Na květen 1947 připravil ústřední sekretariát KSČ konferenci volyňských Čechů - komunistů za účasti několika desítek osob. Na jejím programu byl hlavní referát předsedy osídlovací komise KSČ dr. B. Steinera a koreferáty předsedy Osídlovacího úřadu dr. M. Kreysy, generálního tajemníka NPF dr. Macháta a zástupce MSP dr. Vomáčky. Tamtéž, sign. 372/1.

Reemigrační komise KSČ 24. října 1947 rozhodla zřídit tři subkomise, které měly napomáhat řešení problémů jednotlivých reemigrantských skupin. Jednou z nich byla subkomise volyňská, která na své ustavující schůzi 29. října 1947 postavila do svého čela volyňského Čecha kpt. Vladimíra Knopa. Tamtéž, sign. 21, reemigrační komise KSČ 24. 10. 1947.

KSČ, jejíž představitelé stáli v čele všech rezortů, které zajišťovaly reemigraci a usídlování, tj. ministerstev sociální péče, zemědělství a vnitra (resp. Osídlovacího úřadu), byla ovšem v očích reemigrantů zodpovědná za všechny nedostatky, které jejich průběh provázely. Volyňští vojáci považovali představitele KSČ za zodpovědné za pozdní návrat jejich rodin. Na místech, kde v průběhu osídlování docházelo ke konfliktům s přídělci z vnitrozemí, funkcionáři KSČ, kteří se rekrutovali z řad těchto novoosídlenců a ovládali všechny důležité pozice v národních výborech a rolnických komisích, se obvykle stavěli na stranu osídlenců z vnitrozemí. Proto volyňští reemigranti neměli vážnější důvod, aby s touto stranou sympatizovali. Větší ohlas mezi nimi nacházely zbývající tři strany, které KSČ při osídlování pohraničí postavila na vedlejší kolej a které pociťovaly potřebu podrobovat postoje komunistů stále kritice. Volyňští Češi vycházeli ze svých zkušeností s komunistickým režimem, které získali během sovětské vlády v letech 1939-1941 a 1944-1947. Snažili se varovat ostatní obyvatelstvo před líbivou politikou komunistů, ale v tehdejší poválečné euforii to bylo marné. Svými protikomunistickými a protisovětskými výroky velkou část nových osídlenců, která inklinovala ke komunistům, popuzovali. Několik volyňských mladíků v obci Škrdle u Chomutova např. vykřikovalo, že budou střílet komunisty a napadlo jednoho člena KSČ. Podle hlášení okresního sekretariátu KSČ v Chomutově, "přichází soudruzi z vesnic, chtějí se vzdávat funkcí v národních výborech i ve straně z obav před těmito živly". AMV, 305-354-3, dopis okresního sekretariátu KSČ Chomutov ústřednímu sekretariátu KSČ z 3. 7. 1947.

KSČ se snažila o svou pozitivní prezentaci mezi volyňskými Čechy, a to prostřednictvím svého tisku. Rudé právo otisklo v dubnu 1947 dopis volyňského Čecha Antonína Janečka ze Semétkovic, který přestoupil z lidové do komunistické strany, neboť se prý přesvědčil, že se krajanům v KSČ dostane té nejlepší ochrany: "KSČ je jedinou stranou, která hájí zájmy nás drobných zemědělců a nás volyňských Čechů, kteří jsme se vrátili." RP, 23. 4. 1947. Komunisté tvrdili, že se dívají klidně na dočasné a problematické úspěchy druhých politických stran: "Vědí, že je otázkou času, kdy zdravé jádro Volyňských se hrdě přihlásí do KSČ." Tamtéž. Sekretariát klubu poslanců ÚNS a ZNV za KSČ kraje Liberec požadoval organizační podchycení volyňských Čechů a jejich získání pro "naši věc, jinak se mohou lehce státí naší straně a propagandě nebezpečnými (myslíme získání

většiny národa)". SÚA, f. OK KSČ, sign. 372. Členka KSČ z Plzně si počátkem roku 1948 ztěžovala, že jen málo volyňských Čechů bude volit KSČ: "nepřestanou breptat a podpychovat proti poměrům v SSSR a konečně oni nejsou spokojeni ani s poměry u nás, zase mají bídu, zase nedostali takové pozemky, jako měli na Volyni". Tamtéž, Heilová Patejdlovi 23. 1. 1948. KSČ se aktivně připravila na sjezdy reemigrantů, které se měly odehrát v březnu-dubnu 1948 v jednotlivých pohraničních regionech. V nástinu referátu se uvádělo, že to byla KSČ, která se o ně starala od samého jejich příjezdu. Smlouva se SSSR byla hodnocena jako "zvláště příznivá". SÚA, f. OK KSČ, k. 374. Příprava na sjezdy byla považována za součást předvolební kampaně, neboť hlasy 120 tisíc reemigrantů mohly představovat několik mandátů. Sjezdům předcházely besedy s reemigranty, které pořádalo MSP v listopadu a prosinci 1947, na kterých byli krajané seznamováni s obsahem šesti zákonů, které upravovaly právní poměry reemigrantů. Osídlovací komise ÚV KSČ uspořádala ve stejné době instruktáže pro zástupce krajských a okresních sekretariátů KSČ, krajské tajemníky ČÚZ a členy KSČ z řad reemigrantů v jednotlivých pohraničních krajích. Tamtéž, dopis OK KSČ krajskému sekretariátu KSČ Karlovy Vary z 13. 11. 1947.

Orgán SČZV Věrná stráž vyzýval volyňské krajané, aby se zapojovali do politické práce: "Nehubovat na MNV, ale snažit se, abychom všude v MNV byli zastoupeni ..." VS, 2, 1947, č. 5, s. 5. Časopis uváděl, že volyňští Češi jsou zapojeni ve všech čtyřech stranách, ale podle autora nebyla rozhodující stranická příslušnost, ale to, jak její jednotliví členové svou stranu reprezentovali. K aktivní účasti v politickém životě vyzýval volyňské Čechy také aktivista ČSL a předseda Kruhu přátel volyňských Čechů Jindřich Dušek: "Není správné říkat vyhýbejte se politickým stranám, ale jděte do nich, staňte se tam v obcích vedoucí složkou, neboť jen tak se v nejbližších složkách samosprávy domůžete svých práv. Kde se volyňští Češi zapojili do veřejného dění, tam vytvořili prostředí vzájemné důvěry a zajistili beze sporů a třenic svá práva." Tamtéž, č. 19-20, s. 8. Jen na Podbořansku působilo patnáct volyňských Čechů ve funkcích předsedů MNV, mj. v Syrovicích, Pšově, Třebošicích, Němčanech a Chrástěanech, a podle Jindřicha Duška to všude byli "chlapi" na svých místech.

Volyňští vojáci se aktivně zapojili do práce Sdružení zahraničních vojáků druhého odboje při Československé obci legionářské (ČOL), neboť v místech svého usídlení většinou představovali větší část členstva tamních jednot ČOL.

O podchycení volyňských reemigrantů usilovaly také jednotlivé církve. Zvláště velké úsilí v tomto směru vyvíjela římskokatolická církev a jmenovitě pražský arcibiskup dr. Josef Beran, který v meziválečném období Volyň pravidelně navštěvoval. Podle Berana, "když se přistěhovali volyňští Češi do ČSR, kteří jsou pravoslavní, my jsme se je snažili získat. Nedařilo se nám to, protože oni říkali, že dříve rozuměli obřadům a dnes že mluvíme latinsky, že oni tomu nerozumějí a že latina jim nejvíce vadí. Nám nejde o to, jaký je rozdíl v obsahu, ale nám jde o to, že do kostela jdeme, abychom tomu rozuměli." SÚA, f. 100/52, sv. 9, č. j. 53, schůze církevních tajemníků AV NF 13. 4. 1949, dle referátu dr. A. Čepičky. Zvýšená aktivita katolické církve vzbudila nelibost pravoslavné církve, ke které většina volyňských Čechů patřila. Právě díky reemigraci volyňských krajanů došlo k podstatnému zvýšení počtu příslušníků pravoslavné církve v ČSR, což vytvořilo předpoklady pro to, aby získala autokefalitu. Pravoslavná církev si stěžovala na způsob psaní Věrné stráže, která dle jejího názoru preferovala katolicismus. Vyjádřila názor, že příčinou disperzního usídlení volyňských Čechů v našem pohraničí byla snaha, aby "nevzniklo souvislé pravoslavné území". Hlas pravoslaví, 1947, č. 2, s. 27.

K integraci volyňských Čechů s okolním prostředím účinně přispívala kulturní činnost. Zpočátku spočívala pouze v organizování plesů, které však byly spojeny i s kulturním programem. Při příležitosti 1. volyňského plesu v Žatci 12. ledna 1947 vystoupil člen Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého baletní mistr Vladimír Libovický a pěvecký kroužek volyňských Čechů z Hořesedel na Rakovnicku. Postupně se utvářely i jednotlivé kulturní soubory, jedním z nich byl pěvecký sbor SČZV vedený ředitelem hudební školy v Žatci Berezovským. VS, 2, 1947, č. 1, s. 7; č. 2, s. 2. Aktivizovala se také volyňská mládež, která již 17. prosince 1946 ustavila odbor mládeže SČZV, do jehož čela byl postaven student gymnázia Václav Židlický. Tamtéž, č. 1, s. 7; č. 1, s. 4.

Adaptaci své mládeže a jejímu začleňování do zdejšího prostředí věnovali volyňští Češi zvýšenou pozornost. K tomu měla přispět i doplňková a rekreační škola volyňské mládeže za účasti 150 mladých lidí, kteří si zde pod vedením zkušených profesorů a učitelů doplňovali své znalosti českého jazyka a české vlastivědy. Školu pořádal v době od 14. července do 17. srpna 1947 v Jesenicích u Podbořan Kruh přátel volyňských Čechů za finanční dotace MSP. Její součástí byl i poznávací zájezd do Prahy, kde byli přijati státním tajemníkem v MNO Jánem Lichnerem, náměstkem ministra a sociální péče dr. Popelem a předsedou ČÚZ V. Švihovským. Vyvrcholením školy byla Národní slavnost volyňské mládeže 17. srpna 1947, na které promluvil jednatel SČzV J. Chudoba, předseda osídlovacího výboru ÚNS dr. B. Steiner, náměstek přednosty reemigračního odboru MSP ing. S. Pospíšil a místopředseda SČzV J. Kozák. Tamtéž, č. 29-30, s. 10; č. 31-32, s. 8-9; č. 34, s. 6.

Odbor mládeže SČzV zahájil vydávání svého vlastního časopisu nazvaného Pozdrav, který vycházel za redakce předsedy odboru V. Židlického. Tamtéž, č. 37, s. 6. Jak napsala Věrná stráž: "Naše volyňská mládež ani nepocítila velkou změnu. Ve škole jsou první v učení i chování, nejsou škarohlídi, ale optimisté." Tamtéž, č. 47-48, s. 7.

Významným počinem bylo založení Souboru volyňské mládeže v září 1947, který měl několik desítek členů, vesměs studentů. Koncem listopadu se uskutečnila premiéra pásma písní a tanců slovanských národů v Žatci. V prosinci 1947 soubor vystoupil v Podbořanech a Lanškrouně, odkud pokračoval na Moravu, kde předvedl své umění v Mohelnici a Květině na Zábřežsku, Suchdolu na Novojičínsku, Uničově na Šternbersku a v Šumperku.

Již v předúnorovém období se o volyňské Čechy zajímaly orgány státní bezpečnosti a vojenské kontrarozvědky. Tyto složky měly k dispozici poznatky o politických náladách volyňských vojáků, které získala již v roce 1944 osvětová služba 1. československého armádního sboru v SSSR. Ze zprávy osvětového důstojníka sboru por. Bedřicha Reicina o situaci ve 4. a 5. pěším praporu 3. československé samostatné brigády, kde byl velký počet volyňských nováčků, vyplývalo, že stanovisko volyňských Čechů k ČSR prý mělo materiální povahu. Byli zaujatí proti kolchozům, svůj majetek chtěli převézt do ČSR, resp. tam nabýt nový po Němcích. Za hlavního nepřítele prý nepovažovali Němce, ale ukrajinské nacionalisty. VHA, f. SSSR-IV, k. 58, dopis B. Reicina B. Lomskému z 22. 6. 1944. Další poznatky získaly orgány ministerstva vnitra a vojenské kontrarozvědky v průběhu usídlování volyňských vojáků v roce 1945-1946, příjezdu transportů s reemigranty v první polovině roku 1947 a při jejich usídlování.

V létě 1947 vypukla aféra s údajnou ilegální organizací Vladimír Volyňský, jejíž členové měli dopisovat do krajských novin v Americe. "Stopu" této organizace zachytila kontrarozvědká velitelství 21. tankové brigády v Žatci. Podezřelými byli předseda SČzV škpt. v záloze Vladimír Mesner a místopředseda svazu škpt. v záloze Jaroslav Perný, kteří prý organizovali ilegální spolek z řad volyňských Čechů silně zaměřených proti SSSR a našemu spojeneckému svazku s ním. Psali prý tendenční a škodlivé články o hospodářských poměrech v SSSR. Pátrání po této ilegální organizaci se zúčastnil volyňský Čech npor. E. Cilc, který upozorňoval na údajné národněsocialistické letáky, které měly neodsunutým Němcům a smíšeným rodinám slibovat, že se národní socialisté zasadí, aby mohli zůstat na svých místech a jejich usedlosti nebyly konfiskovány. Nakonec však sama 21. tanková brigáda v Žatci byla nucena sdělit, že existence ilegální organizace Vladimír Volyňský nebyla zjištěna. AMV, 302-594-3, hlášení kpt. V. Knopa z 9. 8. 1947; MNO-HŠ 9. 8. 1947. Jakousi kontrolou nad volyňskými Čechy byl pověřen jeden z volyňských komunistů npor. E. Cilc, který "zdroj zla" viděl v činnosti lidové a národněsocialistické strany a ukrajinské ilegální organizace SIČ. Podle "znaleckého" posudku na organizaci SIČ z roku 1948, "značná část Svobodovců, nejen ukrajinské národnosti, ale i celá řada volyňských Čechů, kteří za doby okupace Volyně spolupracovali s Němci a Banderovci, navázala styky s domácí i zahraniční reakcí a s jejich pomocí a v jejich prospěch provádějí protistátní propagandu a špionáž a protistátní činnost". SÚA, f. OK KSČ, sign. 372. Státní bezpečnost již v listopadu 1947 považovala SČzV za instituci, která byla založena proto, aby sdružila volyňské Čechy proti SSSR a lidově demokratickému režimu. StB upozorňovala "na frakční a ilegální práci pravicových příslušníků" předsednictva svazu. Tamtéž, A-1-00 z 15. 11. 1947. Státní bezpečnost zaregistrovala činnost bývalých příslušníků ilegální

organizace Blaník na Volyni (1941-1943), kteří po válce rozeslali dotazníky někdejšími vedoucími jednotlivých buněk, a v této aktivitě viděla vytváření nového podzemí. Tamtéž, výpisy z Věrné stráže. Od počátku roku 1948 začala vyšetřovat některé osoby, které byly zapojeny do odbojové činnosti na Volyni. Od těchto pamětníků pak získala řadu zmatených a protichůdných informací. Jednou z nich bylo tvrzení, že vedoucím Blaníku byl Antonín Nechutný, který ve skutečnosti byl agentem gestapa. Podobně nesmyslné bylo tvrzení, že organizace Blaník“ pracovala s banderovci“. Tamtéž, protokol oblastní úřadovny StB Litoměřice ze 16. 1. 1948. Zvýšenou aktivitu státněbezpečnostních složek muselo mírnit ministerstvo vnitra, které přednostům oddílů StB v lednu 1948 sdělovalo, že stíhat lze pouze osoby, které se dopustily trestných činů podle československých zákonů. Skutky Ukrajinců, kteří se vloudili mezi volyňské reemigranty, označilo jen za podvod a doporučilo postupovat blahovolně vůči osobám, které si získaly zásluhy o ČSR a chovaly se loajálně. Pozornost měla být věnována pouze těm osobám, které na Ukrajině podporovaly činnost banderovců. Pokud pak hanobili ČSR a její slovanské spojence, mělo být proti nim zakročeno. Tamtéž, f. H-798-7, dopis ministerstva vnitra přednostům oddílů StB z 19. 1. 1948.

EXKURS: POÚNOROVÉ VÝHLEDY

Únorový převrat v roce 1948 zasáhl všechny stránky života volyňských reemigrantů. Již v březnu 1948 přicházely bezdůvodné výpovědi státním zaměstnancům, kteří se angažovali v činnosti demokratických politických stran a na Gottwaldovu výzvu nepřestoupili do KSČ. Přitom rozhodnutí tzv. akčních výborů NF byla ovlivněna nejen politickou, ale často i osobní mstou, vyřizováním vzájemných účtů. Propuštění úředníci byli odkázáni na příslušný úřad ochrany práce. Zatýkáni nepohodlných osob se dotklo také volyňských krajanů. Jen na Podbořansku bylo bezprostředně po únoru 1948 zatčeno devět volyňských Čechů. SÚA, f. SČzV, k. 67, dopis AV SČzV Podbořany AV SČzV v Žatci ze 17. 4. 1948.

Bezprostředním důsledkem převratu byla snaha akčního výboru ČÚZ o pohlcení všech spolků reemigrantů jako byly SČzV, Sbor českých exulantů i navrátilců z Polska, Sdružení zahraničních Čechů či Svaz reemigrantů z Rakouska. Na sjezdu delegátů 24 odboček ČÚZ, čtyř jeho krajských sekretariátů v pohraničí a krajských spolků 20. března 1948 bylo schváleno, že jedinou ústřední celostátní organizací pro péči o zahraniční krajany a reemigranty bude ČÚZ, na Slovensku tuto působnost měla vykonávat Slovenská liga. Odbočky jednotlivých krajských spolků se měly přetvořit v odbočky ČÚZ.

Proti těmto trendům však protestoval akční výbor SČzV, který trval na pokračování činnosti svazu. Důvody pro další existenci viděl především v dosud neukončeném usídlování volyňských reemigrantů a zatím nerealizovaném majetkoprávním vyrovnání s reemigranty. AV SČzV se také postavil proti přílišné aktivitě akčních výborů SČzV na okresní úrovni. V dubnu 1948 kritizoval akční výbor okresní odbočky v Podbořanech za vyloučení deseti členů ze svazu a požadoval, aby odůvodněné návrhy byly předloženy přímo akčnímu výboru svazu. Tamtéž, dopis AV SČzV předsedovi AV okresní odbočky SČzV v Podbořanech z 15. 4. 1948.

V souladu s dřívějšími představami o nutnosti vlastního volyňského poslance se v dubnu 1948 obrátil SČzV na ústřední sekretariát KSČ se žádostí, aby na jednotnou kandidátku pro připravované parlamentní volby v roce 1948 byl na volitelné místo ve volebním kraji Kladno nebo Karlovy Vary zařazen "v rámci komunistické strany" také jeden volyňský Čech. SÚA, f. OK KSČ, sign. 372/1, dopis SČzV ústřednímu sekretariátu KSČ z 15. 4. 1948. Orgán SČzV Věrná stráž zdůrazňoval, že "svatou povinnost - volit společnou kandidátku Národní fronty - si musí uvědomit zvláště ti volyňští Češi, kteří stále nesprávně zdůrazňují svou nepolitičnost" a pokračoval: "Bílý lístek, vložený do urny volyňským Čechem by byl činem, který se rovná vlastizradě". Při svém nátlaku zdůrazňoval, že v těch obcích, kde jsou usídleni pouze volyňští Češi "nesmí být vhozen ani jeden bílý lístek".

VS, 3, 1948, č. 20, s. 1-2. Akční výbor SČzV uspořádal 21. května 1948 schůzi zástupců volyňských Čechů ze všech obcí okresu Žatec, na níž byla přijata rezoluce vyzývající krajany jednomyslně hlasovat pro jednotnou kandidátku. Tamtéž, č. 21, s. 1. Na Žatecku, kde byla největší hustota volyňského osídlení, bylo čtyřicet tzv. vlasteneckých obcí bez jediného bílého lístku a 99,26 % voličů se vyslovilo pro jednotnou kandidátku, což značně převyšovalo celostátní průměr.

Akční výbor SČzV zvolil v září 1948 svým novým předsedou npor. Emila Cilce, člena okresního výboru KSČ a OAV NF v Žatci. Cilc prohlásil, že "dnešní stav je trvalý, ti, kteří počítají se zvratem, jsou politickými bankroty". SÚA, f. SČzV, k. 20, AV SČzV 9. 9. 1948.

Na III. valné schůzi SČzV konané v listopadu 1948 muselo vedení svazu přiznat, že "je v našich řadách stále značný počet jednotlivců, kteří se nemohou nebo nechtějí smířit s tím, že i naše organizace zaujala nesmlouvavé, jasné a jednoznačné stanovisko k našim celostátním problémům". Schůze zvolila nový ústřední výbor v čele s předsedou Jaroslavem Chudobou, místopředsedy Antonínem Malinou a Václavem Lindou, tajemníky Alexandrem Nagelem a Juliem Vokráčkem, pokladníkem Igorem Tučákem, matrikářem npor. Vladimírem Řepíkem, kulturním referentem Vladimírem Libovickým, osídlovacím referentem Jaroslavem Perným a sociálním referentem kpt. Emilem Cilcem. Většina členů předsednictva i ústředního výboru byla organizována v KSČ, ale podle hlášení StB jen "malé procento z nich souhlasí s lidově demokratickým zřízením a KSČ". AMV, 302-594-3, StB Most 12. 2. 1949.

Prudce poklesla úroveň svazového časopisu Věrná stráž, který otiskoval nezáživné politické a vzdělávací materiály a články převzaté ze sovětských novin a časopisů (Pravda, Izvestija, Novoje vremja). Svou hodnotu měly pouze stati věnované historii volyňských Čechů. Vedení svazu kritizovalo volyňské Čechy za to, že se vyhýbají práci v komunisty usměrněných orgánech místní správy a místních pobočkách společenských organizací. VS, 3, č. 45-46, s. 5-7; č. 41-42, s. 7. Poúnorové změny se dotkly také vnitřních poměrů SČZV, který v souvislosti s postupným řešením materiálních podmínek existence volyňských Čechů a jejich začleňováním do běžného života ztrácel pro své členy na přitažlivosti a potřebnosti. Činnost jednotlivých okresních odboček začala stagnovat. V roce 1949 byl svaz tvořen dvaceti odbočkami, ale již v roce 1951 bylo nutno polovinu z nich pro pasivitu zrušit. V roce 1952, kdy svaz čítal 5795 členů, bylo rozhodnuto provést likvidaci dalších šesti odboček. Zbývající odbočky v Praze, Mohelnici, Šumperku a Šternberku zanikly v roce 1953 a nadále pracoval opět pouze ústřední výbor v Žatci, který převzal evidenci celé členské základny. Ostatní úkoly odboček měli nadále plnit okresní důvěrníci, kteří tvořili pomocný aktiv svazu. VS, 7, 1952, č. 9, s. 3-5.

Činnost svazu a vydávání jeho novin negativně ovlivňovala skutečnost, že řada členů neplatila určené členské příspěvky a předplatné. Například v roce 1950 dlužilo své členské příspěvky za rok 1949 celkem 780 členů. VS, 5, 1950, č. 9-10, s. 6-9. Nízká kvalita Věrné stráže vedla ke snižujícímu se zájmu o časopis, který se téměř ničím neodlišoval od ostatních prostředků komunistické propagandy. V roce 1950 řada okresních odboček vůbec neobeslala IV. valnou hromadu svazu a nezaslala zprávy o své činnosti. Proti působení odboček SČZV se v některých místech stavěly i okresní orgány, např. na Zábřežsku či Tachovsku. SOA Šumperk, f. ONV Zábřeh, k. 472; VS, 5, 1950, č. 46. To byl také jeden z důvodů jejich malé aktivity a převládajícího názoru, že je nejlepší držet se stranou.

Největší aktivitu vyvíjel SČZV v kulturní oblasti, kdy v letech 1948-1950 uspořádal tři olympiády lidového umění a tvorby volyňských Čechů. Opomenout nelze ani jeho sociální činnost. Tak v roce 1950 soustředil svaz pro sociální účely 265 tis. Kčs a z toho vyplatil na jednorázových výpomocích a podporách volyňským vdovám, sirotkům, invalidům, studujícím, vojákům, hornickým učňům a sociálně slabým 178 tis. Kčs. VS, 6, 1951, č. 12-13, s. 9-10.

Soustředování materiálních památek lidové kultury volyňských Čechů pro proponované volyňské oddělení městského Polánkova muzea v Žatci probíhalo jen velmi pomalu, neboť krajané se jen neradi loučili s dokumenty a památkami, které měli v soukromém držení. Nepodařilo se rovněž vytvořit podmínky pro sepsání dějin české minority na Volyni, i když v redakci časopisu Věrná stráž v Žatci byl soustředěn cenný torzovitý materiál k některým obdobím jejich života v ukrajinském prostředí, např. letům občanské války 1917-1920. Právem si Věrná stráž v roce 1950 posteskla: "Kdo bude vyprávěti našim potomkům historii našeho pobytu na Volyni, až uplyne sto roků od doby, kdy naši předkové odjížděli z Čech na Volyň". VS, 5, 1950, č. 36, s. 8. Do té doby se skutečně nesplnilo přání učitele z volyňské obce Krupá Hranice, aby "celá tato historie byla zvěčněna na papíře v časopise nebo v knížce. Učte své děti, aby si toho vážily a dočkají-li se takové knížky nebo časopisu, aby je s láskou a pečlivě četly a si schovávaly." Tamtéž. Záměr napsat dějiny volyňských Čechů se nezdařil ani krajanovi z východní Volyně Jaroslavu Hromkovi, který v letech 1952-1958 přednášel na brněnské univerzitě dějiny SSSR a KSSS.

Završena nebyla ani činnost historického kroužku soustředěného kolem J. Svítka z Olbramovic. Bylo to způsobeno tím, že většina jeho členů byla zaneprázdněna vlastní prací a majetkoprávním vyrovnáním s volyňskými Čechy. Na jeho práci se podíleli významní krajanští činitelé Věnceslav Švihovský, Jiří Rébl, Jaroslav Kozák a Jaroslav Chudoba. Knihovna Náprstkova muzea, krajanův archiv - Rusko, dopis J. Svítka V. Švihovskému z 25. 8. 1955. V zahraničí pracoval nad knihou o dějinách volyňských Čechů, která měla mít 300-350 stran volyňský básník a publicista Josef Toman, který byl jedním z asi stovky volyňských Čechů, kteří po únorovém převratu odešli na Západ. TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Boj za svobodu vlasti. New York-Praha 1996, s. 15.

Značnou pozornost musel svaz věnovat majetkoprávním otázkám reemigrantů, které byly zdůrazněny i na sjezdech reemigrantů, které proběhly v roce 1949 v Ústí n. Labem, Šumperku a Znojmě. SČZV soustředil ve druhém pololetí roku 1952 celkem 6351 vyplněných dotazníků k

jednání o vyrovnání závazků a nároků vzniklých v důsledku přesídlení do vlasti, které se staly podkladem pro majetkové vyrovnání. VS, 1952, č. 13, s. 5.

Od roku 1953 již nevycházel orgán svazu Věrná stráž a nezbytný kontakt s členskou základnou byl udržován pomocí cyklostylovaného informačního oběžníku SČzV. VII. valná schůze 26. dubna 1953 zrušila kromě zbývajících odboček také historickou komisi svazu a její úkoly převedla na výbor. Informační oběžník SČzV, 1954, č. 2, s. 2.

Majetkoprávní vyrovnání bylo hlavním předmětem jednání VIII. valné schůze SČzV 9. května 1954, IX. valné schůze 20. února 1955 a X. valné schůze 22. července 1956, neboť jeho provedení se značně protahovalo. SÚA, f. SČzV, k. 11, ÚV 2. 4. 1955; tamtéž, X. valná schůze 22. 7. 1956. Řešení těchto otázek mělo značný význam pro dosažení klidu v řadách volyňských Čechů.

Na rezoluce sjezdů reemigrantů a na žádost SČzV z června 1949 reagovalo ministerstvo zahraničních věcí dopisem dr. Marty Gottwaldové-Čepičkové, která informovala, že jednání o vyřešení majetkoprávních poměrů reemigrantů z Volyně úspěšně pokračuje a že smíšená československo-sovětská komise již dospěla ke konečné výši úhrady za zanechaný majetek. Závěrečný protokol československo-sovětské komise pro opci a přesídlení volyňských Čechů byl podepsán 14. září 1949 a předpokládal brzké zahájení jednání za účelem uzavření dohody o vzájemném vyúčtování majetku v celkové výši 96 mil. rublů, tj. při kursu 1:10 asi 960 mil. tehdejších korun.

Na jednu volyňskou rodinu připadlo průměrně 90-100 tis. Kčs, jež měly být použity k zaplacení úhrad za přidělené usedlosti v pohraničí českých zemí. Předběžná výše náhrady za přidělený majetek však vesměs převyšovala výši náhrady za majetek zanechaný v SSSR, a proto zodpovědní pracovníci ministerstva zemědělství požadovali urychlené provedení definitivního odhadu ceny usedlostí přidělených volyňským Čechům tak, aby po odečtení částky za majetek zanechaný na Volyni mohla být zbývajícím dlužná částka za přidělený majetek rozvržena do několika splátek na zbytek patnáctileté splátkové doby. SÚA, f. Kolegium ministra zemědělství, 66. schůze 1. 12. 1949. NPF navrhoval převzít od všech volyňských reemigrantů, pokud mají soupisy a ocenění zanechaného majetku, jejich pohledávky s tím, že by byly uznány jako zálohy na příděl. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství, k. 198, dopis NPF ministerstvu zemědělství z května 1949. NPF šlo o to, aby získal přesný přehled o zanechaném majetku a možnosti vymáhat splátky od těch, kteří žádný majetek na Volyni nezanechali. Mnozí reemigranti totiž předstírali vysokou hodnotu zanechaného majetku a odmítali platit částky za přidělený majetek. Tamtéž, dopis kabinetu ministra zemědělství osobnímu tajemníkovi MZV z 19. 5. 1949.

Ti volyňští Češi, kteří do 1. června 1950 zaslali NPF zmocňovací listiny k inkasu pohledávek za zanechané jmění v SSSR, obdrželi další odklad splátek za přidělené zemědělské usedlosti v pohraničí. Nevyřešená otázky úhrady za zanechané nemovitosti, peníze a obligace státních půjček byla předmětem stálého zájmu, dotazů a intervencí volyňských Čechů, kteří zdůrazňovali, že ČSR část této úhrady obdržela ve formě majetku, který na východním Slovensku zanechali Ukrajinci, kteří v roce 1947 přesídlili do SSSR. SČzV proto v červnu 1950 požádal předsednictvo vlády o vyplacení 50 % zálohy na pohledávky volyňských Čechů. Argumentoval tím, že finanční situace krajanů je velmi špatná a kladné vyřízení by přispělo ke konsolidaci jejich hospodářských poměrů. VS, 5, 1950, č. 28, s. 3; č. 45, s. 3.

NPF postoupilo na úhradu přidělových cen své nároky na náhradu za majetek zanechaný na Volyni celkem asi 6 tis. přídělců. Volyňští Češi poukazovali na to, že jsou diskriminováni vůči ostatním zemědělským přídělcům, jejichž příděly byly již řádné a definitivně proučtovány. Zvláště v případech, kdy docházelo ke změnám majitelů přidělených usedlostí, vznikaly komplikované majetkoprávní poměry.

MSP doporučovalo, aby členům jednotných zemědělských družstev (JZD) nejvyššího IV. typu byl prominut zbytek přidělové ceny. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství z 2. 1. 1951. Ministerstvo financí reagovalo na žádost SČzV o další slevu za přidělené usedlosti s tím, že by "nebylo vhodné normovati pro reemigranty z Volyně jako celek nějaké zvláštní nové výhody a privilegovati je proti ostatním občanům, resp. reemigrantům", nicméně kladně se stavělo k tomu, aby těm volyňským

Čechům, kteří vstoupili do JZD byly přiznány různé výhody v rámci platných zákonných předpisů. SÚA, f. ÚPV, k. 1029, dopis ministerstva financí ÚPV z 25. 8. 1949.

Začátkem roku 1951 rozeslalo MSP do meziministerského připomínkového řízení návrh vládního usnesení o úpravě majetkových otázek reemigrantů z Volyně. Navrhované řešení však nebylo zcela uspokojivé, neboť vázalo jejich vyřešení na výsledek mezistátních jednání. Proto předseda vlády Antonín Zápotocký navrhl řešit tyto otázky vnitrostátně, nezávisle na souběžně probíhajícím jednání s SSSR. Jejich vyřešení mělo přinést klid do řad volyňských Čechů a celá záležitost neměla být nadále překážkou při likvidaci NPF, který byl zrušen zákonem č. 98/1950 Sb. z 12. července 1950 a jehož působnost přešla na ministerstvo zemědělství a krajské národní výbory. SÚA, f. Sekretariát ministra zemědělství, k. 198, i. č. 852, dopis ÚPV ministru zemědělství z 19. 1. 1951. Pohledávky NPF vůči volyňským Čechům byly odhadovány asi na 1,5 mld. tehdejších Kčs, takže převyšovaly souhrn očekávaných náhrad za zanechaný majetek. Tamtéž, dopis MPSP ministerstvu zemědělství z 2. 1. 1951.

V souvislosti s podpisem československo-sovětské dohody o vzájemné úhradě majetku z opce, ke kterému došlo 31. října 1951, byla na přelomu let 1951 a 1952 předmětem jednání kompetentních ministerstev otázka definitivního majetkového vyrovnání volyňských Čechů a v polovině roku 1952 byl příslušný návrh předložen k projednání vládě. Za účelem zjednodušení celé akce navrhl SČZV ministerstvu vnitra její provedení ve čtyřech etapách, a to nejprve s těmi, kdo neměli vůči státu (tj. býv. NPF a NO) žádných závazků, potom s přidělci konfiskovaných rodinných domků a nabytků dle dekretu 108/1945 Sb., dále s přidělci konfiskovaných zemědělských usedlostí dle dekretu č. 12/1945 Sb., kteří byli členy JZD vyšších typů (III. a IV.), a konečně s přidělci konfiskovaných zemědělských usedlostí, kteří byli členy JZD I. a II. typu nebo hospodařili soukromě. VS, 7, 1952, č. 10, s. 1-2. První skupina zahrnovala asi 1 tis. osob, druhá 2 tis., třetí asi 3,5 tis. a čtvrtá asi 4 tis. přidělců. Tamtéž, s. 5.

Ve druhé polovině roku 1952 obdrželi volyňští reemigranti dotazníky k jednání o vyrovnání závazků a nároků vzniklých v důsledku přesídlení do vlasti, které se staly podkladem pro majetkové vyrovnání. Tamtéž, č. 13, s. 55. V listopadu 1952 si ministerstvo vnitra vyžádalo od SČZV všechny dosud došlé dotazníky z přesídlovacích obvodů Luck, Žitomir a Šepetovka. Tamtéž, č. 18, s. 5-6. SČZV obdržel celkem 6351 vyplněných dotazníků, a to z přesídlovacího obvodu Luck 931, Žitomir 852, Šepetovka 250, Zdolbunov 792, Dubno 1017, Verba 931, Senkevičovka 519 a Rovno 1059. SÚA, f. SČZV, k. 11, ÚV SČZV 15. 8. 1953.

Dle vládního usnesení o majetkovém vyrovnání s reemigranty z Volyně z 31. března 1953 bylo vyúčtováním pověřeno ministerstvo vnitra v součinnosti s býv. NO, býv. NPF a Státní bankou československou. Z přiznaných náhrad za zanechaný majetek (s výjimkou půdy, která byla v SSSR státním vlastnictvím) a rubly složené v SSSR měly být sráženy částky dlužné za přidělené zemědělské usedlosti, rodinné domky, nábytek a zápůjčky. SOA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, k. 1299, dopis KNV Brno ONV z 12. 2. 1953.

V průběhu roku 1953 však přešla akce majetkového vyrovnání s volyňskými Čechy v důsledku reorganizace ministerstva vnitra na ministerstvo financí, které předložilo nový návrh na realizaci tohoto vyúčtování. Ten byl schválen vládou 12. května 1954 a poté bylo započato s jeho prováděním. Od pohledávek na Volyni (převážně v přepočtu 1 rubl = 10,30 starých korun) byly odečteny všechny závazky vůči státu a případný zbytek byl převeden na vkladní knížku, a to do částky 5 tis. starých korun v poměru 5:1, vyšší částky podle škálového přepočtu jako u vkladů obyvatelstva na vkladových knížkách. SČZV považoval tento postup za tvrdý zejména vůči těm volyňským Čechům, kteří neměli přiděl u bývalého NPF či NO a kterým celé jejich pohledávky byly propláceny v nové měně tak, jako by je měli uloženy u peněžních ústavů. Dále požadoval, aby členům JZD nebyly činěny srážky na úhradu půdy, kterou obdrželi v ČSR. K projednání majetkového vyrovnání svolal na 9. května 1954 VIII. valnou schůzi SČZV. SÚA, f. SČZV, k. 11, ÚV SČZV 3. 10. 1953, 12. 12. 1953 a 10. 4. 1954.

Provedením majetkového vyrovnání, které probíhalo v letech 1954-1958, byl pověřen Ústřední likvidátor peněžních ústavů a podniků v Praze. Vyúčtování probíhalo pomalu, neboť mnohdy muselo být z různých důvodů přepracovááno. Nespokojeni byli reemigranti z východní Volyně,

kteří již ve 30. letech museli vstoupit do tamních kolchozů a jejich vložený majetek nebyl z tohoto důvodu v době reemigrace vůbec oceňován. Převážná většina oceněných majetků byla vyúčtována do listopadu 1956. V této době ještě asi čtvrtina volyňských Čechů nepodala dotazník k jednání o vyrovnání závazků a nároků vzniklých v důsledku přesídlení do vlasti. Tamtéž, ÚV SČZv 7. 1., 22. 7. a 18. 11. 1956.

Podle informací státní bezpečnosti bylo 95 % volyňských Čechů zahroceno proti režimu, KSČ a SSSR. Volyňští krajané, kteří se od svého příchodu vyjadřovali proti systému kolchozů, uváděli, že jsou jim dobře známy metody bolševické strany, a proto se nepotřebují o "výhodách" komunismu přesvědčovat. Podle zpráv StB jedna polovina volyňských Čechů pracovala ilegálně proti režimu, zatímco druhá, s výjimkou malého procenta spolehlivých členů KSČ, byla ochotna proti komunistickému státu pracovat. Po únoru 1948 intenzita veřejných protirežimních výroků volyňských Čechů poklesla. Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Krnově hlásila v dubnu 1948, že volyňští Češi se přesvědčili, že propaganda, která strašila zřizováním kolchozů, nebyla pravdivá. AMV, 305-354-3, oblastní úřadovna StB Krnov úřadovně StB Praha 24. 4. 1948.

Už v roce 1947 byli někteří volyňští Češi vtaženi do tzv. mostecké špionážní aféry, kdy vojenská kontrarozvědka a StB uměle vytvořily údajně protistátní skupinu bývalých příslušníků 1. československého armádního sboru v SSSR - především podkarpatských Rusínů a volyňských Čechů, odsouzených v roce 1948 protizákonně k dlouhodobému vězení. FIALA, J.: Zpráva o akci B. Praha 1994, s. 57-58; KAPLAN, K.: Pět kapitol o únoru. Brno 1997, s. 124-131. Cílem této komunistické provokace bylo kompromitovat národně socialistickou stranu, která se těšila mezi volyňskými Čechy největším sympatiím. Bezvýznamné písemné pověření, kterým tajemník ústředí národních socialistů ustanovoval kpt. J. Křiška důvěrníkem mezi volyňskými Čechy a podkarpatskými Rusíny pro parlamentní volby v roce 1948, vydávali komunističtí zpravodajci za pověření k protistátní činnosti. Soud, který se konal 6.-11. května 1948, se mohl uskutečnit jen díky komunistickému státnímu převratu. Patřil k prvním politickým procesům a měl dokumentovat údajné nebezpečí reakčního puče, kterému prý komunisté v únoru 1948 zabránili. V procesu "Reichl a spol." byly obžalovány 22 osoby, z toho tři byly odsouzeny k trestu smrti (u dvou byl trest změněn na patnáct let a doživotí), deseti soud vyměřil tresty od tří let vězení a devět zprostil viny. V listopadu 1948 byli zatčeni další volyňští Češi, kteří byli obviněni z členství ve skupině nesoucí název Judexova odbojová protikomunistická organizace (JOPO). Ve vyšetřovací vazbě byli až do května 1949 v Mostě. Soudní přelíčení probíhalo před senátem Státního soudu v Praze a rozsudek byl vyneseno 22. června 1949. Celkem 43 osoby, z toho 31 volyňských Čechů, bylo obviněno z toho, že se nesmířili s novými politickými a hospodářskými poměry v ČSR, a to údajně ze sobeckých důvodů, a snažili se navázat spojení se stejně smýšlejícími osobami. Organizace působila především mezi volyňskými Čechy na Žatecku. Volyňský krajan Jiří Kořán, tehdy dvacetiletý, byl obviněn ze zločinu velezrady, vyzvědačství a nedovoleného ozbrojování. Ostatní byli obviněni z velezrady nebo napomáhání trestnému činu velezrady podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. Během procesu navrhl prokurátor pro Jiřího Kořána trest smrti. Soudní senát přihlédl k jeho mládí a odsoudil ho "pouze" na dvacet let těžkého žaláře. Ve skupině byli zastoupeni převážně rolníci, studenti a vojáci základní služby. Mezi obžalovanými byla i řada příslušníků 1. československého armádního sboru v SSSR. Proces navazoval na soudní jednání s vojenskými skupinami Pravda vítězí (tři tresty smrti), Praha-Žatec (pět trestů smrti) a příslušníky SNB na Žatecku (tresty dvacet let až doživotí).

Soudní výrok týkající se skupiny JOPO konstatoval v osmi případech zproštění viny, u zbývajících odsouzených byly vyneseny tresty odnětí svobody od sedmi měsíců do dvaceti let. Kromě toho byli potrestáni ztrátou čestných občanských práv, zabavením majetku, případně zákazem studia na školách, včetně zákazu složení maturitních zkoušek. Nikdo z nich neobdržel písemné vyhotovení rozsudku. Z volyňských Čechů byl nejvíce potrestán Jiří Kořán (dvacet let, propuštěn po dvanácti letech), rovněž dvacetiletý Jiří Fišer byl odsouzen na dvanáct let a čtyřicetiletý Josef Drvota na osm let. Zproštění viny neměli nárok na náhradu za neoprávněnou vazbu. VĚTROVEC, J.:

Komunistická perzekuce volyňských Čechů v ČSR po roce 1948. Rkp.

V prosinci 1948 Státní bezpečnost dále zaktivizovala svou činnost. Pozornost začala věnovat členu OV KSČ v Žatci npor. E. Cilcovi z tamní vojenské posádky, který jako předseda AV SČzV rozesílal různým volyňským Čechům přípisy, dle kterých měli hlásit každou "protistátní" činnost, podezřelé cizince, ilegální činnost a jiné "poruchové politické zjevy". AMV, 302-594-3, oddíl StB Most 3. 12. 1948. Od jednoho ze svých důvěrníků získala StB údajně spolehlivou a hodnověrnou informaci, že se na žateckém okrese organizuje další silná ilegální protistátní organizace, většinou z řad volyňských Čechů a jejich známých. Za vedoucí činitele této organizace byli označeni bratři Hovorkové, V. Zach, J. V. Martinovský a J. Kazda. Podle StB se jednalo o velmi nebezpečné osoby a všeho schopné fanatické odpůrce komunismu. Hlavou této organizace měl být Vojtěch Hovorka. AMV, f. V-4, záznam ze 4. 12. 1948. Bylo rozhodnuto navázat kontakt s touto ilegální organizací a zjistit její složení, účel a činnost a zda "není výslednicí nějakého masového hnutí v ČSR proti současným poměrům". Tamtéž, útvar 701 A 4. 12. 1948.

Podle agenturních poznatků StB v Mostě převážná většina krajanů s poměry nesouhlasila: "Mezi volyňskými Čechy je velmi málo politicky spolehlivých osob. Většinou se jedná o osoby, které jsou typickým příkladem 'kulacké' snahy po zbohatnutí. K tomuto cíli vede veškerá jejich činnost. Je bezesporu nutno věnovat tomuto právem nazvanému 'nepřátelskému elementu' velkou a pečlivou pozornost. Jsme v domněnku, že je bezpodmínečně nutno proti jmenovaným vyvolati nejprísrnější opatření." Tamtéž, StB Most 4. 12. 1948. StB vytykala okresnímu sekretariátu KSČ v Žatci, že nevyvíjí činnost účelně zaměřenou proti volyňskému elementu, který vytvořením ilegální organizace může, jako majitel většiny půdy na Žatecku, způsobit hospodářské škody, nemluvě o velkém množství zbraní, které má v držení a jež může použít.

Při rozpracování této organizace byl nalezen vhodný typ k tzv. nabourání, kterým StB našla přímý kontakt především na jejich předpokládaného vůdce V. Hovorku. Podle agenturní zprávy z poloviny prosince 1948 měly stávající poměry vzít počátkem dubna 1949 za své, neboť se měl uskutečnit puč organizovaný důstojníky československé armády (ČSA). Organizace volyňských Čechů na Žatecku prý mohla být do dvou hodin kompletně vojensky vybavena, a to nejmodernějšími zbraněmi. Byla prý ve velmi dobrém spojení s gen. Kutlvašem, který údajně uprchl do zahraničí. Tamtéž, záznam ze 14. 12. 1948. Vzhledem k tomu, že právě v této době byl gen. Kutlvaš po vyprovokované akci zatčen, lze předpokládat, že i celá tato ilegální skupina volyňských Čechů byla součástí širší provokační akce bezpečnostních složek.

Další údajná ilegální skupina volyňských Čechů byla StB odhalena v Podbořanech. Tamtéž, oddíl StB Most 17. 12. 1948. Jejím členem měl být por. Josef Foitík, který před válkou vydával na Volyni Krajské listy. Obě tyto údajně velké ilegální organizace prý byly zaměřeny protistátně a byly údajně řízeny ze zahraničí. StB také podezírala volyňské Čechy na Žatecku a Podbořansku ze spolupráce s ukrajinskými nacionalisty. Krajané prý pořádali schůzky, na kterých kritizovali režim, vše co souviselo s KSČ a veřejně dávali najevo svůj odpor vůči SSSR.

Agenturní zpráva z druhé poloviny prosince 1948 hovořila o armádním puči v první polovině února 1949 a o tom, že 95 % vojáků je proti stávajícím poměrům. Tamtéž, záznam z 18. 12. 1948. Protože se údajně v kanceláři SČzV v Žatci scházely vojenské i civilní osoby, bylo rozhodnuto "nabourati" jednu sekretářku, která pracovala v ústředí svazu a získat otisky klíčů. Tamtéž, záznam z 21. 12.

1948. Byl také pořízen přesný plán kanceláře a popis stolu V. Hovorky, který byl mj. knihovníkem SČzV. Jako informátor byl také získán kuchař Armádního domu v Žatci, který musel podepsat dokument, ve kterém se pravilo: "Prohlašuji, že budu spolupracovat s bezpečnostními orgány na udržení veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti a současných státoprávních poměrů v ČSR."

Tamtéž, záznam z 22. 12. 1948.

Agent, který vešel ve styk s V. Hovorkou, hlásil, že ilegální organizace údajně jednala s osobami ukrajinské a maďarské národnosti silně zahrocenými proti současnému režimu, učiteli - bývalými členy Československé strany národněsocialistické a vyakčnenými příslušníky SNB. S touto skupinou volyňských Čechů prý spolupracovali i někteří velitelé vojenských jednotek. Tamtéž, záznam z 22. 12. 1948.

Podle zjištění StB byli členy údajně ilegální organizace volyňských Čechů na Žatecku Josef, Vojtěch a Alois Hovorkovi, Josef Kazda, Josef V. Martinovský, Antonín Umlauf, Josef Foitík a

Vladimír Zach. Šlo prý o celostátní skupinu, která se snažila získat masovou podporu ze strany vyakčňených osob a důstojníků ČSA. Tím údajně získala charakter vojensko-politické organizace vytvořené na popud československé emigrace, která považuje stávající důstojnický sbor ČSA za nespolehlivý pro režim. V organizaci se prý nejvíce angažovali důstojníci obou zahraničních armád. Za možné centrum ilegální organizace byl označen ČÚZ. V. Hovorka měl být kompromitován zasláním ilegálních letáků s protirežimním obsahem a poté přinucen ke spolupráci na základě toho, že letáky neodevzdal příslušným bezpečnostním orgánům. V případě odmítnutí mu mělo být pohroženo udáním. Tamtéž, oddíl StB Most 23. 12. 1948.

Agent StB z Veletic na Žatecku hlásil, že se 7.-8. ledna 1949 uskuteční v budově SČzV v Žatci schůzka všech členů ilegální organizace volyňských Čechů. Po celém okrese Žatec měl být údajně zřízen systém buněk, které měly zahrnovat vždy několik obcí. Organizace prý měla spojení s volyňskými Čechy žijícími v USA a bývalými ministry H. Ripkou, P. Zenklem a V. Majerem. Měla údajně také napojení na sympatizanty, kteří působili na ministerstvu vnitra, a na vyakčňené příslušníky SNB. Tamtéž, záznam z 30. 12. 1948. Spojkou mezi volyňskými Čechy na Žatecku a jejich řídicími orgány v Praze měl být bratr V. Hovorky. Tamtéž, oddíl StB Most 22. 1. 1949.

Podle hlášení oddílu StB v Mostě z února 1949 nesla "silná protistátní skupina" složená výhradně z volyňských Čechů název "Organizace B", což mělo znamenat "silné banderovské hnutí". Podle StB v něm bylo organizováno přes 70 % všech Čechů z Volyně. Vedoucím organizace měl být V. Hovorka, jeho zástupcem J. Kazda. Tamtéž, dopis oddílu StB Most krajskému velitelství StB Ústí n. L. ze 7. 2. 1949. StB doporučovala, aby bylo proti volyňským Čechům na Žatecku a Podbořansku zakročeno tak, aby nebyli ponecháni v jednom kraji: "Kdyby byli stejnoměrně rozvrstveni po celé ČSR, čímž by ztratili mezi sebou přímý kontakt a neměli by možnost se protistátně organizovat." Tamtéž, dopis oddílu StB Most VKR z 12. 2. 1949. V této souvislosti bylo také zahájeno sledování činnosti SČzV.

Na základě těchto poznatků bylo 10. března 1949 v tzv. akci B zatčeno na Žatecku dvanáct volyňských Čechů, mj. Josef Hovorka (nar. 1892), Josef Hovorka (1900), Vojtěch Hovorka (1896), Josef Kazda (1897), Josef Foitík (1910), Josef Martinovský (1903), Rostislav Danda (1909) a Vladimír Pastorek (1916). Tamtéž, krajské velitelství StB Ústí n. L. 10. 3. 1949. Byli obviněni z příprav státního převratu. StB se snažila dokázat napojení těchto důstojníků na skupinu JOPO a hlavně na vojenskou skupinu Praha - Žatec (zatčena 5. března 1949) a skupinu příslušníků SNB ze Žatce. Vojenská skupina Praha - Žatec měla skutečně v plánu provedení vojenského převratu obsazením důležitých budov v Praze během návratu z vojenského soustředění v Milovicích v březnu 1949. RADOSTA, P.: Protikomunistický odboj. Praha 1993, s. 49-51. Pro tuto akci měli být prostřednictvím bývalých členů SNB v Žatci získáni také volyňští Češi, k čemuž však ve skutečnosti nedošlo. Podle svědectví jednoho z obviněných - Josefa Kazdy, vyšetřovatel StB označil volyňské Čechy za vřed na těle českého národa, který je třeba vyoperovat. Hlavní pozornost vyšetřovatelé StB věnovali V. Hovorkovi, proti kterému vypovídal agent StB z Veletic na Žatecku. Ten tvrdil, že v listopadu 1948 se mu V. Hovorka svěřil, že vzhledem k neutěšeným poměrům v ČSR volyňští Češi ustavili organizaci, jejímiž veliteli jsou zkušení důstojníci ČSA a příslušníci SNB, kteří byli propuštěni, a že do dvou měsíců se uskuteční puč. Tamtéž, protokol z 11. 3. 1949. Tvrzení agenta StB V. Hovorka odmítl s tím, že "se to nesluší na vojáky, aby jednali proti zákonům". Tamtéž, protokol z 13. 3. 1949. Pro nedostatek důkazů byla Státní prokuratura nucena 17. srpna 1949 trestní řízení zastavit. Osobám, které byly více než pět měsíců ve vazbě, však nebyla přiznána náhrada za neoprávněnou vazbu.

Studie StB z ledna 1951 konstatovala, že volyňští Češi žijící právě na západní hranici ČSR by mohli ve spolupráci s podzemím a zahraničím představovat nebezpečný živel. Proto bylo rozhodnuto očistit jejich řady od "protistátních živlů". Měly být odhaleny všechny osoby, které v minulosti spolupracovaly s Němci a ukrajinskými nacionalisty, spolupráce s banderovci měla být tvrdě trestána podle zákona na ochranu republiky č. 234/1948 Sb. a ostatní krajané měli být podrobeni politické výchově. SČzV měl očistit své řady a zakročit proti těm členům, kteří byli ovlivněni propagandou ukrajinských nacionalistů. Byl stanoven úkol "rozšířit síť spolupracovníků z řad volyňských Čechů, a tak jejich pomocí odhalovat ty osoby, které zanášejí reakční náladu". AMV,

H-255, studie z 27. 1. 1951, s. 21. Nicméně bylo konstatováno, že volyňští Češi jsou nedůvěřiví a že jen malé procento z nich bude možné získat ke zpravodajské spolupráci.

V roce 1951 se StB rozhodla zintenzivnit činnost tzv. východního oddělení, neboť od poloviny roku 1949 nebyl odhalen ani jeden případ "protistátní činnosti ukrajinských, bělogvardějských a volyňských nepřátel". AMV, 310-7-15, dopis velitele východního oddělení 1. odboru StB J. Janouška veliteli StB J. Horovi z 8. 3. 1951. O volyňské Čechy se 30. prosince 1950 osobně zajímal ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva, který souhlasil s posílením východního oddělení na minimálně dvacet zaměstnanců. K 1. březnu 1951 byl vedením referátu volyňských Čechů pověřen špkt. Samec, kterému bylo dáno k dispozici pět "orgánů". Při pěti krajských velitelstvích StB (Karlovy Vary, Plzeň, Liberec, Ústí nad Labem a České Budějovice) byly při jejich 1. odděleních zřízeny referáty pro volyňské Čechy. Zároveň bylo vytypováno 5-7 vedoucích osobností z řad volyňských Čechů, které připadaly v úvahu k zatčení v akci, která právě probíhala. V souvislosti se zřízením referátů pro volyňské Čechy uváděla jedna ze zpráv StB, že "větší procento emigrace a uprchlíků ze SSSR a lidových demokracií přišlo na naše území ne za účelem budování socialismu v ČSR, ale naopak, aby se stalo příslušníky západních imperialistických států". AMV, 310-11-1.

Převážná část této emigrace prý měla dlouholetou praxi v ilegální a špionážní činnosti proti SSSR a byla zapojena na západní zpravodajské ústředny, pro něž vytvářela na našem území protirežimní skupiny. Proto v rámci 1. oddělení krajských velitelství StB měla být vytvořena pracovní skupina Východní, ve které by se jeden referent zabýval emigranty a reemigranty z tzv. lidově demokratických států, druhý ukrajinskými nacionalisty, třetí bělogvardějci a čtvrtý volyňskými Čechy. V těchto skupinách měla být vytvořena rozsáhlá agenturní a informátorská síť. Do poloviny roku 1951 měl každý referát získat tři spolupracovníky. Do dubna 1951 byly zřízeny referáty volyňských Čechů na krajských velitelstvích StB v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Karlových Varech, Ústí n. Labem, Liberci, Pardubicích, Jihlavě a Brně. AMV, 310-7-15, velitelství StB 4. 4. 1951. Směrnice pro zaměření práce 1. oddělení krajských velitelství StB z 12. června 1951 se zabývaly také agenturním zpracováním volyňských Čechů. AMV, 310-11-1, směrnice z 12. 6. 1951.

Referát volyňských Čechů velitelství StB zahájil svou činnost v polovině května 1951. Převzal materiál bývalého východního oddělení, kde byla problematika volyňských Čechů zařazena do referátu bělogvardějci, ruská emigrace a příslušníci SSSR. Tento materiál nebyl, podle zprávy o činnosti referátu z července 1951, po dva roky systematicky zpracováván a agentura odumřela, protože ji nikdo neobsluhoval. V některých krajích volyňské Čechy sledovalo 2. oddělení, které mělo na starosti zemědělskou problematiku. Z hodnocení StB vyplývalo, že volyňští Češi se zařadili do "tábora reakce a působili škodlivě na okolí". AMV, H-255, činnost referátu 21 z 4. 7. 1951. Na Podbořansku prý ukrývali pět členů Ukrajinské povstalecké armády a pomáhali ozbrojeným skupinám.

Referát volyňských Čechů velitelství StB uspořádal 29. června 1951 poradu jedenácti krajských referentů. Ti upozornili, že přechod volyňských Čechů do průmyslu působí negativně na dělníky, neboť krajané pomlouvají SSSR, a tím narušují pracovní morálku. V Ostravě se někteří volyňští Češi přihlásili k Oderské plavbě, což jim umožnilo cestovat do zahraničí, "podávat zprávy a vést protistátní a špionážní činnost s polskou reakcí". Tamtéž. Bývalý místopředseda SČZV špkt. Jaroslav Kozák byl obviněn, že jako činitel ČÚZ zneužíval své funkce k tomu, aby vydával reemigrační průkazy všem osobám, které řekly, že pochází z Volyně. Na základě tohoto dokladu pak prý mnozí Ukrajinci obdrželi československé průkazy. Špkt. J. Kozák, jeho syn Jaroslav a dcera Libuše byli označeni za osoby naprosto nespolehlivé a špkt. Kozák byl považován za vedoucího činitele odbojového hnutí volyňských Čechů: "Jeho protistátní práci potvrzuje to, že se v místě bydliště v Praze ptá, zda se po něm někdo neptá." Tamtéž. Ke zvládnutí sledované problematiky požadoval referát volyňských Čechů posílení o další orgán nebo administrativní sílu.

Kromě všeobecného svazku volyňští Češi byl v červenci 1951 založen skupinový svazek Blaník, a to na osoby zatčené v roce 1949 na základě několika agenturních zpráv. V tomto případě bylo nadále registrováno deset osob, mj. Vojtěch Hovorka, Josef Hovorka, Josef Kazda, Josef Martinovský, Vladimír Pastorek, Rostislav Danda, Antonín Umlauf st. a Antonín Umlauf ml. StB

zjistila, že tyto osoby se vzájemně stýkají, a proto přistoupila k jejich agenturnímu rozpracování. Scházeli se v bytě cukráře Vladimíra Pastorka v Žatci, ale nebylo zjištěno, že by se zabývali protirežimní činností, přestože StB zavedla do bytu odposlech a na některé volyňské Čechy nasadila své agenty. Pozornost StB se soustředila především na J. Kazdu, který jako bývalý národní socialista odmítl po únoru 1948 vstoupit na Gottwaldovu výzvu do KSČ, Vojtěcha Hovorku, který nyní pracoval jako vrátný správy ruských lázní v Karlových Varech a byl ostře zaměřen proti režimu, a J. Martinovského, bývalého národního socialistu, který“ snaží se škodit, ale skrytě". AMV, f. V-4, dopisy krajského velitelství StB Ústí n. L. krajskému velitelství StB Karlovy Vary z 26. 7. 1951 a 22. 10. 1951; tamtéž, oddíl StB Žatec 5. 10. 1951.

V listopadu 1951 byly referáty volyňských Čechů přeřazeny z 1. do 2. oddělení velitelství StB a řízením jejich agendy byl pověřen ppor. Jaroslav Kopal. Na krajských velitelstvích StB byly součástí 5. skupiny 2. oddělení, které se zabývalo problematikou vesnice. Ve smyslu rozkazu velitele StB byly referáty volyňských Čechů zřízeny i v krajích, kde žádní volyňští krajané vůbec nežili, např. v Banské Bystrici a Nitře. AMV, 310-7-15, rozkaz velitele StB č. 99 z 1. 11. 1951; tamtéž, H-255, dopis krajského velitelství StB B. Bystrica ministerstvu národní bezpečnosti (MNB) z 8. 11. 1951; tamtéž, dopis krajského velitelství StB Nitra MNB z 28. 12. 1951.

Pro krajská velitelství StB byla v listopadu 1951 zpracován souhrnná studie o volyňských Čechách, která zdůrazňovala úzkou návaznost volyňských Čechů na ukrajinské nacionalisty. Citovala z ilegálního Hlasatele z roku 1943, který psal, že volyňští Češi s vřelou sympatií sledují spravedlivý boj ukrajinského národa za jeho svobodu a že jednotlivcům, kteří se budou dobrovolně hlásit do řad Ukrajinské povstalecké armády (UPA), nebudou činěny žádné překážky. Studie tvrdila, že i funkcionáři SČzV pomáhali ukrajinským nacionalistům. Buňky Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) údajně vznikly i v reemigračních transportech volyňských Čechů a ve shromažďovacích střediscích. Někteří volyňští Češi prý uprchli před Rudou armádou spolu s německými okupanty a do českých zemí přišli v květnových dnech roku 1945 z Německa. Řada volyňských krajanů v západních a severních Čechách byla údajně napojena na civilní síť OUN. Po únoru 1948 se určitý počet volyňských Čechů, podle zprávy 25-30 %, přihlásil do KSČ, ale za krátký čas mnozí z nich své přihlášky stáhli:“ Po únoru se většinou volyňští Češi stali uzavřenými, záhadnými, nedůvěřivými ke svému okolí, stýkají se jen mezi sebou, často se vzájemně navštěvují i na velké vzdálenosti a důvěrným stykům s ostatním obyvatelstvem se většinou vyhýbají." AMV, H-255, studie z 27. 11. 1951. Skutečnost, že byli usazeni především v západním pohraničí a údajně udržovali styky s ukrajinskou emigrací, domácím podzemím a zahraničím, vedla StB k názoru, že jde o nebezpečný živel. Proto bylo uloženo odhalit všechny osoby, které dříve pracovaly pro Němce nebo ukrajinské nacionalisty, a tvrdě postupovat proti všem, kdo spolupracovali s banderovci.

V lednu 1952 deklarovala StB potřebu 33 orgánů ke sledování volyňských Čechů s tím, že zatím na tomto úseku pracuje jen 13 osob. V Olomouckém kraji 1500 volyňských Čechů bylo pod kontrolou 4 příslušníků StB, v Ústeckém kraji to byli 2 příslušníci a v ostatních krajích (kromě Hradeckého, Jihlavského a Ostravského, kde nebyl žádný) byl vždy jeden referent. AMV, H-255. Ministerstvo národní bezpečnosti zdůrazňovalo, že mimo agenty vázané na základě kompromitujícího materiálu je nutno z řad volyňských Čechů získat také ideové spolupracovníky:“ Naší snahou musí být rozrazit je jako celek, do kterého se nám těžko proniká." Tamtéž MNB 3. 1. 1952. Ministerstvo uložilo krajským velitelstvím StB vyhledávat vhodné typy k vázání na podkladě zjištěné trestné činnosti, agenturně obsadit odbočky SČzV a zařídit odposlechy.

Problematika volyňských Čechů se dostávala do centra pozornosti také v souvislosti s narůstajícím odporem rolnictva proti vstupu do JZD. Proto byla agenda volyňských Čechů převedena do 5. skupiny 2. oddělení velitelství StB na hlavní i krajské úrovni. V této souvislosti velitelství StB konstatovalo, že nelze všechny volyňské reemigranty pokládat za nepřátele režimu. Zdůraznilo nutnost mít mezi volyňskými Čechy také ideové spolupracovníky. Tvrdila, že mezi krajanů mohou být bývalí spolupracovníci carské ochranky, beckovské policie či německého gestapa, kteří jsou známí nepřátelské rozvědce, jež je mohla využít ke špionáži a teroru. V každém kraji měla být skupina 1-3 příslušníků StB, kteří se měli zabývat volyňskými Čechy. Do této zvláštní skupiny měli

být přeraženi všichni agenturní spolupracovníci z řad volyňských Čechů. AMV, H-255, MNB 14. 1. 1952.

Na 30. ledna 1952 byla svolána porada krajských orgánů pracujících na problematice volyňských Čechů. V hlavním referátu byla zvláštní pozornost věnována budování agenturní sítě, "neboť bez agenturních spolupracovníků nepronikneme do jejich řad, neodhalíme třídního nepřítele". AMV, H-255, referát na poradě 30. 1. 1952. Vyhledávány měly být takové typy spolupracovníků, které měly schopnosti a možnosti získávat zprávy z většího okruhu osob, např. lékaři, faráři, úředníci, obchodníci, hostinští, mlynáři, zejména inteligence, kterou "je možno vždy snadněji vázat". Právě příslušníci inteligence měli důvěru širších vrstev krajanů, byli často žádáni o radu a pomoc. Vázány neměly být osoby, které byly hlavním objektem zpravodajského zájmu, stejně tak se neměli pokoušet vázat bohaté rolníky, tzv. kulaky, nebo prosté méně inteligentní osoby. K získání agentů mělo být použito kompromitujícího materiálu, současně s návrhem na vázání měl být vypracován a předložen návrh na zatčení. Referent však podotkl, že "volyňský Čech raději se dá na krátkou dobu zavřít, než by s námi pracoval". Poznatky o volyňských krajanech byly na krajských velitelstvích a hlavním velitelství StB roztříštěny ve více odděleních, proto měli příslušní referenti spolupracovat se všemi odděleními, navštěvovat oddíly StB, dotazovat se a shromažďovat poznatky, a to u církevních referentů, na hospodářském i východním oddělení. Podle názoru referenta byli volyňští Češi ovládnuti inteligentními osobami z jejich řad a "jeví se nám zde tzv. vůdcovský systém". Tzv. reakční elementy z řad volyňských Čechů prý byly základem všech nepřátelských špionážních služeb, a to americké, anglické, ale i "podřadných" služeb francouzské, švýcarské a "titovské". Využívaly prý také síti OUN a služeb "ingrovské, prchalovské a agrární" emigrace: "Máme proti sobě protivníka, který zná ilegální konspirativní práci a nezastaví se ani před násilím." Uvedl, že není známo, zda banderovci, ustupující po válce přes ČSR do západních sektorů Německa, znali někoho z řad volyňských Čechů, nicméně "my v budoucnosti můžeme dobrou agenturní práci tyto cesty, kanály nalézt, odhalit a kontrolovat". Do spojitosti s volyňskými Čechy dal dokonce vyprovokované události v Babicích.

Předmětem zájmu StB byl také Jindřich Dušek, předúnorový lidovecký funkcionář v Žatci, který po únoru 1948 vstoupil do KSČ a pracoval jako tajemník SČSP v Liberci. StB na něj založila osobní svazek, mj. vzhledem k jeho stykům s římskokatolickými kněžími. AMV, H-798-7, MNB 28. 11. 1952. Byl podezřelý ze spolupráce s Vatikánem, a proto StB na něj nasadila několik agentů. Tamtéž, MNB 27. 5. 1953. Byl zatčen a uvězněn a teprve po mnoha útrapách se koncem roku 1963 vrátil do Žatce, kde pracoval v domově důchodců.

Ze zpráv krajských velitelství StB vyplývalo, že volyňští Češi nesouhlasili s tzv. socializací vesnice, a to i v těch případech, kdy se sami museli stát členy JZD. Tamtéž, krajské velitelství StB Olomouc 18. 8. 1952. Náčelník hlavní správy StB vytkl krajské správě v Karlových Varech, že "do volyňských Čechů není pronikáno, není budována agentura, naše příkazy nejsou včas a rychle plněny". Tamtéž, náčelník HS StB KS StB Karlovy Vary z 1. 9. 1952. Nařídil, že volyňské Čechy musí systematicky rozpracovávat jeden orgán na krajské správě a po jednom orgánu na oddílech Mariánské Lázně, Podbořany a Cheb. Plzeňská krajská správa StB hlásila, že k rozpracování a agenturnímu pronikání mezi volyňské Čechy došlo v tomto kraji teprve od ledna 1952. Tamtéž, hlášení KS StB Plzeň MNB z 2. 10. 1952. Z Ústeckého kraje hlásili, že většina volyňských Čechů má tzv. reakční postoj k dění v ČSR, některé osoby měly nehlášené zbraně a byly údajně náznaky organizované protirežimní činnosti. Tamtéž, hlášení KS StB Ústí n. L. MNB z 21. 10. 1952.

StB také upozorňovala na stížnosti volyňských Čechů, které se týkaly nevyplacené náhrady za koně, dobytek, povozy a potraviny, které proti potvrzení odevzdali československé armádě v SSSR za jejího pobytu na Volyni v roce 1944. Krajané byli rovněž nespokojeni s oddalováním likvidace pohledávek za majetek zanechaný v SSSR. SČzV, který obhajoval zájmy volyňských reemigrantů, považovala StB za příčinu, která brání jejich úplnému sžití s českým prostředím. Tamtéž, MNB 15. 1. 1953. Proto bylo rozhodnuto věnovat této organizaci větší pozornost, zejména v souvislosti s její valnou schůzí připravovanou na 26. dubna 1953, které se měli zúčastnit agenti z jednotlivých krajů a podat podrobné vyčerpávající zprávy. Tamtéž, MNB 9. 2. 1953. Na schůzi měla být rozpoutána široká diskuse o smyslu další činnosti svazu, zda se "zbytečně neživí lidé, kteří pro volyňské Čechy

dosud nic neudělali". Tamtéž, MNB 25. 2. 1953. Každý spolupracovník StB měl o průběhu valné schůze podat podrobnou zprávu, ve které měl uvést obsah svých rozhovorů s jednotlivými delegáty. Zejména měli zjišťovat od členů výboru jejich pravé záměry a cíle. Mělo být pořízeno také několik kompromitujících snímků J. Kozáka, Tamtéž, MNB 20. 4. 1953. který údajně organizoval ilegální odbojovou skupinu. StB navrhovala, aby do konce roku 1953 byl rozpuštěn celý svaz, který prý tvořili "samí intelektuálové nebo kulaci". AMV, H-798-7, MNB 4. 5. 1953.

V centru pozornosti krajské správy StB v Ústí n. Labem byly v roce 1953 ti volyňští Češi, kteří před válkou sehrávali důležité role na polské Volyni. Byli to bývalý předseda České matice školské Vladimír Mesner, majitel pivovaru Josef Malínský, redaktor Krajanských listů Josef Foitík, tajemník České matice školské Bedřich Šebesta a manželka honorárního konzula Věra Svárovská. Do této skupiny StB zařadila i velitele Vojenské skupiny Žatec škpt. Jaroslava Perného, který údajně v této funkci organizoval zpravodajskou síť, jež měla sloužit demokratickým stranám proti KSČ a udržoval styky s dr. E. Benešem, gen. L. Svobodou a gen. K. Klapálkem, a Helenu Englovou, vdovu po přednostovi zpravodajského oddělení 1. čs. armádního sboru v SSSR, která se podle StB stýkala s generály Svobodou, Klapálkem, Bočkem a Dočkalem a udržovala styky s osobami, jež neměly kladný poměr k režimu. J. Perný a H. Englová byli sledováni agenty StB, také V. Svárovská byla "dále rozpracovávána za účelem možnosti obsazení". AMV, H-255, dopis KS StB Ústí n. L. MNB z 13. 2. 1954.

StB podezřívala z ilegální činnosti také armádní funkcionáře, volyňské Čechy pplk. Emila Cilce a bývalého národního socialistu mjr. Josefa Touška, a vyžádala si od vojenské kontrarozvědky (VKR), provedení tzv. ustanovky (výsledek předběžného šetření). Tamtéž, dopis HS VKR HS StB z 21. 2. 1953. V této souvislosti byla prostřednictvím spolupracovníků StB zjišťována činnost domobrany v Hulči na Volyni, která údajně vyvíjela činnost se souhlasem německých okupačních úřadů, které ji prý poskytly i pušky a kulometry. Údajná spolupráce domobrany s Němci proti ukrajinským nacionalistům, na které se měl podílet i E. Cilc, nebyla, podle StB, slučitelná s funkcí důstojníka ČSA. Tamtéž, úřední záznam okresního oddělení StB Rakovník z 2. 3. 1953. Cilc sám byl označen za českého buržoazního nacionalistu. AMV, 302-594-3, plán agenturního rozpracování plk. E. Cilce.

I v roce 1953 pokračovalo sledování volyňských Čechů zatčených a poté propuštěných v roce 1949. Šlo zejména o Vojtěcha Hovorku, Rudolfa Hovorku a jeho syny Jaroslava a Rudolfa, kteří byli po válce členy národněsocialistické strany. Sledován byl také jejich příbuzný Bohumil Cilc, otec pplk. Emila Cilce. V této souvislosti si StB stěžovala, že nemá k dispozici kvalitní spolupracovníky, nýbrž jen "vázané informátory, kteří jsou silně nacionalisticky založeni". AMV, H-255, dopis okresního oddělení StB Rakovník KS StB Praha z 11. 3. 1953. Na tuto skupinu osob byl založen skupinový svazek. Pro agenturní zpracování připadali v úvahu Josef Hovorka, Antonín Umlauf, Josef Martinovský, Vladimír Pastorek, Alexandr Levický a Josef Kazda. AMV, f. V-4, okresní oddělení StB Žatec 12. 11. 1953.

V květnu 1953 StB odhalila protirežimní skupinu mladých chlapců ve věku 18-22 let, ve které byli i dva volyňští Češi. StB nařídila jejich agenturní zpracování za účelem zjištění dalších aktivit. AMV, H-798-7, MNB 27. 5. 1953.

Zpráva StB z jara 1953 charakterizovala volyňské Čechy jako "základnu imperialistických rozvědek v ČSR". AMV, H-255, zpráva z 10. 4. 1953. Tzv. imperialistické státy při svém pronikání na území SSSR musely před válkou "budovat mezi volyňskými Čechy přepážky, kanály k zajištění svých agentů chodců a předávání špionážních zpráv". Jejich rozvědky prý prostřednictvím svých pomahačů v "buržoazních" stranách usadily volyňské Čechy co nejpříhodněji. Podle StB představovali krajané v případě válečného konfliktu stálé nebezpečí. Hlavní správa StB vedla v této době na volyňské Čechy 4 osobní svazky, krajské správy 35 osobních a 3 skupinové svazky. Zároveň bylo konstatováno, že stávající vedení SČZV "nenávidí dnešní zřízení". Tamtéž, zpráva z 11. 4. 1953.

V červenci 1954 schválil náčelník hlavní správy StB návrh na spojení referátu volyňských Čechů s problematikou ukrajinských nacionalistů, a to nejen proto, že jde o osoby narozené na Ukrajině, ale především proto, že prý "většina volyňských Čechů spolupracuje těsně s Ukrajinci, zapojuje se do

jejich řad, až již v banderovském hnutí nebo napomáhá banderovcům". Tamtéž, MNB 20. 7. 1953. Rozhodnutím kolegia ministra vnitra byla problematika volyňských Čechů přerazena do V. odboru, do jehož kompetence spadala operativní činnost proti tzv. východní emigraci, tj. emigrantům z Ruska, Ukrajiny apod. Tamtéž, MV 9. 12. 1953. Volyňští Češi byli reorganizovaným ministerstvem vnitra hodnoceni jako lidé, kteří "jsou ochotni pomáhat kterékoliv protistátní skupině, která by se připravovala k násilnému politickému zvratu a byla řízena kteroukoliv imperialistickou rozvědkou". Tamtéž, dopis ministerstva vnitra krajské správě ministerstva vnitra v Liberci z 29. 12. 1953. Byli charakterizováni buď jako tzv. kulaci nebo měšťácká nacionalistická inteligence vychovaná v údajně fašistickém Polsku. Mnozí z nich prý pomáhali banderovcům a znali jejich metody záškodnické práce, mnozí pak údajně pracovali pro nacistický Abwehr. Do souvislosti s volyňskými Čechy dávala StB i nevyjasněné požáry na Liberecku.

V souvislosti s parlamentními "volbami" v roce 1954 vzbuzoval obavy StB nesouhlas SČZV s vládním návrhem, aby majetek volyňských Čechů zanechaný v SSSR byl v ČSR proplácen podobně jako vklady v době měnové reformy. Proto bylo rozhodnuto zaúkolovat spolehlivou agenturu mezi volyňskými Čechy k jednotlivým osobám z vedení SČZV, aby byly získány důkazy o jejich "protistátním" postoji a bylo zjištěno, odkud je šířena tato kampaň "proti ČSR". Tamtéž, MV 8. 2. 1954. StB se také obávala průběhu pohovorů, které právě v tomto období prováděla s volyňskými Čechy Státní spořitelna ve věci majetkoprávního vyrovnání. Tamtéž, MV 20. 4. 1954. V roce 1954 bylo rozhodnuto uzavřít skupinový svazek Blaník založený v červenci 1951 na osoby, které byly v roce 1949 zatčeny na základě několika agenturních zpráv a poté pro nedostatek důkazů propuštěny. Případem procházelo deset volyňských Čechů. Nebyly však získány žádné poznatky, že by se tyto osoby, které se vzájemně navštěvovaly, zabývaly nějakou protirežimní činností nebo se na ni nějakým způsobem připravovaly. AMV, f. V-4, návrh na uložení skupinového svazku z 24. 9. 1954. Vedoucí představitelé této skupiny V. Hovorka, J. Kazda a V. Pastorek však byli dále rozpracovávaní. Na V. Hovorku byl zaveden evidenční operativní svazek podle tematiky špionáž. Tamtéž, KS StB Ústí n. L. 13. 10. 1954; 18. 11. 1955. Koncem roku 1954 byli v referátě volyňští Češi zavázáni čtyři informátoři (tajní spolupracovníci "dávající informace o nepřátelských elementech ze svého okolí") a bylo získáno dvacet důvěrníků ("politicky vyspělých občanů, kteří mají snahu sdělovat dílčí poznatky informačního charakteru"). AMV, H-798-7.

V letech 1955-1956 probíhal proces proti zemědělcům ze Staňkovic na Žatecku, kteří byli obviněni ze sabotáže, pokusu o sabotáž, nedobrovolného ozbrojování, velezrady a obecného ohrožení. Těžkosti místního JZD vyplývající z chyb jeho vedení, negativního poměru některých družstevníků k "budování socialistického zemědělství" a jejich špatné pracovní morálky byly shledávány ve skryté podzemní činnosti nepřátel "pokrokového družstevního hospodaření", kteří jevíli tendenci z JZD vystoupit. Mezi obviněnými byli volyňští Češi Bohumil Novák (nar. 1920), Vladimír Synek (1923), Antonín Nejedlý (1920) a Emilie Synková (1931). Novák, Synek a Nejedlý svou vinu při hlavním líčení úplně popřeli, pouze Synková, které vyhrožovali umístěním v psychiatrické léčebně, se přiznala k údajnému zakládání požárů. Přestože znalci uznali, že není trestně odpovědná, byla odsouzena na 10 let a po odvolání prokurátora na 12 let. Bohumil Novák byl odsouzen na 25 let (po odvolání na 10 let), Vladimír Synek na doživotí (po odvolání na 25 let) a Antonín Nejedlý na 10 let. Zproštění byli pouze obviněni z trestného činu velezrady, neboť nebyly žádné důkazy o jejich údajném zapojení do činnosti nějaké ilegální organizace. AMV, f. 102 Ústí n. L., Krajský soud v Ústí n. L. 27.-28. 4. 1954. Všichni ztratili také čestná občanská práva na dobu pěti let po odpykání trestu, jejich majetek propadl státu a obdrželi zákaz pobytu v okrese Žatec a v sousedních okresech na dobu deset let. Jejich opakované pokusy o revizi procesu a později rehabilitaci komunistická justice pravidelně odmítala. Plné rehabilitace se dočkali teprve v roce 1991.

K soudní perzekuci volyňských Čechů došlo pod různými záminkami i v okolí Mariánských Lázní, v jižních Čechách, na Kladensku, Ústecku i na Moravě. Rozsudkem krajského soudu v Ostravě z 22. dubna 1955 ve spojení s rozsudkem Nejvyššího soudu z 8. června 1955 byl pro trestný čin velezrady k trestu odnětí svobody v trvání 13 roků, ke ztrátě občanských práv a propadnutí jmění odsouzen Václav Dubec ze Suchdola nad Odrou na Novojičínsku. Trest si odpykával v jednom z táborů nucené práce na Jáchymovsku. Byl propuštěn teprve po amnestii v roce 1960 s podmínkou

deseti let. Odsouzení bylo zahlazeno až v roce 1986 rozhodnutím okresního soudu v Novém Jičíně. Okresní soud Nový Jičín, usnesení z 30. 7. 1986. V Brně byl zatčen a poté Nejvyšším soudem v Praze 30. dubna 1956 odsouzen za údajnou pomoc k trestnému činu velezrady, vyzvědačství a ohrožení státního tajemství k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 7 roků Josef Kučera, vedoucí kavárny Legie. Trest si odpykával v Nápravně výchovném táboře v Jáchymově jako pomocný dělník v hlubině. Žádosti rodiny o milost nebylo vyhověno. Podmíněně byl propuštěn teprve v roce 1960 a rehabilitován až v roce 1991. Krajský soud Plzeň, oddělení podmínečného propuštění v Karlových Varech 5. 4. 1960; dopis ministerstva spravedlnosti K. Kučerovi v Počeradech ze 3. 5. 1957.

Mezi prvními trestanci, kteří zakládali tábor Mariánská na Jáchymovsku byli již v roce 1949 volyňští Češi Vladimír Hrdý, Ladislav Šmíd a Václav Kytl. Zpravodaj SČVP, 1996, č. 9, s. 3. Perzekuce volyňských Čechů z velké části vyplývala z odporu krajanů vůči nucené kolektivizaci zemědělství. Během této tzv. socializace venkova byl rozpoután teror směřující k odhalování "třídního nepřítele". Řada volyňských krajanů, zejména zemědělců, byla postížena soudními rozsudky, vyvlastňováním majetku, nuceným vysídlením, zákazem činnosti, zákazem studia či nasazením k pomocným technickým pracím. Někteří volyňští Češi uprchli před pronásledováním za hranice a dodnes žijí v USA, Kanadě, Švédsku, Německu a mnoha dalších zemích v různých světadílech. Všichni byli odsouzeni v nepřítomnosti za trestný čin nedovoleného opuštění republiky a ke ztrátě majetku. VĚTROVEC, J.: Volyňští Češi v protikomunistickém odboji. Nový domov (The New Homeland), 16. 10. 1993. Jedním z nich byl volyňský literát Josef Toman, který po pokusu o zorganizování odbojové skupiny ANO opustil ČSR a usadil se v USA. Zde se spolu s dalšími volyňskými Čechy - Jiřím Pospíšilem z USA, Janem Novákem z Austrálie a Vladimírem Dufkem a Bohumilem Šimůnkem z Kanady zúčastnil třetího zahraničního odboje. Jeho exilová tvorba nikdy nepřestala burcovat a bojovat za svobodu porobených národů. Zpravodaj SČVP, 6, 1996, č. 8, s. 3. Každoročně za ni demonstroval pod různými hesly, např. v roce 1952 "Bojujme za svou vlast v jednom šiku, zbavme se rudých hord bolševiků". TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Hlas českého legionáře z Volyně. New York-Praha 1993, s. 13. V roce 1959 založil v New Yorku prozatímní přípravný výbor exilové organizace, která měla sdružit všechny volyňské Čechy ve svobodném světě. TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Boj za svobodu vlasti, c. d., s. 15. V New Yorku založil J. Toman Edici knih a hudebnin, ve které pokračoval ve vydávání svých vlastních populárních hudebních skladeb a příležitostných veršů, které již dříve publikoval vlastním nákladem od roku 1934 v Polsku a ČSR. K vlastní tvorbě (aktuální národně zaměřené verše glosující politické a kulturní události a osobní zážitky a vzpomínky) připojil i rozsáhlý výběr ohlasů na svou tvorbu v exilovém tisku a její bibliografický přehled.

Z doma žijících volyňských literátů nutno upozornit na Marii Stryjovou (nar. 1931 v Dembrowce), která po absolvování polonistiky a rusistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze pracovala ve Státním pedagogickém nakladatelství. Teprve posmrtně (1977) vyšla sbírka jejích povídek z volyňského prostředí Nad rovinou (1982) a román Pokojík o tvrdé realitě života Čechů na Volyni, publikovaný v roce 1988 v Berlíně. Zpravodaj SČVP, 4, 1994, č. 5, s. 3; tamtéž, 6, 1996, č. 10, s. 3.

Rok 1957 představoval závěr činnosti SČzV. Na sjezdu Svazu protifašistických bojovníků (SPB) bylo přijato usnesení o sloučení obou organizací, ve skutečnosti o pohlcení SČzV, které bylo připravováno již od počátku padesátých let a bylo oddáleno jen vyúčtovací akcí majetků zanechaných na Volyni. Oficiální zánik byl proveden 5. května 1957, kdy ústřední výbor SČzV byl nahrazen likvidační komisí SČzV, která působila do března 1958, kdy bylo definitivně ukončeno majetkoprávní vyrovnání. Zrušení SČzV znamenal po zániku vlastního časopisu ztrátu posledního významného identifikačního činitele volyňských reemigrantů.

ZÁVĚR

Osmdesát let (1868-1947) existovala na Volyni česká minorita, která v tomto poměrně krátkém období prožila řadu zvrátů, s nimiž se musela vyrovnat. Interpretací shromážděného materiálu bylo možné nezvratně prokázat, že důvody, které vedly k české emigraci na Volyň byly jednoznačně ekonomické. Občas se vyskytující tvrzení o ideových, zejména náboženských důvodech emigrace jsou zcela mylná. Stejně tak bylo doloženo, že ani hromadný přestup k pravoslaví na konci 80. let 19. století nebyl vyvolán náboženskými potřebami emigrantů, ale byl důsledkem vládního politického a ekonomického nátlaku. Potvrzena byla skutečnost, že přistěhovalci představovali svou znalostí progresivních agrotechnických postupů značný přínos pro rozvoj této hospodářsky dosud značně zaostalé oblasti Ruska. Také v oblasti průmyslu a živností poskytli čeští imigranti řadu podnětů k industrializaci Volyňské gubernie. Svou vysokou kulturní úroveň prokazovali tím, že hned po svém příchodu věnovali pozornost vzdělávání svých dětí a rozvoji kulturního a společenského života. Přes svou malou početnost se volyňští Češi po politickém uvolnění v Rusku po revoluci 1905 zapojili rovněž do politického života, a to jak na úrovni místní samosprávy, tak i na vyšších úrovních - újezdů, gubernie a dokonce celé říše. Přitom nepředstavovali nějakou politicky monolitní masu, ale hlásili se k různým politickým proudům od konstitučních po sociální demokraty, byli mezi stoupenci velkoruské i maloruské orientace. Tato politická diferenciac se však mohla výrazněji projevit až po pádu carismu.

Do relativně poklidného téměř půlstoletého vývoje v míru zasáhla první světová válka, kterou obyvatelé Volyně jako pohraničního regionu Ruské říše, pocítili velmi brzo a výrazně. Volyňští Češi se v této válce hned zpočátku jednoznačně identifikovali se svou novou vlastí - Ruskem, proti staré širší vlasti - Rakousko-Uhersku. Byli to oni, kdo vytvořil základ České družiny v Rusku, zárodku budoucí československé zahraniční armády. Ruští Češi se také od samého počátku orientovali na vznik samostatného českého státu. Situace na Volyni se však podstatně změnila po pádu carismu v únorové revoluci 1917 a zejména po bolševickém převratu v listopadu 1917, který vedl k vystoupení Ruska ze světové války a k občanské válce v této zemi, která trvala až do roku 1920. Volyň se stala předmětem zájmu různých politicko-vojenských seskupení - Ukrajinské lidové republiky, ruské Dobrovolnické armády gen. Antona Děnikina, ruských a ukrajinských bolševiků, Poláků, případně i různých lokálních anarchistických skupin. Neustálé střídání vládnoucích režimů vedlo ke ztrátě všeobecné bezpečnosti, kterou trpělo především civilní obyvatelstvo. Proto ovládnutí západní Volyně Poláky na podzim 1920 bylo zdejším českým obyvatelstvem uvítáno jako garance stability a pořádku. Přes důsledky hospodářské krize let 1929-1932 lze meziválečné období na polské Volyni charakterizovat jako dobu nové prosperity české minority, která byla všeobecně uznávána i přes ne zcela příznivý vývoj československo-polských vztahů. Zcela jiné byly osudy Čechů na východní Volyni (asi 20 % všech volyňských Čechů), která se stala součástí bolševického impéria. Od počátečního celkem liberálního přístupu k národnostním menšinám a tzv. nové ekonomické politiky ve 20. letech směřoval vývoj SSSR ke stalinským pětiletkám, násilné masové kolektivizaci zemědělství, totálnímu zestátnění ekonomiky a politickým represím 30. a 40. let. Tyto poměry byly po 17. září 1939, kdy bylo k SSSR připojeno východní Polsko, přeneseny i na západní Volyň. Příchod nacistů v roce 1941 byl proto zpočátku vnímán jako záchrana před dalšími chystanými deportacemi na Sibiř. Situace na okupované Volyni však získávala stále více charakter občanské války, kdy vedle sebe operovali ukrajinští nacionalisté, polští partyzáni Domácí armády (Armija Krajowa) a sovětské partyzáni, kteří bojovali jednak proti nacistickým okupantům, ale také navzájem proti sobě. V tomto nacionálně vypjatém prostředí se musela pohybovat česká menšina, která se díky několika mladým učitelům sjednotila pod vedením ilegální organizace Blaník, která deklarovala svou podporu československému zahraničnímu odboji. Ta vyvrcholila vstupem více než deseti tisíc krajanů z Volyně do 1. československého armádního sboru v SSSR v roce 1944, jejich aktivní účastí v úporných bojích Karpatsko-dukelské operace a za osvobození ČSR. Budoucí poválečné osudy Volyně byly v rukou bolševiků, kteří hodlali dokončit to, co se jim nepodařilo uskutečnit v letech 1939-1941, především násilnou socializaci zemědělství, kterou zdejší Češi odmítali. Ani vyhrocené národnostní poměry v této oblasti nevytvářely příznivé klima pro

další pobyt české minority na Volyni. Proto již za války se objevily snahy o získání souhlasu československých vládních míst s organizovanou reemigrací do ČSR. To bylo v souladu se záměry poválečné československé vlády, která vyzvala krajanů žijících v zahraničí k návratu do vlasti, aby zaplnili vakantní pozice po Němcích, kteří byli odsunuti transferem z ČSR do Německa. Volyňští vojáci byli v létě a na podzim 1945 demobilizováni z československé armády a většina z nich se rozhodla zůstat v ČSR a byla postupně usídlována v pohraničí českých zemí. Již tehdy se ovšem projeví první problémy, protože nejúrodnější oblasti, o které měli především zájem, byly již v létě 1945 satureovány novými osídlenci z vnitrozemí. Jednání o organizovanou reemigrační akci zbývajících příslušníků menšiny se vlekla celý rok - od června 1945 do července 1946, a to díky známé byrokratické liknavosti sovětského státního aparátu, přestože již v prosinci 1945 byl dán ze sovětské strany závazný příslib kladného vyřízení československé žádosti o reemigraci volyňských Čechů. I po uzavření československo-sovětské dohody o reemigraci v červenci 1946 trvaly přípravné práce československo-sovětské smíšené komise až do počátku roku 1947, kdy teprve mohl vyjet první transport s reemigranty. Technicky proběhla celá akce relativně rychle, neboť do května 1947 se podařilo přemístit více než 33 tisíc lidí z Volyně do ČSR. Umístit tak velké množství nových obyvatel dva roky po válce, kdy osídlování pohraničí bylo již prakticky ukončeno, představovalo značně náročný úkol, a to zejména pro ministerstvo zemědělství, které muselo zajistit usídlení většiny reemigrantů. Stejně jako v případě vojáků naráželo usídlování reemigrantů na zájmy nových osídlenců z vnitrozemí, kteří na volyňské reemigranty pohlíželi jako na nevídanou konkurenci. To ztěžovalo i počátek asimilace volyňských krajanů v novém prostředí. Reemigranti se odlišovali od domácích osídlenců také svými konkrétními zkušenostmi se sovětským komunismem, se kterými se v novém prostředí vůbec netajili, čímž ovšem u části nových osídlenců vůči sobě vyvolali nedůvěru. Zkušenosti volyňských Čechů se však velmi brzo potvrdily po komunistickém převratu v ČSR v únoru 1948, kdy i zde na pořad dne přišly úplné zestátnění ekonomiky, nucená kolektivizace zemědělství, zavedení systému jedné strany a politické procesy. To se volyňských Čechů dotklo v míře větší než ostatních skupin obyvatelstva, neboť v jejich případě se jednalo vesměs o středně velké samostatné podnikatele (střední rolníky a živnostníky), kteří o své závody přišli. Politicky se sice volyňští Češi hlásili ke všem stranám poválečné tzv. Národní fronty, nicméně preferovali Československou stranu národně socialistickou a Československou stranu lidovou, což jim komunisté po převratu nezapomněli. Státní bezpečnost, která už před únorem 1948 monitorovala různá veřejná vystoupení volyňských Čechů a zajímala se i o jejich dřívější působení v ilegální organizaci Blaník na Volyni, začala krajanům věnovat soustavnou pozornost jako součásti tzv. východní emigrace (ruští bělogvardějci, ukrajinští nacionalisté). K perzekuci volyňských Čechů se připravila i organizačně zřízením příslušných referátů personálně vybavených na úrovni centra, krajů i některých okresů. Skutečná i vykonstruovaná protirežimní činnost dokladovaná početnými svědectvími agentů působících v prostředí krajanů se stala předmětem několika velkých a řady menších procesů, které skončily vynesením mimořádně vysokých trestů odnětí svobody. Přes řadu volyňských Čechů kolaborujících s komunistickým režimem, ať již z přesvědčení (předúnoroví členové KSČ), nebo z nutnosti (např. bývalí národní socialisté a lidovci, kteří v rámci tzv. Gottwaldovy výzvy vstoupili do KSČ), patřili krajané v 50. letech k jedné z nejvíce perzekuovaných skupin obyvatelstva. Ani kolaborující organizace volyňských Čechů - Svaz Čechů z Volyně - neměl důvěru držitelů moci a byl v roce 1957 zlikvidován. Krajané měli podle představ režimu plně splynout s ostatním obyvatelstvem. Charakteristickým rysem tohoto období je snaha volyňských Čechů dosáhnout co největší úrovně vzdělání, kdy mimořádně velké procento jejich příslušníků získalo středo- a vysokoškolské vzdělání.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

1. Archivní prameny

Archiv Kanceláře prezidenta republiky Praha (AKPR)

Archiv Ministerstva financí ČR (AMF)

fond: Fond národní obnovy 1945-1951

Archiv Ministerstva vnitra ČR Praha (AMV)

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR Praha (AMZV)

fondy: Generální sekretariát 1945-1954

Konzulární oddělení SSSR 1945-1947

Právní odbor 1945-1954

Tajné oddělení SSSR 1945-1959

Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha (AMZ)

fond: Pozemková reforma (IX. odbor MZ)

Archiv Parlamentu ČR Praha (AP)

fondy: Osídlovací výbor ÚNS 1946-1948

Sociálně politický výbor ÚNS 1946-1948

Zahraníční výbor ÚNS 1946-1948

Archiwum Akt Nowych Warszawa (AAN)

fond: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

Krajanská sbírka knihovny Náprstkova muzea Praha

Moravský zemský archiv Brno (MZA)

fondy: B 38 Národní pozemkový fond Brno

B 280 Zemský národní výbor Brno

B 281 oblastní osídlovací ústředna Brno

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově (SOAB)

fond: Okresní národní výbor Mikulov

Státní okresní archiv Olomouc (SOAO)

fond: Okresní národní výbor Šternberk

Státní okresní archiv Šumperk (SOAŠ)

fondy: Národní výbory (místní)

Okresní národní výbor Šumperk

Okresní národní výbor Zábřeh

Státní ústřední archiv Praha (SÚA)

fondy: Československý ústav zahraniční - reemigrace 1945-1948

Československá strana národněsocialistická

Československá sociální demokracie 1920-1948

Klement Gottwald

Klub poslanců KSČ 1945-1954

Klub poslanců sociální demokracie 1945-1948

Kolegium ministra zemědělství 1949-1962

Ministerstvo práce a sociální péče - reemigrace 1945-1950

Ministerstvo práce a sociální péče 1945-1951

Ministerstvo vnitra - nová registratura 1936-1950

Osídlovací komise KSČ 1945-1950

Sekretariát ministra zemědělství 1945-1956

Svaz Čechů z Volyně 1945-1958

Úřad předsednictva vlády 1945-1959

Zemský úřad Praha 1945-1949

Vojenský historický archiv Praha (VHA)

fondy: Hlavní štáb - 7. oddělení 1947

Ministerstvo národní obrany - 1. odbor 1945

Politický kabinet ministra národní obrany 1945-1947
 Styční důstojníci 1945-1947
 2. Publikované prameny
 Osídlování pohraničí v letech 1945-1952. Zprávy a rozborů SÚS. Praha 1953.
 Tisky Ústavodárného národního shromáždění. Těsnopisecké zprávy 1946-1948.
 3. Nepublikované rukopisy
 GOŠOVÁ, M.: Loučení se spoluobčany ukrajinské národnosti. Rkp.
 HYBLER, V.: Vystěhovalci. Generační obraz ze života volyňských Čechů. Rkp.
 VĚTROVEC, J.: Komunistická perzekuce volyňských Čechů v ČSR po roce 1948. Rkp.
 4. Publikované paměti, kroniky a literární tvorba krajanů
 ... nikdo není zapomenut. Podbořany 1988.
 HYBLER, V.: Návrat volyňských Čechů. In: Znojemsko, 14, 1973, č. 1-34.
 MARTINOVSKÝ, J. A.: Kronika Českého Malína. Praha 1945.
 REJZEK, J. V.: Nezradili. Brno 1947.
 ŠIMEK, V.: Volyňáci. Sokolov 1995.
 TOMAN, J.: Památník. Ústí n. L. 1946.
 TOMAN, J.: Verše ze zákopů. Litoměřice 1947.
 TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Boj za svobodu vlasti. New York-Praha 1996.
 TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Hlas českého legionáře z Volyně. New York-Praha 1993.
 TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Hlas českého vyhnance. New York-Praha 1999.
 TOMAN-TOMÁNEK, J. V.: Kvity hnivu. Luck 1999.
 5. Periodika
 Budovatel (Praha) 1947
 Časopis Matice moravské (Brno) 1993
 Československý svět (Praha) 1947
 Hlas pravoslaví (Praha) 1947
 Hraničář (Krnov) 1947
 Informační oběžník SČzV (Žatec) 1952-1957
 Izvestija (Moskva) 1945
 Jihočech (České Budějovice) 1947
 Jihočeská pravda (České Budějovice) 1948
 Kostnické jiskry (Praha) 1946
 Lidová demokracie (Praha) 1945, 1947
 Národní obroda (Bratislava) 1946
 Národní osvobození (Praha) 1946
 Naše vojsko v SSSR (Praha) 1945
 Naše vojsko (Praha) 1947
 Nový domov (The New Homeland) 1993
 Osídlování (Praha) 1946-1947
 Osvobozený našinec (Olomouc) 1947
 Pravda (Bratislava) 1946
 Pravda (Plzeň) 1947
 Právo lidu (Praha) 1947
 Rudé právo (Praha) 1947
 Stráž českého západu (Domažlice) 1947
 Svobodné noviny (Praha) 1947
 Svobodný směr (Plzeň) 1947
 Věrná stráž (Žatec) 1946-1952
 Volné slovo (Olomouc) 1947
 Vývoj (Praha) 1946
 Zítřek (Praha) 1947
 Zpravodaj SČVP (Praha) 1991-1999

Žatecké noviny (Žatec) 1946

6. Literatura

BÁRTA, K.: Historie Čechohradu. Hlas revoluce, 1981, č. 28.

CZERNIAKIEWICZ, J.: Repatriacja ludno ci polskiej z ZSSR 1944-1948. Warszawa 1987.

ČERNÝ, J.-ČERVINKA, V.: Státní občanství ČSSR. Praha 1963.

Český Malín a volyňští krajané. Žatec 1946.

DUFEK, V.: Návrat volyňských Čechů v archivních dokumentech. Praha 1997.

FIALA, J.: Zpráva o akci B. Praha 1994.

HEROLDOVÁ, I.: Ethnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře volyňských Čechů. Český lid, 44, 1957.

HŮRSKÝ, J.: Univ. doc. dr. Jan Auerhan. Praha 1946.

JANÁK, D.: Neklidná hranice I. In: Časopis Slezského zemského muzea, B, 42, 1993.

KAPLAN, K.: Československo po druhé světové válce IV. In: Historický obzor, 1990, č. 4.

KAPLAN, K.: Pět kapitol o únoru. Brno 1997.

KOŤÁTKO, J.: Zemědělská osídlovací politika v pohraničí. Praha 1946.

KRUŠKO, S.: Optanty. Prjašiv 1997.

LŮŽEK, B.: Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy. In: Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí, sv. 6. Praha 1973.

NAHODIL, O.-SCHEUFLER, V.: Zpráva o etnografickém výzkumu na Horšovotýnsku u českých přesídlenců z Volyně. In: Československá etnografie, 2, 1954.

Návrat. Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1946-1947. Most 1999.

NEUFUS, M.: Reemigrace volyňských Čechů a jejich podíl při osídlování pohraničních oblastí. (Diplomová práce.) Praha, VŠP 1969.

NOSKOVÁ, H.: Návrat Čechů z Volyně. Naděje a skutečnost let 1945-1954. Praha 1999.

RADOSTA, P.: Protikomunistický odboj. Praha 1993.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Země otců. Praha 1995.

VACULÍK, J.: Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950. Brno 1993.

VACULÍK, J.: Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948. Brno 1984, 2. vyd. 1987.

RÉSUMÉ

SUMMARY

The Czech minority in Volhynia existed for eighty years (1868-1947). During this relatively short period, it had to cope with a number of upheavals. The interpretation of the documentary material gathered has provided unequivocal proof that the Czech emigration to Volhynia was motivated only by economic reasons. The occasionally appearing contentions that the reasons were ideological and especially religious, have proven completely erroneous. Also, it has been shown that the mass conversion to orthodoxy at the end of the 1880's was not produced by the emigrants' religious needs but that it was a consequence of the government's political and economic pressure. It has been confirmed that the immigrants, owing to their knowledge of advanced agricultural techniques, made a considerable contribution towards the economic development of this rather backward region of Russia.

Also, in the sphere of industry and trade, Czech immigrants provided a number of stimuli for the industrialisation of the Volhynia governorate. Immediately after their arrival, they demonstrated their high cultural level by paying great attention to the education of their children and to the development of their cultural and social life. Despite their low numbers, the Volhynian Czechs became involved in political life after the political meltdown following the 1905 revolution, both at the level of local governments and at higher levels: the domains, the governorate and even the whole empire. At the same time, they did not represent any monolithic political group but rather professed various political beliefs, from constitutionalism to social democracy, and they also included advocates of the Great Russian and Little Russian orientations. This political differentiation could be only manifested, however, after the fall of Czarism. The relatively quiet half-century of peaceful development was interrupted by the First World War, which affected Volhynia, a border region of the Russian empire, very quickly and decisively. From the very beginning of this war, the Volhynian Czechs decisively identified with their new fatherland, Russia, and they stood up against Austria-Hungary, their former broader fatherland. They were the ones who laid the foundations of the "Czech Retinue", the nucleus of the future Czechoslovak army abroad. Thus, since the very beginning, the Russian Czechs were oriented towards the establishment of an independent Czech state. However, the situation changed radically after the fall of Czarism in the February Revolution of 1917 and particularly after the Bolshevik coup in November 1917: this resulted in Russia's withdrawal from the war and in the Civil War, which lasted until 1920. Volhynia became an object of interest of various political-military groupings: the Ukrainian People's Republic, the Russian Volunteer Army led by General Anton Denikin, the Russian and Ukrainian Bolsheviks, the Poles and, occasionally, various local anarchist groups. The continual changes of governing regimes led to a loss of general safety from which the civilian population suffered most. Therefore, the takeover of Volhynia by the Poles in autumn 1920 was greeted by the local Czech population as a guarantee of stability and order. In spite of the effects of the economic recession of 1929-1932, the interwar period in Polish Volhynia can be characterised as a period of new prosperity for the Czech minority, which was generally recognised regardless of the not quite favourable development of Czechoslovak-Polish relations. The fate of the Czechs in eastern Volhynia, which became a part of the Bolshevik Empire, was quite different: from the initially more-or-less liberal approach to national minorities and the "New Economic Policy" in the twenties, the development of the USSR headed towards the Stalinist Five-Year-Plans, forced mass collectivisation of agriculture, total nationalisation of the economy and the political repression of the 30's and 40's. After September 17 1939, when the eastern part of Poland was annexed by the USSR, these conditions were extended to western Volhynia. The arrival of the Nazis in 1941 was initially welcomed as a rescue from further planned deportations to Siberia. However, the situation in occupied Volhynia was assuming the nature of a civil war in which the Ukrainian nationalists, Polish partisans of the Home Army (Armija Krajowa) and Soviet partisans operated side by side and fought against both the Nazi occupiers and against each other. The Czech minority had to survive in this nationally inflamed environment. Thanks to several young teachers, the Czechs

united under the leadership of the Blaník illegal organisation, which declared its support for the Czechoslovak resistance abroad. This support culminated in over ten thousand compatriots from Volhynia joining the 1st Czechoslovak Army Corps in the USSR in 1944 and then actively participating in the battles of the Carpathian-Dukla operation and in the liberation of the Czechoslovak Republic. The future post-war destiny of Volhynia was in the hands of the Bolsheviks, who intended to complete what they did not manage to bring about in 1939-1941, first and foremost to accomplish the forced socialisation of agriculture, rejected by the local Czechs. Nor did the overheated ethnic climate of this region help create favourable conditions for the Czech minority's further residence in Volhynia. Therefore, as early as during the war, efforts were made to obtain the Czechoslovak government's consent to organised repatriation to the Czechoslovak Republic. This was in agreement with the intentions of the postwar Czechoslovak government which had asked all compatriots living abroad to return to their fatherland in order to fill positions left vacant after the Germans were transferred from the ČSR [Czechoslovak Republic] to Germany. In summer and autumn 1945, Volhynian soldiers were demobilised from the Czechoslovak Army and most of them decided to remain in the ČSR, where they were gradually settled in the border areas of Czech Lands. At that time, the first problems appeared, because the most fertile regions the Volhynian settlers were interested in had been occupied by new settlers from the Czech interior in summer 1945. Negotiations for an organised repatriation of the remaining members of the minority lasted for a year, from June 1945 to July 1946, owing to the well-known bureaucratic foot dragging of the Soviet state apparatus, although as early as December 1945, the Soviet government issued an obligatory promise that the Czechoslovak request for the return of Volhynian Czechs would be viewed positively. Even after the conclusion of the Czechoslovak-Soviet agreement on repatriation of July 1946, the preparatory work of the Czechoslovak-Soviet joint committee dragged on until the beginning of 1947, when the first transport with returnees could pull out at last. As regards the technical and practical aspects, the whole action took place relatively smoothly, as documented by the fact that over 33 000 people were transferred from Volhynia to the ČSR by May 1947. The placement of such large numbers of people two years after the war, when the settlement of the borderland was practically completed, represented a fairly demanding task, in particular for the Ministry of Agriculture, which was to ensure the settlement of most returnees. Similarly as in the case of demobilised soldiers, the settlement of returnees clashed with the interests of recent settlers from the interior who regarded the Volhynians as unwanted competition. This also made the assimilation of the Volhynian compatriots into the new environment more difficult. The Volhynian Czechs differed from native settlers in particular through their experience with Soviet communism, and they did not keep it a secret. This resulted in mistrust on the part of some domestic settlers. The adverse experience of Volhynian Czechs was soon confirmed after the Communist takeover in February 1948 when, even in Czechoslovakia, the complete nationalisation of the economy, the forced collectivisation of agriculture, the introduction of a one-party system and political processes came to be the order of the day. This affected the Volhynian Czechs to a greater extent than some other groups of the population, because they included a large number of independent entrepreneurs (medium-sized farmers and traders) who lost their farmsteads and businesses. As far as politics is concerned, Volhynian Czechs declared their support for all parties of the postwar "National Front". Nevertheless they preferred the Czechoslovak National Socialist Party and the Czechoslovak People's Party, and this fact was never forgotten by the Communists after the takeover. The State Security organisation, which started to monitor various public appearances of the Volhynian Czechs before February 1948 and was also interested in their former activities in the illegal Blaník organisation in Volhynia, began to pay systematic attention to the compatriots who were regarded as a part of the "eastern emigration" (Russian White Guardists, Ukrainian nationalists). The persecution of the Volhynian Czechs was carried out by establishing specially staffed departments at the level of the centre, regions and some districts. Both real and fabricated anti-regime activities were documented by extensive testimony by agents acting in the compatriots' environment and became the subject of several big and a number of minor trials, all of which ended in the passing of exceptionally severe sentences of imprisonment. In spite of the fact that some of the Volhynian

Czechs collaborated with the Communist regime, whether because of their convictions (pre-February members of KSČ [Communist Party]) or of necessity (for example, the former members of the Czechoslovak National Socialist Party and the People's Party who, upon "Gottwald's Appeal", joined the Communist Party), the Volhynian compatriots were one of the most persecuted groups in the Czech population. Not even the Volhynian Czechs' Union, a collaborating organisation of Volhynian Czechs, had the confidence of the holders of power, and it was liquidated in 1957. In the plans of the regime, the compatriots were to fully merge with the local population. A characteristic feature of this period is the Volhynian Czechs' endeavour to attain the highest possible level of education, and actually an exceptionally large percentage of them completed secondary schools or graduated from universities.

ZUSAMMENFASSUNG

80 Jahre (1868-1947) bestand eine tschechische Minderheit in Wolhynien, die in dieser verhältnismäßig kurzen Zeit eine Reihe von Umstürzen erlebte, mit denen sie zurechtkommen mußte. Durch die Interpretation des gesammelten Materials war es möglich, unwiderlegbar nachzuweisen, daß die Gründe, die zur tschechischen Emigration nach Wolhynien führten, eindeutig ökonomischer Natur waren. Manchmal treten Behauptungen über ideologische, insbesondere religiöse Gründe für die Emigration auf, die einen völligen Irrtum darstellen. Ebenso konnte nachgewiesen werden, daß nicht einmal der massenweise Übertritt zur orthodoxen Kirche Ende der 80-er Jahre des 19. Jhdts. durch die religiösen Bedürfnisse der Emigranten verursacht wurde, sondern er war eine Folge des politischen und ökonomischen Drucks der Regierung. Es bestätigte sich die Tatsache, daß die Zugewanderten durch ihre Kenntnisse fortschrittlicher agrotechnischer Methoden einen beachtlichen Beitrag zur Entwicklung dieses bisher wirtschaftlich ziemlich rückständigen Gebiets Rußlands leisteten. Auch auf dem Gebiet der Industrie und des Gewerbes gaben die tschechischen Zuwanderer eine Reihe von Anstößen zur Industrialisierung des Gouvernements Wolhynien. Ihr hohes kulturelles Niveau bewiesen sie dadurch, daß sie gleich nach ihrer Ankunft der Bildung ihrer Kinder und der Entwicklung des kulturellen und gesellschaftlichen Lebens Aufmerksamkeit schenkten. Trotz ihrer geringen Anzahl haben sich die wolhynischen Tschechen nach der politischen Lockerung nach der Revolution von 1905 in Rußland ebenfalls in das politische Leben eingereiht, und zwar sowohl auf der Ebene der örtlichen Verwaltung als auch auf höherer Ebene, in den Kreisen, im Gouvernement und sogar im ganzen Zarenreich. Dabei stellten sie keine politisch einheitliche Masse dar, sondern sie bekannten sich zu unterschiedlichen politischen Strömungen, angefangen von der konstitutionellen bis hin zu den Sozialdemokraten, unter ihnen gab es Vertreter sowohl der großrussischen als auch der kleinrussischen Richtung. Zur Äußerung dieser politischen Differenziertheit konnte es jedoch in stärkerem Maße erst nach dem Fall des Zarismus kommen. In diese relativ ruhige, fast 50 Jahre dauernde friedliche Entwicklung griff der I. Weltkrieg ein, den die Einwohner Wolhyniens als Grenzregion des Russischen Reiches sehr bald und in ausgeprägtem Maße zu spüren bekamen. Die wolhynischen Tschechen identifizierten sich in diesem Krieg gleich von Anfang an eindeutig mit ihrem neuen Vaterland - mit Rußland - gegenüber ihrem alten weitläufigeren Vaterland Österreich-Ungarn. Sie waren es, die den Grund für die Tschechische Abteilung (Česká družina) in Rußland legten, die Keimzelle der zukünftigen tschechoslowakischen Auslandsarmee. Die russischen Tschechen waren auch gleich von Anfang an für die Entstehung eines selbständigen tschechischen Staates. Die Situation in Wolhynien änderte sich jedoch nach dem Fall des Zarismus durch die Februarrevolution 1917 und insbesondere nach dem bolschewistischen Umsturz im November 1917 wesentlich, der zum Austritt Rußlands aus dem I. Weltkrieg und zum Bürgerkrieg in diesem Land führte, der bis 1920 anhielt. Wolhynien wurde zu einem Interessen-objekt für verschiedene politische und militärische Gruppierungen, die Ukrainische Volksrepublik, die Russische Freiwilligenarmee von General Anton Denikin, die russischen und ukrainischen Bolschewiki, die Polen und gelegentlich auch für verschiedene örtliche anarchistische Gruppen. Der ständige Wechsel der herrschenden Regime führte zum Verlust der allgemeinen Sicherheit, worunter vor allem die Zivilbevölkerung zu leiden hatte. Deshalb wurde die Machtübernahme in Westwolhynien durch die Polen im Winter 1920

durch die hiesige tschechische Bevölkerung als Garantie für Stabilität und Ordnung begrüßt. Trotz der Folgen der Wirtschaftskrise von 1929-1932 kann man die Zwischenkriegszeit im polnischen Wolhynien als Zeit der neuen Prosperität der tschechischen Minderheit bezeichnen, die trotz der nicht ganz günstigen Entwicklung der tschechoslowakisch-polnischen Beziehungen allgemein anerkannt wurde. Ganz anders war das Schicksal der Tschechen in Ostwolhynien (etwa 20 % der wolhynischen Tschechen), das Bestandteil des bolschewistischen Imperiums wurde. Von dem anfänglich insgesamt liberalen Herangehen an nationale Minderheiten und der sogen. Neuen ökonomischen Politik in den 20-er Jahren nahm die Entwicklung in der UdSSR den Weg zu den Fünfjahrplänen Stalins, zur gewaltsamen massenweisen Kollektivierung der Landwirtschaft, zur totalen Verstaatlichung der Wirtschaft und zu politischen Repressalien in den 30-er und 40-er Jahren. Diese Verhältnisse wurden nach dem 17. September 1939, als Ostpolen an die UdSSR angegliedert wurde, auch auf Westwolhynien übertragen. Der Einfall der Nazisten 1941 wurde zunächst als Schutz vor weiteren, in Vorbereitung gewesenen Deportationen nach Sibirien betrachtet. Die Lage im okkupierten Wolhynien nahm aber immer mehr den Charakter eines Bürgerkrieges an, in dem ukrainische Nationalisten, polnische Partisanen der "Heimatarmee" (Armija Krajowa) und sowjetische Partisanen nebeneinander operierten und zum einen gegen die nazistischen Okkupanten, aber zum anderen auch gegeneinander kämpften. Die tschechische Minderheit mußte sich in dieser national angespannten Atmosphäre bewegen, Dank einiger junger Lehrer vereinigte sie sich unter der Führung der illegalen Organisation "Blanik", die der tschechoslowakischen Widerstandsbewegung im Ausland ihre Unterstützung zusagte. Diese fand durch den Eintritt von mehr als 10 000 Landsleuten aus Wolhynien in das 1. Tschechoslowakische Armeekorps in der UdSSR 1944, durch deren aktive Teilnahme an den schweren Kämpfen während der Karpaten- und Duklapa-Operation und an der Befreiung der ČSR ihren Höhepunkt. Das weitere Geschick Wolhyniens lag in den Händen der Bolschewiken, die sich entschieden hatten, das zu vollenden, was ihnen in der Zeit von 1939-1941 nicht gelungen war, vor allem die gewaltsame Sozialisierung der Landwirtschaft, die die hiesigen Tschechen ablehnten. Auch die zugespitzten nationalen Verhältnisse in diesem Gebiet schufen kein günstige Klima für ein weiteres Verbleiben der tschechischen Minderheit in Wolhynien. Deswegen gab es bereits während des Krieges Bemühungen um das Einverständnis der tschechoslowakischen Regierungsbehörden für eine organisierte Rückführung in die ČSR. Das stand im Einklang mit den Absichten der tschechoslowakischen Nachkriegsregierung, die die im Ausland lebenden Landsleute aufrief, ins Vaterland heimzukehren, um die von den Deutschen hinterlassenen vakanten Leerstellen, die aus der ČSR nach Deutschland überführt wurden, auszufüllen. Die wolhynischen Soldaten wurden im Sommer und im Herbst 1945 aus der tschechoslowakischen Armee demobilisiert und die meisten von ihnen entschieden sich, in der ČSR zu bleiben, und sie wurden schrittweise in den Grenzgebieten der tschechischen Länder angesiedelt. Bereits damals kam es allerdings zu den ersten Problemen, weil die fruchtbarsten Gebiete, für die sie sich vor allem interessierten, schon im Sommer 1945 von Neusiedlern aus dem Inland in Besitz genommen worden waren. Die Verhandlungen über die organisierte Rückführung der übrigen Angehörigen der Minderheit zogen sich ein ganzes Jahr hin, von Juni 1945 bis Juli 1946, und zwar dank der bekannten bürokratischen Saumseligkeit des sowjetischen Staatsapparats, obwohl bereits im Dezember 1945 sowjetischerseits die verpflichtende Zusage für eine positive Erledigung des tschechoslowakischen Antrags zur Rückführung der wolhynischen Tschechen gegeben worden war. Auch nach dem Abschluß des tschechoslowakisch-sowjetischen Vertrages über die Rückführung im Juli 1946 dauerten die Vorbereitungsarbeiten der tschechoslowakisch-sowjetischen gemischten Kommission bis Anfang 1947, als endlich der erste Transport mit Rückwanderern starten konnte. Technisch verlief diese Aktion relativ schnell, denn bis Mai 1947 konnten mehr als 33 000 Menschen aus Wolhynien in die ČSR umgesiedelt werden. Die Ansiedlung einer so großen Menge von neuen Einwohnern zwei Jahre nach dem Krieg, wo die Besiedlung des Grenzgebietes praktisch bereits abgeschlossen war, stellte eine äußerst anspruchsvolle Aufgabe dar, und zwar vor allem für das Ministerium für Landwirtschaft, das die Ansiedlung der meisten Rückwanderer absichern sollte. Ebenso wie im Falle der Soldaten stieß die Ansiedlung der Rückwanderer auf die Interessen der

Neusiedler aus dem Inland, die die wolhynischen Rückwanderer sozusagen als unwillkommene Konkurrenz betrachteten. Das erschwerte auch den Beginn der Assimilation der wolhynischen Landsleute im neuen Milieu. Die Rückwanderer unterschieden sich von den einheimischen Neusiedlern auch durch ihre konkreten Erfahrungen mit dem sowjetischen Kommunismus, woraus sie in der neuen Umgebung überhaupt keinen Hehl machten, wodurch sie sich allerdings bei einem Teil der Neusiedler deren Mißtrauen zuzogen. Die Erfahrungen der wolhynischen Tschechen bestätigten sich jedoch sehr bald nach dem kommunistischen Umsturz in der ČSR im Februar 1948, wo auch hier die vollständige Verstaatlichung der Wirtschaft, die Zwangskollektivierung der Landwirtschaft, die Einführung des Einparteiensystems und politische Prozesse an die Tagesordnung rückten. Das betraf die wolhynischen Tschechen in stärkerem Maße als die übrigen Bevölkerungsgruppen, denn in ihrem Fall ging es fast nur um mittelständische Selbständige (Bauern und Gewerbetreibende), die um ihre Wirtschaften gekommen waren. Politisch bekannten sich die wolhynischen Tschechen zwar zu allen Parteien der sog. Nationalen Front nach dem Krieg, nichtsdestotrotz gaben sie der Tschechoslowakischen Nationalsozialistischen Partei (Československá národně socialistická) den Vorzug, was ihnen die Kommunisten nach dem Umsturz nicht verziehen. Die Staatssicherheit, die bereits vor dem Februar 1948 verschiedene öffentliche Auftritte der wolhynischen Tschechen beobachtet hatte und sich für ihr früheres Mitwirken in der illegalen Organisation“ Blaník“ in Wolhynien interessierte, begann diesen Landsleuten als Bestandteil der sog. Ostemigration (russische Weißgardisten, ukrainische Nationalisten) ihre ständige Aufmerksamkeit zu schenken. Zur Persekution der wolhynischen Tschechen traf sie auch organisatorisch ihre Vorbereitungen, und zwar durch die Einrichtung der entsprechenden Referate auf zentraler sowie auch Bezirks- und Kreisebene. Wirkliche und konstruierte, gegen das Regime gerichtete Tätigkeit, die durch zahlreiches bezeugendes Material von den unter den Landsleuten wirksamen Agenten belegt wurde, wurde zum Gegenstand einiger großer und einer Reihe kleinerer Prozesse, die durch die Verkündung außerordentlich hoher Freiheitsstrafen ihr Ende fanden. Trotz einer Reihe von wolhynischen Tschechen, die mit dem kommunistischen Regime kollaborierten, ob nun aus Überzeugung (Mitglieder der KPTsch vor dem Februar 1948) oder der Notwendigkeit heraus (z.B. ehemalige Nationalsozialisten oder Volksparteiler, die im Rahmen des sog. Aufrufs von Gottwald in die KPTsch eingetreten waren), gehörten diese Landsleute in den 50-er Jahren zu einer der am meisten persekuierten Bevölkerungsgruppen. Nicht einmal die mit den Kommunisten zusammenarbeitende Organisation der wolhynischen Tschechen - der Verband der Tschechen aus Wolhynien (Svaz Čechů z Volyně) - hatte das Vertrauen der Machthaber und wurde 1957 aufgelöst. Diese Landsleute sollten nach den Vorstellungen des Regimes völlig in der übrigen Bevölkerung aufgehen. Ein charakteristisches Merkmal dieser Zeit ist das Bestreben der wolhynischen Tschechen, einen möglichst hohen Bildungsstand zu erreichen, in der ein außerordentlich hoher Prozentsatz ihrer Angehörigen Mittel- und Hochschulbildung erreichte.

РЕЗЮМЕ

Восемьдесят лет (1868 – 1947) существовало на Волыни чешское меньшинство, которое за это довольно короткое время пережило целый ряд переворотов, с которыми должно было справиться. Истолкованием собранного материала возможно было неопровержимо доказать, что причины чешской эмиграции на Волынь были однозначно экономические. Иногда встречающиеся утверждения об идейных, прежде всего религиозных причинах эмиграции, являются полностью ошибочными. Также было доказано, что и массовый переход к православию в конце 80 – ых гг. 19 в. был обоснован не религиозными нуждами верующих, а наоборот, следствием правительственного политического нажима. Подтвердилось также, что переселенцы представляли своими знаниями прогрессивных агротехнических методов довольно большой вклад для развития этой, довольно отсталой части России. Также в области промышленности и мелких предприятий предоставили чешские эмигранты ряд импульсов для индустриализации Волынской губернии. Свой высокий культурный уровень доказывали и тем, что сразу после прибытия обращали внимание на образование своих детей

и развитие культурной и общественной жизни. Несмотря на свое небольшое количество включились волынские чехи после политической разрядки в России – после революции 1905 г., также в политическую жизнь не только на уровне местного самоуправления, а также на высших уровнях – в уездах, губерниях, а также всей монархии. Они не представляли собой какую-то политически монолитную массу, а объявляли себя сторонниками разных политических направлений от конституциональных по социальным демократы, среди них были и сторонники великороссийской и малороссийской ориентации. Данная политическая дифференциация смогла более четко проявиться лишь после надения царизма. До относительно спокойного, почти полувекового развития в мире вмещалась 1-я мировая война, следствия которой население Волыни – пограничного региона Российской монархии, почувствовало довольно скоро и четко. Волынские чехи стояли в этой войне на стороне своего нового отечества – России, против своего старого отечества – Австро-Венгрии. Они стали основой Чешской дружины в России, которая позднее оказалась зародышем чехословацкой заграничной армии. Российские чехи с самого начала ориентировались на возникновение самостоятельного чешского государства. Ситуация на Волыни основательно изменилась после надения царизма в феврале 1917 г., а прежде всего после большевистского переворота в ноябре 1917 г., который привел к выходу из 1 – й мировой войны и к гражданской войне в России, которая продолжалась по 1920 г. Волынь стала центром внимания различных политико-военных группировок – Украинской народной республики, Российской Добровольческой армии генерала Антона Деникина, русских и украинских большевиков, поляков, нередко и разных местных анархических группировок. Постоянное чередование правящих режимов привело к потере общей безопасности, от которой страдало прежде всего гражданское население. Поэтому овладение западной Волыни поляками осенью 1920 г. приветствовали здешние чешские жители как гарантию стабильности и порядка. Несмотря на следствия хозяйственного кризиса 1929-1932, возможно время между двумя войнами на польской Волыни характеризовать как время новой прибыльности чешского меньшинства, которое было всеобщее признано, несмотря на не всегда благожелательное развитие чехословацко-польских взаимоотношений. Совершенно другими были судьбы чехов в восточной Волыни (почти 20 % всех волынских чехов), которая стала составной частью большевистской империи. В начале довольно либеральное отношение к национальным меньшинствам и т.н. новой экономической политики в 20 г., направлялось развитие СССР к сталинским пятилеткам, насильственной коллективизации земледелия, полной национализации экономики и политическим репрессиям 30 – х и 40 – х гг. Все это было после 17 сентября 1939 г., когда была к СССР присоединена восточная часть Польши, перенесено и на западную Волынь.

Прибытие нацистов в 1941 г. было сначала воспринимается как защита перед дальнейшими подготовляемыми ссылками в Сибирь. Ситуация на оккупированной Волыни все больше принимала характер гражданской войны, когда рядом боролись украинские националисты, польские партизаны Домашней Армии (Армия Краева) и советские партизаны, которые боролись с одной стороны против фашистских захватчиков, с другой стороны – взаимно против себя. В этой, национально выпяченной среде, должно было жить чешское меньшинство, которое, благодаря нескольким молодым учителям, объединилось под руководством нелегальной организации Бланик, провозглашавшей свою поддержку чехословацкому заграничному сопротивлению. Все это завершилось вступлением более 10.000 земляков из Волыни в 1-й чехословацкий армейский корпус в СССР в 1944 г., их участием в тяжелых боях карпато-дукельской операции и при освобождении ЧСР.

После войны оказалась судьба Волыни в руках большевиков, которые хотели осуществить то, что им не удалось в 1939 – 1941 гг., прежде всего насильственную социализацию сельского хозяйства, которую здешние чехи отвергали. Неблагоприятные условия жизни чешского меньшинства на Волыни были обусловлены также обострением национальных отношений. Поэтому появились уже в течение войны стремления получить согласие чехословацких правящих органов с организацией реэмиграции в ЧСР. Это и отвечало

стремлениям послевоенного чехословацкого правительства, которое вызвало земляков, живущих за границей, к возвращению на родину, чтобы заполнить позиции немцев, которые были выселены из ЧСР в Германию.

Волынские солдаты были летом и осенью 1945 г. демобилизованы из чехословацкой армии – большинство из них решило остаться в ЧСР и было поселено в пограничье ЧСР. Уже тогда появились первые проблемы, так как самые плодородные области, которые их прежде всего интересовали, стали летом 1945 г. новым местом жительства переселенцев из внутренних частей страны.

Переговоры об организации реэмиграции оставших членов меньшинства продолжались целый год – с июня 1945 г. по июль 1946 г., благодаря известной бюрократической вялости советского государственного аппарата, хотя уже в декабре 1945 г. дала советская сторона обязывающее обещание положительного исполнения чехословацкого ходатайства о реализации реэмиграции волынских чехов. И после заключения чехословацко-советского договора о реэмиграции в июле 1946 г., продолжались подготовительные работы смешанной чехословацко-советской комиссии почти до начала 1947 г., когда смог впервые выехать первый транспорт с реэмигрантами. Технически все это произошло относительно быстро, так как по май 1947 г. удалось переселить в ЧСР более 33.000 людей из Волыни.

Разместить такое количество новых жителей 2 года после войны, когда заселение было уже практически закончено, представляло собой довольно трудную задачу прежде всего для министерства сельского хозяйства, которое должно было поселить большинство реэмигрантов. Точно так же, как в случае солдат, встречались с интересами переселенцев из центральной части страны, которые считали переселенцев из Волыни нежелательными конкурентами. Это самое и затрудняло начало ассимиляции земляков из Волыни в новой среде. Реэмигранты отличались от чешских переселенцев своим конкретным опытом с советским коммунизмом, который в новой среде вообще не скрывали и тем самым вызвали у части новых поселенцев недоверие к себе. Опыт волынских чехов скоро подтвердился после коммунистического переворота 1948 г., когда и у нас произошла вынужденная коллективизация сельского хозяйства, полная национализация экономики, введение системы одной партии, и, прежде всего, политические процессы. Все это касалось волынских чехов в гораздо большей мере, чем остальных групп населения, ибо они были в большинстве средние самостоятельные предприниматели (средние крестьяне и владельцы мелких предприятий), конечно, все их имущество было конфисковано. Волынские чехи стали членами всех партий послевоенного “Национального фронта”, но все-таки предпочитали Чехословацкую национально-социалистическую и Чехословацкую народную партию, что для них и стало – после переворота 1948 г. – фатальным.

Уже до февраля 1948 г. интересовалась госбезопасность разными публичными выступлениями волынских чехов, а также их деятельностью в рамках иллегальной организации Бланик на Волыни, стала теперь уделять волынским землякам постоянное внимание как составной части тнз. восточной эмиграции (русские белогвардейцы, украинские националисты). Репрессии против волынских чехов были подготовлены и организационно: были основаны персонально оснащенные рефераты не только в центрах, а также на уровне областей и некоторых районов. Правдивая и выконструированная противогосударственная деятельность, которая была поддержана многочисленными свидетельствами агентов, действующих в группах земляков, стала основой некоторых больших и целого ряда меньших процессов, законченных вынесением высоких приговоров лишения свободы. Несмотря на целый ряд волынских чехов сотрудничавших с коммунистическим режимом либо из убеждения (дофевральские члены КПЧ) или по необходимости (бывшие национальные социалисты или члены Народной партии, которые, на основе тнз. вызовы Готвальда вступили в КПЧ), принадлежали земляки в 50 гг. к одной из наиболее преследованных групп жителей ЧСР.

И Союз чехов из Волыни – организация, охотно сотрудничавшая с режимом, лишилась доверия правящих органов и была в 1957 г. ликвидирована. Земляки должны были, исходя из

представлений режима, полностью слиться с остальным населением страны. Характеристической чертой данного времени является стремление волынских чехов – достичь самого высокого уровня образования. Необычно большое количество земляков из Волыни получило среднее и высшее образование.

JMENNÝ REJSTŘÍK

Andrej, archimandrita
Arnošt, Josef
Auerhan, Jan
Bartoň (MZV)
Bejl, Jindřich
Benda, Štěpán
Beneš, Edvard
Beneš, Vojta
Beran, Josef
Beran, Václav
Berezovský, ředitel hudební školy
Bernát, tajemník OV ČSNS
Bilan-Šinovský, Josef
Boček, Bohumil
Cilc, Bohumil
Cilc, Emil
Clementis, Vladimír
Cokol, Andrej
Černý, major
Čihák, zplnomocněnec
Danda, Rostislav
Dědek, Jindřich
Doležal, Emil
Dražil, Václav
Drvota, Josef
Dubec, Václav
Dufek, Vladimír (Kanada)
Dufek, Vladimír
Ďuriš, Július
Dušek, Jindřich
Dvořák, agent NKVD
Englová, Helena
Fierlinger, Zdeněk
Fišer, Jiří
Foitík, Josef
Folprecht, Josef
Franta, plk.
Garmaš, rada
Girsa, Václav
Gottwald, Klement
Gottwaldová-Čepičková, Marta
Habrman, Jan
Haken, Eduard
Harus, poslanec KSČ
Hasal, Antonín
Hlaváček, Rostislav
Hoffman, Bedřich
Holub, Václav
Holubovič, Taras
Hora, J.

Hora, V.
Horáček, P.
Horák, Jiří
Horák, Josef
Horáková, Milada
Horman, Jiří
Hovorka, Alois
Hovorka, Jaroslav
Hovorka, Josef
Hovorka, Rudolf
Hovorka, Vojtěch
Hrdý, Vladimír
Hubal, Václav
Hybler, Vladislav
Hynek, František
Chudoba, Bohdan
Chudoba, Jaroslav
Janko, Vladimír
Janoušek, J.
Jaroš (MZ)
Josewski, Henryk
Karaman, V.
Karas, František
Kašpárek, Jiří
Kazda, Josef
Khol, Mikuláš
Khol, Mikuláš st.
Klapálek, Karel
Kneibl, pplk.
Knop, Vladimír
Kohout, Alexej
Kolář, Josef
Kopecký, Jan
Kopecký, Václav
Kopřiva, Ladislav
Kormunda (MZ)
Kořán, Jiří
Kořátko, Jiří
Kozák, Jaroslav
Kramář, Karel
Kratochvíl, J.
Kreisinger, Alexej
Krejčí, Rostislav
Kreysa, Miroslav
Krupička, Otakar
Křenek, Josef
Kubát, J.
Kučera, Josef
Kudrna (Ulbárov)
Kulich, Jaroslav
Kutlvašr, Karel
Kytl, Václav

Lazar, pplk.
Lešner, Vladimír
Levický, Alexandr
Libovický, Vladimír
Lichner, Ján
Linda, Václav
Loubal, František
Louda, Václav
Lozovskij, Solomon Abramovič
Machát, generální tajemník NPF
Majer, Václav
Malášková, Anna
Malina, Antonín
Malínský, Josef
Martinovský, Josef
Masaryk, Jan
Masaryk, Tomáš Garrigue
Mendlík, V.
Mesner, Václav
Mesner, Vladimír
Mojdl, Josef
Moudrý, předseda FNO
Mudra, Václav
Nagel, Alexandr
Nahodil, Otakar
Nechutný, Antonín
Nejedlý, Antonín
Nejedlý, Zdeněk
Němeček, tajemník ČÚZ
Nosková, Helena
Novák, Bohumil
Novák, Jan
Okáli, Daniel
Pajer, Josef
Palička, plukovník
Pastorek, Vladimír
Pavlov, A. P.
Pelikán, generál
Perný, Jaroslav
Pichrt, Václav
Píka, Heliodor
Plaček, Josef
Plojhar, Josef
Plšek, Stanislav
Podgornyj, Nikolaj
Pokorný, Miloslav
Popel, náměstek ministra
Pospíšil, Jiří
Pospíšil, Slavoj
Postl, Alexej
Procházka, agent NKV
Procházka, Jaroslav

Prokofjev, plk
Prouša, Mikuláš
Rajtr, vrchní rada
Rébl, Jiří
Reicin, Bedřich
Rejzek, Josef
Ripka, Hubert
Rohál'-Il'kiv, Ivan
Rovalov, ministr
Rubina, zástupce OÚ
Rudovský, V8clav
Rychtera, poslanec
Řehák, Vladimír
Řepík, Vladimír
Samec, štábní kapitán
Savčenko, generál
Sedlář, Vladimír
Scheufler, Vladimír
Skaunic, soc. dem. poslanec
Skořepa, Jan
Slánský, Rudolf
Slávik, Juraj
Smrkovský, Josef
Srkal, Josef
Stalin, Josef Visarionovič
Steiner, Bedřich
Stránský, poručík
Svárovská, Věra
Svoboda, Ludvík
Svoboda, R.
Sýkora, Vilém
Synek, Vladimír
Synková, Emilie
Šatava, Václav
Šebesta, Bedřich
Ševčík, poslanec ČSNS
Šchlink, Otto
Šimůnek, Bohumil
Šindelář, zplnomocněnec
Široký, Viliam
Škoda, Štěpán
Šlégr, Antonín
Šmíd, Ladislav
Španiel, Oldřich
Štamberger, poslanec ČSL
Štědroňský, František
Šulík, Andělín
Šuttová, Anna
Švihovský, Věnceslav
Toman, Josef
Toušek, Josef
Trutner, Josef

Tučák, Igor
Tůma, pplk.
Uhlířová, J.
Umlauf, Antonín
Václavů, poslanec KSČ
Valeš, Josef
Verner, ppor.
Vlk, Rostislav
Vokmáčka, Julius
Vomáčka, Zachariáš
Vomáčka, zástupce MSP
Vondřich (MZ)
Vrána, Josef
Vydra, Josef
Vyšinskij, Andrej Janvarevič
Weiland, poslanec ČSNS
Zach, Vladimír
Zaplatin, Nikolaj
Zenkl, Petr
Ziegler, Václav
Zich, Václav
Zommer, Josef
Zorin, Valerian
Žiak, Andrej
Židlický, Václav
Životský, Josef

MÍSTNÍ REJSTŘÍK

Aš
Babice
Bakovce
Banská Bystrica
Bečov n. Teplou
Békešhába
Beroun
Bezděz
Biel
Bílovec
Blatná
Bohemka
Bochov
Boratín
Brno
Broumov
Čechohrad
Černý Les
Česká Lípa
Česká Třebová
Česká Ves
České Budějovice
České Velenice
Český Krumlov
Český Malín
Čop
Damnice
Dembrovka
Dolní Jiřetín
Domažlice
Dubí
Dubno
Dvůr Králové n. L.
Eisendorf (Železná)
Falknov n. Ohří
Frankštát
Frýdlant
Gängerhof (Chodov)
Hájenka
Hladké Životice
Hlinsk
Hlubočany
Hobín
Horní Lideč
Horní Slavkov
Horšovský Týn
Hořesedly
Hostěradice
Hošča
Hranice

Hraničná
Huleč
Hustopeče
Cheb
Chlum u Třeboně
Chomout
Chomutov
Jáchymov
Jalový Dvůr
Janovka
Jerfemov
Jesenice
Jihlava
Jindřichův Hradec
Jiřice
Kaplice
Karlovy Vary
Kněhýnky
Koclířov
Komarovka
Komořany
Košice
Kralupy
Krnov
Krupa
Kučerov
Kupičov
Kvasilov
Květín
Kyjev
Lanškroun
Libánovka
Libčice
Liberec
Libuš
Lidměřice
Lipjany
Litoměřice
Loděnice
Loket
Londýn
Luck
Lvov
Lysovice
Malá Zubovština
Malý Simferopol
Mariánské Lázně
Martinovka
Medzilaborce
Melitopol
Mělník
Město Libavá

Michalovka
Mikulov
Mimoň
Miroslav
Mirošov
Mišovice
Mohelnice
Moldava
Moravský Krumlov
Moskva
Most
Mukačevo
Našiměřice
Nejdek
Nepomyšl
New York
Nitra
Novochopersk
Novokrajov
Novosilky
Nový Jičín
Nový Malín
Olbramovice
Olomouc
Omelany
Opava
Osoblaha
Ostrava
Ostroh
Ostrov
Ozerany
Pardubice
Pavluv Studenec
Petrovice (o. Ústí n. L.)
Pila
Planá
Plzeň
Počeradý
Podbořany
Podcurkov
Podlisky
Pokosy
Praha
Prachatice
Púchov
Rovno
Rychnov
Rýnovice
Sedlec
Sedmihřany
Selisko
Senkevičovka

Sklíň
Sklíň - Dvůr
Slavonín
Slezské Pavlovice
Sokolovo
Srby
Staňkovice
Suchdol n. O.
Suché Vrbné
Sýrovice
Sýrovice
Šepetovka
Škrdle
Špakov
Šternberk
Šumperk
Tachov
Teplá
Teplice-Šanov
Trnovany
Trutnov
Třeboň
Třemošná
Újezdce
Ulbarov
Uničov
Ústí n. L.
Úterý
Verba
Vilhelmovka
Vitčice
Volkov
Vrchlabí
Zábřeh
Zdolbunov
Zelovice
Zimoř
Zvonovice
Žabče
Žalmanov
Žatec
Žilina
Žitomir
Žlutice

SEZNAM ZKRATEK

AAN - Archiwum Akt Nowych Warszawa
AKPR - Archiv Kanceláře prezidenta republiky Praha
AMF - Archiv Ministerstva financí ČR Praha
AMV - Archiv Ministerstva vnitra ČR Praha
AMZ - Archiv Ministerstva zemědělství ČR Praha
AMZV - Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR Praha
AP - Archiv Parlamentu ČR Praha
AV - akční výbor Národní fronty
ČOL - Československá obec legionářská
ČR - Česká republika
ČSA - československá armáda
ČSD - Československé státní dráhy
ČSL - Československá strana lidová
ČSR - Československá republika
ČÚZ - Československý ústav zahraniční
FNO - Fond národní obnovy
HPD - horské pastvinářské družstvo
JZD - jednotné zemědělské družstvo
KMZOR - komise ministerstva zemědělství pro osídlování reemigrantů
KPVČ - Kruh přátel volyňských Čechů
KS(b)U - Komunistická strana (bolševiků) Ukrajiny
KSČ - Komunistická strana Československa
KSSS - Komunistická strana Sovětského svazu
MNO - ministerstvo národní obrany
MNV - místní národní výbor
MOPSP - ministerstvo ochrany práce a sociální péče (1945-1946)
MPSP - ministerstvo práce a sociální péče (1949-1951)
MRK - místní rolnická komise
MSK - místní správní komise
MSP - ministerstvo sociální péče (1946-1949)
MZA - Moravský zemský archiv Brno
NF - Národní fronta
NKVD - Lidový komisariát vnitra
NPF - Národní pozemkový fond
OAV - okresní akční výbor Národní fronty
OKMZ - Osídlovací komise ministerstva zemědělství
ONV - okresní národní výbor
OOÚ - oblastní osídlovací úřadovna
ORK - okresní rolnická komise
OSK - okresní správní komise
OUN - Organizace ukrajinských nacionalistů
OV - okresní výbor
RSČV - Regulační skupina volyňských Čechů
SČVP - Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel
SČzV - Svaz Čechů z Volyně
SLS - Státní lesy a statky
SNB - Sbor národní bezpečnosti
SOA - státní okresní archiv
SSSR - Svaz sovětských socialistických republik
StB - Státní bezpečnost

SÚA - Státní ústřední archiv v Praze
ÚNS - Ústavodárné národní shromáždění
UPA - Ukrajinská povstalecká armáda
ÚPV - Úřad předsednictva vlády
USA - Spojené státy americké
VHA - Vojenský historický archiv v Praze
VKR - vojenská kontrarozvědka
VVT - vojenský výcvikový tábor
ZNV - zemský národní výbor

PŘÍLOHY

1

Vládní usnesení ze dne 28. května 1946 o reemigraci Čechů a Slováků z ciziny a o jejich usídlení
Za účelem usměrnění reemigrace krajanů, vracejících se do vlasti, a k úspěšnému jejich zapojení do hospodářského života vláda:

1. ukládá ministru ochrany práce a sociální péče, aby prováděl reemigraci Čechů a Slováků v cizině usedlých, kteří se přihlásí k reemigraci, a prováděl potřebnou sociální, popř. produktivní péči o ně, přičemž zdravotní péče se vyhrazuje ministru zdravotnictví;

2. pozměňuje a doplňuje 4. bod svého usnesení ze dne 31. července 1945 o repatriaci v tom smyslu, že ukládá příslušným členům vlády, zejména ministrům ochrany práce a sociální péče, vnitra a zemědělství, aby se postarali o zařazení všech reemigrantů do hospodářského a výrobního procesu podle jejich odborných znalostí, a to v rámci daných možností, buď v samostatném povolání nebo v námezdném poměru a aby poskytli účinnou pomoc při založení nových domovů;

3. ukládá předsedovi vlády a ministrům ochrany práce a sociální péče, vnitra, zemědělství a zdravotnictví, aby ke koordinaci reemigrace a usídlování zřídili ze svých zástupců a ze zástupců Osídlovacích úřadů v Praze a Bratislavě stálou koordinační pracovní komisi;

4. ukládá příslušným orgánům vlády, aby se postarali o to, aby při přidělování konfiskovaného nepřátelského majetku bylo podle ustanovení § 7 odst. 3 dekretu č. 108/1945 Sb. přednostně přihlíženo zásadně jen k těm reemigrantům, kteří se vrátili prostřednictvím řádně organizované státní reemigrační akce, k ostatním jen v případě, vysloví-li se ministerstvo ochrany práce a sociální péče pro zachování této výhody z důvodů veřejného zájmu nebo proto, poněvadž došlo k individuální reemigraci těchto osob a jejich rodin ze závažných důvodů.

Provedou: předseda vlády a ministři ochrany práce a sociální péče, vnitra, zemědělství a zdravotnictví v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Pramen: SÚA, fond Úřad předsednictva vlády, k. 803.

2

Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou SSSR o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti žijících v SSSR na území bývalé Volyňské gubernie a československých občanů národnosti ukrajinské, ruské a běloruské, žijících na území Československa

Vláda Československé republiky a vláda SSSR dohodly se navzájem o následujícím:

Čl. 1.

Vláda Československé republiky poskytne československým občanům ukrajinské, ruské a běloruské národnosti žijícím na území Československa právo optovati sovětské občanství a přesídlit do SSSR. Vláda SSSR dává souhlas poskytnouti sovětským občanům české a slovenské národnosti žijícím na území býv. Volyňské gubernie právo optovati československé občanství a přesídliti do Československa.

Čl. 2.

Vzájemný přechod do československého a sovětského občanství a přesídlení z území jednoho na území druhého z uvedených států všech občanů uvedených výše má se uskutečňovati na základě úplné dobrovolnosti.

Čl. 3.

V snaze přispěti k praktickému uskutečnění podmínek této dohody a ke kontrole správného jejího vyplnění dohodly se Smluvní strany zříditi Smíšenou československo-sovětskou komisi s místem stálého sídla v Moskvě. Komisi tvoří šest členů jmenovaných ve lhůtě 15 dnů ode dne podpisu této Dohody oběma vládami po třech členech z každé strany. Vedoucí československé a sovětské delegace jsou předsedy komise. Oba předsedové střídavě předsedají zasedání komise.

Čl. 4.

Každá ze Smluvních stran jmenuje na území druhé strany jednoho Hlavního plnomocníka. Druhá strana v témž místě jmenuje svého Hlavního zástupce. Hlavní plnomocník a Hlavní zástupce mají

po jednom námětku a jmenují zase své Rajónní plnomocníky a Rajónní zástupce v místech, jichž seznam bude stanoven Smíšenou československo-sovětskou komisí.

Hlavní plnomocník i Hlavní zástupce mohou mít nutný počet znalců a pomocného technického personálu, celkem ne více než 20 osob pro každého.

Rajónní plnomocníci a Rajónní zástupci v počtu ne více než 10 (deset) z každé strany, jsou jmenováni každý s jedním námětkem a s osobami pomocného personálu pro každého.

Sídlem Hlavních plnomocníků budou na území Československa Praha, na území SSSR Luck.

Čl. 5.

V okruh činnosti Hlavních plnomocníků a Hlavních zástupců patří:

- a) zjištění počtu a místa pobytu a též přezkoumání národnosti osob uvedených v článku prvním této Dohody;
- b) kontrola sbírání žádostí a přijímání žádostí od osob chtějících optovat československé nebo sovětské občanství a přesídliti do Československa nebo do SSSR a též registrování těchto osob;
- c) potvrzení seznamů těch, kteří přesídlují a přesídlovacího plánu;
- d) řešení dalších praktických otázek, spojených s opcí a přesídlením, vzniklých z této Dohody.

Aby Hlavní plnomocníci mohli splnit své úkoly, dává se jim právo trvalého a nerušeného styku se svými nadřízenými orgány rozhlasem, telegrafem, poštou i prostřednictvím kurýrů.

Osobní doklady Hlavních plnomocníků a jejich náměstků, Rajónních plnomocníků a jejich náměstků a rovněž Hlavních zástupců budou vydávány zahraničními úřady obou stran.

Čl. 6.

Do oboru činnosti Rajónních plnomocníků a Rajónních zástupců patří:

- a) navzájem dohodnuté oficiální vyrozumění prostřednictvím místních orgánů, tisku a za pomoci místních orgánů úředních všech osob uvedených v článku jedna této Dohody o možnosti a způsobu opce a přesídlení;
- b) společný příjem žádostí o přání optovati občanství příslušného státu a přesídliti s doklady potvrzujícími osobní totožnost, dosavadní občanství, rodiště, stálé bydliště a též národnost osob podávajících žádosti;
- c) reemigrace a sestavení seznamů optujících a přesídlovajících a předkládání těchto seznamů na potvrzení Hlavním plnomocníkům a Hlavním zástupcům;
- d) zpracování rajónních plánů přesídlení a řešení ostatních praktických otázek opce a přesídlení, ve shodě s instrukcemi Hlavních plnomocníků a Hlavních zástupců.

Čl. 7.

V případě, že během práce při provádění opce a přesídlení podle této Dohody vzniknou sporné otázky, budou tyto otázky předloženy Rajónními plnomocníky a zástupci k řešení ve vzájemném souhlasu příslušným Hlavním zástupcům a Hlavním plnomocníkům, nebude-li dosaženo souhlasu v těchto otázkách mezi uvedenými Hlavními zástupci a Hlavními plnomocníky, uvedené sporné otázky budou odevzdány na prozkoumání Smíšené československo-sovětské komisí.

Čl. 8.

Smluvní strany zavazují se dáti do dispozice Hlavních i Rajónních plnomocníků všechen materiál a nutné prostředky, způsobilé ulehčiti jim řešení jejich úkolů. Stejně zavazují se Smluvní strany zajistiti pokud možno rychlou součinnost svých státních i veřejných úřadů s orgány samosprávy, aby s vyplnila tato Dohoda.

Smluvní strany ujednávají, že každá strana dá na svém území všem přesídlencům bezplatně dopravní prostředky a nutnou obsluhu při jízdě na hranice.

Čl. 9.

Osoby, které dosáhly věk 18 let a chtějí optovat československé nebo sovětské občanství a přesídliti do Československa nebo do SSSR, podají o tom žádost písemnou formou, osobně nebo poštou, nejpozději 15. září 1946 Rajónním nebo Hlavním československým a sovětským plnomocníkům a zástupcům.

Žádosti o opci občanství budou odevzdány spolu se seznamy optujících prostřednictvím Hlavních plnomocníků příslušným vládním orgánům státu Plnomocníkova, aby byla řešena otázka souhlasu s opcí a vjezdu v daný stát.

Současně s příslušnými Rajónními nebo Hlavními zástupci přijímají na posouzení žádosti občanů, optujících občanství druhého státu, o jejich přání vyjít ze svého dosavadního občanství a vyjeti ze státu v souhlase s touto Dohodou.

Po tom, co Hlavní plnomocníci obdrží oficiální písemné vyrozumění o souhlasu příslušných úřadů nebo státu o tom, že osoby sepsané v seznamu optujících budou přijaty do občanství, tyto osoby budou vepsány do seznamu přesídlovajících, přičemž potvrzení tohoto seznamu Hlavním plnomocníkem jedné strany a Hlavním zástupcem druhé strany jest dostatečným podkladem, aby se uskutečnilo přesídlení osob, uvedených v seznamu.

Čl. 10.

Osobám optujícím občanství a přesídlovajícím na základě této Dohody dává se právo vzít s sebou majetek při současném výjezdu své rodiny, přičemž jakožto členové rodiny mohou být přijati do občanství a přesídlení na základě přání vyjádřeného každým dospělým členem rodiny: žena, děti, matka, otec, vnuci, poručníci, chovanci a též jiní domácí příslušníci, pokud vedou společnou domácnost s evakuanty.

Dětem od 14 let věku přiznává se právo osobně vysloviti svoje přání, pokud jde o občanství a přesídlení.

Čl. 11.

Při přesídlení mají být odtransportováni podle možnosti v první řadě členové rodin vojáků a velitelů československé armády a Rudé armády, kteří jsou již na území svých států a mají podle této Dohody právo vzít s sebou svoje rodiny formou opce a přesídlení.

Kromě toho mají v první řadě právo na přesídlení vdovy a sirotky po příslušnících československé a Rudé armády, kteří padli ve válce proti hitlerovskému Německu a jeho satelitům a též všichni nezpůsobilí k práci, nemocní, invalidé, osoby staré, osamocené ženy, děti ztrativší rodiče, osoby ve státním zaopatření a osoby, jejichž rodinní příslušníci jsou na území druhého státu.

Čl. 12.

Při odevzdávání přesídlovajících představitel státu vysílajícího odevzdá na potvrzení představiteli státu přijímajícího oficiální seznam osob, které jsou v transportě. Každá ze stran vyrozumí podle možnosti včas pohraniční úřady o době, kdy transport takového druhu bude projížděti a kdy bude odevzdán.

Čl. 13.

Československá vláda prohlašuje, že umístí a usadí přesídlovající z SSSR do Československa do venkovských hospodářství v západních oblastech Československa.

Vláda SSSR prohlašuje, že zemědělství přesídlovajících z Československa do Sovětského svazu budou podle svého přání rozmístěni a přiděleni buď do kolchozního hospodářství nebo dostanou půdu k vedení samostatného hospodářství v rozsahu stanoveném předpisy o užívání půdy platnými v místě, kde se nově zařídí. Zemědělci, kteří se přesídlovají na území SSSR i v případě, že neměli půdy v době evakuace, budou-li si přát, dostanou půdu za všeobecných podmínek.

Čl. 14.

Pro přesídlovající z Československa do Sovětského svazu a stejně ze Sovětského svazu do Československa nařizují se tyto výhody, pokud jde o daně a dávky.

- a) jest sepsati všechny nedoplatky, které se jich týkají, a to věcné dávky, peněžní platy a pojišťovací příspěvky;
- b) osvoboditi v letech 1946 a 1947 všechna přesídlovajících hospodářství, jak v Československu, tak i v Sovětském svazu od všech státních peněžních dávek, pojišťovacích příspěvků a rovněž od povinných naturálních dávek;
- c) osvoboditi majetek, vyvážený podle Dohody, ale všech daní, dávek a poplatků;
- d) náhradu ceny úrody zůstatkové přesídlovajících jest poskytnouti podle úředních cen, které platí v místě zanechání úrody, podle zvláštní úmluvy Smluvních stran; e) v souvislosti s hospodářským zájmem obou stran na tom, aby přesídlovající plně zaseli podzimní osev, stanoví se, že kompenzace cen ponechaných podzimních osevů bude provedena podle zvláštní Dohody Smluvních stran;
- f) osoby vyjíždějící na základě této Dohody jsou osvobozeny ode všech dávek spojených s odjezdem.

Čl. 15.

Přesídlujícím dovoluje se vývoz: oděvů, obuvi, prádla, ložního příslušenství, potravinových produktů, domácího náradí a jiných předmětů domácích a hospodářských potřeb; zemědělcům kromě toho vývoz zemědělského inventáře a tažných strojů v celkové váze do dvou tun na jednu zemědělskou rodinu a do jedné tuny na jednu městskou rodinu a též skot a drůbež, jež patří evakuantovi. Osobám speciálních povolání jako: dělníkům, řemeslníkům, lékařům, umělcům apod. poskytuje se právo vyvézt předměty nezbytné pro jejich profesionální činnost.

Čl. 16.

Vyvézt se nedovoluje:

- a) hotové papírové, zlaté a stříbrné peníze všech druhů s výjimkou československých korun do výše 10 000 Kčs na jednu osobu nebo sovětských peněz do výše 1000 rublů na jednu osobu;
- b) zlato a platina ve slitcích, prachu a ve zlomcích;
- c) drahocenné kameny v nezpracovaném stavu;
- d) umělecké předměty a starožitnosti v tom případě, že ty nebo ony tvoří kolekci nebo v jednotlivých exemplářích nejsou majetkem přesídlujícího;
- e) zbraně (s výjimkou loveckých ručnic) a předměty vojenské výzbroje;
- f) fotografie (mimo osobních fotografií), plány a mapy.

Čl. 17.

Smluvní strany se dohodly, že majetek zanechaný v místě přesídlujícími bude zapsán do speciálních seznamů. Seznamy budou vyhotoveny současně Plnomocníky i Zástupci Stran. Při sestavování seznamů majetků, zanechaných přesídlenci, Plnomocníky i Zástupci Stran budou stanoveným způsobem registrovat jak počet, tak i jakostní stav majetku.

Čl. 18.

Cena majetku zanechaného po přesídlencích, a to movitého i nemovitého, s vyloučením půdy, sadů, lesů a vinohradů, nahrazuje se přesídlujícím podle pojišťovacího oceňování souhlasně se zákony platnými v Československé republice a případně v Ukrajinské SSR. V případě, že by nebylo pojišťovacího ocenění, majetek bude oceněn Plnomocníky a Zástupci Stran.

Smluvní strany dohodly se na tom, že domy ve městech a venkovských místech, uprázdněné po přesídlení budou podle možnosti přiděleny především přesídlujícím.

Zanechaný majetek bude odevzdán do ochrany státu. Za poškození odevzdaného majetku budou viníci pohnáni k odpovědnosti.

Způsob vzájemného vyrovnání zanechaného majetku mezi Stranami bude stanoven zvláštní Dohodou.

Čl. 19.

Smluvní strany poskytnou osobám odjíždějícím na základě této Dohody dopravní prostředky, potravu a lékařskou pomoc po dobu jejich jízdy na území československém nebo sovětském do míst, kde budou odevzdáni sovětským nebo československým úřadům.

Všechna vydání, jež vzejdou československým a sovětským úřadům v souvislosti s výjezdem osob z Československa do SSSR a z SSSR do Československa na základě této Dohody, budou účtována Smíšené československo-sovětské komisi a jejich vzájemné vyúčtování mezi vládou československou a vládou sovětskou bude provedeno zvláštní Dohodou.

Čl. 20.

Smluvní strany se dohodly, že kontrola majetku vyváženého přesídlujícími, bude se provádět na pohraničních místech kontrolních a propouštěcích metodou namátkovou a jen ve zvláštních případech podrobnými prohlídkami.

Čl. 21.

Místa pro kontrolu a propuštění budou zřizována na území Československa a na území SSSR podle reálné potřeby při stanovení kontingentů a koncentračních míst přesídlenců podle seznamů schválených Smíšenou československo-sovětskou komisí.

Do těchto míst obě Strany navzájem přidělí své zástupce.

Čl. 22.

Uzavření této Dohody bude oběma Smluvními stranami uvedeno do obecné známosti zvláštním communiqué.

Čl. 23.

Přesídlení předvídané touto Dohodou, jak z SSSR do Československa, tak z Československa do SSSR, má být skončeno nejpozději 15. listopadu 1946.

Čl. 24.

Technické detaily, týkající se provedení této Dohody, budou ustaveny speciální instrukcí vypracovanou Smíšenou československo-sovětskou komisí a následujícími dohodnutými nařízeními této Komise.

Čl. 25.

Tato Dohoda byla sepsána 10. července roku tisícího devítistého čtyřicátého šestého v Moskvě ve dvou exemplářích, každý v jazyce českém a ruském, přičemž oba texty mají stejnou platnost.

Dohoda nabývá platnosti dnem svého podepsání.

Čemuž na svědomí podepsali zplnomocněnci tuto Dohodu a přitiskli k ní svoje pečeti.

Z plné moci vlády Československé republiky

Dr. Jiří Horák, v. r.

Z plné moci vlády Svazu sovětských socialistických republik

S. A. Lozovskij, v. r.

Pramen: AMZV, fond Právní odbor 1945-1954, k. 25.

3

VYHLÁŠKA PRO OBČANY ČESKÉ A SLOVENSKÉ NÁRODNOSTI ŽIJÍCÍ NA ÚZEMÍ BÝVALÉ VOLYŇSKÉ GUBERNIE O ZPŮSOBU OPCE A PŘESÍDLOVÁNÍ Z ÚZEMÍ SSSR NA ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA (překlad z ruštiny)

Na základě Dohody mezi vládou Svazu SSR a vládou Československé republiky z 10. července 1946 o právu opce a přesídlení občanů české a slovenské národnosti žijících na území bývalé Volyňské gubernie a československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti žijících na území Československa, Hlavní zplnomocněnec vlády Československé republiky a Hlavní zástupce vlády SSSR oznamují všem občanům české a slovenské národnosti žijícím na území bývalé Volyňské gubernie zahájení prací na přesídlení do Československa.

KDO MÁ PRÁVO PODAT SI ŽÁDOST O OPCÍ A PŘESÍDLENÍ.

Právo podat si žádost o opci a přesídlení do Československa se poskytuje všem občanům české a slovenské národnosti žijícím na území bývalé Volyňské gubernie.

KAM JE TŘEBA PODÁVAT ŽÁDOSTI O PŘESÍDLENÍ.

Občané české a slovenské národnosti, kteří dosáhli 18-ti let věku a chtějí optovat československé občanství a přestěhovat se na základě Dohody z 10. července 1946 do Československa, si musí podat písemnou žádost podle stanoveného vzoru rajonnímu zplnomocněnci československé strany a rajonnímu zástupci sovětské strany, kteří společně realizují přesídlování v následujících místech:

Z Volyňské oblasti - Luck, Senkevičovka.

Z Rovenské oblasti - Rovno, Dubno, Zdolbunov, Verby.

Z Žitomirské oblasti - Žitomir.

Z Kamenec-Podolské oblasti - Šepetovka.

Adresa rajonního zplnomocněnce a rajonního zástupce pro přesídlování z rajonu působnosti

Úřední dny a hodiny

TERMÍN PODÁNÍ ŽÁDOSTI O PŘESÍDLENÍ.

Příjem žádostí od občanů české a slovenské národnosti, kteří se chtějí přestěhovat do Československa potrvá do 1946.

K žádosti musí být přiloženy následující doklady:

- 1) Pasy nebo prozatímní doklady hlavy i členů rodiny.
- 2) Potvrzení o místě bydliště, národnosti a složení rodiny podle stanoveného vzoru.
- 3) Potvrzení o majetkových poměrech podle stanoveného vzoru.
- 4) Vojenské knížky.

KOHO Z ČLENŮ RODINY SI PŘESÍDLENEC MŮŽE VZÍT S SEBOU.

Občané české a slovenské národnosti, kteří se na základě Dohody přesídľují, mají právo si vzít s sebou v rámci společného odjezdu své rodiny, přičemž mezi členy rodiny mohou být na základě projeveného přání zahrnuti manželka, děti, matka, otec, vnuci, svěřenci a schovanci a také další členové rodiny, pokud společně hospodaří spolu s přesídlenci. Členové rodin starší 14-ti let mají právo vlastního výběru - zůstat v SSSR nebo se přestěhovat do Československa.

Hlavní zplnomocněnec vlády Československé republiky pro opci a přesídlení občanů české a slovenské národnosti ze SSSR do Československé republiky.

Hlavní zástupce vlády SSSR pro opci a přesídlení občanů české a slovenské národnosti ze SSSR do Československé republiky.

Poznámka: Stanovené vzory žádosti a potvrzení vydávají rajonní zplnomocněnec a rajonní zástupce.

Pramen: SÚA, f. MPSP - reemigrace a repatriace, k. 702.

4

Doplňky k instrukcím vydaným dne 14. října 1946 pro misse reemigračního odboru MSP v cizině.

I.

Ustanovení pro reemigraci z SSSR:

A. Technickým provedením transferu volyňských Čechů od státních hranic do shromažďovacích středisek v ČSR je pověřeno podle dohody sjednané mezi ministerstvem sociální péče a ministerstvem národní obrany za součinnosti reemigračního odboru ministerstva sociální péče ministerstvo národní obrany hl. št. Transporty budou řízeny na Žatecko, Podbořansko, Litoměřicko, Šumpersko a Mikulovsko, po trati vedoucí přes Mukačevo - Čop - Biel - Košice - Žilina - Púchov - Hranice - Česká Třebová - Praha - Žatec. Převozy na Mikulovsko a Šumperk odbočí v Hranicích. Hustota převozů 1-2 vlaky denně. Celkem bude vypraveno asi 150 vlaků.

B. Organizace reemigrace na území SSSR.

Úkoly Hlavního plnomocníka stanoví dohoda z 10. 7. 1946 a instrukce Smíšené komise. Kromě toho:

- a) Hlavní plnomocník sestaví 14denní plán převozů, který zašle nejméně 1 týden předem kurýrem ministerstvu sociální péče - reemigrační odbor, 4. oddělení, MNO - hl. št., ministerstvu vnitra a ministerstvu dopravy. Tento plán je nutný pro instradaci našich vlaků do Mukačeva. V případě, že tuto lhůtu nebude lze dodržeti, ohlásí plán převozu telegraficky železničnímu traťovému velitelství v Košicích přes Čop, které jej neprodleně oznámí shora uvedeným ministerstvům.
- b) Musí bděti nad včasným přistavováním sovětských souprav příslušným rayonům.
- c) Včas oznamovat případné změny způsobem jako ad a).
- d) Zajistí styk s překladištěm v Mukačevě nejméně 2x týdně k rychlé výměně nutných zpráv a odstranění event. potíží krátkou cestou.

C. Rayonoví pomocníci:

(Pro SSSR se sídlem v Lucku, Rovně, Dubně, Zdolbunovu, Žitomiru, Senkevičovce, Verbě a Šepetovce. Úkoly podle dohody z 10. 7. 1946 a instrukce smíšené komise.) Kromě toho plnomocníci ve všech státech, ze kterých reemigraci provádíme, jsou vždy odpovědni:

- a) Za řádné sestavení transportů a nakládání, jemuž musí býti osobně přítomni.
- b) Před naložením musí býti provedena zdravotní a veterinární prohlídka všech nakládaných osob a zvířectva.
- c) Osoby nemocné infekčními chorobami a neschopné normálního převozu, nesmí býti do normálního transportu zařazovány (budou odsunuty zvláštními sanitními transporty).
- d) Přezkoušejí výbavu reemigrovaných (ze SSSR podle čl. 15 a 16 dohody z 10. 7. 1946).
- e) Přezkouší, je-li transport dostatečně vybaven proviantem a krmivem (ze SSSR podle čl. 16 dohody z 10. 7. 1946). Zejména dbají, aby výbava studeného proviantu a krmiva vystačila pro případ, že by normální zásobování během cesty selhalo.
- f) Doprovod vlaku a vlakové seznamy: Určí velitele transportu a velitele vozu (z krajanů) a poučí je o jejich povinnostech. Vydá velitelům transportů seznam v 6 exemplářích. Seznamy musí býti

sestaveny podle vagonů tak, aby je bylo možno rozdělit podle různých míst určení (např. Žatec, Šumperk, Mikulov).

II.

A. Povinnosti velitele transportu ze všech zemí:

- 1) Převezme transport podle seznamu v 6 exemplářích, z toho na jednom bude potvrzeno předání a převzetí a pět pro orgány čs.
- 2) Převezme potvrzení o provedené lékařské a veterinární prohlídce popřípadě na seznamu.
- 3) Dbá o pořádek a kázeň transportu a zastávek. Je odpovědný za to, že ve vlaku nejsou osoby a věci, které nejsou v seznamech zapsány a tudíž tam nepatří.
- 4) Sestaví z osob k tomu vhodných ochranu transportu.
- 5) Přesvědčí se, zda je postaráno o zdravotnická opatření ve vlaku, zda má dostatečnou zásobu proviantu, krmiva a topiva.
- 6) Při zdržení vlaku v nácestné stanici informuje se u službu konajícího dopravního úředníka o délce zastávky, lze-li povolití vystoupení z vozů, kdy, na jakou dobu a do kterých prostorů, aby nebyla ohrožena bezpečnost přepravovaných osob. Učiní pak opatření, aby se nikdo nevzdaloval dále, aby při odjezdu vlaku nezůstal ve stanici.
- 7) Ve vhodnou dobu před příjezdem do stravovací stanice nařídí, aby si všichni připravili nádoby na stravu.
- 8) Při větším (4 hod.) zpoždění vlaku hlásí toto zpoždění stravovně, kde má transport připravenou stravu, a to bezplatným železničním telegramem, který podá v dopravní kanceláři nácestné stanice.
- 9) Případnou lékařskou pomoc žádá si u nádražní ošetřovny zřízené v místě stravovny.

B, Úkoly velitele vozu:

- 1) Dbá o pořádek, bezpečnost a kázeň ve voze.
- 2) Netrpí, aby přepravovaní prodlévávali na stupátkách, plošinách, brzdařských budkách a pod., nestáli a nebo neseděli v otevřených dveřích vozu a vystupovali jen tehdy, dovolí-li to velitel transportu. Dohlíží na to, aby rodiče (opatrovníci) dbali zvýšenou měrou o bezpečnost svých dětí.
- 3) Je veliteli transportu odpověden za to, že v jeho vozu nejsou osoby a věci, které do transportu nepatří.
- 4) Dbá toho, aby si každý uchoval event. vydané mu dávky suché stravy na první potřebu v místě určení.
- 5) Při povoleném výstupu z vozu postará se o přinesení pitné vody pro celý vůz v čistých nádobách, které příslušíci vezou s sebou. První dávku pitné vody dá přinést v nakládací stanici.
- 6) Hlásí ihned každé onemocnění svých cestujících veliteli transportu.
- 7) K podávání stravy vede osoby svého vozu v zástupu a dohlíží na to, aby každý dostal příslušející mu dávku stravy.

C. Úkoly ochrany transportu:

- 1) Chrání transport proti nežádoucím živlům.
- 2) Při zastávkách v nácestních stanicích:
 - a) vystoupí z vozu a obchází vlak
 - b) přesvědčují se, zda v některém voze nehrozí nebezpečí ohně a pod.
 - c) nedovoluje neoprávněné vystupování z vozu, avšak sám nastoupí ihned do nejbližšího vozu, jakmile uslyší signál k odjezdu vlaku anebo když vlak se dává do pohybu.

D. Sestavení vlaku:

Reemigrace bude zpravidla prováděna ve vlcích o 50 vagonech. Vlak rozdělíme tak, že v 1. skupině vozů umístíme osoby s příslušnými zavazadly, ve 2. skupině svršky přesídlovaných, nábytek a hospodářské stroje a ve 3. skupině zvířectvo a krmivo s obsluhou dobytka. Velitel transportu postará se, aby vozy s osobami byly během přepravy vytápěny.

E. Teplá strava:

Postará se, aby přesídlení měli možnost obdržeti během transportu 3x denně teplou stravu (snídaně, oběd, večeře v těchto dávkách: snídaně: bílá káva, chléb s pomazánkou - marmeláda, máslo - oběd: polévka, maso, příkrm - večeře: polévka, příkrm, příp. maso, uzenina, sýr. Výměra

dávek podle normy Čb. Děti do 6 let dostanou kromě normální dávky ještě 3/4 l egalisov. mléka denně). Informují se o místech, kde bude transport stravován a sdělí je veliteli transportu.

F. Zdravotnická opatření během transportu:

Během transportu třeba zajistiti osobám onemocnělým lékařskou pomoc. Každý transport bude nutně doprovázet sestra Červeného kříže.

III.

Organizace na území ČSR pro reemigrace z SSSR (z Mukačeva do Žatce):

A. Technické řízení reemigrace:

Technickým řídicím orgánem reemigrace volyňských Čechů a Slováků je MNO hl. št. Ku provádění technické stránky reemigrace zřizuje se v Bielu zvláštní skupina pod názvem "Regulační skupina volyňských Čechů a Slováků" - zkratka RSVČS, která bude organisovati přísun počínaje překladištěm v Mukačevě a řídití běh transportů z Mukačeva na naše území a odtud do cílových stanic.

B. Úkoly RSVČS:

- 1) Udržování styku s orgány sovětskými v Mukačevě a Čopu.
- 2) Přejímání transportů v Mukačevě.
- 3) Kontrola, organizace a regulování překládání z ruských vlaků do našich souprav v Mukačevě.
- 4) Zajištění včasného přísunu našich souprav do Mukačeva.
- 5) Zajištění další soupravy z Mukačeva na území ČSR a převzetí transportů v Bielu.
- 6) Zdravotnická a veterinářská kontrola a ošetření nemocných.
- 7) Materiální zajištění transportů.
- 8) Evidence.
- 9) Hlášení.
- 10) Udržování styku s ŽTV Košice a ředitelstvím drah v Košicích.

Provedení:

ad 1) Účelem styku bude zajistiti zejména pravidelnost cirkulace našich a ruských souprav do Mukačeva podle smluveného plánu dopravy a odstraňovati překážky, které se event. vyskytnou. Pravidelnost dojíždění čs. souprav a jejich vybavení bude zajištěno 2 přidělenými úředníky.

ad 2) Přejímání bude prováděti smíšená komise složená ze zástupců sovětských úřadů a 1 zástupce čs. armády. O převzetí transportu bude sepsán a podepsán krátký zápis podle přiloženého vzoru (příloha č. 2).

ad 3) Na překládání bude dohlížeti velitel RSVČS neb jeho zástupce, pověřený stykem se sovětskými orgány a pověřený převzetím transportu spolu s expertem min. dopravy. Uvedená dvojice zajistí též styk se sovětskými orgány v Čopu, aby propuštění transportů přes hranice procházelo hladce a bez zdržení.

ad 4) Za tím účelem budou míti velitel RSVČS, jeho zástupce a 2 dopravní úředníci právo zdržovati se v Čopu. Podle okolností budou tam na dobu potřeby detachováni event. doprovázeti čs. soupravu do Mukačeva a zpět.

ad 5) Veliteli transportu na čs. území bude přidělen buď úředník min. sociální péče neb důstojník (poddůstojník), který mu poskytne potřebné informace na cestě do Žatce.

ad 6) Zdravotní kontrolu bude prováděti lékař s přiděleným personálem v Bielu. Personál bude přidělen po dohodě s ministerstvem zdravotnictví epidemickou ústřednou. Rovněž veterinářská kontrola bude prováděna v Bielu přiděleným veterinářem. Pro zdravotní účely bude v Bielu zřízena nádražní ošetřovna péčí vojenské správy po dohodě s ministerstvem zdravotnictví. Nemocní, dalšího transportu neschopní, budou odsunuti do nemocnice v Košicích.

ad 7) V Bielu bude zřízena péčí voj. správy též stravovna a skladiště krmiva a otopu. Transporty budou vybaveny pro další cestu na čs. území opatřeny úvěrovými stvrzenkami ČSD. Kromě stravovny a ošetřovny v Bielu budou zřízeny péčí voj. správy na čs. území tyto stravovny a ošetřovny: Košice, Poprad, Žilina, Hranice, Č. Třebová, Kolín, Praha-Malešice a Žatec. Bude-li nutno, postará se stravovna v Bielu též o stravování personálu přiděleného RSVČS.

ad 8) Evidence bude provedena u RSVČS tak, aby byl přesný přehled o počtech transportů, počtu osob, zvířectva a materiálu přivezeného do ČSR.

ad 9) Velitel RSVČS předkládá ministerstvu sociální péče - reemigrační odbor 4. oddělení a MNO - hl. št. k 1. a 15. každého měsíce hlášení za uplynulou polovinu měsíce, a to takovým způsobem, aby byl získán naprosto přesný přehled o počtech reemigrovaných, o jejich zdravotních a mater. závadách a stavu, které se vyskytly. Závady nebo překážky větších rázů musí být hlášeny ihned hl. št. dálnopisem, telegraficky, neb telefonicky na telefon č. 098-1524.

ad 10) Bude prováděno jak osobním stykem, tak dálnopisem a telefonicky.

C. Personální vybavení RSVČS (pro reem. z SSSR).

a) Vojenská skupina: Velitel: plk. genšt. Vilém Sýkora, zástupce: pplk. pěchoty Hubert Svoboda, hospodářský důstojník: štkpt. hosp. Vamberský, přidělený důstojník: štkpt. pěch. Frant. Stejskál, mužstvo: 2 dálnopisci, 2 telefonisté, 2 příkazníci, 2 řidiči osobních vozů.

b) Civilní skupina: 2 úředníci ministerstva sociální péče, 2 úředníci od ministerstva dopravy (Povereníctvo dopravy), 2 písařky na stroji (z nich jedna je smluvní síla).

D. Materiální vybavení RSVČS (pro reem. z SSSR).

Skupině se přidělují na dobu reemigrace 2 osobní auta a to: vůz Ford, ev. č. 16892 a vůz Hanomag, ev. č. 23868 ze stavu voj. útvaru č. 4528. Potřebné pohonné hmoty přidělí MNO. VTH skrze velitelství divize v Košicích. APN budou refundovány na účet ministerstva sociální péče. Dálnopis - přímá linka z Bielu do Košic. Bude zřízen péčí vel. spoj. vojska. Telefon - dtto Psací stroje - 2 psací stroje, z nichž jeden přenosný přidělí ministerstvo sociální péče. 1 psací stroj s ruskými typy, přidělí rovněž ministerstvo sociální péče.

E. Ohlašování a řízení transportů:

Instradaci transportů reemigrantů z Volyně bude prováděti ZTV Košice podle podrobných nařízení, jež vydá MNO vel. hlavního týlu.

F. Spojení:

Spojení RSVČS s MNO hl. št. bude prováděno dálnopisem, telefonicky a osobním stykem (poslední jen ve výjimečných případech). Spojení Bielu s Mukačevem a Čopem: autem, vlakem, telefonicky a písemně.

G. Československé státní dráhy provádějí přepravu transportů na území ČSR. Příslušná oddělení jsou u ministerstva dopravy: odd. pres/3 telefon 614-51, 609-41 (v.o.r. Ing. Taraba, klapka 276, řed. Bazika klapka 634, insp. Augustin klapka 343). Pověřeníctva pro dopravu Bratislava: odd. pres/3 telefon 2051-55 (insp. Spevák klapka 189), ředitelství státních drah Košice: skupina II/7 telefon 186, 187 (insp. Helvigh klapka 388), ostatní ředitelství: skupiny II/7. Všechny tyto složky jsou ve stálém styku s příslušnými orgány voj. správy.

Ministerstvo sociální péče odbor XII zapojuje se do dopravní akce: dopravní referent: telefon 241-24, po úředních hodinách byt 570-78, nádražní služba: Praha - Masarykovo nádr., telefon 307-93, služba od 6-22 hod.

IV.

Registrace a výplata jednorázových podpor reemigrantům (přijíždějícím v transportech) v záchytných stanicích.

Pro rychlé odbavování transportů s nejmenším časovým zdržením pro registraci a výplatu jednorázových podpor ve stanicích (na nádražích) stačí vždy skupina 4 úředníků. Podrobné směrnice o rozvrhu jednotlivých úkonů při provádění registrace a výplaty; Prvý úředník přijímá od reemigranta veškeré osobní doklady (cestovní pas a pod.), které označí razítkem "R" (registrován), při čemž kontroluje, zda skutečně se jedná o reemigranta (viz směrnice č.j. R 1423-19-6, ze dne 19. 6. 1946), odškrtně jeho jméno v transportní listině a na základě předložených dokladů vystaví registrační průkaz. Tento i s ostatními doklady předá dalšímu úředníku. Druhý úředník na základě registračního průkazu vyhotoví kartotékový registrační lístek shromažďovacího střediska, který si ponechá, a registrační průkaz s doklady předá dále. Tyto registrační lístky po každém transportu zkontroluje s výplatní listinou, označí na zadní straně provedení výplaty a jednou týdně je zašle číselně srovnané registračnímu referátu reemigračního odboru MSP. Třetí úředník vyhotovuje výplatní listinu; osoby do 16 let obdrží 100,- Kčs, starší 16 let obnos v částce 500,- Kčs. Čtvrtý úředník, t.j. pokladník (po stvrzení na výplatní listině vlastnoručním podpisem o přijetí částky) vyplatí reemigrantům příslušnou částku a současně mu vrátí všechny jeho osobní doklady i s

registračním průkazem, na kterém předem vyplacenou částku vyznačí. Každý týden nutno předkládati vyúčtování pokladně reemigračního odb. MSP, která je po přezkoušení správnosti předloží s ostatním vyúčtováním k dalšímu řízení účtárně MSP. Při tomto postupu omezí se časové zdržení způsobené registrací a výplatou reemigrantů u jednotlivého vlaku na minimum.

V Praze dne 1. ledna 1947.

Úřadující zástupce přednosty XII. odboru:

Slavoj Pospíšil v.r.

Za správnost:

Pramen: SÚA, f. Zemský úřad Praha, k. 690.

5

Stanovy Svazu Čechů z Volyně

I. Jméno, sídlo a účel Svazu

§ 1. Oficiální název Svazu je "Svaz Čechů z Volyně". Svaz má své sídlo v Žatci a jeho působnost se vztahuje na země Českou a Moravskoslezskou.

§ 2. Účelem Svazu je svépomoc a hájení zájmů svých členů, Čechů z Volyně a ze Sovětského svazu vůbec. Svaz podporuje nemajetné členy, především invalidy a rodiny po padlých, získává pro ně podpory od příslušných úřadů a korporací, jedná v záležitostech svých členů s úřady a pracuje k povznesení hospodářských, kulturních a sociálních podmínek svého členstva.

Svaz je organizací nepolitickou a nadstranickou.

II. Prostředky Svazu

§ 3. Prostředky Svazu tvoří:

- a) členské příspěvky a zápisné;
- b) dobrovolné dary, subvence a podpory osob fyzických i právnických;
- c) důchody z vlastních majetků, příjmy z pořádaných zábav, slavností, akademií, loterií, sjezdů a z prodeje publikací, tisku a knih, vlastním nákladem vydaných.

III. Členství a členské příspěvky

§ 4. Členové jsou čestní, zakládající, skuteční, činní a přispívající.

a) Čestným členem může být osoba právní i fyzická, která má zásluhy na rozvoji Svazu a byla valnou schůzí přijata. Za čestného člena Svazu může také být přijat ten, kdo se zasloužil o stát a národ, zvláště v posledním osvobozovacím boji.

b) Zakládajícím členem může být osoba právní nebo fyzická, projevivší mimořádný zájem o činnost Svazu.

c) Skutečným členem může být jen osoba právní.

d) Činným členem může být jen osoba fyzická, která podporuje snahy Svazu a byla výborem přijata a platí pravidelně členské příspěvky.

e) Přispívajícím členem může být osoba právní i fyzická, a to jak z řad Čechů z Volyně, tak i jiných, která přispívá nejméně polovinu normálního členského příspěvku.

§ 5. Výši členských příspěvků a zápisného činných členů stanoví valná schůze.

IV. Práva Svazu

§ 6. Aby bylo dosaženo účelu v § 2. obsaženého, Svaz má právo:

- a) nabývat a pozbývat movitý a nemovitý majetek;
- b) zakládati svépomocná družstva a instituce;
- c) získávat různé koncese;
- d) vydávat a rozšiřovat vlastní tiskový orgán, publikace, kalendáře a různé tiskoviny;
- e) pořádati sjezdy, slavnosti, zábavy, akademie, kursy a tomboly.

V. Práce a povinnosti členů

§ 7. Členové mají právo:

- a) zúčastnit se valných schůzí Svazu a hlasovat, volit a voleni být;
- b) přednášet ve smyslu programu návrhy a stížnosti;
- c) zúčastnit se na pracích pomocných orgánů, případně posílati výboru písemné návrhy;

§ 8. Členové jsou povinni:

- a) podporovat všestranně zájmy Svazu;

- b) obeznámiti se s jeho stanovami a jednacím řádem a zachovávatí je;
- c) platiti řádně příspěvky stanovené valnou schůzí;
- d) dbáti cti a dobrého jména Čechů z Volyně.

§ 9. Členem přestává býti:

- a) čestným, kdo se čestného členství vzdal, anebo byl na návrh výboru dvoutřetinovou většinou valné schůze čestného členství zbaven;
 - b) skutečným a činným, kdo neplní svých povinností ke Svazu a byl výborem členství zbaven.
- Zbavený členství má právo odvolati se k valné schůzi. Totéž platí i pro všechny přispívající.

VI. Orgány Svazu

§ 10. Orgány svazu jsou:

- a) valná schůze;
- b) výkonný výbor;
- c) předsednictvo;
- d) smírčí soud;
- e) revisní komise.

Působnost a pravomoc těchto orgánů se řídí jednacím řádem.

§ 11. Řádná valná schůze koná se jednou do roka v první polovině kalendářního roku v místě, které určí výbor a usnáší se platně prostou většinou hlasů za přítomnosti jakéhokoliv počtu přítomných členů. Doba, místo a pořad jednání musí být oznámeno písemně a tiskem nejméně tři týdny před termínem valné schůze.

Řádná valná schůze projednává zprávy pokladní, účetní, udílí absolutoria, rozhoduje o nakládání s jměním, stanoví členský příspěvek a zápisné, volí předsednictvo a členy výkonného výboru a jejich náhradníky, volí smírčí soud a revisní komisi a čestné členy, rozhoduje o změně stanov a jednacím řádu, projednává volné návrhy členů, rozhoduje o podaném návrhu na rozchod Svazu, žádá-li toho nejméně polovina přítomných členů na valné schůzi.

§ 12. Valná schůze pověřuje výkonný výbor, aby v zájmu Svazu utvořil potřebná pracovní souručenství s různými spolky, svazy, družstvy a peněžními ústavy a staral se všestranně o hospodářské, kulturní a sociální povznesení členů.

§ 13. Mimořádnou valnou schůzi svolává předsednictvo:

- a) z vlastního popudu v naléhavých případech;
- b) na žádost výkonného výboru;
- c) na písemnou žádost jedné třetiny členů, kteří zapravili členské příspěvky za běžící správní rok.

V žádosti musí být uveden předmět jednání mimořádné valné schůze.

§ 14. Výkonný výbor se skládá z předsednictva a 12 členů výboru. Vedle toho se mohou státí členy výboru členové Svazu výkonným výborem kooptovaní.

§ 15. Výkoný výbor a předsednictvo se volí na dobu 3 roků prostou většinou lístky, a není-li námitek, je přípustná volba aklamací. Předseda se volí odděleně, taktéž první a druhý místopředseda. Každého roku ustupuje jedna třetina členů výkonného výboru; první dva roky losováním, později podle stařešinstva volby. Podobným způsobem se střídá také předsednictvo.

Výkonný výbor jedná o všech věcech, týkajících se hospodářských, kulturních a sociálních zájmů členů Svazu a rozhoduje o nich, pokud nejsou vyhrazeny valné schůzi. Výkonný výbor se schází podle potřeby, nejméně však jednou za dva měsíce, a usnáší se platně, je-li přítomna alespoň polovina jeho členů, kromě předsedajícího. Rozhoduje se prostou většinou hlasů; při rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy, který jinak nehlasuje. Každý zaneprázdněný člen výboru, který se nemůže jednání zúčastnit, vyrozumí o tom zavčas svého náhradníka.

§ 16. Předsednictvo se skládá z předsedy, prvního a druhého místopředsedy, prvního a druhého jednatele, pokladníka a matrikáře.

§ 17. Předsednictvo ve vlastní působnosti vyřizuje běžné záležitosti, provádí usnesení výkonného výboru a valné schůze, udržuje stálý styk s okresními důvěrníky. Odpadne-li během funkčního období některý člen předsednictva, zastoupí jej do nejbližší valné schůze některý jiný člen výboru, na toto místo výkonným výborem ustanovený.

Schůze předsednictva svolává předseda nebo úřadující místopředseda. Předsednictvo má právo se usnášeti za přítomnosti nejméně 4 členů předsednictva, v tom počtu předsedy nebo úřadujícího místopředsedy.

Předseda, případně místopředseda zastupující Svaz navenek, předsedají schůzím, rozhodují při rovnosti hlasů, podpisují s jednatelem písemnosti Svazu, stanoví čas a pořad schůzí. Jednotlivé výkony mohou přenést na referenty z řad Svazu.

Jednatel a jeho zástupce vedou korespondenci, připravují programy výborových schůzí, přednášejí na nich zprávy o vykonaných pracích, provádějí jejich usnesení, pokud nebyla na jiného přenesena, zapisují jednání schůzí, upravují zápisy pro archivy a tisk. Pokladník spravuje jmění Svazu, vybírá členské příspěvky, vede účty, vyplácí účty poukazované předsedou, spolupodpisuje písemnosti týkající se peněžních věcí, připravuje a přednáší zprávu účetní a pokladní ke konci roku pro valnou schůzi.

Matrikář vede seznamy členů, vydává a přijímá přihlášky členů a vyhotovuje členské průkazky.

§ 18. Smírčí soud rozhoduje s konečnou platností spory, vzniklé mezi členy Svazu navzájem nebo mezi členy a výborem z poměru spolkového. Předseda smírčího soudu zvolí si přisedící z řad členstva, v případě neshody určí se losem z navržených kandidátů. Každá sporná strana volí si do něhodva přisedící. Kdyby některá strana po písemném vyzvání do 14 dnů tyto nejmenovala, určí je předseda soudu.

Smírčí soud svolává předseda pro každý případ zvlášť, k žádosti je třeba jen jedné strany. Rozhoduje prostou většinou hlasů. Ustanovený smírčí soud určuje si dle povahy věci zásady i postup jednání.

§ 19. Revisní komise prověřuje účetnictví Svazu a má právo kdykoliv účty a pokladnu revidovat. Její povinností jest, aby případné nesrovnalosti ihned oznámila předsednictvu. Revisní komise má právo podávati návrhy předsednictvu na způsob vedení pokladních a účetních záznamů, popřípadě na částečnou změnu nebo doplněk tohoto vedení a může žádati svolání výkonného výboru a předložiti mu návrhy k odstranění závad.

Revisní komise předkládá valné schůzi posudek o hospodářské činnosti předsednictva, podává návrhy na schválení odpočtů a udílení absolutoria.

Členové revisní komise nesmějí býti členy výboru ani placenými funkcionáři Svazu.

§ 20. Pomocnými orgány Svazu jsou: výborem stanovení referenti, odborné komise a okresní důvěrníci. Okresní důvěrníky volí si členové v okresech na společných schůzích členů se svolením valné schůze.

§ 21. Zprávy a usnesení Svazu uveřejňují se ve vlastním orgánu, případně v jiných krajanských a krajanských nebo i denních listech.

§ 22. Jednací řád, schválený valnou schůzí, jest považovati za autentický výklad těchto stanov.

§ 23. Rozpuštění Svazu může nastoupiti na základě usnesení dvou po sobě následujících valných schůzí, v časovém odstupu nejméně jednoho měsíce. Toto usnesení musí býti schváleno dvoutřetinovou většinou na schůzi přítomných členů Svazu.

§ 24. Jmění, pozůstalé po rozejití Svazu, případně ve prospěch sirotků po padlých volyňských Čechů. Poslední valná schůze určí vykonavatele k provedení likvidace Svazu a předání jmění určeným osobám.

Schváleno výnosem ZNV v Praze, č.j.: ZOB-III-C-165-2-46 ze dne 17. května 1946.

Pramen: Věrná stráž, 1, 1946, č. 6-7.

6

Počty uchazečů o osídlení s přednostním právem z řad volyňských Čechů k 18. 8. 1945

Okres Počet uchazečů

1. Česká Lípa 153
2. Litoměřice 403
3. Podbořany 1252
4. Žatec 1071
5. Mikulov 45
6. ostatní Morava 560

Celkem 3484

Pramen: AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

7

Počty přihlášek o přiděl zemědělské půdy na Moravě a ve Slezsku z řad volyňských Čechů - vojáků ke 29. 9. 1945

Okres Počet přihlášek

1. Bílovec 28
2. Hustopeče 30
3. Mikulov 122
4. Moravský Krumlov 134
5. Moravská Třebová 4
6. Nový Jičín 107
7. Opava - venkov 1
8. Šternberk 239
9. Šumperk 105
10. Vyškov 2
11. Zábřeh 78
12. Znojmo 37

Celkem 887

Pramen: AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

8

Plán rozmístění volyňských vojáků - zemědělců a rezerv pro invalidy a pozůstalé po padlých ze 6. 10. 1945

Okres Usedlosti pro vojáky Rezervy pro invalidy a pozůstalé po padlých

1. Chomutov 73 76
2. Kadaň 40 85
3. Litoměřice 302 200
4. Podbořany 480 443
5. Ústí n. L. 1 -
6. Žatec 500 -
7. Bílovec 28 -
8. Hustopeče 28 10
9. Mikulov 131 214
10. Moravský Krumlov 68 78
11. Nový Jičín 103 48
12. Olomouc - venkov 57 23
13. Šternberk 243 -
14. Šumperk 99 85
15. Vyškov 65 39
16. Zábřeh 74 62
17. Znojmo 35 34

Čechy 1396 804

Morava a Slezsko 931 593

ČSR 2327 1397

Pramen: AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

9

Počty uchazečů o přiděl zemědělské půdy z řad volyňských Čechů dle jejich zájmových skupin (1945)

Zájmová skupina vojáci civilisté

1. Novokrajev 72 51
2. Ládovka 27 28
3. Boratín 92 39

4. Podhájce 55 15
5. Bakovce 68 25
6. Michalovka 75 78
7. Lysín 10 7
8. Luck 4 10
9. Hlinsk 85 101
10. Sklíň 124 98
11. Dembrovka 80 33
12. Hulč 136 70
13. Mirohošť 101 123
14. Mirotín 67 71
15. Semiduby 155 140
16. Bludov 13 56
17. Hrušvice 85 61
18. Noviny 149 105
19. Moskovština 128 47
20. Ledochovka 62 60
21. Křemenec ? ?
22. Novostavce 47 47
23. Kvasilov 90 71
24. Mostěnice 23 66
25. Ulbárov 49 148
26. Jezírko 156 41
27. Račín 94 60
28. Zolotijev 38 48
29. Verba 141 95
30. Špakov 101 104
31. Rovno 1 2
32. Moldava 94 78
33. Újezdce 32 12
34. Český Les 26 9
35. Kupičov 237 81
36. Malín 134 79
37. Straklov 32 27
38. Volkov 137 117
39. Dubno 4 5
40. Hošča 28 12
41. Kliščicha 37 38
42. Zdolbunov 1 8
43. Ivaniče 73 37
44. Teremno 212 77
45. Chomout 59 22
46. Kopče 50 19
47. Romanov, Krupa-Hranice 40 34
48. Kněhýnky 89 74
49. Anatolije 13 3
50. Niva Hubínská ? ?
51. Ozerany České ? ?
52. Čechohrad (mimo Volyň) ? ?
53. mimo skupiny ? ?
54. Žitomir ? ?
- Celkem 3626 2632

Pramen: SÚA, fond Svaz Čechů z Volyně, kart. 6.

10

Předsedové zájmových skupin volyňských Čechů (leden 1946)

Číslo skupiny Jméno předsedy Bydliště na Volyni Okres bydliště v ČSR

1. Šebek Václav Novokrajev Žatec
2. Mašek Josef Ládovka Nový Jičín
3. Chudoba Václav Boratín Litoměřice
4. Svítek Vladimír Podhájce Žatec
5. Pažout Vladimír Bakovce Zábřeh
6. Jelínek Jaroslav Michalovka Chomutov
7. Kodejška Evžen Lysín Chomutov
8. Janeček Viktor Luck Žatec
9. Vohralík Vladimír Hlinsk Šternberk
10. Pichrt Václav Sklíň Moravský Krumlov
11. Zumr Stanislav Dembrovka Vyškov
12. Krejčí Vladimír Hulč Podbořany
13. Hrnčír Karel Mirohošť Litoměřice
14. Matuševský Mik. Mirotín Litoměřice
15. Campř František Semiduby Chomutov
16. Stryja Antonín Bludov Žatec
17. Vik Vladimír Hrušvice Žatec
18. Svítek Jaroslav Noviny Žatec
19. Linka Antonín Moskovština Podbořany
20. Dědek Václav Ledochovka Žatec
21. Ortín Mikuláš Křemenec Žatec
22. Doležal Vladimír Novostavce Šumperk
23. Martínek Vladimír Kvasilov Žatec
24. Dvořák Josef Moštěnice Litoměřice
25. Ráže Vladimír Ulbárov Šternberk
26. Popel Josef Jezírko Podbořany
27. Haken Karel Račín Mikulov
28. Zich Václav Zolotijev Žatec
29. Cupel Václav Verba Podbořany
30. Zeman Rostislav Špakov Nový Jičín
31. Vengsicht Josef Rovno Podbořany
32. Nerad Jaroslav Moldava Olomouc
33. Novák Vladimír Újezdce Podbořany
34. Kroupa Václav Český Les Moravský Krumlov
35. Tošner Jaroslav Kupičov Podbořany
36. Stuchlý Jaroslav Malín Šumperk
37. Masopust Antonín Straklov Litoměřice
38. Kocík Jaroslav Volkov Žatec
39. Honc Pavel Dubno Žatec
40. Baloun Jaroslav Hošča Bílovec
41. Dolejš Antonín Kliščicha Podbořany
42. Khol Mikuláš Zdobunov Žatec
43. Ledvina Václav Ivaniče Horšovský Týn
44. Rychtr Karel Těremno Žatec
45. Mojdľ Josef Chomout Zábřeh
46. Moravec Josef Kopče Horšovský Týn
47. Stehlík Rostislav Krupa Nový Jičín
48. Rébl Josef Kněhýnky Šternberk

49. ? Anatolije ?
 50. Dufek Josef Niva Hubínská Mikulov
 51. Vorel Alexandr Ozerany České Šternberk
 52. Kratochvíl Jan Čechohrad Znojmo
 53. Němec Adam Libánovka Hustopeče
 54. Černý Vladimír Žitomir Žatec
 Pramen: SÚA, fond Svaz Čechů z Volyně, k. 4.

11

Osídlení volyňských vojáků - zemědělců dle jednotlivých OKMZ

OKMZ 31. 12. 1945 15. 9. 1946

1. Bílina 2 2
2. Broumov 3 3
3. Česká Lípa 4 4
4. Děčín 1 1
5. Dvůr Králové 53 80
6. Falknov n. O. (nyní Sokolov) 2 2
7. Frýdlant - 1
8. Horšovský Týn 82 96
9. Cheb 11 11
10. Chomutov 100 102
11. Kadaň 27 27
12. Karlovy Vary 3 3
13. Lanškroun 2 3
14. Litoměřice 232 249
15. Mariánské Lázně 3 5
16. Planá 3 2
17. Podbořany 556 560
18. Rumburk 2 2
19. Stříbro 44 28
20. Sušice 1 1
21. Teplá 13 13
22. Teplice-Šanov (nyní Teplice) 8 8
23. Trutnov 1 1
24. Ústí n. L. 5 5
25. Vrchlabí 1 1
26. Žatec 650 650
27. Žlutice 3 3
28. Bílovec 23 23
29. Frývaldov (nyní Jeseník) 1 2
30. Hustopeče 34 34
31. Krnov 1 1
32. Mikulov 117 122
33. Moravský Krumlov 138 151
34. Nový Jičín 68 68
35. Olomouc - venkov 44 44
36. Šternberk 178 195
37. Šumperk 109 108
38. Vyškov 31 31
39. Zábřeh 89 89
40. Znojmo 27 27
- Čechy 1812 1863
- Morava a Slezsko 860 895

ČSR 2672 2758

Pramen: AMZ, Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

12

Osídlení zájmových skupin volyňských Čechů dle okresů

Zájmová skupina Převážně osídlena na okrese

1. Novokrajev Zábřeh, Podbořany
2. Ládovka Nový Jičín
3. Boratín Litoměřice
4. Podháje Žatec
5. Bakovce Zábřeh
6. Michalovka Žatec, Ústí n. L., Šumperk, Nový Jičín
7. Lysín Chomutov
8. Luck Žatec
9. Hlinsk Šternberk
10. Sklíň Žatec, Moravský Krumlov, Mikulov
11. Dembrovka Vyškov
12. Hulč Podbořany
13. Mirohošť Litoměřice
14. Mirotín Litoměřice
15. Semiduby Chomutov
16. Bludov Žatec
17. Hrušovice Žatec, Zábřeh
18. Noviny Žatec, Zábřeh, Podbořany
19. Moskovština Podbořany, Žatec, Hustopeče
20. Ledochovka Žatec, Chomutov, Vyškov, Zábřeh, Šumperk
21. Křemenec Žatec
22. Novostavce Šumperk
23. Kvasilov Žatec
24. Moštěnice Litoměřice, Chomutov
25. Ulbárov Šternberk
26. Jezírko Podbořany
27. Račín Mikulov
28. Zolotijev Žatec, Zábřeh, Nový Jičín
29. Verba Podbořany
30. Špakov Nový Jičín
31. Rovno Podbořany
32. Moldava Olomouc
33. Újezdce Podbořany
34. Český Les Moravský Krumlov, Mikulov
35. Kupačov Podbořany, Kadaň
36. Malín Šumperk
37. Straklov Litoměřice
38. Volkov Žatec
39. Dubno Žatec
40. Hošča Bílovec
41. Kliščicha Podbořany
42. Zdolbunov Nový Jičín, Žatec
43. Ivaniče Horšovský Týn
44. Těremno Žatec
45. Chomout Zábřeh
46. Kopče Vyškov, Horšovský Týn
47. Romanov, Krupa-Hranice Nový Jičín

48. Kněhynky Šternberk, Podbořany
 49. Anatolije ?
 50. Niva Hubínská Mikulov, Kadaň
 51. Ozerany České Šternberk
 52. Čechohrad (o. Melitopol) Znojmo
 53. mimo skupiny Znojmo, Nový Jičín, Hustopeče
 54. Žitomir Horšovský Týn, Planá, Tachov, Stříbro, Žatec
- Pramen: SÚA, fond Svaz Čechů z Volyně, k. 4.

13

Počty plánovaných rezerv pro zemědělské reemigranty z Volyně k 30. 9. 1946

OKMZ Počet rezerv

1. Bílina 19
 2. Broumov 90
 3. Falknov n. O. (nyní Sokolov) 100
 4. Horšovský Týn 60
 5. Cheb 900 (včetně okresu Aš)
 6. Chomutov 46
 7. Kadaň 135
 8. Kaplice 200
 9. Karlovy Vary 30
 10. Klatovy 50
 11. Litoměřice 17
 12. Litomyšl 20
 13. Mariánské Lázně 40
 14. Planá 80
 15. Podbořany 420 (pro pozůstalé po padlých a invalidy)
 16. Rumburk 30
 17. Stříbro 110
 18. Sušice 50
 19. Tachov 30
 20. Teplá 50
 21. Trutnov 100
 22. Žatec 400 (pro pozůstalé po padlých a invalidy)
 23. Žlutice 100
 24. Moravská Třebová 30
- Celkem 3107

Pramen: AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

14

Abecední seznam obcí z osmi přesídlovacích rajónů

Název obce Přesídlovací rajon

- Adamovka Verba
- Albínovka Žitomir
- Alexandrie Rovno
- Alexandrovka Dubno
- Andrejevka Žitomir
- Andrušovka Žitomir
- Antonovka Luck
- Antonovka Šepetovka
- Antopol Rovno
- Babín Rovno
- Bakovce Luck
- Baranovka Žitomir

Baraševka Žitomir
Baraši Žitomir
Barmaky Rovno
Bašová Luck
Baťkov Verba
Bazar Žitomir
Bělecká Dolina Verba
Berestečko Senkevičovka
Berezno Rovno
Bezimovka Žitomir
Bělokorovičský Žitomir
Bělokrynica Rovno
Bludov Rovno
Bocánovka Dubno
Boholuby Luck
Bohušovka Rovno
Bojarka Dubno
Bokijma Verba
Boletkovce Zdolbunov
Boratín Luck
Boromel Verba
Božkovice Verba
Borochoch Luck
Bryšče Dubno
Buda Verba
Buda Holubijevská Žitomir
Buderáž Verba
Budky Hubínské Senkevičovka
Buhrin Rovno
Burkovec Žitomir
Buršovka Verba
Bušče Verba
Bykovka Žitomir
Cehov Senkevičovka
Cepceviče Rovno
Cumaň Luck
Curkov Verba
Čekno Rovno
Čerčice Luck
Čerešněvka Dubno
Černá Loza Verba
Černachov Zdolbunov
Černichov Žitomir
Černijov Luck
Černý Les Senkevičovka
Český Háj Zdolbunov
Čudnov Žitomir
Dalnyj Žitomir
Dažva Luck
Dembrová Luck
Dembrovka Rovno
Demidovka Verba

Derno Luck
Deteniče Verba
Dědkovice Rovno
Dědova Hora Šepetovka
Dlouhé Pole Verba
Dolhov Senkevičovka
Dolinka Senkevičovka
Dorosina Luck
Dorohostaje Dubno
Dranča Polská Verba
Drozdň Luck
Dubiny Verba
Dublany Verba
Dubno Dubno
Dunajev Verba
Dvorec Rovno
Dydoviče Žitomir
Dzeržinsk Žitomir
Edvardovka Verba
Gricevo Šepetovka
Habrovka Žitomir
Hájenka I, II Senkevičovka
Hájky Dubno
Hlinky Rovno
Hlinsk Zdolbunov
Hluboká Dolina Verba
Hluboček Žitomir
Hnidava Luck
Holešov Luck
Holovenka Žitomir
Holoveň Šepetovka
Holuboviči Žitomir
Holubijevka Žitomir
Horodok Rovno
Horodišče Rovno
Horodišče Žitomir
Horbaši Žitomir
Horochov Senkevičovka
Hošča Rovno
Hradky Verba
Hrozovo Zdolbunov
Hrušvice Rovno
Hubín Český I, II Senkevičovka
Huleč Česká Zdolbunov
Huště Luck
Huta Marjatin Žitomir
Chodaky Žitomir
Chomout Dubno
Chorovice Šepetovka
Chrenyky Verba
Ivaniče I, II Senkevičovka
Iváčkov Zdolbunov

Ivančice Nové Luck
Ivanoviče Žitomir
Ivanoviči Žitomir
Ivánovka Dubno
Jablonovka Žitomir
Jadvinovka Senkevičovka
Janovka Verba
Janůvka Luck
Jasnober Rovno
Jedvaniny Šepetovka
Jezírko Verba
Josifovka Zdolbunov
Juliana Luck
Kadyčše Luck
Kalinovka Verba
Kamenka Šepetovka
Kamenná Verba Verba
Kamenný Brod Žitomir
Kamenotolkoči Žitomir
Karpilovka Rovno
Karpovce Zdolbunov
Kiverce Luck
Klevaň Rovno
Klín Smord Dubno
Kločev Žitomir
Kneruty Rovno
Kněhynin Verba
Kněhyninky Luck
Kochanka Verba
Kolodenka Rovno
Komárovka Verba
Kopče Luck
Kopytkov Zdolbunov
Korablišče Dubno
Korec Rovno
Korosteň Žitomir
Koryta Rovno
Kostopol Rovno
Kovbáň Senkevičovka
Kovel Luck
Kozín Luck
Kozín Perespa Luck
Kozlín Verba
Krajeviče Rovno
Krasilno Rovno
Krasnoarmejsk Verba a Žitomir
Krasnosyle-Posjagva Rovno
Krásov Senkevičovka
Kremljanka Žitomir
Krošna Česká Žitomir
Krošna Ukrajinská Žitomir
Krupá Hranice Luck

Krušinec Žitomir
Křemenec Verba
Křivucha Dubno
Kupičov Luck
Kuňov Šepetovka
Kurdybář Vark. Dubno
Kurdybář Žarn. Dubno
Kurnoje Žitomir
Kursiky Verba
Kuty Rovno
Kvasilov Rovno
Ládovka (Velké Rekany) Rovno
Lakoty Zdolbunov
Lavrov Luck
Ledochovka Rovno
Leonovka Senkevičovka
Lepošovka Verba
Lesná Šepetovka
Libánovka Dubno
Lidava Zdolbunov
Lipiboky Verba
Lipiny Luck
Lipjany Luck
Lisin Verba
Liště Luck
Lopavše Verba
Lubar Žitomir
Luck Luck
Luka Žitomir
Luthardovka Dubno
Majdan-Villa Šepetovka
Malé Horošky Žitomir
Malín Rovno
Malínsk Rovno
Malovaná Dubno
Malovanka Šepetovka
Marchelevsk Žitomir
Marianovka Senkevičovka
Marjánovka Zdolbunov
Marjatin Žitomir
Martinovka Rovno
Marusja Senkevičovka
Máslenka Dubno
Mežiliska Žitomir
Michajlovka Dubno
Michalovka Rovno
Milovice Luck
Miluše Luck
Mirohošť Dubno
Mirotín Zdolbunov
Mitnice Verba
Mizoč Verba

Mižhyrne Zdolbunov
Mlynov Dubno
Moldava I, II Dubno
Moskovština Dubno
Moštěnice Zdolbunov
Mstěšín Luck
Muraviče Dubno
Mylatyň Zdolbunov
Narudič Žitomir
Natalin Senkevičovka
Nemírovka Verba
Nesvič Senkevičovka
Nevirkov Rovno
Nikytiči Verba
Niva Hubínská I, II Senkevičovka
Niva Zločovská Verba
Nová Huta Žitomir
Nová Rokyně Luck
Nové Ivaniče Luck
Noviny Žitomir
Noviny České Dubno
Novohrad Volyňskij Žitomir
Novokrajev Rovno
Novomylsk Zdolbunov
Novopol Žitomir
Novosilek Žitomir
Novosilky Zdolbunov
Novosilky I, II Senkevičovka
Novosilky České Senkevičovka
Novostav Luck
Novostavce Rovno
Nový Mosor Luck
Nový Koršov Senkevičovka
Nový Krivín Šepetovka
Nový Višňovec Verba
Oderady Luck
Olev Žitomir
Olexín Rovno
Olšanka Žitomir
Olyka Luck
Okolek Žitomir
Omelana Malá Rovno
Omelaník Luck
Osovik Rovno
Ostroh Zdolbunov
Ostrov Šepetovka
Ostrožec Rovno
Oščov Senkevičovka
Ovruč Žitomir
Ozerany Dubno
Ozerany Luck
Palče Luck

Pečichvosty Senkevičovka
Pětihory Zdolbunov
Piatigory Senkevičovka
Písky Senkevičovka
Plašava Verba
Plechová Žitomir
Ploska Verba
Ploska Zdolbunov
Počajev Verba
Podcurkov Zdolbunov
Podhájce Dubno
Podhájce Rovno
Podlesice Rovno
Podlisky Rovno
Podluž Verba
Podvysoká Verba
Pokaščev Luck
Pokosy Rovno
Poljachova Šepetovka
Polonka Luck
Polonnoje Šepetovka
Posjahva Rovno
Postomity Senkevičovka
Psýšte Žitomir
Pusto-Ivaně Verba
Pyratin Verba
Račín I, II Senkevičovka
Radča Žitomir
Radomyšl Luck
Rapatov Dubno
Redkoduby Verba
Rementoviče Senkevičovka
Ritkov Verba
Rohozno Verba
Rovno Rovno
Rožiště Luck
Rubešovka Žitomir
Rudka Kozínská Luck
Rudňa Počajevská Verba
Sarny Rovno
Segejovka Senkevičovka
Selisko Senkevičovka
Selenčina Žitomir
Semiduby Verba
Senkeviči Senkevičovka
Senkevičovka Senkevičovka
Skabarovština Senkevičovka
Skliň-kolonie Senkevičovka
Skliň-ves Senkevičovka
Skobelka Senkevičovka
Skurče Senkevičovka
Slávov Žitomir

Slavuta Šepetovka
Smyha Verba
Sofievka Žitomir
Sofievka Verba
Sokolova Hora Žitomir
Sokolov Žitomir
Sošišťe Verba
Sosnovka Verba
Spásov Verba
Stará Alexandrovka Žitomir
Staryky Verba
Staro Konstantinov Šepetovka
Staromylsk Zdolbunov
Stepan Zdolbunov
Straklov Dubno
Stromovka Luck
Stublo Verba
Sudílkov Šepetovka
Susly Žitomir
Svinarin Luck
Sviňuchy Senkevičovka
Sviščov Rovno
Svozy Luck
Sytne Žitomir
Šepetovka Šepetovka
Šepetín Verba
Šestákov Rovno
Šestiv Senkevičovka
Ševčenko Secelevský Žitomir
Šíly Šepetovka
Široká Senkevičovka
Špakov Rovno
Špánov Rovno
Šumsk Žitomir
Tajkury Zdolbunov
Teremno Luck
Terešov Rovno
Tesluhov Verba
Teter Žitomir
Torčín Senkevičovka
Torkánovka Šepetovka
Travlín Šepetovka
Trojanov Žitomir
Trokoviče Žitomir
Trostanec Verba
Trostanec Luck
Trutkoviče Rovno
Tučín Rovno
Turie Verba
Turijsk Luck
Turkoviče Verba
Tvorení Senkevičovka

Tvoreniče Senkevičovka
Týlavka Verba
Tynne Rovno
Újezdce Rovno
Újezdce Verba
Ujma Lokačská Senkevičovka
Ulašanovka Žitomir
Ulбаров Dubno
Uljanovka Žitomir
Varkoviče Dubno
Vasilevka Žitomir
Veliký Horbaši Žitomir
Velké Rekany Rovno
Verba Verba
Verby Žitomir
Veselovka Verba
Vijnice Verba
Vilhelmovka Senkevičovka
Vilhivka Senkevičovka
Višenky Zdolbunov
Višněvec Luck
Višniov Luck
Vitoniž Luck
Vladimir Volyňský Senkevičovka
Volkov Verba
Volňanka Luck
Vorončin Luck
Vrbično Luck
Vrchovsko Rovno
Vydumka Žitomir
Vydumka Rovno
Vyhadanka Luck
Vyhoda Rovno
Vysokočeská Žitomir
Vysokoukrajinská Žitomir
Vyšpol Žitomir
Zablotice Senkevičovka
Záborol Luck
Zabrinna Žitomir
Záhaje Senkevičovka
Zahorce Velké Dubno
Zahoroště Zdolbunov
Zálesí Zdolbunov
Závidov Zdolbunov
Závorotje Luck
Zborov Rovno
Zdolbice Zdolbunov
Zdolbunov Zdolbunov
Zjaslav Šepetovka
Zikmundovka Senkevičovka
Zolotijev Rovno
Zvinače Senkevičovka

Pramen: SÚA Praha, F. MPSP - repatriace 1938-1951, k. 702.

15

Text reversu, který podepisovali reemigranti

Prohlašuji, že jsem se přihlásil k přesídlení do Československa dobrovolně, že jsem informován o hospodářských a sociálních poměrech v ČSR a o tom, že budu podle možnosti zaměstnán v témže pracovním oboru jako doposud.

Jsem si též vědom toho, že nemám nárok na přidělení živnosti (obchodu) nebo zemědělské usedlosti, a pokud by mi mohla být přidělena zemědělská půda, že to nebude na větší míře než 8 až 13 ha podle počtu rodinných příslušníků.

Je mi také známo, že budu mít stejná práva jako všichni ostatní českoslovenští státní příslušníci, pokud jde o výši mzdy, nemocenského, úrazového a starobního pojištění.

Pokud jde o majetek, zanechaný v cizině a nelikvidovaný, beru na vědomí, že o případné náhradě za tento majetek rozhodne se teprve podle toho, jak to upraví mezistátní smlouvy, které uzavře ČSR se státem, ve kterém jsem svůj majetek musel zanechat (týká se výhradně Evropy).

Prohlašuji místopřísežně, že jsem všechny své údaje v reemigrační přihlášce uvedené učinil podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, a jsem si vědom toho, že nepravdivé údaje budou stíhány.

Pramen: SÚA, fond Ministerstvo vnitra - nová registratura, k. 8354.

16

Přehled jednotlivých transportů volyňských Čechů

Pořadí vlaku Nakládací stanice Přijel

žel. vozů do stanice dne

20 Žatec 8.II.

1. Dubno 10 Litoměřice 7.II.

22 Olomouc 6.II.

2. Verba 48 Žatec 10.II.

3. Rovno 30 Žatec 10.II.

5 Šumperk 9.II.

4. Luck 38 Žatec 10.II.

6 Šumperk 9.II.

29 Žatec 13.II.

9 Litoměřice 13.II.

5. Dubno 12 Zábřeh 11.II.

6 Olomouc 11.II.

2 Brno 11.II.

6. Žitomir 39 Třemošná 13.II.

44 Žatec 15.II.

2 Šumperk 14.II.

1 Zábřeh 14.II.

Vítkovice 13.II.

1 Šternberk 14.II.

7. Zdolbunov 2 Litoměřice 16.II.

Česká Lípa 16.II.

1 Teplice-Šanov 16.II.

Liberec 14.II.

1 Praha 14.II.

Chomutov 15.II.

13 Žatec 16.II.

2 Litoměřice 16.II.

8. Dubno 1 Brno 14.II.

10 Šumperk 14.II.

38 Šumperk 15.II.

9. Luck 8 Žatec 16.II.

- 1 Nový Jičín 15.II.
- Žatec 22.II.
- 10. Rovno Most
- Podbořany
- Žatec 23.II.
- 11. Verba Most
- Podbořany
- Žatec 24.II.
- 12. Senkevičovka Most
- Podbořany
- Žatec 25.II.
- 13. Krivín Most
- Podbořany
- Žatec 28.II.
- 14. Senkevičovka Most
- Podbořany
- Žatec 1.III.
- 15. Luck Most
- Podbořany
- 16. Žitomir Třemošná 2.III.
- Žatec 4.III.
- 17. Ozerany Most
- Podbořany
- Žatec 5.III.
- 18. Zdobunov Most
- Podbořany
- 2 Zábřeh 3.III.
- 19. Verba 40 Žatec 5.III.
- 12 Podbořany 6.III.
- Znojmo 5.III.
- 2 Podmokly
- 20. Čudnov Volynskij - Žatec 6.III.
- 43 Třemošná 6.III.
- Nový Jičín 6.III.
- 2 Suchdol n.O. 6.III.
- Opava 5.III.
- 21. Luck 6 Mohelnice 6.III.
- 14 Šumperk 6.III.
- Žatec (Mimoň) 7.III.
- 33 Žatec 7.III.
- 46 Třemošná 10.III.
- Žatec 11.III.
- 22. Žitomir - Praha 10.III.
- Jaroměř 10.III.
- Šumperk 10.III.
- 40 Žatec 11.III.
- Chomutov 12.III.
- Mimoň 11.III.
- 23. Senkevičovka 7 Moravský Krumlov 11.III.
- 7 Pohořelice 11.III.
- 1 Krnov 11.III.
- 14 Šumperk 12.III.

- 5 Šternberk 12.III.
- Uničov 12.III.
- Vojkovice n. Svratkou 12.III.
- 1 Litoměřice 13.III.
- 24. Zdobunov - Lovosice 13.III.
- 23 Žatec 13.III.
- 4 Podbořany 13.III.
- Praha 13.III.
- 2 Horšovský Týn 14.III.
- Olomouc 12.III.
- Uničov 13.III.
- Pohořelice 13.III.
- 25. Dubno - Lanškroun 13.III.
- Trnovany-Proboštov 14.III.
- 1 Postoloprty nezjišť.
- 47 Žatec 14.III.
- 5 Podbořany 14.III.
- Vyškov na Moravě 14.III.
- 2 Nový Jičín 14.III.
- Kunvald 14.III.
- 26. Rovno 24 Šumperk 14.III.
- 1 Zábřeh 14.III.
- Mimoň 15.III.
- 40 Žatec 15.III.
- 2 Šumperk 16.III.
- 1 Ústí n. Orlicí 16.III.
- 27. Ostroh 34 Žatec 17.III.
- 11 Podbořany 18.III.
- 11 Třemošná 17.III.
- Litoměřice 17.III.
- Bílina -
- 28. Kamenica Volynskaja 40 Žatec 17.III.
- 2 Podbořany 19.III.
- 19 Chomutov 19.III.
- Šumperk 18.III.
- 3 Dvůr Králové 18.III.
- 29. Turijsk 7 Žatec předirig.Šumperk 18.III.
- 33 Podbořany předirig.Šumperk 18.III.
- 8 Kadaň
- 1 Bílovec 20.III.
- Napajedla 19.III.
- Modřice 20.III.
- Šternberk 20.III.
- 1 Šumperk 22.III.
- 2 Jaroměř 22.III.
- 30. Šepetovka 1 Dvůr Králové 22.III.
- Praha 22.III.
- 51 Bílovec (karanténa) 21.III.
- 1 Lišany 23.III.
- 3 Kadaň 23.III.
- 3 Teplá 23.III.
- 1 Pardubice (karanténa) 20.III.

- Horšovský Týn 23.III.
- 70 Dolní Jiřetín 23.III.
- 31. Malín - Žatec 23.III.
- Praha 22.III.
- N.Jičín 22.III.
- Mikulov 23.III.
- 2 Moravský Krumlov 23.III.
- 13 Šumperk 23.III.
- 32. Senkevičovka 35 Žatec 24.III.
- 3 Podbořany 24.III.
- 28 Třemošná 24.III.
- 1 Stod 24.III.
- Suchdol 23.III.
- 1 Pohořelice 24.III.
- 33. Senkevičovka 11 Miroslav 24.III.
- 13 Šumperk 24.III.
- 39 Žatec 24.III.
- 2 Horšovský Týn 25.III.
- 11 Šumperk 24.III.
- Teplice n. Metují 25.III.
- Praha 25.III.
- Ústí n.L. 27.III.
- 34. Antonovka 45 Žatec 25.III.
- 2 Podbořany 27.III.
- 2 Postoloprty 26.III.
- 7 Chomutov 25.III.
- Třemošná 24.III.
- 6 Šumperk 24.III.
- 24 Šumperk 24.III.
- 35. Zdobunov - Praha 25.III.
- 28 Žatec 25.III.
- 2 Podbořany 27.III.
- Suchdol 25.III.
- Olomouc 25.III.
- 8 Šumperk 25.III.
- 36. Dubno - Litoměřice 26.III.
- 46 Žatec 26.III.
- 14 Podbořany 27.III.
- 3 Postoloprty 26.III.
- Třemošná 28.III.
- Počeradý 28.III.
- 55 Žatec 27.III.
- Měcholupy 27.III.
- 37. Luck 2 Litoměřice 26.III.
- Dvůr Králové 26.III.
- Šumperk 26.III.
- 1 Jistebník 26.III.
- Opava 26.III.
- 1 Šumperk 26.III.
- 2 Mohelnice 26.III.
- 38. Krivín 31 D.Jiřetín 28.III.
- 21 Třemošná u Plzně 28.III.

- 57 Jablonec n.N. 29.III.
39. Verba 2 Litoměřice 29.III.
- Zábřeh 27.III.
11 Třemošná 30.III.
- Šternberk 28.III.
40. Ivačkovo - Most 30.III.
32 Žatec 30.III.
12 Litoměřice 29.III.
2 Bílovec 31.III.
14 Šumperk 31.III.
41. Dubno 1 Dvůr Králové 31.III.
45 Žatec 1.IV.
26 Podbořany 2.IV.
42. Dubno 83 Rychnov u Jablonec n./Nis. 1.IV.
- Prostějov 1.IV.
1 Šternberk 31.III.
43. Zdobunov 28 Šumperk 31.III.
14 Žatec 1.IV.
- Vyškov na Moravě 1.IV.
- Nový Jičín 1.IV.
- Bílovec 1.IV.
44. Luck - Šumperk 1.IV.
- Praha 2.IV.
1 Litoměřice 2.IV.
36 Beroun 2.IV.
5 Bílovec 1.IV.
7 Šumperk 2.IV.
45. Luck - Jistebník 2.IV.
- Litoměřice 2.IV.
6 Žatec 3.IV.
- Miroslav 3.IV.
- Šumperk 3.IV.
- Dvůr Králové 3.IV.
1 Jablonné v Podještědí 4.IV.
46. Rovno - Frýdlant v Čechách bez instr.
- Čížkovice 4.IV.
30 Dolní Jiřetín 4.IV.
36 Horšovský Týn 4.IV.
43 Šumperk 4.IV.
- Hladké Životice 4.IV.
- Mohelnice 4.IV.
47. Rovno 1 Žatec 5.IV.
- Stříbro bez instr.
1 Třemošná 5.IV.
48. Verba 1 Litoměřice 5.IV.
56 Žatec 6.IV.
- Suchdol n. O. 6.IV.
- Šternberk 6.IV.
- Uničov 6.IV.
49. Luck 4 Šumperk 6.IV.
- Dvůr Králové 7.IV.
35 Žatec 7.IV.

- 3 Horšovský Týn 7.IV.
- Vyškov 8.IV.
- Olomouc 8.IV.
- 1 Šternberk 8.IV.
- 50. Ozerany 7 Šumperk 9.IV.
- 5 Zábřeh 8.IV.
- Ústě 9.IV.
- 67 Most 9.IV.
- 2 Teplá u Mariánských Lázní 10.IV.
- 3 Stod 10.IV.
- 2 Hustopeče 9.IV.
- Šternberk 9.IV.
- 51. Zdobunov 1 Šumperk 9.IV.
- 48 Beroun 9.IV.
- 17 Třemošná 10.IV.
- Rousínov 10.IV.
- 5 Šumperk 9.IV.
- 1 Josefov-Jaroměř 10.IV.
- 7 Dvůr Králové 10.IV.
- 52. Luck - Liberec bez instr.
- Litoměřice 10.IV.
- 32 Žatec 10.IV.
- Podbořany 11.IV.
- 2 Stříbro 11.IV.
- Hustopeče bez instr.
- Nový Jičín 10.IV.
- 53. Rovno - Šternberk 10.IV.
- Uničov 10.IV.
- 51 Most 11.IV.
- 2 Šternberk 11.IV.
- Uničov 11.IV.
- 54. Luck - Šumperk 11.IV.
- Litoměřice bez instr.
- 37 Žatec 12.IV.
- Šumperk 12.IV.
- 55. Dubno - Litoměřice 13.IV.
- 73 Žatec 13.IV.
- Hladké Životice 12.IV.
- Brantice 13.IV.
- Olomouc 13.IV.
- 56. Ozerany 4 Zábřeh 13.IV.
- 21 Šumperk 13.IV.
- 3 Šternberk 13.IV.
- 14 Žatec 14.IV.
- 57. Krivín-Ostroh - Znojmo bez instr.
- 56 Třemošná 15.IV.
- Česká Lípa bez instr.
- 58. Zdobunov 3 Litoměřice 16.IV.
- 2 Lovosice 15.IV.
- 29 Žatec 15.IV.
- Vyškov 16.IV.
- Ostrava 17.IV.

- Uničov 17.IV.
- 59. Luck 2 Šumperk 17.IV.
 - Litoměřice 17.IV.
 - Teplice-Šanov 17.IV.
- 69 Jablonec n./Nis. 17.IV.
- 13 Žatec 17.IV.
- 60. Olyka 1 Podbořany 18.IV.
 - 5 Horšovský Týn 18.IV.
 - 2 Litoměřice 18.IV.
- 61. Zdobunov 69 Bochoř 21.IV.
 - Hustopeče 18.IV.
 - Hrušovany 18.IV.
 - Vyškov 18.IV.
- 62. Dubno 8 Šumperk 18.IV.
 - 1 Litoměřice 18.IV.
 - 61 Most 19.IV.
 - 2 Pohořelice 19.IV.
 - Miroslav 19.IV.
 - Šumperk 18.IV.
 - Jaroměř 18.IV.
- 63. Senkevičovka 56 Žatec 19.IV.
 - 1 Podbořany 20.IV.
 - Chomutov bez instr.
 - 5 Horšovský Týn 20.IV.
- 64. Zdobunov 49 Šumperk 18.IV.
 - Mohelnice 19.IV.
 - 2 Troubelice 19.IV.
- 65. Nesvič Volynskij 20 Šumperk 19.IV.
 - 26 Žatec 20.IV.
 - Moravský Krumlov bez instr.
 - 1 Pohořelice 20.IV.
- 66. Senkevičovka - Zábřeh 20.IV.
 - 3 Šumperk 20.IV.
 - 75 Rychnov u Jablonce n./Nis. 21.IV.
 - Olomouc 20.IV.
 - Zábřeh 20.IV.
- 67. Dubno 8 Šumperk 21.IV.
 - Litoměřice 21.IV.
 - 50 Bochoř 22.IV.
 - Podbořany bez instr.
 - Miroslav 21.IV.
- 68. Verba 64 Jablonec n./Nis. 22.IV.
 - 2 Podbořany 22.IV.
 - 6 Pohořelice 23.IV.
 - 2 Miroslav 23.IV.
- 69. Senkevičovka 10 Šumperk 22.IV.
 - Dvůr Králové bez instr.
 - Chomutov bez instr.
 - 45 Třemošná 23.IV.
 - 1 Šternberk 23.IV.
 - 1 Krasíkov 23.IV.
- 70. Dubno 1 Dvůr Králové bez instr.

- 10 Žatec 24.IV.
 1 Podbořany 24.IV.
 29 České Budějovice 24.IV.
 1 Nový Jičín 23.IV.
 20 Šumperk 23.IV.
 71. Luck 8 Žatec 24.IV.
 - Chomutov bez instr.
 4 Stříbro 25.IV.
 1 Šumperk 25.IV.
 - Broumov bez instr.
 72. Luck 3 Žatec 26.IV.
 27 Třemošná 26.IV.
 - Nový Jičín 26.IV.
 - Vyškov 26.IV.
 5 Mohelnice 26.IV.
 - Uničov 26.IV. .
 73. Rovno 1 Krnov bez instr.
 48 Žatec 27.IV.
 - Podbořany 27.IV.
 3 Stříbro 27.IV.
 2 Horšovský Týn 27.IV.
 1 Hrušovany 27.IV.
 1 Šternberk 27.IV. .
 74. Ozerany 8 Žatec 28.IV.
 14 Podbořany 28.IV.
 57 České Budějovice 28.IV.
 - Nový Jičín bez instr.
 4 Olomouc 27.IV.
 28 Šumperk 27.IV.
 - Praha 28.IV.
 75. Luck-Dubno 4 Litoměřice 28.IV.
 15 Žatec 28.IV.
 3 Podbořany 29.IV.
 34 Třemošná 28.IV.
 - Vyškovice bez instr.
 4 Hladké Životice 27.IV.
 76. Rovno 1 Šumperk bez instr.
 9 Žatec 29.IV.
 56 Most 29.IV.
 - Suchdol 28.IV.
 2 Šumperk 28.IV.
 - Znojmo bez instr.
 77. Dubno - Znojmo bez instr.
 19 Žatec 29.IV.
 - Blatno 30.IV.
 39 Rychnov u Jablonce n./Nis. 29.IV.
 - Vyškov 29.IV.
 2 Šumperk 28.IV.
 78. Rovno 8 Žatec 30.IV.
 - Třemošná bez.instr.
 55 Bochov 30.IV.
 - Šumperk 29.IV.

- 25 Žatec 30.IV.
 79. Ozerany 8 Krýry 1.V.
 - Chomutov 30.IV.
 26 Beroun 29.IV.
 4 Šternberk 30.IV.
 - Šumperk 30.IV.
 - Vysoké Mýto bez instr.
 80. Ozerany 31 Jablonec n./Nis. 1.V.
 12 Žatec 1.V.
 9 Blatno 2.V.
 - Žatec 1.V.
 81. Dubno 27 Bochov 2.V.
 20 Žatec 2.V.
 - Šumperk 30.IV.
 82. Zdobunov - Bílina bez instr.
 - Třemošná bez instr.
 46 Most 2.V.
 - Praha 2.V.
 83. 6 Žatec 2.V.
 40 Most 3.V.
 - Pohorelice 2.V.
 Senkevičovka 21 Most 3.V.
 84. Zdobunovo 7 Šumperk 2.V.
 Dubno - Brno 2.V.
 3 Žatec 3.V.
 - Litoměřice bez instr.
 1 Stříbro 3.V.
 - Šumperk bez instr.
 - Mnichovo Hradiště 11.V.
 85. Rovno-Luck 10 Žatec 11.V.
 - Třemošná bez instr.
 - Horšovský Týn bez instr.
 86. Rovno - Třemošná 16.V.
 1 Žatec 16.V.
 87. - Třemošná 22.V.
 1 Žatec 22.V.
 Pramen: AMZ, dopis MNO MZ z 21. 2. 1947; tamtéž, dopis MNO MZ z 23. 5. 1947; SÚA, f. Zemský úřad, k. 690, dopis styčného důstojníka MNO u ZNV plk. L. Šandery ZNV Praha z 20. 3. 1947.

17

Celkový přehled o opci a přesídlení volyňských Čechů do Československa

Žádost podalo Dán souhlas Přesídlilo

Přesídlovací rajón rodin osob rodin osob rodin osob

Dubno 1764 5302 1756 5278 1725 5147

Luck 1455 4630 1448 4603 1424 4514

Rovno 1804 5864 1802 5857 1738 5613

Senkevičovka 1022 3226 1021 3220 1010 3181

Šepetovka 432 1618 432 1618 424 1578

Verba 1628 5392 1627 5373 1593 5222

Zdobunov 1245 3655 1241 3637 1202 3494

Žitomir 1177 4435 1175 4424 1159 4328

CELKEM 10527 34122 10502 34010 10275 33077

z toho obyvatelstvo
městské 1047 3004 1038 2973 997 2637
venkovské 9480 31118 9464 31037 9278 30240

Přesídlovací rajón Reemigranti - muži

do 14 let 15-55 let od 56 let

Dubno 674 1225 332

Luck 594 869 324

Rovno 740 1316 333

Senkevičovka 427 727 181

Šepetovka 323 341 54

Verba 685 1206 350

Zdolbunov 439 754 247

Žitomir 717 945 168

CELKEM 4599 7383 1989

z toho obyvatelstvo

městské 370 666 170

venkovské 4229 6717 1819

Přesídlovací rajón Reemigranti - ženy

do 14 let 15-55 let od 56 let

Dubno 663 1844 409

Luck 609 1713 405

Rovno 776 2024 424

Senkevičovka 434 1150 262

Šepetovka 267 504 89

Verba 726 1838 417

Zdolbunov 443 1275 336

Žitomir 689 1507 302

CELKEM 4607 11855 2644

z toho obyvatelstvo

městské 342 1078 211

venkovské 4265 10777 2433

Reemigranti dle národnosti

Přesídlovací rajón Češi ostatní

Dubno 5070 77

Luck 4392 122

Rovno 5499 114

Senkevičovka 3140 41

Šepetovka 1528 50

Verba 5123 99

Zdolbunov 3412 82

Žitomir 4073 255

CELKEM 32237 840

z toho obyvatelstvo městské 2575 262

venkovské 29662 578

Reemigranti dle zaměstnání

Přesídlovací rajón dělníci rolníci ostatní vyživ.os.

Dubno 140 1738 1547 1722

Luck 55 2144 484 1831

Rovno 252 3353 491 1517
Senkevičovka 7 1994 168 1012
Šepetovka 55 583 299 641
Verba 43 2536 609 2034
Zdolbunov 160 1249 617 1468
Žitomir 295 1399 856 1778
CELKEM 1007 14996 5071 12003
z toho obyvatelstvo městské 393 178 1255 1011
venkovské 614 14818 3816 10992

Vyvezeno zvířectva

Přesídlovací rajón koní krav telat vepřů ovcí koz drůbeže
Dubno 1274 1217 150 903 55 23 131
Luck 929 1077 38 787 195 15 2111
Rovno 1395 1359 53 518 109 3 719
Senkevičovka 887 806 261 189 111 - 78
Šepetovka 24 314 63 309 52 6 694
Verba 1024 1327 415 1090 95 17 702
Zdolbunov 752 804 34 280 49 40 8
Žitomir - 43 - - - -
CELKEM 6285 6947 1014 4076 666 104 4443
z toho obyvatelstvo
městské 36 74 7 47 3 27 73
venkovské 6249 6873 1007 4029 663 77 4370

Vyvezeno zemědělského inventáře a obilí

Přesídlovací rajón nářadí k obdělávání
půdy vozů saní obilí (v q)
Dubno 738 585 13 8264
Luck 619 477 6 2684
Rovno 810 725 14 7405
Senkevičovka 452 367 3 3238
Šepetovka 25 18 11 716
Verba 1106 657 10 3753
Zdolbunov 309 415 7 1374
Žitomir - - - 1984
CELKEM 4059 3244 64 29418
z toho obyvatelstvo městské 11 20 - 776
venkovské 4048 3224 64 28642

Počet použitých vagonů

Přesídlovací rajón celkem pro lidi a majetek pro dobytek
Dubno 770 440 330
Luck 661 379 282
Rovno 862 495 367
Senkevičovka 436 210 226
Šepetovka 171 108 63
Verba 794 414 380
Zdolbunov 518 310 208
Žitomir 237 231 6
CELKEM 4449 2587 1862
z toho obyvatelstvo městské 220 204 16

venkovské 4229 2383 1846

Pramen: SÚA, fond Ministerstvo práce a sociální péče, k. 8354.

18

Přehled o počtu příslušníků smíšených rodin jiných národností, kteří přesídlili z Volyně do Československa

Přesídlovací rajón Ukrajinců Poláků Rusů Bělorusů Němců Jiných

Dubno 45 11 14 3 - 4

Luck 64 20 33 3 1 1

Rovno 68 21 21 3 1 -

Senkevičovka 35 2 3 1 - -

Šepetovka 30 13 6 - 1 -

Verba 79 4 16 - - -

Zdolbunov 53 11 16 1 - 1

Žitomir 171 53 22 - 5 4

CELKEM 545 135 131 11 8 10

z toho obyvatelstvo měst 135 52 64 7 1 3

venkova 410 83 67 4 7 7

Pramen: SÚA, fond Ministerstvo práce a sociální péče, k. 8354.

19

Počty volyňských Čechů, jejichž přesídlení bylo schváleno, kteří však nereemigrovali

Zřekli se opce Zemřeli Nedostavili se Celkem

Přesídlovací rajón rodin osob osob rodin osob rodin osob

Dubno 10 28 37/1 rod. 20 66 31 131

Luck 22 55 18 2 16 24 89

Rovno 31 100 30/3 rod. 30 114 64 244

Senkevičovka 8 27 9/1 rod. 2 3 11 39

Šepetovka 8 35 4 - 1 8 40

Verba 32 114 34/1 rod. 1 3 34 151

Zdolbunov 36 108 28 3 7 39 143

Žitomir 13 69 16 3 11 16 96

CELKEM 160 536 176/6 rod. 61 221 227 933

z toho obyvatelstvo ve městech 37 74 7 47 3 27 73

na venkově 123 423 163/6 rod. 57 211 186 797

Pramen: SÚA, fond Ministerstvo práce a sociální péče, k. 8354.

20

Celkový přehled o množství a ceně majetku zanechaného volyňskými Čechy v SSSR (v rublech).

I. Budovy

Obytné Hospodářské Celkem

Přesídlovací rajón počet cena počet cena počet cena

Dubno 1 231 5 688 428 2 704 3 391 302 3 935 9 079 730

Luck 962 4 169 182 2 241 3 250 310 3 203 7 419 492

Rovno 1 182 5 653 474 3 444 4 057 051 4 626 9 710 525

Senkevičovka 738 1 895 977 1 275 1 191 420 2 013 3 087 397

Šepetovka 236 429 631 369 123 883 605 553 514

Verba 1 202 4 687 011 3 455 3 741 208 4 657 8 428 219

Zdolbunov 786 5 594 109 1 793 3 652 489 2 579 9 246 598

Žitomir 475 1 387 285 271 103 442 746 1 490 727

CELKEM 6 812 29 505 097 15 552 19 511 105 22 364 49 016 202

z toho ve městech 334 4 150 611 432 614 160 766 4 764 771

na venkově 6 478 25 354 486 15 120 18 896 945 21 598 44 251 431

II. Podniky

Mlýny Truhlářství Zámečnictví Jiné

Přesídlovací rajón počet cena počet cena počet cena počet cena

Dubno - - - - 1 2 355 1 15 990

Luck 1 16 460 - - 2 43 794 3 46 864

Rovno 1 3 631 - - 1 4 150 - -

Senkevičovka - - - - 3 3 546 - -

Šepetovka - - - - - - - -

Verba 3 22 460 2 23 443 2 8 870 2 31 679

Zdolbunov - - - - 4 78 454 - -

Žitomir - - - - - - - -

CELKEM 5 42 551 2 23 443 13 141 169 6 94 533

z toho ve městech - - - - 1 11 107 2 50 564

na venkově 5 42 551 2 23 443 12 130 062 4 43 969

III. Vybraný zemědělský inventář

Nářadí k obděl.půdy Secí stroje Žací stroje Mlátičky

Přesídlovací rajón počet cena počet cena počet cena počet cena

Dubno 1051 72 820 97 40 925 348 90 246 209 76 820

Luck 152 13 829 39 10 507 93 28 628 44 21 728

Rovno 327 41 468 47 25 131 146 71 049 59 34 120

Senkevičovka 318 22 650 28 5 425 102 19 755 92 19 600

Šepetovka - - - - - 1 100

Verba 350 35 426 37 16 922 147 54 800 102 52 528

Zdolbunov 401 42 956 69 10 502 149 60 988 46 101 463

Žitomir - - - - - - - -

CELKEM 2599 229 149 317 99 412 985 325 466 553 306 359

z toho ve městech 8 625 - - 1 75 2 10 965

na venkově 2591 228 524 317 99 412 984 325 391 551 295 394

IV. Obdělaná půda v ha

Přesídlovací rajón Celkem Orná půda a zahrady Louky Sady Les Jiná zem.půda

Dubno 8219 6673 294 233 869 150

Luck 6546 5380 757 171 144 94

Rovno 8015 7122 402 250 226 15

Senkevičovka 5204 4623 196 144 222 19

Šepetovka 1 1 - - - -

Verba 6369 5525 280 176 327 61

Zdolbunov 4788 4053 221 102 20 392

Žitomir 290 251 3 36 - -

CELKEM 39432 33628 2153 1112 1808 731

z toho ve městech 175 112 19 19 1 24

na venkově 39257 33516 2134 1093 1807 707

V. Zaseto ve sklizni v roce 1947 v ha

Přesídlovací rajón Ozimé pšenice Žita Víceletých trav Olejnatých plodin

Dubno 1144 1238 523 1

Luck 870 1325 192 6

Rovno 1308 1643 422 -

Senkevičovka 721 1246 229 -

Šepetovka - 24 - -

Verba 953 1527 379 -

Zdolbunov 751 741 304 2

Žitomir 23 51 - -

CELKEM 5770 7795 2049 9

z toho ve městech 7 19 2 -

na venkově 5763 7776 2047 9

VI. Odevzdáno rublů

Přesídlovací rajón Na kvitanci vzor č. 12 Na kvitanci vzor č. 13

Dubno 4 569 860 91 600

Luck 4 100 165 187 340

Rovno 4 902 850 327 600

Senkevičovka 2 841 890 31 000

Šepetovka 1 336 610 13 200

Verba 4 250 665 88 000

Zdolbunov 3 226 970 505 550

Žitomir 2 846 090 137 610

expozitura Mukačevo 2 297 754 1 917 181

CELKEM 30 372 854 3 299 081

Pramen: SÚA, fond Ministerstvo práce a sociální péče, k. 8354.

21

Leták ministerstva sociální péče určený volyňským reemigrantům z roku 1947

Krajane, vítáme tě do vlasti

Vracíš se do života v našem státě, který zajišťuje všem svobodu, práci a spravedlivou odměnu za ni. Účastníci našeho zahraničního boje za svobodu našeho národa v SSSR, pozůstali po nich a invalidé mají u nás zajištěnu zemědělskou půdu, kde budou usídleni. Je to půda, kterou pomáhali svou krví osvobodit od germánské zvěle a hrůzovlády. Ostatní, pokud se na ně půda nedostane, budou zaměstnání v průmyslové, zemědělské a lesní výrobě za stejných podmínek, jaké platí pro ostatní občany. Tyto podmínky jsou lepší než v okolních státech, přijmi je tak, jako je přijímá celý pracující národ, protože odpovídají skutečným hospodářským možnostem ve státě a jiné nabídnout nemůžeme.

Přicházíš z kraje jiných zvyků; šetři naše způsoby a mravy, řiď se pokyny lidové správy a svých důvěrníků, neodsuzuj předčasně, buď trpělivý.

Začínáme dvouletý plán. Dokaž svou lásku ke své republice tím, že jej pomůžeš svojí prací plnit. Na něm závisí bezpodmínečně hospodářská obnova státu a zvýšení životní úrovně veškerého pracujícího lidu.

Jsi nyní občanem Československé republiky. K usnadnění tvého začlenění do života v ní dáváme ti tyto pokyny:

- Průkazka a výpomoc: hned v Košicích obdržíš po předložení osobních dokladů reemigrační průkazku a jednorázovou peněžitou výpomoc (kapesné).

Nezapomeň:

Ve svém bydlišti si dej potvrdit reemigrační průkazku na čtvrté stránce místním národním výborem. Bez toho potvrzení nemá průkazka platnosti!

- Kdo pečuje o reemigranty? Ministerstvo sociální péče, odbor XII, Praha II, Spálená 17 (elektr. dráha č.: 2, 4, 14, 15, 18, 21), ve spolupráci s ostatními ministerstvy a úřady.

- Sídlo Svazu Čechů z Volyně: Žatec, Šafaříkova 1646 (telefon 365).

- Místo tvého usídlení ti sdělí naši úředníci v Košicích nebo ve shromažďovacím středisku, kam budeš odvezen.

- Převoz tvého majetku obstaráme až do místa železniční stanice, nejbližší tvému budoucímu bydlišti. Z této stanice do bydliště musí obstarati dopravu tvého majetku okresní nebo místní národní výbor v obci, kde leží tato poslední železniční stanice. (Výnos min. soc. péče XII-3111-11/1-1947.)

- Vojenské osoby z počtu mužstva, poškozené v důsledku vojenské služby (invalidé a pozůstali po padlých),

civilní osoby, poškozené válečnými událostmi (bombardováním a střelbou),

vdovy po padlých a sirotci,

persekvovaní, poškození fašistickou persekucí (Český Malín), hlaste se o informace k získání sociální výpomoci u Svazu Čechů z Volyně v Žatci.

- Vojenští gážisté, rotmistrem počínaje, obdrží informace v invalidních záležitostech u ministerstva národní obrany, kancelář legií, 2. oddělení, Praha XIX - Dejvice, Šolinova 1.
 - Potřebuješ právní radu? Obrat' se na místní nebo okresní národní výbor svého bydliště. Nemohou-li ti tam poradit, napiš ministerstvu sociální péče, odbor XII/2, Praha II, Spálená 17.
 - Jsi dělník? Volné místo ve tvém oboru ti sdělí nejbližší úřad ochrany práce.
 - Pobíráš sociální důchod? Zálohy na sociální důchody poskytuje:
 - a) dělníkům: Ústřední sociální pojišťovna, Praha XVI, Křížová 1292,
 - b) zaměstnancům ve vyšších službách: Všeobecný pensijní ústav, Praha XI, čp. 1800,
 - c) zálohy na úrazové důchody: Úrazová pojišťovna dělnická, Praha VII, čp. 1000 nebo táž (pro zemi Moravsko-Slezskou) v Brně, Na Kolišti 51. Doklady, které musíš předložit, ti sdělí příslušná pojišťovna.
 - Chtěl bys být umístěn ve starobinci? Informace ti podá Svaz Čechů z Volyně v Žatci.
 - Co musíš zařídit v místě svého bydliště?
 - I. Budeš-li bydlet v Praze, Plzni, Liberci, Brně, Olomouci nebo v Moravské Ostravě, ohlásíš se s reemigrační průkazkou na nejbližším policejním inspektorátě, kde obdržíš policejní přihlášku; s reemigrační průkazkou, policejní přihláškou, kmenovým listem (bydlíš-li v podnájmu), či výměrem bytového úřadu o přidělení bytu (máš-li byt vlastní), přihlásíš se u nejbližší výdejny potravinových lístků.
 - II. Budeš-li bydlet mimo tato místa, ohlásíš se stejným způsobem u místního národního výboru.
 - Jak obdržíš tabačenkou? Předložíš příslušný doklad od výdejny potravinových lístků nejbližšímu bernímu úřadu.
 - Potřebuješ ještě něco, co v pokynech není? Poradí a pomůže ti vedoucí shromažďovacího střediska, nejbližší odbočka Svazu Čechů z Volyně, nebo místní národní výbor. Přejeme ti do nového života úspěch a těšíme se, že budeš u nás šťasten a spokojen.
- XII. odbor ministerstva sociální péče.
 Pramen: SÚA, f. OK KSČ, aj. 372/1.

22

Územní působnost osídlovacích komisí ministerstva zemědělství

a) v zemi České

Sídlo Pro politické a soudní okresy

1. Broumov Broumov
2. Česká Lípa Česká Lípa
3. Český Krumlov Český Krumlov, České Budějovice, Třeboň
4. Děčín Děčín
5. Dubá Dubá
6. Bílina a Duchcov Bílina, Duchcov
7. Dvůr Králové Dvůr Králové, Jaroměř
8. Falknov nad Ohří Falknov nad Ohří, Kraslice
9. Frýdlant Frýdlant
10. Horšovský Týn Horšovský Týn, Domažlice
11. Cheb Cheb, Aš
12. Chomutov Chomutov, Vejprty
13. Havlíčkův Brod Havlíčkův Brod
14. Jablonec nad Nisou Jablonec nad Nisou, Tanvald, Semily
15. Jindřichův Hradec Jindřichův Hradec
16. Kadaň Kadaň
17. Kaplice Kaplice
18. Karlovy Vary Karlovy Vary, Jáchymov
19. Lanškroun Lanškroun
20. Liberec Liberec, Turnov, Jablonné pod Ještědem
21. Litoměřice Litoměřice
22. Litomyšl Litomyšl, Polička

23. Město Teplá Město Teplá
 24. Mariánské Lázně Mariánské Lázně
 25. Most Most, Horní Litvínov, Hora sv. Kateřiny
 26. Nejdek Nejdek, Locket
 27. Planá Planá
 28. Tachov Tachov
 29. Stříbro Stříbro
 30. Prachatice Prachatice
 31. Podbořany Podbořany
 32. Rumburk Rumburk, Šluknov, Varnsdorf
 33. Sušice Sušice, Klatovy
 34. Trutnov Trutnov
 35. Ústí nad Labem Ústí nad Labem
 36. Teplice-Šanov Teplice-Šanov
 37. Vrchlabí Vrchlabí, Nová Paka, Jilemnice
 38. Žamberk Žamberk, Nové Město nad Metují
 39. Žatec Žatec
 40. Žlutice Žlutice, Kralovice
- b) v zemi Moravskoslezské
Sídlo Pro politické a soudní okresy
1. Brno Brno-město, Brno-okolí
 2. Dačice Slavonice
 3. Hranice Lipník nad Bečvou
 4. Hustopeče Hustopeče, Židlochovice
 5. Jihlava Jihlava
 6. Litovel Konice
 7. Mikulov Mikulov, Pohořelice
 8. Moravské Budějovice Jemnice
 9. Moravský Krumlov Moravský Krumlov
 10. Moravská Třebová Moravská Třebová, Jevíčko, Svitavy
 11. Olomouc Olomouc
 12. Moravský Beroun Dvorce, Město Libavá
 13. Rýmařov Rýmařov
 14. Šternberk Šternberk, Uničov
 15. Šumperk Šumperk, Vizmberk, Staré Město
 16. Vyškov Vyškov, Slavkov
 17. Zábřeh Zábřeh, Mohelnice, Šilperk
 18. Bruntál Bruntál, Horní Benešov, Vrbno
 19. Znojmo Znojmo, Vranov, Jaroslavice
 20. Nový Jičín Nový Jičín, Fulnek, Příbor
 21. Bílovec Bílovec, Klimkovice
 22. Krnov Krnov, Albrechtice, Osoblaha, Jindřichov
 23. Opava Opava, Odry, Vítkov
 24. Frývaldov Frývaldov, Cukmantl, Vidnava, Javorník
 25. Hlučín Hlučín

Pramen: AMZ, f. Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

23

Průběh osídlování volyňských reemigrantů - zemědělců

usídleno zemědělských neusídleno zemědělských

Ke dni rodin osob rodin osob

15. 3. 1947 1102 4126 ? ?

17. 3. 1381 5168 157 562

21. 3. 1507 5387 268 1062
25. 3. 1735 6313 171 652
28. 3. 1939 6945 218 848
1. 4. 2134 7572 602 2228
4. 4. 2406 8497 434 1472
8. 4. 2503 8839 434 1478
11. 4. 2879 10260 ? 2442*
15. 4. 2957 10883 470 1863
18. 4. 3241 11533 444 1784
22. 4. 3577 12748 724 2642
25. 4. 4019** 14335 658 2243
29. 4. 4337** 15490 463 1718
2. 5. 3962 14486 1116 4524
6. 5. 4231 15464 1516 4932
9. 5. 4552 16776 1393 4379
13. 5. 4773 17484 1083 3573
16. 5. 4919 17908 1024 3212
20. 5. 5152 18589 853 2746
23. 5. 5274 19062 785 2507
27. 5. 5303 19143 710 2278
30. 5. 5418 19780 598 1530
3. 6. 5508 19922 532 1406

Pozn.

*) včetně nezemědělců

***) shromažďovací středisko Šumperk nesprávně vykázalo 1326 usídlených rodin, ve skutečnosti usídlilo pouze 542 rodiny

Pramen: AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

24

Usídlování volyňských Čechů z některých shromažďovacích středisek

I. Shromažďovací středisko Beroun (stav k 31. 5. 1947)

OKMZ rodin osob

1. Cheb 2 6
2. Horšovský Týn 18 62
3. Mariánské Lázně 7 29
4. Planá 54 193
5. Stříbro 8 30
6. ostatní OKMZ 122 420
7. zemědědělci 53 173

Celkem 264 913

II. Shromažďovací středisko Bochoř

Okres rodin osob

1. Broumov 1 3
2. Česká Lípa 1 3
3. Cheb 3 14
4. Chomutov 3 11
5. Jáchymov 1 5
6. Kadaň 4 16
7. Karlovy Vary 1 7
8. Kralovice 2 8
9. Lanškroun 3 13
10. Litoměřice 9 17
11. Litomyšl 9 32

12. Locket 1 4
13. Podbořany 26 92
14. Polička 1 1
15. Teplá 2 6
16. Teplice 3 12
17. Žamberk 1 4
18. Žatec 22 67
19. Žlutice 79 303
20. Frývaldov (nyní Jeseník) 2 10
21. Krnov 34 120
22. Moravská Třebová 1 3
23. Moravský Krumlov 1 3
24. Opava 1 3
25. Šternberk 1 8
26. Šumperk 1 4
27. Vyškov 1 4
28. Zábřeh 13 43
- Celkem 227 816

III. Shromažďovací středisko Suché Vrbné (stav k 15. 5. 1947)

OKMZ rodin osob

1. České Budějovice 2 14
2. Jindřichův Hradec 3 12
3. Kaplice 30 104
4. ostatní OKMZ 32 128
5. ve středisku 25 97
6. samovolně se vzdálilo 5 10
7. do průmyslu 46 147
- Celkem 143 512

IV. Shromažďovací středisko Šumperk (stav k 2. 6. 1947)

OKMZ rodin

1. Brno 4
2. Hranice 7
3. Hustopeče 5
4. Mikulov 29
5. Moravská Třebová 6
6. Moravské Budějovice 2
7. Moravský Krumlov 46
8. Olomouc 25
9. Šternberk 28
10. Šumperk 111
11. Vyškov 5
12. Zábřeh 44
13. Znojmo 25
14. Bílovec 18
15. Bruntál 55
16. Frývaldov (nyní Jeseník) 41
17. Hlučín 1
18. Krnov 172
19. Nový Jičín 66
20. Opava 88
21. Broumov 38
22. Dvůr Králové 3

23. Havlíčkův Brod 6

24. Lanškroun 24

25. Litomyšl 41

26. Trutnov 69

27. Vrchlabí 6

28. Žamberk 36

29. ostatní OKMZ 42

Celkem usídleno 1043 (v obvodu shromažďovacího střediska neusídleno celkem 621 rodin)

V. Shromažďovací středisko Třemošná (stav k 31. 5. 1947)

OKMZ rodin osob

1. Český Krumlov 8 37

2. Horšovský Týn 122 461

3. Cheb 39 165

4. Jindřichův Hradec 24 99

5. Kaplice 13 37

6. Mariánské Lázně 8 39

7. Planá 121 465

8. Prachatice 6 23

9. Stříbro 114 460

10. Sušice 67 253

11. Tachov 121 504

12. ostatní OKMZ 231 816

13. SLS a HPD 64 212

14. do průmyslu 588 1979

Celkem 1526 5550

VI. Shromažďovací středisko Žatec (stav k 5. 7. 1947)

OKMZ rodin osob

1. Bílina 40 456

2. Broumov 12 44

3. Česká Lípa 1 3

4. Český Krumlov 19 79

5. Děčín 84 301

6. Dubá 10 35

7. Dvůr Králové 9 22

8. Falknov n. O. (nyní Sokolov) 48 174

9. Frýdlant 27 122

10. Horšovský Týn 79 288

11. Cheb 147 520

12. Chomutov 99 351

13. Jablonec n. N. 7 26

14. Jindřichův Hradec 4 17

15. Kadaň 117 412

16. Kaplice 50 137

17. Karlovy Vary 42 161

18. Lanškroun 2 4

19. Liberec 27 113

20. Litoměřice 166 600

21. Mariánské Lázně 26 92

22. Most 48 185

23. Nejdek 34 143

24. Planá 42 100

25. Podbořany 407 1497

26. Rumburk 28 120
27. Stříbro 37 136
28. Sušice 3 8
29. Tachov 5 15
30. Teplá 73 261
31. Teplice 23 81
32. Trutnov 4 18
33. Ústí n. L. 29 110
34. Vrchlabí 3 10
35. Žamberk 2 5
36. Žatec 604 2028
37. Žlutice 54 219
- Čechy 2412 8587
- Morava a Slezsko 162 601
- Celkem 2574 9188
- Prameny: SÚA, fond Zemský úřad Praha, k. 690
- AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.
- 25
- Přehled neusídlených volyňských Čechů - zemědělců k 8. 5. 1948
- OKMZ rodin Dirigování do obvodu OKMZ
1. Bílina 2
2. Dvůr Králové 6 4 Frýdlant
3. Frýdlant 4
4. Horšovský Týn 3
5. Cheb 10
6. Chomutov 2
7. Jablonec 2
8. Kadaň 5
9. Lanškroun 12
10. Litoměřice 37 9 Liberec, 4 Bílina, 5 Česká Lípa
11. Most 2
12. Planá 14
13. Podbořany 69 10 Kadaň, 14 Most
14. Stříbro 27 12 Horšovský Týn
15. Tachov 6
16. Teplice-Šanov 2
17. Žatec 31 10 Chomutov, 6 Bílina
18. Žlutice 2
19. Bílovec 6
20. Bruntál 3
21. Frývaldov (Jeseník) 3
22. Hlučín 4
23. Hranice 3
24. Hustopeče 11
25. Krnov 5
26. Mikulov 54 10 Děčín, 10 Kadaň, 10 Ústí n. L.
27. Moravská Třebová 1
28. Moravský Krumlov 15 7 Teplice-Šanov
29. Nový Jičín 18
30. Olomouc - venkov 10
31. Šternberk 61 12 Česká Lípa, 13 Rumburk, 13 Litomyšl
32. Šumperk 62 27 Dubá

33. Vyškov 3

34. Zábřeh 32 6 Opava - venkov, 7 Hlučín

Čechy 236

Morava a Slezsko 291

ČSR 527

Pramen: AMZ, fond Pozemková reforma, reemigrace - volyňští Češi.

26

Osídlení reemigrantů z Volyně dle okresů (včetně těch, kteří se vrátili v roce 1945) - stav k 6. 10. 1948

Okres samostatní zemědělci živnostníci námezdní povolání
rodin osob rodin osob

Čechy:

1. Bílina 46 184 1 4 8 32

2. Broumov 54 216 1 4 10 40

3. Česká Lípa 20 80 - - 3 12

4. České Budějovice 10 40 - - 2 8

5. Český Krumlov 24 96 1 4 4 16

6. Děčín 92 368 2 8 17 68

7. Dubá 22 88 - - 4 16

8. Dvůr Králové 80 320 1 4 15 60

9. Falknov n. O. (nyní Sokolov) 68 272 2 8 13 52

10. Frýdlant 134 536 2 8 24 96

11. Havlíčkův Brod 8 32 - - 1 4

12. Horšovský Týn 298 1192 6 24 54 216

13. Cheb 190 760 4 16 34 136

14. Chomutov 238 952 5 20 43 172

15. Jablonec n. N. 50 200 1 4 9 36

16. Jindřichův Hradec 41 164 1 4 7 28

17. Kadaň 170 680 3 12 31 124

18. Kaplice 30 120 1 4 5 20

19. Karlovy Vary 65 260 2 8 12 48

20. Klatovy 10 40 - - 2 8

21. Lanškroun 39 156 1 4 7 28

22. Liberec 49 196 1 4 9 36

23. Litoměřice 395 1580 8 32 71 284

24. Litomyšl 51 204 1 4 9 36

25. Mariánské Lázně 54 216 2 8 10 40

26. Most 62 248 2 8 11 44

27. Nejdek 59 236 2 8 11 44

28. Planá 250 1000 5 20 45 180

29. Podbořany 1253 5012 25 100 225 900

30. Prachatice 6 24 - - 1 4

31. Rumburk 20 80 1 4 4 16

32. Stříbro 269 1076 5 20 49 196

33. Sušice 37 148 1 4 6 24

34. Tachov 220 880 5 20 40 160

35. Teplá 132 528 2 8 24 96

36. Teplice 37 148 1 4 7 28

37. Trutnov 62 248 1 4 11 44

38. Ústí n. L. 38 152 1 4 7 28

39. Vrchlabí 31 124 - - 5 20

40. Žamberk 25 100 1 4 4 16

41. Žatec 1103 4412 22 88 198 792
42. Žlutice 146 584 3 12 26 104
Čechy 5988 23952 123 492 1078 4312

Okres celkem

rodin osob

1. Bílina 55 220
2. Broumov 65 260
3. Česká Lípa 23 92
4. České Budějovice 12 48
5. Český Krumlov 29 116
6. Děčín 111 444
7. Dubá 26 104
8. Dvůr Králové 96 384
9. Falknov n. O. (nyní Sokolov) 83 332
10. Frýdlant 160 640
11. Havlíčkův Brod 9 36
12. Horšovský Týn 358 1432
13. Cheb 228 912
14. Chomutov 286 1114
15. Jablonec n. N. 60 240
16. Jindřichův Hradec 49 196
17. Kadaň 204 816
18. Kaplice 36 144
19. Karlovy Vary 79 316
20. Klatovy 12 48
21. Lanškroun 47 188
22. Liberec 59 236
23. Litoměřice 474 1896
24. Litomyšl 61 224
25. Mariánské Lázně 66 264
26. Most 75 300
27. Nejdek 72 288
28. Planá 300 1200
29. Podbořany 1503 6012
30. Prachatice 7 28
31. Rumburk 25 100
32. Stříbro 323 1292
33. Sušice 44 176
34. Tachov 265 1060
35. Teplá 158 632
36. Teplice 45 180
37. Trutnov 74 296
38. Ústí n. L. 46 184
39. Vrchlabí 36 144
40. Žamberk 30 120
41. Žatec 1323 5292
42. Žlutice 175 700
Čechy 7189 28756

Okres samostatní zemědělci živnostníci námezdní povolání
rodin osob rodin osob rodin osob

Morava a Slezsko:

1. Bílovec 42 168 1 4 8 32
2. Brno - venkov 4 16 - - 1 4
3. Bruntál 54 216 1 4 10 40
4. Dačice 4 16 - - 1 4
5. Hlučín 2 8 - - 1 4
6. Hranice 15 60 - - 2 8
7. Hustopeče 42 168 1 4 7 28
8. Jeseník 73 292 2 8 13 52
9. Krnov 274 1096 6 24 49 196
10. Mikulov 179 716 4 16 32 128
11. Moravská Třebová 21 84 - - 3 12
12. Moravské Budějovice 2 8 - - 1 4
13. Moravský Krumlov 180 720 3 12 33 132
14. Nový Jičín 177 708 4 16 32 128
15. Olomouc - venkov 74 296 1 4 13 52
16. Opava - venkov 127 508 2 8 23 92
17. Rýmařov 5 20 - - 1 4
18. Šternberk 257 1028 5 20 46 184
19. Šumperk 226 904 5 20 40 160
20. Vyškov 43 172 1 4 8 32
21. Zábřeh 182 728 4 16 33 132
22. Znojmo 117 468 2 8 21 84
- Morava a Slezsko 2100 8400 42 168 378 1512
- Slovensko - - - - 3 12
- Československo 8088 32352 165 660 1459 5836

Okres celkem

rodin osob

1. Bílovec 451 204
2. Brno - venkov 5 20
3. Bruntál 65 260
4. Dačice 5 20
5. Hlučín 3 12
6. Hranice 17 68
7. Hustopeče 50 200
8. Jeseník 88 352
9. Krnov 329 1316
10. Mikulov 215 860
11. Moravská Třebová 24 96
12. Moravské Budějovice 3 12
13. Moravský Krumlov 216 864
14. Nový Jičín 213 852
15. Olomouc - venkov 88 352
16. Opava - venkov 152 608
17. Rýmařov 6 24
18. Šternberk 308 1232
19. Šumperk 271 1084
20. Vyškov 52 208
21. Zábřeh 219 876
22. Znojmo 140 560
- Morava a Slezsko 2520 10080

Slovensko 3 12
Československo 9712 38848
Pramen: SÚA, fond Ministerstvo práce a sociální péče, k. 268.

Jaroslav Vaculík
Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)
Spisy Pedagogické fakulty MU v Brně - svazek 000
Vydala Masarykova univerzita v Brně roku 2000
Odpovědný redaktor: doc. ing. Jiří Strach, CSc.
Redaktorka publikace: doc. PhDr. Karla Ondrášková, CSc.
Náklad 450 výtisků
1. vydání, 2000
AA - 00,00 VA 00,00
Tisk
ISBN